بحکم خداوخرد

Ex Libris

Asaf Ali-Asghar Fyzee

Presented to the Library of
The University of Jammu & Kashmir
June 1, 1957

RESERVED

NOT TO BE TAKEN OUT OF THE
LIBRARY.

Asaf A. Fyzee

15 March 1925

Cambridge

✓ Wright's Prize ; Oriental Lang. Tripos Pt. I, 1924

A H Whitehorne.
June, 88.

دیوان حافظ

جلد اول

ST 01

JAMMU & KASHMIR UNIVERSITY
LIBRARY
No. 19,306
Date 3-12-60
ST/82

غزلیات .A

حرف الالف .I

1.

بحر هزج ⏑‒‒‒, ⏑‒‒‒, ⏑‒‒‒, ⏑‒‒‒

1.

أَلَا يَا أَيُّهَا ٱلسَّاقِى أَدِرْ كَأْسًا وَنَاوِلْهَا،
كِه عِشْق آسان نُمود اَوَّل، وَلی اُفْتاد مُشْكِلْها. ۱

الحمد لله الذی وفقنی لبیان العلوم والمعارف لسان العرب المهذب والعجم المعذب والصلوة والسلام علی افضل خلقه محمد افصح ذوی الحسب والشرف والنسب وعلی اله الابرار واصحابه الاخیار ✻ وبعد معلوم اولکه بو اوراقك محرری ومسطرك مقرری بزه‌کار نحیف اعنی سودیء ضعیف ایدرکه شویله بلمك کرکدرکه خواجه حافظك اسم شریفی شمس الدین محمد در. ومشایخ اراسنده نامی لسان الغیب وترجمان الاسرار در. اشعار ابداری رشك چشمهء حیوان وبنات افکاری غیرت حور وولداندر. مذاق عوامی لفظ متین ایله شیرین ودهان خواصی معنای مبین ایله تمکین ایدوب اصحاب ظاهرك اکا اشنالغی کشوده وارباب باطنك روشنای چراغ چشمی افزوده اولوب هر واقف سخنه نسبت حالنه موافق سوز سویلمش. وهرکس ایچون معنای لطیف وغریب پیدا ایلیوب عبارت قلیله ایله معنای کثیره درج ایلمشدر. رحم الله روحه ونور ضریحه ✻ تاریخ وفات حافظ رحمه الله

(۷۹۲) ✻ بسال با وصاد وذال ابجد ✻ زروز هجرت میمون احمد ✻
✻ بسوی جنت اعلی روان شد ✻ فرید عهد شمس الدین محمد ✻
✻ بخاك پاك او چون بر کذشتم ✻ نکه کردم صفا ونور مرقد ✻

وبعد الوفات بعض احباب سوابق حقوق صحبت ولوازم عهد مودت ومحبت سببیله

متفرق غزلیاتنی ترتیب وتبویت ایلمش ❋ طیب الله روحه وزاد فی غرف الجنان فتوحه امین یا رب العالمین والله الموفق الی سبیل الرشاد وهو رؤف بالعباد وهو حسبی ❋

بو مصراع یزید بن معاویه‌نك بحر هزجدن بر قطعه‌سنك بیت ثانی‌سیدر. بکماله اصل قطعه بویله‌در ❋ انا المسموم ما عندی بتریاق ولا راقی ❋ ادر کاسا وناولها الا یا ایها الساقی ❋ پس خواجه حافظ غزلینك قافیه‌لرینه موافق اولمغیچون ایکی مصراعنی تقدیم وتاخیر ایدوب تضمین طریقله دیواننك اولنده ایراد ایلمش. بو جهتدندر که بعض شعرا خواجیه تعرض ایلمشلردر نتکه اهلی شیرازی بیورمشدر. قطعه ❋ خواجه حافظ را شبی دیدم بخواب ❋ کفتم ای در فضل ودانش بی حساب ❋ از چه بستی بر خود این شعر یزید ❋ با وجود این همه فضل وکمال ❋ کفت واقف نیستی زین مسئله ❋ مال کافر هست بر مومن حلال ❋ وکاتبی نشابوری بیوررلر. قطعه ❋ عجب در حیرتم از خواجه حافظ ❋ بنوعی کش خرد زان عاجز اید ❋ چه حکمت دید در شعر یزید او ❋ که در دیوان نخست از وی سراید ❋ اکرچه مال کافر بر مسلمان ❋ حلالست ودرو قیلی نشاید ❋ ولی از شیر عیبی بس عظیمست ❋ که لقمه از دهان سك رباید ❋ آلا حرف استفتاحدر نتکه ایت کریمه‌ده واقعدر ❋ الا ان اولیاء الله لا خوف علیهم ولا هم یحزنون ❋ کشاف صاحبی ترکیبنه ذاهب اولدی. وابن مالك بسیطدر دیدی. مفصلات نحویه‌ده ایکی‌سنکده ادله‌سی مسطور ومذکوردر. یا حرف ندادر. ای منادای مفرد معرفه‌در. ها حرف تنبیه‌در. لفظ ای لازم الاضافه اولدیغیچون مضاف الیهدن عوض کلمشدر. الساقی تقدیرا مرفوع صفتیدر ای لفظنك. حقیقتده منادی بودر. ایکی الت تعریف جمع اولمامق ایچون ای لفظیله توسط ایلیوب ها ایله تنبیه ایلدیلر. لغتده صواریجی دیمکدر. اما اصطلاحده خمر مجلسنده قدح سورنه دیرلر. ادر امر مخاطبدر افعال بابندن. دوندر دیمکدر. دوندرت دکلدر بعضلر ظنی کبی. کاس خمر ایله طولی قدحه دیرلر. اما قدح کاسدن اعمدر. وناولها ناولده امر مخاطبدر مفاعله بابندن. صون دیمکدر. اصل کلام وناولنیها ایدی یاء متکلمه اتصالیله. ضرورت وزن ایچون یا حذف اولمشدر. ها ضمیر مونث کاسه راجعدر. معلوم اولکه خمرك جمیع اسما والات وصفات تانیث معنوی مستعملدر. پس محصول کلام بو اولدیکه ای ساقی کاسی اهل مجلسه برر برر صون. اندن صکره بکا صون. زیرا اداره برر برر صونلمینجه بولنمز. عطف الخاص علی العام قبیلندندر. فحوای کلام کاسی سور نوبت بکا کلسون نوش ایده‌یم. ناول بونده سن ایچ معناسنه اولمق اولیدر دیمك وحضرت مولانا جامی‌نك بو بیتنی ایلدیکی مدعایه دلیل عد ایلمك. بیت ❋ صفای جام می جامی برد رنك غم از خاطر ❋ اذا ما تلق من هم فحاولها وناولها ❋ مدلولده ودلیلده استقامتدن کمال انحرافدر. ومناوله ایله تناولی عدم تشخیصدر. وعلی الخصوص که ساقینك ایچمه‌سی مقصود دکلدر شاعرك کندینکدر وانا المسموم عبارتی بوکا شاهددر. نتکه ناول لفظنه یاء متکلم تقدیر ایلدیکمزدن معلوم اولمشیدی وشاعرك قولیده بوکا دلیلدر. بیت

1.

❋ اترع قدح المدام فالفجر يلوح ❋ واشربه وناولنی کالمسك يفوح ❋ و آلا حرفی مصراع ثانیه مصروفدر دیمك نهج مستقیمدن کلی انصرافدر زیرا الا استفتاح ایچوندر یعنی ابتداء کلامده واقع اولمش تاکید افاده ایلر. انجق تنبیه مخاطب ایچون اولدیغی تقریرجه ایکی صیغهٔ امره متوجه اولور مصراع ثانیه اصلا علاقه‌سی یوقدر که کاف عربینك کسری وهاء رسمیله اسمله حرف مابیننده مشترکدر. اسم اولیجق ذات ذوی العقوله دلالت ایدر کلستانك بو بیتی کبی. بیت ❋ از دست وزبان که بر اید ❋ کز عهدهٔ شکرش بدر اید ❋ که حرف اولیجق ایکی شیئك مابیننی ربط ایچون کلور مبتدا ایله خبر وصفتله موصوف وعلتله معلول وغایتله مغیا وبونلردن غیری. بونده حرف تعلیلدر یعنی مذکور امر صیغه‌لرینه علتدر. عشق عینك کسریله انواع تعارف ایله معرفدر. اشهر تعریفی افراط محبتدر. اسان قولای دیمکدر. نمود فعل ماضی لازمله متعدی مابیننده مشترکدر. بونده لازم واقعدر. ولی حرف استدراکدر عربیده لکن کبی. افتاد فعل ماضیدر. عربیده وقع کبی ایکی معناده مستعملدر. بری دوشمك سقوط معناسنه. بریده بر شیئك کینونتندن عبارتدر. ترکیده‌ده مستعملدر مثلا بویله واقع اولدی دیرلر. مشکل چتن دیمکدر کوج معناسنه. ها ذوی العقولك غیرینك ادات جمعیدر. ذوی العقولده استعمالی شاذدر. – محصول بیت بو اولدیکه ای ساقی بکا باده ویر. زیرا عشق جانان اولده قولای کورندی اما اخرده مشکللر واقع اولدی. زیرا بر کمسنه‌یه کوکل ویرسك ابتداء سکا انواع ملایمتلر کوسترر. صکره استغنایه باشلر. عاشق بیچاره‌ده استغنایه تحمل ایلمیوب کاه بادیه وکاه افیونه وبرشه واسراره وقهوه‌یه دوشر دیوانه کوکلی بر مقدار ارام وقرار ایلسون دیو.

2.

بَبوئِ نافهٔ کاخِر صَبا زان طُرّه بِگْشایَد

زِ تابِ جَعْدِ مُشْکینَش چِه خون اُفْتاد دَر دِلْها ۲

بو بیتی بر رساله‌ده مستوفی تحقیق ایلمشز مراد ایدن انده کورسون اما بونده اجمالا معناسنی یزالم. بوی لفظی یایله اولیجق ایکی معناده مستعملدر. بری قوقو معناسنه که مشهوردر. بری دخی امید ورجا معناسنه. بونده ایکیسیده جائزدر. قوقو معناسنه اولیجق با سببیت افاده ایدر. امید معناسنه اولیجق معیت معناسنه‌در. نافه مشك کوبکینه دیرلر. اخرنده همزه نشانه‌سی که عین بترا شکلنده یازیلور یادن عوض یازیلور زیرا هاء رسمی‌یه یا املا اولمغه قابل دکلدر. که صفتله موصوفی ربط ایلمشدر. اخر لفظ فارسیدر تقریر وتاکید افاده ایدر. انجق تعریض ایچوندر دینلر (سروری و شمعی) معنای تعریضی بویله مقاملرده بیان ایلمك کرك ایدی که قصدلری معلوم اولیدی. صبا لغتده کون ایله کیجه برابر اولدقده مطلع شمس جانبندن هبوب

ایدن باده دیرلر. اما السنهٔ شعراده کوی جانان قبلندن اسن ریحه دیرلر. زآن از اندن مخففدر. از من وعن معناسنه وآن اسم اشارتدر بعیده. طره الندن یوقاری باشک اوکیدر که عربیده اکا ناصیه دیرلر. صکره ناصیه‌نك الن اوزرینه اینن صاچلرده استعمال ایلدیلر. ذکر محل وارادهٔ حال قبیلندندر. جمعی طرر کلور طانك ضمی ورانك فتحیله. بکشاید. کشاید فعل مضارع اچر دیمکدر. لازم ایله متعدی مابیننده مشترکدر. بونده متعدی‌در. اولنده حرف بآ استقبال ایچون اولور. زتاب. زاء مفرده ازدن مخففدر. تابك نیچه معناسی واردر. اما بونده بورم وبوکم معناسنه اولمق اولی‌در. جعد صفت مشبهه‌در شعره یعنی قیله صفت اولور. شعر جعد دیرلر مجعد معناسنه. زنجیر شکلنده اولان صاچده مستعملدر. کاه اولور که موصوفنی حذف ایدوب کندینی مقامنه اقامت ایدرلر بونده‌کی کبی. مشکینش. مشك میم مضمومه وشین معجمه ایله فارسیدر. اما میم مکسوره وسین مهمله ایله عربیدر. یآ معنای نسبت افاده ایدر عربیده کبی. اما عربیده مشدده وفارسیده ساکن اولور دائما. وبعض مقامده که یادن صکره نون کلور بونده‌کی کبی تاکید افاده ایدر. انجق حضرت مولانا جامی قافیه رساله‌سنده بوندن نون تخصیص بیورمشدر یای نسبی‌یه مخصوص اولدیغیچون. شین ضمیر غائبدر جانانه‌یه راجعدر یاخود طره‌یه. چه بونده مبالغه افاده ایدر کلستانك بو بیتنده‌کی کبی. بیت ✻ چه سالهای فراوان وعمرهای دراز ✻ که خلق بر سر ما بر زمین بخواهد رفت ✻ خون قاندر. افتاد فعل ماضی‌در. سابقا بیان اولمشدر سقوط معناسنه. در بونده ظرفیت افاده ایدر. دلها دلك جمعیدر اسلوب عجم اوزره. ودل لفظ مشترکدر یورك ایله کوکل مابیننده. اما بونده یورك معناسنه‌در. — محصول بیت بو اولدیکه بر نافه قوقوسی سببیله ویا بر نافه امیدیله انجلین نافه که صبا اول نافهٔ طرهٔ جانانه‌دن اچیسردر جانانه‌نك مشکلی زلفنك بورومندن وبوکمندن ویا طره‌نك مشکلی جعدینك بورومندن وبوکمندن یورکلره مبالغه قان دوشدی. قان دوشمکه سبب انتظاردر. زیرا صبا زلف مجعدك تابلرن اچمغه زیاده اکلنور وزیاده اضطرابه باعث اولور. حاصل کلام اهو ایکی قسمدر. برینه اهوی سفید دیرلر. وبرینه اهوی مشکین دیرلر که اصفی ایکیسنی بر بیتده جمع ایلمشدر. بیت ✻ چشمت اهوست ولی اهوی مشکین خطا ✻ چشم خوبان دکر در غمت اهوی سفید ✻ پس اهوی مشکین خطا وختن وچینده وهندستانده اولور. واول مملکتلرك ادمیسی بونلری سوری سوری صقلرلر که هم اتیله سببلنورلر وهم مشکیله فائده‌لنورلر. رومك اهولری یلده بر کره بوینوزلرك دوشردوکی کبی اول اهولر یلده بر کره نافه‌لرین دوشوررلر. حتی زمانی کلدکده ظرفلر پیدا ایدوب قرنی التنه بغلرلرایمش ضایع اولمیه دیو. پس مشکك حصولنه سبب انی یازرلر که اول اهو یا حیوان جنسی ویا انسان اورکدر وحرارت کسب ایدر ویا بری بریله اوینمقدن حرارت کسب ایدر. وبونك سببیله نافه‌سنه بر قاچ قطره قان دوشر. پس تکرارله نافه طوبطلی اولور که وقتی کلدکده دوشرر. بوده معلوم اوله که اهودن منفصل اولدقده قوقی ویرمزمش. بعده بعض معالجاتله تربیه ایدرلر که بوی ویرر. بعضیلر دیرلر که مشك هر اوتی اوتلمقدن

1.

حاصل اولمز بلکه لاله وسنبل اوتلمقدن اولور نتکه اصفی دیمش. بیت ٭ در دور لاله مستیء اهوی چشم او ٭ مشکین غزاله را بقدح نوشی اورد ٭ وله بیت ٭ چشمت اهوییست مشکین روی کلکونرا رتب ٭ لاله زاری ساختی بهر غزال خویشتن ٭ سلمان بیت ٭ دراج وبوم او همه شاهین کند شکار ٭ واهوی دشت او همه سنبل کند چرا ٭ پس طرهء نافه‌یه وصبایی مشك فروشه که نافه‌کشادر تشبیه ایلمش. ویورکلره قان دوشمکه سبب توقع وانتظاردر.

3.

بِمَیْ سَجّادِه رَنْگین کُن، گَرَت پیرِ مُغان گُوید،

کِه سالِك بیخَبَر نَبْوَد زِ راه وُ رَسْمِ مَنْزِلْها. ۳

رنکینده یا نسبت ونون تاکید ایچوندر. کن لفظی کنیدندن مشتقدر کردندن دکل. معلوم اوله که فارسیده مصادرك اخری نون اولور ونونك ماقبلی تا اولور یا دال اولور دانستن وخواندن کبی. ودالك ماقبلی یا اولورسه اموزیدن کبی جمیع مشتقات اندن کلور. اما اول ایکی صورتده اولان مصدردن ماضی ایله اسم مفعول کلور. انجق بونی ضبط ایدنجه جمیع مشتقات عجم قیاسی اولور هیچ بر نسنه‌سی سماعی اولمز. کرت. کر حرف شرطدر. اکردن مخففدر. تا ضمیر خطابدر ضمیر منصوب متصل معناسنه. اکر سکا دیمکدر. مغان مغك جمعیدر. کشیشه واوده طپیچی‌یه ومطلقا کافره دیرلر نته‌که شاهدی دیمشدر. بیت ٭ مغ کاور شعله فروغ وهزل لاغ ٭ پس پیر مغاندن مراد بونلرك اولوسیدر. کوید کوییدندن مشتقدر کفتن‌دن دکل. بوده معلوم اوله که فعل مضارع وامر غائب صیغه‌لری فارسیده مشترکدر بونده مضارعدر. جملهء شرطیه واقع اولمشدر جوابی تقدم ایلمشدر بو دلده جائزدر مطلقا. که حرف تعلیل. سالك یولجی‌یه دیرلر. بونده پیر مغاندن کنایتدر یعنی میخانه‌جی. رسم عادت. منزلها منزللردن مراد میخانه‌لردر. — محصول بیت بو اولدیکه اکر سکا پیر مغان یعنی باده فروش سجاده واسبابکی میله الوده ایله دیرسه سوزین قبول ایله. زیرا باده‌نوشلر طریقنك سالك مرتاضی‌در ومیخانه‌لرك رسوم وعادتندن بیخبر دکلدر. زیرا هر کون نیچه عارف وکامللر قوندیروب کوچرمده‌در ورندلر طریقنی خوب ضبط ایلمشدر وهرکسك طبیعتنی ومشربنی ایو اکلمشدر وهرکسه نه لایقدر کوزل بلمشدر. پس اکا بالضروری اتباع لازمدر که صکره ندامت چکمیه. زیرا خمار ندامتی امرنده حکمت عظیمه واردر واول حکمت انجق انك وامثالنك معلومیدر.

4.

مَرا دَر مَنْزِلِ جانان چِه اَمْنِ عَيْش، چون هَر دَم
جَرَس فَرْياد مى دارَد كِه: بَر بَنْديد مَحْمِلْها. ۴

مراده ميم ضمير متكلم وحده‌در. را نيچه معنايه كلور ان شاء الله تعالى هر برينى محلنده بيان ايدرز. بونده مفعوليت معناسى افاده ايدر عربيده اياى كبى. منزل قونقدر. قياس منازل ديمك ايدى بيت سابقده‌كى كبى اما ضرورت وزنيچون مفرد ايراد ايلدى. زيرا جانانه واصل اوليجق منزل بره منحصر دكلدر بلكه بر نيچه منزل اولمق كركدر كه عاشق جانانه وصولده كلى محنت وتعب چكه تاكه وصلتك قدرينى بله ودامن خدمتنه محكم تشبث ايليه. جانانه قياس بودر كه جانك جمعى اوله مبالغه طريقيله. كويا كه جميع عشاقك جانى‌در نتكه شاعر بيورر. مصراع ✵ همان بن بنده‌نك جانى دكلسين جان عالمسين ✵ ياخود مضاف محذوف اوله اصلنده جان جانان اوله جانلر جانى معناسنه. صكره غلبهء استعماللة مضافى حذف ايدوب مضاف اليهى محلنه اقامت ايلمش اوله‌لر. چه كلمهء استفهامدر نه ديمكدر. امن مصدردر امن يامن‌دن علم بابندن. عيش عينك فتحيله ديرلك ديمكدر حيات معناسنه. امن مضاف اولمشدر عيشه امينلكله ديرلك ديمكدر. بعضيلر (س° و ش°) امنه عيشى عطف ايدر لكن سليقهء عجمه موافق دكل اكرچه روميلرك بعضيسى قبول ايلمشدر. چون چونكه معناسنه در. هر لفظى كل افرادى معناسنه مستعملدر. دم بونده وقت معناسنه‌در سپيده دم وصبحدم كبى. اما نفسه ايهامندن خالى دكلدر. جرس چاكدر يعنى دوه‌لرك وقاطرلرك بويننه اصدقلرى. فرياد مدد مدد ديو چغرمغه ديرلر. فغان لفظيله عطف تفسيرى واقع اولور. فريادرس ديرلر مدده ايرشن كمسنه‌يه بليه‌لرده ومصيبتلرده مستعملدر. بيت ✵ هر كه فريادرس روز مصيبت خواهد ✵ كو در ايام سلامت بجوانمردى كوش ✵ اما بونده بانك واواز معناسى تضمين اولنمشدر وبو قرينه‌در جرسى انسانه استعاره ايلديكنه. بوده معلوم اوله كه اول زمانده سفرلرده كوچمك وقتنده جرسى چالديررلرمش هركس متنبه اولسون ديو. اما عثمانيان بورى چالارلر. ميدارد. فارسيده مى لفظى معناى حاليت وباى مفرده استقباليت افاده ايدر. وكاه اولوركه برى برينك معناسنه مستعملدر. وكاه اولور كه هر برى مقام استمرارده واقع اولور. وكاه اولور كه ميمك اولنه بر ها زياده ايدرلر تاكيد ايچون همى رود وهمى رسد كبى. و دارد فعل مضارعدر داريدندن مشتقدر داشتن‌دن دكل سابقا بيان اولنان كبى. اما بونده مقصود استمراردر. كه فريادى بيان ايچوندر. بر بنديد. بر ودر كلمه‌لرى افعال اوائلنده واقع اولور اكثرى تاكيد افاده ايدر. كاه اولور كه هر برى بر معنا افاده ايدر انشاء الله تعالى محلنده بيان اولنور. بنديد بنديدندن فعل جمعى

امر مخاطبدر فعل ماضینك مفرد غائب صیغه‌سیله مشترکدر باغلك دیمکدر. محملها محملك جمعیدر یوکلر معناسنه. — محصول بیت بو اولدیکه بکا جانان قونقلرنده امینلکله دیرلمك نه میسردر. یعنی میسر دکل استفهام انکاری طریقیله. چونکه هر وقت وهر نفس جرس فریاد یعنی تنبیه ایدر که یوکلریکزی بغلك وجانانه تیزجك واصل اولك که فرصت غنیمتدر.

B. K. a. — امن وَ عیش — (vergl. Commentar)

5.

شَبِ تاریك و بیمِ مَوْج و گِرْدابی چُنین هائل:

کُجا دانَنْد حالِ ما سَبُکْباران ساحِلْها. ٥

شب کیجه. تاریك وتار قرانلق معناسنه‌در. بیم خوف. موج دکز تالغه‌سی. کرداب چولك معناسنه عربجه دردور دیرلر یعنی صو چورندیسی ودوندیکی یر که غرق اولمق خوفی اولور. یا وحدت ویا تنکیر ایچوندر. چنین مرکبدر چون ایله این دن. چون بونده ادات تشبیه‌در. این اسم اشارتدر قریب ایچون. ترکیب سببیله جونك واوی واینك همزه‌سی حذف اولنمشدر. هائل هولدندر قورقو معناسنه .کجا قنده. دانند فعل مضارع دانیدندن مشتق جمع غائب صیغه‌سیدر امر غائب صیغه‌سیله مشترکدر. حال امر وشان معناسنه. ما بز دیمکدر نحن معناسنه. سبکباران سبکبارك جمعیدر. الف ونون ایله جمع اولمشدر ذوی العقوله. صفت اولدیغیچون تقدیر کلام مردان سبکباران دیمکدر. سبك یینی یعنی خفیف و بار بونده یوکدر. پس معنا یینی یوکلیلر دیمکدر. ساحلها ساحلك جمعیدر اسلوب عجم اوزره. دکز کناری شاطی البحر معناسنه. — محصول بیت هجران ظلمتی ورقیب قورقوسی ومؤبد فراق کردابنده تالمق خوفی پس بز که بویله اولاوز قنده بیلورلر بزم حالمزی ساحل وصالده اولوب بیم اغیار وخوف انفصالده اولمینلر.

K. a. وَ fehlt vor کردابی

6.

هَمَه کارَم زِ خَوْدْکامی بَبَدْنامی کَشید آخِر:

نِهان کَیْ مانَد آن رازی، کَزو سازَنْد مَحْفِلْها. ٦

همه احاطه افراد ایچوندر کل معناسنه. کار بونده ایش فعل معناسنه‌در. زخودکامی. خود کندی معناسنه. کام بونده مراد معناسنه‌در. خودکام وصف ترکیبی

اقسامندندر کندی مرادلی دیمکدر. یا حرف مصدر. ببدنامی. با حرف صله کشیده
متعلقدر. بد یرامز. نام اسم. یا حرف مصدردر. بدنام اصطلاحده رسوا معناسنه.
بدنامی رسوایلق معناسنه. کشید بونده انقلاب وتحول معناسنه فعل لازمدر
متعدی ظن ایلدکلری کبی چکلدی دیمکدر شراب سرکه‌یه وسود یوغرده
چکلدیکی کبی. ننه‌کی هلالینك بو بیتنده زیاده روشندر. بیت ✻ وه که سودای
تو اخر سر بشیدایی کشید ✻ قصهء عشق نهان ما برسوایی کشید ✻ وحضرت
مولانا جامینك بو بیتنده. بیت ✻ جا کن درون پاك ضمیریکه عاقبت ✻ زین
شیوه‌کار قطره بدردانکی کشید ✻ بیت ✻ چند اصفی بکوی پری پیکران روی ✻
کار تو رفته رفته بدیوانکی کشید ✻ اخر کلمهء تاکیددر سابقا بیان اولنان کبی.
نهان خفی معناسنه. کی فارسیده قچن دیمکدر. ماند فعل مضارع مانیدندن
مشتقدر. لفظ مشترکدر قالمق وقومق معناسنه کلور. بر معنا دخی واردر که بکزه‌مك
یعنی مشابهت معناسنه که مانستن مصدریده بو معنایه کلور. اما ما نحن
فیه مصدرك بریسی دخی ماندن کلور اشتراك اوزره یعنی لازمله متعدی مابیننده.
پس کلستانده بیت ✻ عمر برفست وافتاب تموز ✻ اندکی ماند وخواجه غره
هنوز ✻ متعدیدر لازم دکلدر جمیعا شراحك ظن ایندکلری کبی. یعنی افتاب تموز
برف عمردن از قودی دیمکدر. پس ما نحن فیه‌ده قالور دیمکدر لازم معناسنه. ان
اسم اشارتدر بعیده. راز کزلی ایش. یا وحدت ویا تنکیر ایچون. کزو اوچ کلمه‌دن
مرکبدر که‌دن وازدن واودن. که‌دن هاء رسمی وازدن واودن همزه‌لر حذف
اولنمشدر. او ضمیر مرفوع منفصلدر هو معناسنه رازه راجعدر. سازند فعل مضارع
جمع غائبدر ایلدیلر دیمکدر سازندندن مشتقدر. بر معناسی دخی واردر ان شاء
الله تعالی یرنده بیان اولنور. محفلها محفل جمع معناسنه‌دور. — محصول بیت بودر که
جمیع افعال واحوالم کندی مرادم مقتضاسنجه اولدیغندن یعنی کندی مرادم
حصولنه مقید اولوب جانان مرادیله تقید ایلمدیکمدن بدناملغه یعنی رسوایلغمه
منقلب ومتحول اولدی. حاصل کلام مقتضای عشق ومحبت جانان کوکلنی اله
کتورمکدر مالله وجانله ومقبول خدمتله وکمال ادب وارکان رعایتله. بلکه اقارب
وابا ومتعلقاتنی ترك ایدوب درکاه دولت وسدهء سعادت مقرونی پستر وبالین
ایدینوب کلبنك رعایتنی التزام ایلمك لازم وواجبدر. نیتکه دیمشلردر اسنی اغرلین
ایتنه کموك اتر. پس مصراع ثانی‌یی بو تقریره ارسال مثل ایدوب بیورر قچن
مخفی قلور شول راز که اندن محفلر پیدا ایده‌لر. یعنی بر سر که مجامع ومحافلده
سویلنه قچن کزلی قلور البته قالمز. زیرا کل سر جاوز الاثنین شاع. نتکه هلالی
دیمشدر. بیت ✻ بعد ازین راز هلالی نتوان ساخت نهان ✻ که بهر خلوت ازو
انجمنی ساخته اند ✻ رازدن محافل ومجامع پیدا ایلمکدن مقصود جابجا انی
سویلشمکدر.

K. b. — کزان سازند —

7.

حُضوری گَر هَمی خواهی، اَزو غائب مَشوْ حافِظ:

مَتَی مَا تَلْقَ مَنْ تَهْوَی، دَعِ ٱلدُّنْیَا وَأَهْمِلْهَا. ۷

حضور نقیض غیبتدر وسفر مقابلنده دخی مستعملدر. اما بونده مراد استراحتدر. یا وحدت ویا تنکیر ایچوندر. خواهی فعل مضارع مخاطبدر خواهیدندن مشتقدر. اکر حضور دلرسك دیمکدر. ازو ضمیری مصراع ثانینك مضموننه یعنی مخواسته راجعدر. ذات باری‌یه ارجاع افحش خطایادر. غائب مقابل حاضردر. اما بونده غافل مراددر نتکه بعض نسخه‌ده واقعدر. مشو نهی حاضردر. حافظ منادادر. حرف نداسی حذف اولمشدر اصلنده ای حافظ دیمکدر. متی اسماء منقوصه‌دن ایکی فعل مضارعی جزم ایدر. مشترکدر شرطله استفهام مابیننده. بونده شرط ایچوندر. ما حرف زائد تاکید ایچوندر. تلق فعل مضارع مخاطبدر لقی یلقی علم بابندن لام الفعل جزمله دوشمشدر. بولشه‌سن دیمکدر. تقدیر کلام متی اردت ان تلقی دیمکدر تاکه معنی مستقیم اوله اذا قمتم الی الصلوات‌ده‌کی کبی. من اسم موصولدر الذی معناسنه. اکثر ذوی العقولده مستعملدر. مفعول بهیدر تلقی‌نك. ازوده اولن ضمیر غائب من لفظنه راجعدر اضمار قبل الذکر طریقیله دیین هم تناقض سویلدی هم خطا ایلدی. تهوی علم بابندن فعل مضارع مخاطبدر هویت السمان کبی. سورسن دیمکدر. موصولك صله‌سیدر اصلنده تهواه ایدی. موصوله راجع اولن ضمیر منصوب حذف اولمشدر. دع ودعدن مشتق امر مخاطبدر. ترك ایله دیمکدر. مصدری ماضیسی مستعمل دکلدر. اما اسم فاعلی واسم مفعولی ندرتله مستعملدر. الدنیا جهان دیمکدر. واهملها امر مخاطبدر اهمل یهمل افعال بابندن. ترك ایله دیمکدر دع کبی. ها ضمیر منصوب راجعدر دنیایه. اخرنده الف تانیث اولدیغندن تانیث ضمیری راجع اولدی. — محصول بیت بو اولدیکه اکر حضور استرسن ای حافظ اندن غافل اولمه یعنی سودیککه واصل اولمق استرسن دنیایی ترك ایله. یعنی یولنه بذل ایله وخدمتنه صرف ایله. ذکر محل وارادهٔ حال قبیلندندر. اموال واسباب دنیویه مراددر بیت سابقده ذکر اولنان کبی. زیرا اسباب وصلتك اقواسی مالدر. اندن بذل نفسی یعنی شایسته خدمتدر. اندن صکره مراد ایدینورسه جانان علم ومعرفتدر.

Sudi I. p. 2.— Bulak p. 2.—Constantinopel p. 2.— Hammer's Uebersetzung I. p. 1.— Kalkutta p. 32.

2.

بحر رمل ‎‑‑ᴗ‑ , ‑ᴗ‑‑ , ‑ᴗ‑‑ , ‑ᴗ‑‑

1.

ای فُروغِ ماهِ حُسْن از رویِ رَخْشانِ شُما،
آبِ رویِ خوبی از چاهِ زَنَخْدانِ شُما. ۱

ای حرف ندا. مناداسی محذوفدر ای جانان دیمکدر. ما بعدی مقصود بالندادر. فروغ اسمدر ضیا معناسنه. ماه ای معناسنه مشترکدر. بونده جرم قمر مراددر. حسن کوزلك. روی یوز. رخشان صفت مشبههدر رخشیدندن مشتقدر یلدراغن معناسنه. شما سز انتم معناسنه. اب روی یوز صویی عرض معناسنه. خوب کوزل. یا حرف مصدردر. چاه قیو بونده چوقوردر. مراد زنخدان وزنخ اکك. — محصول بیت ای جانان کوزلك ایینك ضیاسی یلدراغن یوزیکزدندر. یعنی فلکك ایی کنشدن نور الدیغی کبی کوزلك ایی سزدن نور وضیا الور دیمکدر. ماهك حسنه اضافتی استعاره طریقیلهدر. ای جانان کوزلك یوز صویی سزك اکککز قیوسندندر یعنی چقورندندر. جمیعا حسن ولطافت سزك زنخدانکزه محصوردر هر کوزل حسنی اندن الور ای کنشدن الدیغی کبی. ایکی مصراع تکرر خبر قبیلندندر.

K. a. — از ماه حسن فروغ —

2.

کَیْ دِهَد دَسْت این غَرَض، یا رَب، کِه هَمْدَسْتان شَوَنْد
خاطِرِ مَجْموعِ ما زُلْفِ پَریشانِ شُما. ۲

دهد فعل مضارع دهیدندن ویرر دیمك معناسنه. دست ال. یا رب بونك کبی یرلرده عجبا معناسنهدر. غرض بونده مراد معناسنهدر. همدستان. هم ادات مقارنت همخان وهمحجره خانهداش وحجرهداش دیمکدر. دستان داستاندن مخففدر حکایت معناسنه. حکایتداش دیمکدر. بر معناسی دخی واردر ان شاء الله یری کلدکده بیان اولنه. شوند فعل مضارع جمع غائب شویدندن مشتق اولهلر دیمکدر. خاطر اصلنده کوکله کلندر. صکره کوکله اطلاق ایلدیلر ذکر حال وارادهء محل طریقیله. زلف قولق اوکندن اینن صاچلر. پریشان طاغنق دیمکدر. — محصول بیت عجبا بو غرض قچن ال ویره که مصاحب اوله بزم خاطر مجموعمز وسنك پریشان زلفك.

استفهام انکاری قبیلندندر. یعنی ایکیسنك مصاحبتی ومقارنتی میسر دکلدر. زیرا بزم خاطرمزك جمعیتنه باعث زلفده قرار ایلمکله اولور. بو ایسه محالدر. زیرا زلفده قرار مجعد وتابدار اولمغله اولور. پس بو غرض ال ویرمز. یا رب عبارتنی بویله یرلرده عجبا معناسنه استعمال ایدرلر.

3.

عَزْمِ دیدارِ تو دارَد جانِ بَر لَبْ آمَدَه؛

باز گَرْدَد٠ یا بَر آید٠ چیسْت فَرمانِ شُما٠ ۳

عزم نیت. دیدار یوز وکورمه معناسنده مستعملدر. وصف ترکیبیدر اصلنده ارندهء دید ایدی کورمه کتوریجی. صکره یوزده وکورمه‌ده استعمال ایلدیلر. تو واو رسمیله سن دیمکدر انت معناسنه. کاه اولور که واوینی ضرورت وزن ایچون تلفظ ایدرلر. دارد فعل مضارع مفرد طوتر معناسنه. جان روح حیوانی. بر لب امده. بر استعلا ایچوندر علی معناسنه. لب بونده دودق معناسنه‌در. امده کلمش معناسنه. ماضیدن بر قسمدر اسم مفعول دکلدر. جان بر لب عبارتنه مضافدر بو بینده‌کی کبی. بیت ٭ یکدو روزی صبر کن ای جان بر لب امده ٭ زانکه خواهم دوست بسیارم ترا ٭ اصفی ٭ امدی تاز لبت جان بلب امده را ٭ عذرخواهی کنم امروز که مهمان دارم ٭ پس جان بر لب امده جملهء حالیه‌در دینلر خطا ایلدیلر. باز بونده کرو دیمکدر. کردد فعل مضارع مفرد غائبدر کردیدندن دونمکدر عودت معناسنه. مقام استفهامده واقع اولمش دونسونمی معناسنه. یا حرف عاطفدر عربیده او کبی. بر اید بحسب اللغه یوقاری کلور ویوقاری کله. اما بونده چقمقدن تعبیردر خروج معناسنه. چقسونمی دیمکدر استفهام طریقیله. فرمان بویرقدر امر معناسنه. — محصول بیت لبه کلمش جان سنی کورمك تصدین طوتر. کیرو دونسونمی یوخسه چقسونمی. امریکز ندر. یعنی جان عزیزی سکا تسلیم ایده‌یممی یوخسه ینه یرینه وارسونمی بیورغکز ندر دیمکدر.

4.

دور دار از خاك و خون دامَن، چو بَر ما بِگْذَری،

کانْدَرین رَه کَشْته بِشیارَنْد قُرْبانِ شُما. ۴

دور ایراقدر بعید معناسنه. دار امر مخاطبدر داریدندن. خاك طپراق. دامن وداماں اتکدر ذیل معناسنه انسانده وغیریده مستعملدر. چو حرف تعلیل چونکه‌دن مخففدر. بر ما اوستمزه علینا معناسنه. بکذری کذریدندن مشتقدر

2.

فعل مضارع مخاطبدر. گذشتن‌ده مصدردر بو معنایه. کاندرین اوچ کلمه‌دن مرکبدر. بری که حرف تعلیلدر. وبری اندر که ادات ظرفدر که در اندن مخففدر. وبری این که اسم اشارتدر قریبه. پس ترکیبله که‌دن هاء رسمی واندرله ایندن همزه‌لر حذف اولمشدر. ره راه مخفف یولدر سبیل معناسنه. معلوم اوله که فارسیده واودن ویادن والفدن صکره که هاء اصلیه واقع اولسه بو حرفلری حذف ایلمك جائزدر مثلا طاغه کوه وکه وکویه دیه وده وپادشاهه شاه وشه دیرلر وقس علی هذا. کشته کافك فتحیله اولمش دیمکدر. ماضیدن بر قسم‌در کشتن‌دن مشتقدر. کشتن وکردیدن مصدرلردر صیرورت معناسنه. بو جهتدندر که انتقال معنالرنده مستعملدر. گاه اولور که دونمك معناسنه مستعملدر مثلا کیدرکن دونمك ویا مولویلر کبی دونمك. بسیار چوق دیمکدر کثیر معناسنه. بسیارند لفظنده‌کی نونله دال است لفظنك ادات جمعی‌در. بونده معنی جهتندن کشته‌یه مقیددر ضرورت وزن ایچون تاخیر اولمشدر. قربان لغتده شول شیدر که انکله اللهه یقین اولاسین. اما بونده الله ایچون کسیلان قویون وغیریسی مراد اولور. — محصول بیت بزم اوستمزه کچدکده یعنی یانمزه اوغرادقده اتککی قاندن ایراق طوت یعنی اتکك چکرك اکا برانه کچ. زیرا بو یولده که بز ییقلوب یاتورز چوق کمسه قربانکز اولوب یاتورلر یعنی عشاق یولکده قیریلوب یاتورلر. مقصود جانان شفقت ایدوب اندن مرحمت طلب ایلمسی‌در.

K. a. — خون دامان چو —

5.

دِل خَرابی می کُنَد؛ دِلْدار را آگَه کُنید؛

زینْهار ای دوسْتان، جانِ مَن وُ جانِ شُما. ه

خراب یقق عمارتك ضدیدر. یا حرف مصدردر. می حرف حال یا استمراردر. کند کنیدندن مشتق فعل مضارع‌در. بر مصدری دخی کردن‌در ایلر دیمکدر. خرابلق ایلر معناسنه. دلدار وصف ترکیبی‌در کوکل طوتجی معناسنه. اصلندن دارنده‌ء دل ایدی پس ادات فاعل که نون ودال وهای رسمی‌در حذف ایدوب معنای عام ترکیبندن معنای خاص علمیه‌یه نقل ایلمکیچون مضاف الیهی تقدیم ایدوب دلدار دیدیلر. جمیعا مشتقاتدن اولان وصف ترکیبیلرده بو قاعده جاریدر مالدار ودزدار وسردار دخی بو قبیلدندر. حاصل کلام دلدار بونك کبی مقاملرده جانادن عبارتدر. را ادات مفعولدر. آگه آگاهدن مخففدر قاعده‌ء سابقه اوزره. آگاهیدندن مشتقدر لازمله متعدی مابیننده مشترکدر دویمق ودویرمق معناسنه. کنید امر مخاطب جمعی‌در. آگه کنید آگه ایلك یعنی طویرك. زینهار یانك ثبوتیله بونده تاکید ایچون البته معناسنه‌در. گاه یاسنی حذف ایدوب زنهار دیرلر.

دوستان الفله ونونله جمع اولمشدر ذوی العقولدن اولدیغیچون. جان من وجان شما فارسیده بو واو عربیده کل رجل وصنعته واوی کبی مقارنت معناسنی ویرر نته‌که شاعرك بو بیتی دلیلدر. بیت * ای رند جرعه‌نوش تو ومستیء خمار * ما ونشاط مستیء عشق از می الست * بعضلر دیدیلر واو سکتدر ضرورت وزنیچون کلمشدر. تقدیر کلام جان من جان شماست دیمکدر یعنی بنم جانم سزك جانکزدر. حاصلی کندی جانکزه نه لایق ایسه بنم جانمه انی ایلك. — محصول بیت کوکل خرابلق ایلیور یعنی افشای راز ایده‌یور. دلداری اکاه ایلك البته ای دوستلر. زیرا بنم جانم همان سزك جانکزدر. یاخود بنم جانم سزك جانکزایله‌در هر نه که بنم جانمه اولورسه سزك جانکزه‌ده اول اولور. حاصل کلام کوکل بیقرار اولوب اه اتشله جهانی یاقوب یقه‌یور. وسز دلدارده جهانه داخل سز پس دلداری اکاه ایلك که کوکله مرحمت ایلسون خلاص بوله‌سز. زینهار لفظی ایکی وجهله تاکیده قابلدر خرابی میکنده اکه کنیده‌ده.

6.

کَس بَدَوْرِ نَرْگِسَت طَرْفی نَبَسْت از عافِیَت؛

بِه کِه نَفْروشَنْد مَسْتوری بَمَسْتانِ شُما. ۹

کس کمسه. بدور. با حرف ظرف. دور ودوران عربیده دونمکدر. اما عجم زمان معناسنده استعمال ایدر. نرکس رومده زرین قدح دیدکلری چیچکدر. کوزی شعرا اکا تشبیه ایدرلر کنایه طریقیله. عرب تعریب ایدوب نرجس دیر. زیرا انلر تعریبده کاف عجمی جیمه ابدال ایدرلر بنکه بنج دیدکلری کبی. پس معهود صری چیچکه نرکس دین معناده خطا ایلمشدر. بیت * نرکس اوزره برك زرد ژاله‌لر کیم واردر * ار چراغینه دیزلمش درهم ودینااردر * رومده زرین قدح دیدکلرینه عجم نرکس دیدوکینه کاتبینك نرکس ردیفلی قصیده‌سنده بو بیت شاهددر. بیت * بسته دستار وسر طاقیهء نارنجی * در شکسته است ظریفان ورعنا نرکس * وبو رباعیء یسحاق * نرکس که چمن از رخ او کشت منور * کویند که دارد طبقی سیم پر از زر * در دیدهء یسحاق نه زر ونه سیم * شش نان تنك دارد ویك طاس مزعفر * نان تنك دیو یوفقه اتمکینه دیرلر. وهلالینك بو بیتی. بیت * با جام وقدح عزم چمن کرد چو نرکس * هرکس که درین دور بکف سیم وزری داشت * تا ضمیر مخاطب. طرف رانك سکونیله عربیده کوز یعنی چشم معناسنه‌در. اما عجمده جانب وفائده معناسنه مستعملدر. بونده فائده معناسنه‌در. یا وحدت ویا تنکیر ایچوندر. نبست بغلمدی معناسنه. عافیت بونده پرهیزکارلق معناسنه‌در. به یك دیمکدر. نفروشند نفی مستقبلدر صتمیه‌لر دیمکدر. مصدری فروشیدن وفروختن کلور. نون مفرده فارسیده حرف نفیدر. مستوری. یا حرف مصدر. مستوریدن

پرهیزکارلق مراددر. تفنن فی العباره ایلدی. بمستان. با حرف صله. مستان الف ونونله جمع ایلدی ذوی العقول مرتبه‌سین الحاق ایلمکله مراد چشمدر. وچشمی الف ونونله جمع ایده کلمشلردر. بیت ❊ دل شیشه وچشمان تو هر کوشه برندش ❊ مستند مبادا که بناکه شکنندش ❊ — محصول بیت کمسه سنك چشمك زماننده پرهیزکارلقدن فائده بغلمدی یعنی مستفید اولمدی. زیرا هر کمسه که سنی کوردی مست عشقك اولدی. حاصلی تمام عالمی اسیر ودیوانه ایلدك دیمکدر. پس یکدر که پرهیزکارلق ومستورلق صاتمیه‌لر سزك چشمکزه. ذکر جز واراده‌ء کل قبیلندندر یعنی مراد کندیدر. چشمه نسبت مستورلق خوب واقع اولمشدر.

7.

بَخْتِ خواب آلودِ ما بیدار خواهَد شُد مَگَر،

زانْکه زَد بَر دیده آبی رویِ رَخْشانِ شُما. ۷

بخت طالع معربدر عربیسی جددر. خواب اویقو ودوش معناسنه خوابیدندن مشتقدر. الود اسمدر الودندن بولشمق معناسنه. خواب الود اویقو بولشغی دیمکدر. بیدار اویانق. خواهد شد. خواهد دیلر معناسنه. شد فعل ماضی شدن یعنی مصدر معناسنه. زیرا ماضی مضارعه مقارن اولسه مصدر معناسی مراد اولور خواهد شدن معناسنه. مکر بونده کانه معناسنه‌در. زانکه اصلنده از انکه. ان اسم اشارت. که حرف تعلیل. زد فعل ماضی اوردی. بر دیده. بر بونده باء صله معناسنه‌در. دیده بونده کوز دیمکدر. آبی. یا حرف وحدت ویا تنکیر ایچون. بونده ابی رویه مضاف ایلین خطا ایلدی. — محصول بیت کانه بزم خواب الود وخوابناك طالعمز اویانیسردر زیرا سنك روی رخشانك بختمك کوزینه صو سپدی. یعنی سنك روی رخشانکی کورممز طالعمزك بیدارلغنه باعثدر. زیرا مشهوردر که بر کمسنه‌نك طالعی خوابده اولسه کندی المده اولور. اما طالعی بیدار اولسه کندی راحتده اولور. پس بخت خواب الود بخت بد معناسنه‌در دیمك (س°) بددر.

K. b. — دیده آب از روی —

8.

با صَبا هَمْراه بِفْرِسْت از رُخَت گُلْدَسْتَه‌ء،

بو کِه بوئی بِشْنَوِیم از خاكِ بُسْتانِ شُما. ۸

همراه یولداش. بفرست امر مخاطبدر فرستیدندن. با تاکید افاده ایدر. رخ یکاق. بونده یوز مراددر. کلدسته‌ء بر طوتم کل دیمکدر. همزه نشانه‌سی یای وحدتدن

عوض یازیلور. بو بود لفظندن مقصوردر. بو که اوله که دیمکدر. — محصول بیت ای جانان رخك كلشنندن صبا ایله بر دسته كل كوندر. اوله كه ایغك بصدیغی بستانك ترابندن بر قوقوجك دویایدق. یعنی ایغك بصدیغی بستانك ترابی همان كل قوقوسین ویرر. پس رخسارك كلین استشمام همان خاك پایك استشمامدر بعضلر بو بیتی غیرینك تزریق تقدیراتیله تقریر ایدوب بیان ایلدیلر. حق بو کم طبعنده ذره قدر استقامتی اولان کمسه بو مقوله هذیانی ژاژخا قبیلندن عد ایدر.

9.

عُمْرَتان باد وُ مُراد، ای ساقیانِ بَزْمِ جَم،

گَرْچِه جامِ ما نَشُد پُر مَیْ بَدَوْرانِ شُما. ۹

عمرتان لفظنده‌کی تا خطابیچوندر الف ونون ضمیری جمع ایچوندر. زیرا فارسیده ضمایر الف ونونله جمع اولور مثلا دلتان ودلشان ودلمان دیرلر وبو ضمایرك ماقبلی مفتوح اوقنور. کاه اولور که ضرورت وزن ایچون ساکن اوقنور. بیت ❋ بحر عشق از دلشان سر بر زد ❋ اتش شوق بجانشان در زد ❋ باد امر غائب ضیغه‌سیدر بویدندن مشتق اولسون دیمکدر. مواقع دعاده استعمالی کثیردر بونده‌کی کبی. بزم مجلس. جم حضرت سلیمان پیغمبردر نتکه خواجه حافظ بیورر. بیت ❋ خاتم جم را بشارت ده بحسن خاتمت ❋ که اسم اعظم کرد ازو کوتاه دست ❋ جام ایقلی قدح. پر می شرابله طولو. بدوران. با حرف ظرف. دوران واوك سکونیله فارسیده زمان معناسنده مستعملدر. بونده بزمه نسبت خوب واقع اولمشدر. — محصول بیت عمریکز اوزون ومرادیکز حاصل اولسون ای پادشاه مجلسنك ساقیلری اکرچه بزم قدحمز سزك زمانکزده پر می اولمدی. مرادی پادشاه یزده تعریضدر زیرا انی مدح ایلدی وجائزه ویرمدی نتکه بر قطعه‌ده بیورر ❋ شاه هرموزم ندیده یکزمان صد لطف کرد ❋ شاه یزدم دید ومدحش کردم وهیچم نداد ❋ پس مراد ای شاه یزد عمرك ودولتك زیاده اولسون اکرچه بنی بهره‌مند ایدوب مرادم ویرمدك دیمکدر.

K. a. — عمرتان بادا مدام ای

10.

می کُنَد حافِظ دُعائی، بِشْنَوْ، آمینی بِگْو:

روزیء ما باد لَعْلِ شَکَّر اَفْشانِ شُما. ۱۰

بو بیتك نسخه‌لری مختلف واقع اولمشدر. بعضیسی مذکور اولان کبیدر. وبعضیسی

میکند حافظ دعا وبشنو وامین بکو. وبعضیسی میکند حافظ دعا وبشنو امینی بکو. دعاییده وامینیده‌کی یالکز وحدت ویا تنکیر ایچوندر. روزی رزق ونصیب معناسنده مستعملدر. شکر افشان وصف ترکیبی‌در شکر صاچیجی معناسنه. اصلنده شکر مخففدر وزنیچون مشدد اولمشدر. زیرا لغت مجمده تشدید یوقدر دیمشلر حتی فرخ وخرم اصل لغتده مخففدر دیرلر. — محصول بیت حافظ دعا ایلر ای جانان سن ایشت وامین دی. اول دعا بودر بزم نصیبمز اولسون سزك شکر صاچیجی طوداغکز.

K. a. بشنو و آمین بکو — (vergl. Comm.)

11.

ای صَبا با ساکِنانِ شَهْرِ یَزْد از ما بِگو:

کای، (سرِ حَق ناشِناسان گُویِ چَوگانِ شُما) ١١

بعضی نسخه‌ده کوی میدان دوشمشدر. ایکی‌سیده کویه مناسبدر. شهر یزدك ساکنلرندن مراد پادشاه یزددر. تعظیما جمع ایلمشدر. وشهر یزد شیرازدن اوچ کونلك یولدر دیرلر. ورکناباد صویی که منبعی شیرازدر شهر یزده اقر. وصویك ایکی جانبی سکوت اغاجی دکلمشدر شویله که یولجیلر هیچ کنشدن زحمت چکمزلر. بو ایکی شهرك مابینی غایتله معمور ایمش توتات ایله آماسیه مابینی کبی والعهدة علی الراوی. حق ناشناسان کفران نعمت معناسنه مستعملدر. کوی طوپ. چوکان جیم وکاف مجمیله بر اوزون دکنکدر اوجی اکری کشش‌لر عصاسی کبی که انکله ات اوزرنده اوین اوینارلر. یعنی بر طوپی میدانه صلرلر واول چوکانله انی اورتادن قپارلر هر کیم قاپرسه دولت انکدر. — محصول بیت ای صبا شهر یزده ساکن اولان پادشاهه واعیان دولته سویله که ای ارباب دولت کفران نعمتکز اولنلرك باشی سزك چوکانکز میدانننك طوپی اولسون. مصراع ثانی حشو ملیح طریقیله واقع اولمشدر اصل مقول قول کلجك بیتدر.

K. b. کوی میدان شما — (vergl. Comm.)

12.

گَرچِه دوریم از بِساطِ قُرْب، و هِمَّت دور نیسْت،

بَنْدَهٔ شاهِ شُمائیم وُ ثَنا خوانِ شُما. ١٢

بساط دوشنن اشیاده مستعملدر. قرب یقینلقدر. همت کسر هایله وفتحیله لغتدر ارادت معناسنه. — محصول بیت ای یزدك ساکنلری اکرچه سزدن وجودمز وتنمز

ایراقدر اما همتمز ایراق دکلدر. یعنی کوکلمزدن چقمزسز. پادشاهکز قولی وسزك دعاجیکز ایز. مرادی پادشاهی استعطافدر.

C. K. a. وَ vor همت fehlt.

13.

ای شَهَنْشاهِ بَلَنْد اَخْتَر، خُدا را هِمَّتی،

تا بِبوسَم هَمْچو گَرْدون خاكِ اَیْوانِ شُما. ١٣

شهنشاه شاهانشاهدن ماخوذدر. اصلی شاه شاهان پادشاهلر پادشاهی دیمکدر بکلر بکی کبی. بلند بانك فتحی وضمیله لغتدر. اختر فارسیده یلدزدر. اما طالع وبخت معناسنده استعمالی چوقدر ✻ اخترم سیر بجایی کند از مهر مهی ✻ که نبوده اثر از انجم وافلاك انجا ✻ خدا را. خدا تکری. را ادات قسم ویا ادات تخصیصدر. همتیده یا وحدت ویا تنکیر ایچوندر. تا حرف تعلیل. ببوسم. با تاکید ایچوندر. بوسم باء عربیله فعل مضارع متکلم وحده صیغه‌سیدر. بونده اوپم دیمکدر. همچو. هم حرف تاکید. چو چوندن مخفف ادات تشبیه‌در. کردون فلك وقتلی که ایکی تکرلکلی اولور اناطولی ولایتنده عربه یرینه استعمال ایلدکلری هپ اولور. بونده فلك مراددر. ایوان واوان همزه‌نك کسریله عربیده بیوك صفه‌یه دیرلر. اما عجم فتح همزه ایله بیوك چارداق معناسنده استعمال ایدرلر. — محصول بیت ای بلند طالع پادشاه خدا حقیچون ویا خدا ایچون همت ایله تا کردون کبی خاك ایوانك اوپه‌یم. یعنی کردونه مشابه ویا کردون اوپدوکی کبی اوپه‌یم.

S. I. p. 10. — B. p. 2. — C. p. 2. — H. I. p. 3. — K. p. 33. (Die Beits in folgender Ordnung: 1. 3. 2. 6. 7. 8. 5. 9. 11. 12. 4. 13. 10.)

3.

بحر مضارع —◡—, ◡——◡, —◡—◡, ——◡

1.

ساقی بَنورِ بادہ بَر اَفْروز جامِ ما،

مُطْرِب بِگو، کِه کارِ جِهان شُد بَکامِ ما. ١

ساقی منادی. بنور باده. با مع معناسنه‌در. نور اتشك ضیاسنه دیرلر. باده خمر.

نورك باده‌یه اضافتی مشبه بهك مشبهه اضافتی قبیلندندر. صفوتدن كنایتدر. بر افروز. بر حرف تاكیددر. افروز افروزیدندن مشتق فعل امر مخاطبدر. افروختن وافروزیدن لازمله متعدی مابیننده مشتركدر یالكلنمق ویالكلتمق. بونده متعدیدر. مطرب اسم فاعل اطرب یطرب افعال بابندن سویندیریجی معناسنه. اما اصطلاحده سازنده وكوینده‌یه دیرلر. بكو بونده امردر ایرله معناسنه. كه حرف تعلیل ویا رابط قول ومقول. — محصول بیت ای ساقی نور كبی صاف وخالص باده ایله بزم جاممزی روشن یعنی پر ایله. ای مطرب ایرله زیرا جهان ایشی یعنی احوال جهان مرادمزجه اولدی. یاخود بو مضمونی ایرله یعنی مصراع ثانی مضموننی اوقو دیمك اوله. یاخود ما در پیاله بیتنی ایرله دیمك اوله.

2.

مَا دَر پِیَالَه عَكْسِ رُخِ یار دیده ایم،

ای بیخَبَر زِ لَذَّتِ شُرْبِ مُدامِ ما. ۲

پیاله لامعی چلبی بوش قدح دیمش. اما لغتلرده صغرق دیمشدر. مدام ومدامه جوهری شرابدر دیدی. پس مدام جمع مدامه‌در دین (س°) مخالف سویلدی. بر یرده مدام دائم وثابت معناسنه كلور. پس شرب مدام شرب دائم معناسنه اولور. — محصول بیت بز پیاله‌ده یعنی نور پیاله‌ده یارك یوزی عكسنی كورمشز ای بزم دائما ایچدیكمزدن یاخود باده ایچدیكمزدن بیخبر كیمسه بزی معذور طوت. ایكی مصراع معنی جهتندن تقدیم وتاخیره محمولدر.

3.

چَنْدان بُوَد كِرِشْمه و نازِ سَهی قَدان،

كایَد بِجِلْوَه سَرْوِ صَنَوْبَر خِرامِ ما. ۳

كرشمه كاف عجمینك كسریله ناز لفظنه مرادفدر. بعض روستاییلرك فتح كاف عربیله اوقودقلرینی فصحا وظرفای عجم قبول ایلمدی. سهی سینك فتحی وكسریله لغتدر طوغری معناسنه. اكثری سروه صفت اولور. سهی قدان الف ونونله جمع اولمش وصف تركیبیدر طوغری قامتلی محبوبلر دیمكدر. بجلوه. با حرف صله. لامعی چلبی جلوه صالنمق دیمشدر. اما لغتلرده عرض جمال معناسنه‌در. صنوبر خرام وصف تركیبیدر. صنوبر چام اغاجی. مراد بونده سرو شكلنده اولاندر مطلقی دكل. خرام خرامیدندن مشتقدر. صالنمق معناسنه‌در یعنی صنوبر كبی صالنان سرو. — محصول بیت موزون قامتلی محبوبلرك ناز وشیوه‌سی اولزمانه‌دكدر كه بزم صنوبر

صالنشلی سرویمز یعنی محبوبمز صالنه ویا عرض جمال ایلیه. یعنی بو کلنجه انلره اعتبار قلمز. پس بونده استفهام انکاری‌یه حکم ایدنی (س°) انکار ایده‌رر.

4.

هَرْگِز نَمیرَد آن کِه دِلَش زِنْده شُد بَعِشْق؛
ثَبْتَسْت بَر جَریدَهء عالَم دَوامِ ما. ۴

نمیرد فعل نفی استقبال اولمز لا یموت معناسنه. زنده دیری حی معناسنه‌در. ثبت بونده مصدر فاعل معناسنه‌در. جریده بر درلو دفتردر که کاغددن یلپازه کبی دریلور ایکی جانبندن بله اوقنور. بو زمانده استعمالی مهجوردر. جریده‌نك عالمه اضافتی بیانیه‌در. — محصول بیت شول کمسه‌نك که کوکلی عشق ومحبت جانانله زنده اولدی اول هرکز اولمز. پس بزم جریدهء عالمده دوام بقامز ثابتدر زیرا بز اول زنده‌لردن ایز.

5.

تَرْسَم، کِه صَرْفَهء نَبَرَد روزِ بازْخواسْت
نانِ حَلالِ شَیْخ زِ آبِ حَرامِ ما. ۵

صرفه زیاده معناسنه‌در اصطلاح عجمده. مثلا اول زمانده التون اقچه صرف ایلسك بر ایکی اقچه زیاده ویررلردی اول زیاده‌یه صرفه دیرلر. اما بونده مطلق زیاده معناسنه‌در. یا حرف وحدت وهمزه حرف توسلدر. باز خواست قیامت. روز بازخواست یوم السوال دیمکدر قیامت کوننده تعبیردر. نان حلال کنایتدر نان وقفدن. زیرا اکثر مشایخ خانقاهلرده وزاویه‌لرده اولوب وقف اتمکین یرلر. اب حرام کنایتدر خمردن. — محصول بیت قورقرمکه قیامت کوننده فضیلتی اولمیه شیخك حلال دیو یدیکی وقف اتمکینك بزم حرام دیو ایچدیکمز شراب اوزرینه. یعنی انك زرق وریا ایله کچندوکی وبزم رندلك ایله کچندیکمز برابر کله بلکه بزم رندلکمز افضل کلور زیرا بز مرایی دکلوز.

6.

ای باد اَگَر بَگُلْشَنِ اَحْباب بِگْذَری،
زِنْهار، عَرْضه دِه بَرِ جانان پَیَامِ ما، ۶

احباب دوستلر حبیبك جمعیدر. کلشن وکلزار کلستانك معناسنه‌در احبابدن مراد

3.

جانان وسائر احباسیدر. یاخود بونده مفرد مراددر یعنی جانانی تعظیما جمع ایلمشدر. عرضه عرض معناسنه‌در های رسمی ادات نقلدر یعنی عربیدن عجمیه. بر جانان اضافتله عند معناسنه‌در یعنی جانان قتنه. پیام وپیم وپیغام وپیغم خبردر. — محصول بیت ای باد اکر دوستلر کلشنندن یعنی مجلسندن کچرسن البته جانان حضورینه بزم خبرمزی عرض ایله. عرض ایلیه‌جکی کلجك بیتك مضمونیدر.

7.

گو: نامِ ما زِ یاد بَعَمْدًا چِه می بَری.

خَوْدْ آیَد آن کِه یاد نَیایَد زِ نامِ ما. ۷

یاد کردن اکمقدر. عمد قصد. عمدًا قصدا. — محصول بیت ای باد جانانه سویله بزم ادیمزی قصد ایله خاطرکدن نه کیدررسین. اولزمان خود کلور که ادمز هرکز اکلمز. یعنی اولورز ونام ونشانمز دفتر کائناتدن محو اولیسردر.

— یاد نیاری ز نام ما .K. b

8.

مَسْتی بَچَشْمِ شاهِدِ دِلْبَنْدِ ما خَوشَسْت؛

زان رو سِپُرْده اَنْد بَمَسْتی زِمامِ ما. ۸

مستی‌ده یا حرف مصدردر. بچشمده با حرف ظرف ویا حرف صله‌در. بای سببیه دیندن (س°) سببنی صورمق کرك. شاهد محبوب معناسنده مستعملدر. دلبند وصف ترکیبیدر کوکل بغلایجی معناسنه. کوکله متعلق اولان ذات مراددر. خوش ایو. بونده یراشق معناسنه‌در. سپرده اند سپردن لغتده اصمرلمق وتسلیم ایلمك معناسنه‌در. بونده فعل ماضی جمع غائبدر حواله واحاله معناسنه‌در. بمستی. با حرف صله. ویا حرف مصدر. زمام لغتده اویان دیزکین معناسنه‌در. بونده مضاف الیه محذوفدر تقدیر کلام زمام اختیار ما ایدی عنان اختیار دیدکلری کبی. — محصول بیت بزم کوکلمزی کندویه متعلق ایلین محبوبك چشمنه مستانه‌لك یاره‌شق ویاقشقدر. اول وجهدندر که بزم زمام اختیاریمزی مستانه‌لکه حواله ایلمشدر. یعنی اول مستانه چشم اولدیغی ایچون بز مستلکی اختیار ایلدك.

The J & K University Library
Acc. No. ________

9.

حافِظ زِ دیده دانهء اَشکی هَمی فِشان،

باشَد کِه مُرغِ وَصل کُنَد قَصدِ دامِ ما. ۹

اشک کوز یاشی. یا حرف تنکیر. وحدت ایچون دکل بعضیلر (ش°) دیدیکی کبی. همی تاکید ایچوندر. فشان امر مخاطب فشانیدندن صاچمق نثار معناسنه. مرغ مطلق طیر معناسنه‌در. اضافتله تخصیص کسب ایدر مثلا تاوغه مرغ خانکی دیرلر. قصد دام بعض نسخه‌ده قصد یرینه میل دام دوشمشدر. دام طوزاقدر. — محصول بیت ای حافظ کوزکدن اشک یعنی کوز یاشی دانه‌سنی صاچ. اوله که وصل مرغی بزم طوزاغمزه میل ایلیه. یعنی اغله اوله که جانان کوزک یاشینی کوروب سکا رحم ایلیه * بیت * فشان سرشک نیاز اصفی زناله چه سود * بدانه رام کن ان طایر همایونرا * بیت حافظده التفات واردر مخاطبدن متکلمه.

10.

دَریایِ اَخضَرِ فَلَک و کَشتیءِ هِلال

هَستَند غَرقِ نِعمَتِ حاجی قِوامِ ما. ۱۰

اخضر یشیل. کشتی کمی. دریای اخضر مشبه به فلک مشبه‌در. دریا اخضره واخضر فلکه مضاف اولمشدر اضافت بیانیه قبیلندن. مذکور تشبیه اخضر دریایه صفت اولدیغی تقدیرجه‌در. اما فلکه صفت اولنجه دریا مشبه به فلک اخضر مشبه اولور. لکن قلبه محمولدر علی کل حال اضافت بیانیه‌در. کشتیء هلالده بو قبیلدندر. قوام فتح قافله وکسر ایله لغتدر نتکه امام زوزنی لبید عامرینک قصیده‌سی که متعلقاتک بریسیدر انک شرحنده دیمشدر * قوام الشیء وقوامه بالکسر والفتح ما یقوم به الشیء والکسر افصح * حاجی قوام الدین حسن سلطان حسن الخانینک وانک اوغلو سلطان شیخ اویسک وزیر اعظمی ایدی نتکه خواجه حافظ انک وفاتی تاریخنده بیورمشدر. بیت * سرور اهل عمایم شمع انجمن * صاحب قران حاجی قوام الدین حسن * زیرا عجم صاحب عبارتنی اکثری وزیرلرده استعمال ایدرلر خصوصا صاحب قرانه اضافتی مذکور مدعایی مؤیددر. بوندن اول وزیر اعظم قوام اکبر ایدی که حافظ انک وفاتی تاریخنده اعظم قوام دیمکله تعبیر ایدر. بیت * اعظم قوام دولت ودین انکه بر درش * از بهر خاکبوس نمودی فلک سجود * بوندن صکره حاجی قوام الدین حسن اون ییل وزیر اعظملق منصبنی سورمشدر نتکه ایکیسنک تاریخلرندن مفهومدر. وبو حاجی قوام خواجه ایچون بر مدرسه بنیاد ایلمشدر وخواجه نیچه ییللر تدریس وتذکیره مشغول

اولمشلردر وتفسیر کشافك نیجه متعلق یرینه حاشیه‌لر تعلیق ایلمشدر وسکاکی‌یه‌ده جابجا حاشیه‌سی واردر. — محصول بیت یشل فلك دریاسی وهلالی دشتی‌سی یعنی افلاك ونجوم بزم حاجی قوامزك نعمتنه غرقدرلر. حاصل کلام بو صاحب سعادتك ولی نعمت اولدیغنه مبالغه طریقیله اعترافدر.

K. a. — دریای اخضر و فلك

S. I. p. 17. — B. p. 3. — C. p. 3. — H. I. p. 5. Es fehlt B. 7. Die andern Beits stehen in folgender Ordnung: 1. 2. 8. 3. 4. 5. 6. 10. 9. — K. p. 35. Hat 11 Beits in folgender Ordnung: 1. 2. 3. 4. 8. 5. 6. 7. (Beit.) 10. 9.

Beit 7 b.

بگرفت همچو لاله دلم در هوای سرد
ای مرغ بخت کی شوی آخر تو رام ما.

4.

بحر مضارع —◡◡—, ◡——◡, —◡—◡, ——

1.

صوفی بیا، که آینه صافیست جام را،
تا بنگری صفای می لعل فام را. ۱

صوفی اسم منسوبدر. صوف قیون یوکنه دیرلر. بو طائفه اکثری یوك اسبابنی کیدکلرندن یوکه نسبت ایدوب صوفی دیدیلر. حرف ندا حذف اولمشدر. بیا فعل امر مخاطبدر ایدندن. قاعدهء کلیه‌در که بر کلمه‌نك اولنده همزه اولسه امدن واغازیدن واساییدن کبی ادات حال ویا استقبال ویا حرف نفی ونهی اولنه داخل اولسه همزه یایه منقلب اولور مثلا بیاید ونیاید کبی وقس علیه سائره. فام رنك دورلو معناسنه. لعل فام لعل رنکلی دیمکدر. معلوم اوله که شعرا عادتندندر زراق ومرایی صوفیلره یعنی صوفیلر شکلنده اولان سالوسلره تعریض ایدرلر. اما اهل مشرب صوفیلره دخل ایلمزلر زیرا انلر کندی حاللریله مقید اولوب کمسه‌نك طنز وطعنیله تقید ایلمزلر. — محصول بیت ای صوفی کل که جامك ایینه‌سی صافیدر. مقصود صفوت باده‌در جام دکل. تا لعل رنکلی میك صفاسنی کوره‌سن. یعنی سیر ایلمه که نه حالت ویرر.

B. K. a. صافست statt صافیست

2.

عَنْقا شِکارِ کَس نَشَوَد؛ دام باز چین،

کاینْجا هَمیشه باد بَدَسْتَسْت دام را. ٢

عنقا صحاح جوهریده بر اولو قوشدر موجود الاسم معدوم الجسم. حاصل کلام عنقانك ظهورنده اختلاف ایلدیلر. کیمی دیدیکه حضرت موسی علیه السلام زماننده الله تعالی بر چفت قوش یراتدی قدس مبارك اطرافنده حضرت موسی علیه السلام متوفی اولنجه مکه طاغلرینه کتدیلر. وکیمی دیدیکه رس قومنك زماننده کلدیکه انلرك پیغمبری خنظله بن صفوان ایدی. بعضیلر دیدیلر که مدت عمری حضرت خالد بن سنان عیسی علیه السلام زماننه‌دك سوردیکه اول پیغمبر ایدی حضرت عیسی علیه السلام ایله حضرت محمد صلی الله علیه وسلم مابیننده کلدی. صلوات الله علیهم اجمعین. حافظ دیر که جمیع امم سالفه عنقایی ضرب مثل ایلر بر شیئده که ایشتدیلر اما کورنمز. کبریت احمرده بویله‌در. ودیدیلر که عنقا انکیچون دیدیلر که بویننده اق طوق وارایدی. وبعضیلر اوزون اولدیغیچون دیدیلر. فارسیجه سیمرغ دیدیلر کمال عظمتندن کویا که اوتوز مرغدر. حاصل کلام عنقانك احوال وتفاصیلنی بلمك استین مقامات حریرینك اللنجی مقامنه که اخر مقاماتدر مطرزی شرحنه نظر ایلسون. شکار اودر. مشهور قرات شکاری کسه اضافتله‌در. وبعضیلر عنقا شکاری وصف ترکیبی اوقودی وترکیبی تقدیمه وتاخیره حمل ایلدیلر. کاینجا. که حرف تعلیل. همیشه دائما معناسنه‌در. — محصول بیت عنقا کیمسه‌یه شکار اولمز. یاخود کمسه عنقا شکار اولمز. طوزاغك دوشر. یعنی جانان که عنقا مثالدر عظمتده عالیجنابدر فنله وصنعت وحیله ایله کمسنه‌یه التفات ایلمز. زیرا بونده دائما طوزاغك النده یلدن غیری نسنه یوقدر بلکه یلده یوقدر زیرا حاصل اولور نسنه دکلدر. یعنی جانان وصولنده ترك تدارك ایله که سعی بی فائده در.

3.

دَر عَیْشِ نَقْد کوش، کِه چون آبْخَور نَمانْد،

آدَم بِهِشْت رَوْضَه‌ء دارُ ٱلْسَّلام را. ٣

عیش لغتده دیرلکدر حیات معناسنه. اما بونده ذوق وعشرت معناسنه‌در. که حرف تعلیل. نقد بونده حاضر معناسنه‌در. کوش امر مخاطبدر کوشیدندن دورشمك وچالشمق معناسنه. ابخور صواد یعنی صو ایچه‌جك یر. بهشت. باء مکسوره حرف تاکیددر. هشت هانك کسریله فعل ماضی صالویردی یعنی ترك ایلدی.

مصدری هشتن وهیلیدن کلور. روضه لغتده چمندر. اما بونده بغچه مراددر. دار السلام. دار اودر بیت معناسنه. سلام جنتك اديدر جنت اوی دیمکدر. روضه‌نك دار السلامه اضافتی بیانیه‌در. — محصول بیت حاضر ال ویردیکی ذوق وصفایه سعی ایله. مستقبله ناظر اولمه. زیرا حضرت ادمك جنتده نصیبی قالمدی ترك ایدوب دنیا اوینه کلدی. یعنی زمان استقباله ملتفت اولدیغیچون جنتدن اخراج اولندی. بیت ❋ غم ناآمده خوردن بنقدم رنجه میدارد ❋ همان بهتر که با فردا کذارم کار فردا را ❋

4.

دَر بَزْمِ دَوْر یَك دو قَدَح دَر کَش وُ بِرَوْ:

یَعْنی طَمَع مَدار وِصالِ دَوَام را. ۴

بزم دور کنایتدر باده مجلسندن. دَر کش. دَر تاکید ایچوندر. کش امر مخاطبدر کشیدندن چك یعنی ایچ. برو کیت دیمکدر یعنی زیاده‌یه طمع ایلمه. — محصول بیت دنیا بزمنده قلیل وکثیر الك ایردوکینه قانع اول. زیاده‌یه طامع اولمه. مصراع ثانی مصراع اولك محصولیدر. یعنی ذوقم دائم ومتواصل اولسون دیمه باده‌نوشلر کبی که بر ایکی قدح ایله قانع اولمیوب یقلنجه ایچر صکره خمار المن چکر. مقصود نصیحتدر ❋ من قنع شبع ومن طمع ذل ❋

K. a. — در بزم عیش

5.

ای دِل، شَباب رَفْت و نَچیدی گُلی زِ عُمْر:

پیرانه سَر بِکُن هُنَری نَنْگ و نام را. ۵

شباب یکتلك. پیرانه سر پیرلك وقتی ظرفیت افاده ایدر. ننك عار وغیرت معناسنه‌در. هنری. هنر منقبتدر. یا حرف وحدت. نام بونده ناموسدر. را حرف تخصیص در. — محصول بیت ای کوکل یکتلك زمانی کتدی. حال بو که عمردن بر کل دیرمدك یعنی عمردن بر فائده ونتیجه کورمدك. حاصلی جوانلکده واصل جانان اولمدك پس ایمدی پیرلك وقتنده بر هنر ایله عاشقانه بر ننك ونام تحصیل ایلمك ایچون. یعنی جوانلقده وصلنه بر سبب تحصیل ایده‌مدك باری سعی ایله پیرلکده بر حالت ایلیه‌سن.

C. K. b. — پیرانه سر مکن هوس ننك

4.

6.

رازِ دَرونِ پَرْدە زِ رِنْدانِ مَسْت پُرْس،

کیـن حـال نیسْت زاهِدِ عالیمقام را. ٩

دَرون ایچ معناسنەدر یعنی ایچری کە عرب داخل دیمکلە تعبیر ایدر مثلا داخل البیت دیرلر اوك ایچریسنە. رندان رندك جمعیدر. لامعی مرحوم رند قورقوسز دیمشدر. اما عجم بادەنوشە اطلاق ایدر. کین. کاف حرف تعلیل. واین اسم اشارتدر قریبە یعنی راز درونە. — محصول بیت پردە ایچندەکی رازی یعنی کزلی سری مست عاشقلردن صور. زیرا بو حال عالیمقام زاهدك حالی دکلدر. عالیمقامدن مراد عمرینی عشق جانانەدە کچیرنلردر. کە انلر طریق عشق ومحبتك اختیارلریدر وسر جانانەیی کمسنەیە افشا ایلمزلر بلکە راز جانانی جانلرندە وجانلرینی دللرندە کتم ایدرلر. پس راز درون پردەیی افشا ایلمك انلرك حالی دکل دیمك اولور.
K. b. — کاین ذوق نیست

7.

ما را بَر آسِتانِ تو بَس حَقِّ خِدْمَتَسْت،

ای خواجە بـاز بین بَتَرَحُّم غُلام را. ٧

ماراەکی را تخصیص افادە ایدر بزم معناسنە. بس چوق معناسنەدر بسیار کبی. باز بویلە یردە تاکید افادە ایدر. انجق بوندە باز لفظنە کیرو معناسی ویرنلر ایلروسنی وکیروسنی واردنی واوکونی فکر ایلمزلرمش. بعضی نسخەلردە خدمت یرینە نعمت واقع اولمش. حق بودر کە استان وخواجە وترحم وغلام لفظلرینە خدمت انسبدر. — محصول بیت بزم سنك استانکدە چوق حق خدمتمز واردر. ای خواجە غلامکە ترحم ایلە نظر ایلە. خواجە بوندە افندی دیمکدر کە جانادن عبارت اولە. واحتمالدر کە خواجە قوام الدین حسن اولە ویا قوام اکبر اولە سابقا ذکر اولنان کبی کە وزیرلرە خواجە دیرلر.

8.

حافِظ مُرِیدِ جامِ مَیَسْت؛ ای صَبا بِرَو،

وَز بَنْدە بَنْدَگی بِرَسان شَیْخِ جام را. ٨

بندکی. بر کلمەنك کە اخرندە هاء رسمی اولە اکا یای مصدر ویا الف ونون جمع

لاحق اولسه هاء رسمیه‌یی کاف عجمی‌یه تبدیل ایدوب بندکی وبندکان دیرلر.
شیخ جامدن مراد بونده مقصود شیخ احمد نامقی حضرتلریدر که حضرت مولانا
جامیله بر شهردندر که جام دیرلر نتکه حضرت مولانا جامی بیورر. قطعه * مولدم جام
ورشحهء قلمم * جرعهء جام شیخ الاسلامیست * زین سبب در جریدهء اشعار *
بدو معنی تخلصم جامیست * بو تلمیحی بلمینلر بو مقامده چوق عندیات
سویلمشلردر. وهر یرده که شعرای عجم شیخ جام دیرلر مراد شیخ احمد نامقی
حضرتلریدر. وقصه‌سی تفصیلی ایله نفحات الانسده مذکور ومسطوردر که اول کتاب
مستطابك جملهء عجایبندندر. — محصول بیت حافظ طالب جام میدر. ای صبا وار
بنده‌دن اظهار بنده‌کی ایله شیخ احمد جام حضرتلرینه. که نوجهله ممکن ایسه
بزه باده پیدا ایلسون اول معهود زمانده کندویه پیدا ایلدیکی کبی.

K. b. آز statt وز

S. I. p. 20. — B. p. 3. — C. p. 3. — H. I. p. 7. Es fehlt das 7. Beit; die übrigen stehen in folgender Reihe: 1. 6. 2. 3. 4. 5. 8. — K. p. 40. Hat 9 Beits in folgender Reihe: 1. 6. 2. (Beit.) 7. 3. 4. 5. 8.

Beit 2 b.

من آن زمان طمع ببریدم ز عافیت
کاین دل نهاد در کف عشقت زمام را.

5.

بحر رمل ‒◡‒‒, ‒◡‒‒, ‒◡‒

1.

سَاقِیَا بَر خیز و دَر دِه جام را،
خاك بَر سَر کُن غَم اَیّام را. ۱

ساقیا اخرنده الف حرف ندادر که فارسیده وترکیده مستعملدر. بر خیز. بَر بونده
تاکید افاده ایدر. خیز امر مخاطبدر خیزیدن مصدرندن قالق یعنی ایاق اوزره
طور. خاستن‌ده مصدردر بو معنایه. در ده. دَر حرف تاکیددر. دَه امر مخاطبدر
دهیدندن ویر دیمکدر. دادنده مصدردر بو معنایه. جام را. را ادات مفعولدر. —
محصول بیت ای ساقی قالق دخی جامی ویر. وای ساقی ایام غمنك باشنه طپراق
ایله. یعنی ایچوب مست اوله‌لم وغم ایامی نسیا منسیا فراموش ایده‌لم کانه که
خاك التنده مدفوندر.

2.

ساغرِ مَیْ بَر کَفَم نِهْ، تا زِ بَر

بَر کَشَمْ این دَلْقِ اَزْرَق‌فام را. ٢

ساغر قدح. نه فعل امر مفرد مخاطبدر نهیدندن قو دیمکدر. تا حرف تعلیل. زبر میم متکلم مقدردر یعنی زبرم اوستمدن دیمکدر. کشم فعل مضارع متکلم وحده چکم دیمکدر. دلق خرقه. ازرق کوك. فام رنك یعنی کوك رنك. را ادات مفعول. — محصول بیت ای ساقی ساغر می اوجیمه قو یعنی المه ویر تا بو کوك رنکلی خرقه‌یی اوزرمدن چکه‌یم. یعنی مست اولوب خرقه‌یی چاك ایدوب یبانه اته‌یم. بو بیت تعریضدر شیخ حسن ازرق‌پوشه وتوابعنه که انلر باسرهم کوك جامه‌لر کیرلر نتکه محلنده بیان اولسه کرك ان شاء الله تعالی. وهر یرده که ازرق جامه ویا ازرق لباس ذکر ایدر انلره تعریض مراددر. بیت ✻ غلام همت ان رند عافیت‌سوزم ✻ نه ان کروه که ازرق‌لباس ودلسیهند.

K. a. زِ سَر statt زِ بر

3.

گَرْچِه بَدْنامیسْت نَزْدِ عاقِلان،

ما نَمی خواهیم نَنْگْ وُ نام را. ٣

محصول بیت ای ساقی اکرچه باده ایچوب مست اولوب جامه‌یی چاك ایدوب یبانه اتمق عاقللر قتنده بدناملقدر بز نام وناموس وننك وعار استمزز زیرا بز مخمور رند مریدلری ایز نتکه تفصیلی کلور ان شاء الله تعالی.

4.

باده دَر دِهْ، چَنْد ازین بادِ غُرور

خاك بَر سَر نَفْسِ نافَرْجام را. ۴

باد غرور اضافتی بیانیه‌در. نافرجام وبدفرجام عاقبتی یرامز اصلاحه قابل اولمین نسنه. را تخصیص ایچوندر. — محصول بیت ای ساقی باده ویر البته نیچه بر بو غفلت یلندن یعنی غرور ایله عمر ضائع ایلمك طپراق باشنه عاقبتی خیرسز نفسك. یعنی باده‌نوشلقدن غیری‌یه مقتضیات نفسه تابع اولمق تضییع عمردر.

5.

دودِ آهِ سینهٔ سوزانِ مَن

سوخْت این اَفْسُرْدَگانِ خام را. ٥

دود اهه واه سینه‌یه وسینه سوزانه وسوزان منه مضاف اولمشدر. تتابع اضافات مطلقا بو محلده جائزدر. دود اه اضافتی بیانیه‌در. وسینهٔ سوزان اضافتی اضافت موصوف الی صفته. سوزان صفت مشبهه‌در سوزیدندن مشتق یانغن معناسنه. افسردکان جمع افسرده‌در. ها کافه تبدیل اولمشدر قاعدهٔ سابقه اوزره. خام چیک ناپخته معناسنه‌در. — محصول بیت بنم یانغن سینه‌مك اهی دوتنی بو خام طوکمشلری یاقدی یعنی بو ازرق‌پوشلری. زیرا خواجه‌نك بونلرله چوق عربده‌سی کچمشدر ننکه محلنده بیان اولنور ان شاء الله تعالی. افسردکان خام تعبیرنده زیاده ناقابلیتلرندن عبارتدر زیرا ایکی صفت بله هر شیده مذمومدر علی الخصوص که انسانده.

6.

مَحْرَمِ رازِ دلِ شَیْدایِ خود

کَس نَمی بینَم زِ خاص وُ عام را. ٦

محرمك رازه اضافتی مصدرك مفعوله اضافتیدر. ودلك شیدایه موصوفك صفتنه. عام راده را کسه مصروفدر کس را نمی بینم تقدیرنده‌در. — محصول بیت دیوانه کوکلمه محرم راز یعنی سرنه محرم کمسه‌یی کورمیورم خواص وعوامدن. یعنی عالمده بر همراز بولنمز که ادم اکا کشف راز ایلیه که بر مقدار بار غم دلی تخفیف اوله. زیرا مشهوردر که سویلمزسم اولورم سویلرسم راز اچلور.

7.

با دِلارامی مَرا خاطِر خَوشَسْت،

کَز دِلَم یَکْباره بُرْد آرام را. ٧

با بمعنا معدر. دلارام وصف ترکیبی‌در ارامیدن مصدرندن کوکل دکلندیریجی یعنی راحتلق ویریجی معناسنه. الفی حذف ایدوب ارمیدن دیرلر. یا وحدت نوعیه‌در. مرا ده را تخصیص ایچوندر. یکباره بر اوغورده دفعة معناسنه. ارام قرار ورا ادات مفعول. — محصول بیت بر دلارام ایله بنم خاطرم خوشدر یعنی

ایی‌دِر که کوکلمدن بر اوغوردن قرار وراحتی ایلتی. مراد بوندن جانانی یاخود پیریدر یعنی شیخ محمود اولمق وار.

8.

نَنْگَرَد دیگَر بَسَرْو اَنْدَر چَمَن

هَر، کِه دید آن سَرْوِ سیم اَنْدام را. ۸

نَنْگَرَد فعل نفی مستقبل نظر ایلمز نکریدندن. دیگر بونده دخی معناسنه‌در. بسرو. با حرف صله. دیگر بونده کرو دینه دیکر کرک. سیم اندام. سیم کمش. اندام شکل وسیما معناسنه‌در. سیم اندام وسیم سیما بر معنایه‌در. — محصول بیت دخی چمنده سروه نظر ایلمز هرکمکه اول کمش سیمالو سروی کوردی. یعنی انسان کوزلنی کورن بر دخی خوب ناتراشیده‌یه نظر ایلمز دیمکدر.

9.

صَبْر کُن حافِظ بَسَخْتی روز و شَب،

تا بِیابی مُنْتَهایِ کام را. ۹

بسختی ده با جائزدر که مع معناسنه اوله یاخود حرف صله. تا حرف تعلیل. بیابی یابیدندن. با حرف تاکید. یابی فعل مضارع مخاطب. منتها نهایت وغایت. کام را ده را تخصیص ایچوندر. — محصول بیت ای حافظ کیجه کوندوز شدتلره صبر ایله تاکه مرادکی بوله‌سن. زیرا الصبر مفتاح الفرجدر.

K. b. عاقبت روزی بیابی کام را.

S. I. p. 23. — B. p. 4. — C. p. 3. — H. I. p. 8. Es fehlt das 8. Beit. — K. p. 44.

6.

بحر مضارع ‒ ‒ ◡, ‒ ◡ ‒ ‒, ‒ ‒ ◡, ‒ ◡ ‒

1.

دِل می رَوَد زِ دَسْتَم، صاحِب دِلان خُدا را،

دَرْدا، کِه رازِ پِنْهان خواهَد شُد آشِکارا. ۱ cf. 18,6 + 57,3

میرود رویدندن فعل حال. می ادات حال در. صاحب دلان منادی حرف ندا حذف اولنمشدر. خدا را ایکی مصراعه صرف اولمق قابلدر. اوله صرف اولیجق را تخصیص افاده ایدر. ثانی‌یه صرف اولیجق قسم ایچون اولور. دردا الف حرف ندبه‌در عربیده واویلا وواحسرتا کبی حیفا دیمکدر. خواهد شد اولیسردر معناسنه خواهد شدن تقدیرنده. اشکارا واشکاره واشکار بر معنایه‌در کزلی قالیسر معناسنه. — محصول بیت ای صاحب‌دللر کوکلم المدن کیده‌یور اللهیچون بر چاره ایلك. بو تقدیرجه مصراع ثانی حکم تعلیلده اولور یعنی زیرا که راز پنهان اشکاره اولیسردر. یاخود بو معنا بویله اوله ای صاحب‌دللر کوکلم الدن کیده‌یور. الله حقیچون حیفا که راز نهان اشکاره اولیسردر. علی کل حال صاحب‌دللردن استمداددر که وصلته بر چاره ایده‌لر.

2.

کَشْتی نِشَسْتَگانیم؛ ای بادِ شُرْطه بَر خیز،

باشَد کِه باز بِبینیم آن یارِ آشْنا را. ۲

کشتی نشستکان کشتی نشسته‌نك جمعی‌در یعنی کمیسی اوتورمش طایفه. باد شرطه یانمزده اولان لغتلرده بولمادق. اما استعمالده کمی‌یه موافق یل‌در. نعمت اللهده موافق دیمش انجق یلی اکمامش. برخیز قالق یعنی ظاهر اول. باز بونده جائزدر که کرو معناسنه اوله. وجائزدر که محض تاکید افاده ایلیه. بینیم فعل مضارع نفس متکلم مع غیره‌در کوره‌وز معناسنه بینیدندن مشتق. اشنا ایکی معنایه کلور. بری بلمش. وبری صوده یوزکج. بونده ایهام طریقیله ذکر اولمشدر. — محصول بیت کمیسی اوتورمش کمسه‌لرز. ای باد موافق قالق یعنی پیدا اولوب اس. اوله که بز دخی کوره‌وز اول اشنا یاری یعنی بلمش یاری یا یوزکج یاری. وجائزدر که بونده کشتی نشستکاندن یالکز کندی مراد اوله وجمع صیغه‌سنی مقام مفردده اجرا

ایلیه نحن نقص کبی. ومقصودی کمیسی اوتورمش دیمکدن تنك‌دللك یعنی کوکل طارلغی اوله زیرا کمیده اولمغه وعلی الخصوصکه کمیسی اوتورمغه زیاده اضطراب وملالت وسامت ضروریدر. وباد شرطه‌دن مراد حالنه موافق صاحب‌دللر بیت اولده ذکر ایلدیکی کبی. پس محصول بیت ای حالمه موافق یاران صاحب‌دلان کوکلمك زیاده ملالت وسامتی واردر. بر چاره ایلك. اوله که یارك مبارك جمال باکمالنی مشاهده ایدوب بندن بو اضطراب وکوکل طارلغی کیده. زیرا خواجه حضرتلری یزد شهرندن غیری یره حرکت ایلمه‌مشدر نتکم محلنده بیان اولسه کرك انشاء الله تعالی. یزدك یولنده ایسه دریا یوقدر قرادن کیدرلر. نشستکان یرینه شکستکان دین بیتك معناسنه کسر ویرمش.

K. b. — بینیم دیدار آشنا را.

3.

دَه روزه مِهْرِ گَرْدون اَفْسانه اَسْت و اَفْسون؛

نیکی بَجایِ یاران فُرْصَت شُمار یارا. ۳

ده روزه‌ده‌کی هاء رسمی کیمی دیدیکه مقدار معناسنی افاده ایدر یکساله وپنج‌روزه کبی بر یل مقداری وبش کون مقداری. کیمی دیدیکه معنای مصدری افاده ایدر بر یللق وبش کونلك. مهر کنشه ومحبته دیرلر لفظ مشترکدر. بونده ایهام طریقیله ذکر اولمشدر. افسانه وفسانه ترکیده اول‌ندرکه دیمکله تعبیر اولنور وفارسیده چیستان دیمکله وعربیده اسطوره دیمکله. جمعی اساطیر کلور اساطیر الاولین کبی. افسون لفظ مشترکدر حیله ومکر. وبعض کمسه خسته اوزرینه اوقور واوفورر اکاده افسون دیرلر عربیده رقیه دیرلر. نیکی ایلك. بجای یاران. با حرف صله‌در جای زائد اولدیغی تقدیرجه. اما جای حق معناسنه اولنجه با ظرفیت افاده ایدر. حاصل کلام جای لفظنی بویله مقامده استعمال ایلمك شیرازیلره مخصوصدر نته‌کیم کلستانده بیت ✻ تو بجای پدر چه کردی خیر ✻ که همان چشم داری از پسرت ✻ چشم امید معناسنه‌در. شمار امر مخاطبدر شماریدندن. یارا اخره‌کی الف حرف نداءدر. — محصول بیت فلکك اون کون مقداری محبتی یا اون کونلك محبتی یعنی سنك مرادجه دونمسی بی‌فائده وبی‌اعتبار ومکر وحیله‌در. پس یارانه ایلکی ویا یاران حقنه ایلکی یعنی ایلك بلمکی فرصت صای ای یار. یعنی فرصت الده ایکن یارانه احسانی دریغ ایلمه زیرا الفرصة یمر مر السحاب دینلمشدر.

K. a. افسانه ایست افسون — (وَ vor افسون fehlt.)

4.

دَر حَلْقَهٔ گُل و مُل خَوش خوانْد دوش بُلْبُل:

هَاتِ ٱلصَّبُوحَ، هَبُّوا يَا أَيُّهَا ٱلسُّكَارَا. ۴

حلقه لامك سكونيله انسانده. وغيريده لامك فتحيله‌در. مل شراب. دوش بونده دون كيجه معناسنه‌در. هات اسماء افعالدندر مفرد مقام جمعده مستعملدر هبوا قرينه‌سيله. اما بعض نسخه‌ده هاتوا دوشمشدر. پس تاويله احتياج يوقدر. وبعض نسخه‌ده فات دوشمشدر. اول تقديرجه هيوا يرينه بايله هبوا دوشمشدر. يايله اوليجق حاضر ايلك. وبايله اولنجه اويانك يعنى متنبه اولك ديمكدر. هات وهبوا اولنجه الصبوح لفظا منصوب مفعول به اولور. اما فات اولنجه لفظا مرفوع فاعلى اولور. الصبوح صباح وقتنده ايچيلن شرابك وغبوق كيجه اولنده ايچيلن شرابك اسميدر. سكارى سكرانك جمعيدر. سينك فتحيله استعمالى اكثردر صحارى وزنى اوزره. اما ضم سينله‌ده جائزدر. سرخوشلر ديمكدر. — محصول بيت باده وگل حلقه‌سنده يعنى مجلسنده ايو اوقودى دون كيجه بلبل كه كتورك حاضر ايلك صباح وقتنده ايچيلن شرابى اى باده‌نوشلر. سكارى‌دن مراد باده‌نوشلردر مست معناسنه اولان سرخوشلر دكلدر. زيرا مست معناسنه سرخوشلر بر نسنه تداركنه قادر دكللردر. ياخود معنا صباح وقتنده ايچلن شراب فوت اولدى يعنى زمانى فوت اولدى اويانك ومتنبه اولك اى باده‌نوشلر.

5.

آئينهٔ سِكَنْدَر جام مَيْست: بِنْگَر،

تا بَر تو عَرْضه دارَد اَحْوالِ مُلْكِ دارا. ۵

ايينهٔ سكندر وجام كيتى‌نما قصه‌لرى مشهور ومفصلدر بونده ذكرلرى مناسب دكل. حاصل كلام دارا اسكندرك باباسيدر. دارا وفات ايدنجه داراب نام اوغلى تختنه كچدى. واسكندر انكله تخت نزاعنه باشلدى يعنى بابامك مملكتنك نصفنى وير ديدى. داراب ايسه اطاعت ايلمدى. پس اسكندر هر بارى كه اوستنه عسكر چكوب جنك مراد ايدنديسه جام جهان‌نما داراب النده ايدى. اسكندرك هر حالنى انده مشاهده ايدوب هر مكر وحيله‌سنى دفع ايدردى. واسكندر ايسه انك بر حالنه مطلع دكل ايدى كه اكا كوره تدبير وتصرف ايديدى. پس اولان حكمايه ديديكه بر چاره ايدك كه بزده انك ممالكنه واحوالنه مطلع اولالم. پس يانندهٔ اسكندريه‌ده بر ميل اوزرنده بر ايينه وضع ايلديلر كه اقاليم سبعه‌يى اندن

سیر ایدرلر ایدی. پس خواجه‌نك ایینهء سکندر دیدیکی بو ایینه‌در. جام میست دیدیکنده جام عالم‌نمایه رمز واردر. ملك میمك ضمی ولامك سکونیله مملکت وپادشاهلق وکسر میمله اموال واسباب معناسنه‌در. — محصول بیت ایینهء سکندر باده قدحیدر. یعنی انده اولان خاصه بونده واردر هرنه استرسك سکا کوسترر. ایمدی نظر ایله سکا دارا مملکتنك احوالنی عرض ایلیه مجهولك قالمیه. پس دارا مملکتنك احوالنی عرض ایلیه نیجه خراب اولمشدر دین بیتك مرادینی خراب ایلمشدر.

— جام جم است بنگر K. a.

6.

ای صاحبِ کَرامَت، شُکْرانَهٔ سَلامَت

روزی تَفَقُّدی کُن دَرْویشِ بی نَوا را. ۹

کرامت مصدردر ایلك معناسنه. صاحب کرامت احسان وکرم صاحبیدر. سلامت بلایادن خالی اولمقدر یعنی امور دنیادن هیچ بر جهتله مضطرب اولممقدر. شکرانه‌ده هاء رسمی تخصیص افاده ایدر یعنی سلامت شکرانه‌سیچون. شکرانه شول صدقه‌در که بر کمسه بن حقیقت شکرك حقندن کله‌مزم بو اکه جبر اولسون دیو ویرر. تفقدی ارامق وبر کمسه‌نك حال وخاطرینی یوتلمق. یا وحدت ویا تنکیر ایچوندر. نوا بونده دوزن یعنی انتظام حال معناسنه‌در. — محصول بیت ای احسان وکرم صاحبی جمیع افاتدن سالم اولدیغك شکرانه‌سیچون بر کون درویش بی‌نوایی تجسس وتفحص ایله. صاحب کرامتدن مراد جانان‌در درویش بی‌نوادن مقصود عاشق بیچاره‌در. یا صاحب کرامتدن مراد قوام الدین حسن ودرویش بی‌نوادن مقصود کندی خواجه اوله.

7.

آسایِشِ دو گیتی تَفْسیرِ این دو حَرْفَست:

با دوسْتان تَلَطُّف، با دُشْمَنان مُدارا. ۸

اسایش اسم مصدردر اساییدندن دیکلنش واستراحت معناسنه. اسم مصدردر اسودن معناسنه دین اسم مصدریله مصدری فرق ایلمدی. کیتی جهان. تلطف بر ایشده یومشقلق یعنی ملایمت کوسترمکدر. — محصول بیت ایکی عالمك راحتی وحضوری بو ایکی حرفك تفسیریدر. ایکی حرف دیدیکی مصراع ثانینك مضمونیدر. بر کلامك لفظی از معناسی چوق اولسه ایکی حرف دیرلر قلت الفاظه کوره. یعنی

دوستلریله ملایمت ودشمنلرله مدارا بو ایکی جمله ایله عامل اولان دنیاده هیچ الم چکمز.

K. b. — با دوستان مروّت

8.

دَر کـویِ نیکْنامی ما را گُذَر نَدادَنْد،

گَر تُو نَمی پَسَنْدی، تَغْییر کُن قَضا را. ۸

نیکنامی. نیك نام ایو ادلی وصف ترکیبی اقسامندندر. یا حرف مصدردر. گذر اسمدر کچید معناسنه. نمی پسندی فعل نفی حال. یا حرف خطاب. قضا حکم وصنعت وقدرت معناسنده مستعملدر. بونده صنعت وقدرت یزدانی مراددر. حکم الله معناسنده اولسه جائز. را ادات مفعولدر. — محصول بیت اد ایلکی محلهسندن بزه کچید ویرمدیلر. یعنی بزی اولده سعدادن یارتمدیلر که ادمز ایلکیله مشهور اوله. اکر سن بکنمزایسن اللهك حکم وصنع ازلیسنی تغییر ایله. یعنی بنی سعیدلردن ایله.

K. b. — تغییر ده —

9.

آن تَلْخْوَش، کِه صوفی اُمُّ ٱلْخَبائِثَش خوانْد،

أَشْهَى لَنَا وَأَحْلَى مِنْ قُبْلَةِ ٱلْعَذَارَا. ۹

تلخ اجیدر مر معناسنه. وش ادات تشبیهدر کبی معناسنه. تلخوشدن مراد بادهدر. ام الخبائث شرابك کنیتیدر. ام انایه دیرلر. خبائث خبیثك جمعیدر مردار معناسنه. شین تلخوشه راجعدر. اشهی شهینك تفضیلیدر لذیذرق دیمکدر. احلی اسم تفضیلدر حلودن اشهی معناسنه. قبله بوسهیه دیرلر اوپمکه دیمزلر. پس اوپمکه دیرلر دینلر اسمله مصدری فرق ایلمدیلر. اوپمکه تقبیل دیرلر. عذارا عذرانك جمعیدر قز اوغلنلر معناسنه. رانك فتح وکسریله لغتدر. اما بونده رانك فتحی لازمدر ویا بونده الف صورتنده یازلمق کرك که اسلوب عجمه موافق اوله. زیرا عجم اخر اسماده وحرفده الف یا شکلنده یازلسه انی الف یازرلر موسی وعیسی ومصطفی کبی. ومذکور یانك ماقبلی مکسور اولسه کسرهیی فتحهیه تبدیل ایدرلر یایی الفه قلب ایلمکیچون تمنا کبی. پس عذارا الفله یازلدوغی غلط فی الکتابتدر دین غلط ایلدی. — محصول بیت اول اجی کبی یعنی شراب که صوفی اکا ام الخبائث دیدی بزه لذیذرق وطتلیرقدر قز اوغلنلر بوسهسندن یعنی اوپمهسندن.

بو بیتك شعرا دلی اوزره معناسی بودر. اما حقیقتده معناسی كه صوفیدن مراد حضرت محمددر صلی الله علیه وسلم وخمره ام الخبائث دین انلردر. پس خواندك فاعلی حضرتدر ومفعولی یعنی ام الخبائث دیدیکی بزه قز اوغلنلر بوسه‌سندن الذ واحلی‌در دیمك اولور. حاصلی هر قولی لذیذدر بو قولیده لذیذدر.

10.

هَنْگامِ تَنْگدَسْتی دَر عَیْش كوش و مَسْتی،

كین كیمِیاىِ هَسْتی قارون كُنَد گَدا را. ١٠

هنكام وقتدر. تنكدستی. تنكدست الی دار والی یوفقه مفلس معناسنه‌در. یا حرف مصدر. مستی‌ده یا حرف مصدر. كین. كه حرف علت. این اشارتدر عیش ومستی‌یه علی سبیل البدل. كیمیا باقری وتیموری وغیری معدنیاتی بعض حیله‌لر ایله التونه دوندرمكه دیرلر. اندندر كه بو فنه حیله دیرلر. وبوكا مداومت ایدنلره اصحاب حیله دیرلر. حاصلی مشهور الاسم معدوم الجسمدر عنقا كبی. بیت * كیمیاكر بغصه مرده ورنج * ابله اندر خرابه یافته كنج * هستی وارلق. یا حرف مصدر. قارون حضرت موسی اقرباسندن بر مالدار كمسه ایمش تفسیرلرده قصه‌سی مسطور ومذكوردر. كدا یوخسله ودلنجی‌یه دیرلر. — محصول بیت ال طارلغی وقتنده باده‌نوشلغه ومستلكه سعی ایله زیرا بو وارلق كیمیاسی كدایی قارون ایلر. یعنی كشی مست اولیجق پادشاه عالم اولور هر نه‌كلو فقیر ایسه‌ده.

11.

سَرْكَش مَشَوْ، كِه چون شَمْع از غَیْرَتَت بِسوزَد

دِلْبَر، كِه دَر كَف او مومَسْت سَنْگِ خارا. ١١

سركش بحسب لغت باش چكیجی دیمكدر. واصطلاحده اونكی‌در معاند معناسنه. وصف تركیبیدر اصلنده كشنده، سر ایدی. مشو نهی مخاطبدر شویدندن اولمه دیمكدر. كه حرف تعلیل. چون تشبیه ایچوندر. غیرتت. تا خطاب معناده بسوزده مقیددر بسوزدت تقدیرنده. بسوزد فعل مستقبلدر. دلبر فاعلی. سنك خارا قره طاش. خاره‌ده دیرلر. — محصول بیت دلبره رام اول سركش اولمه. زیرا سنی شمع كبی یاقوب یاندیرر شول دلبر كه النده واوجنده قره طاش بال مومیدر. یعنی دلبرك اولمغه تسلیم وانقیاد كركدر زیرا عناد وسركشلك برودته سببدر. وصال جانانه ایسه ملایمت وملاطفت لازمدر تاكه عاشق كوكلنه كیره.

12.

خوبانِ پارْسی‌گو بَخْشَنْدَگانِ عُمْرَنْد؛

ساقی بِشارَتی دِه پیرانِ پارْسا را. ۱۲

پارسی وفارسی بر معنایه لغتدر. پایله فانك مابيننده تبادل واردر سپید وسفید کبی. پارسی کو وصف ترکیبیدر پارسی سویلیجی معناسنه. اصلنده کوینده‌ء پارسی ایدی. بخشندکان جمع بخشنده‌در بخشیدندن مشتقدر بغشلمق دیمکدر. اسم فاعل جمع غایب صیغه‌سیدر. عمرند لفظنده نون ودال ادات جمعدر. معنی جهتندن بخشندکانه مقیددر. ساقی منادی. بشارتی. بشارت بانك کسریله مژده ومشتلقدر. یا وحدت ویا تنکیر ایچوندر. بعضی نسخه‌ده بده بشارت دوشمش. پارسا عابددر. را ادات مفعول. — محصول بیت فارسی سویلیجی کوزللر عمر بغشلیجیلردر یعنی جانه جان قاترلر. ای ساقی عابد وزاهد پیرلره مشتلق ویر کلسونلر خدمت شریفلرینه ملازمت ایدوب روح افزا کلماتلرین ایشیدوب تازه جوانلق کسب ایلسونلر. (الله تعالی فقیر سودی‌یه‌ده بویله خوبلر ملازمتنی میسر ایدوب تازه جوانلق بغشلیه امین دینه الله رحمت ایلیه.) خواجه‌نك بو سوزی دلالت ایدر که فارسیده بر حلاوت وملاحت واردر که ادمه ذوق وشوق وصفا ویرر. بیت ❋ فارسی کو کرچه تازی خوشترست ❋ عشق را خود صد زبان دیکرست ❋ حضرت ملانك فارسی سویله دیمکی ترغیبدر فارسی‌یه بعد تحصیل عربیت.

K. a. b.

گر مطرب حریفان این پارسی بخواند

در رقص حالت آرد پیران پارسا را.

13.

حافِظ بَخود نَپوشید این خِرْقَهء مَیْ آلود؛

ای شَیْخِ پاك دامَن، مَعْذور دار ما را. ۱۳

بخود. با مصاحبت افاده ایدر. سبب ایچون دین بی‌سبب سویلمش. خود واو رسمیله کندی دیمکدر. مضاف محذوفدر با اختیار خود تقدیرنده‌در. می الود وصف ترکیبی اقسامندندر. خرقه‌یه صفتدر شرابله بولشق معناسنه. — محصول بیت حافظ کندی اختیاریله کیمدی بو شرابله بولشق خرقه‌یی. ای اتکی پاك شیخ معذور طوت بزی. التفاتدر غائبدن خطابه. یعنی بن که حافظم کندی اختیارمله شراب‌نوش وباده‌پرست اولمدم بلکه هر اشکه اشلرم حکم ازلیله اشلرم. بیت ❋

من اکر خارم وکر کل چمن ارایی هست ✽ که ازان دست که می پروردم میبردیم ✽
خواجه‌نك خرقهٔ می الود بیوردیغندن بعضلر طریقهٔ ملامیه‌یه اشارت اکلدیلر.
حاشا بلکه ملامیون خواجکان کبی کمال تستر اوزره‌در که هیچ انلردن بو طریقه
توجه‌لری بر وجهله اکلنمز. حضرت ملای روم انلرده‌ندر. اندن اول ذات شریف
وعنصر لطیفدن هرکز کمسه ظاهرا وباطنا بر مخالف نسنه کورمشمی ویا اشیدمشمی.
حاشا ثم حاشا ان بعض الظن اثم. — معلوم اولکه بو غزلك یدی بیتنك قافیه‌لری
اصل اوزره کلمشدر یعنی بلا عمل. ویدیسی معمول کلمشدر. التیسی تجزیه طریقیله.
وبریسی ترکیب وتجزیه طریقیله. ✽ اشکارا ✽ وسکارا ✽ ودارا ✽ ومدارا ✽ وعذارا ✽
وخارا ✽ بونلر تجزیه طریقیله‌در. ✽ ویارا ✽ ترکیب طریقیله‌در. قافیهٔ معموله اولدر
که شاعر تصرفیله اولمغه لائق اولور مثلا ✽ خدا را ✽ وکدا را ✽ وپارسا را ✽
واشنا را ✽ وقضا را ✽ وما را ✽ ونوا را ✽ بونلرده شاعرك هیچ تصرفی یوقدر
زیرا را ردیف وماقبلنده‌کی الف روی واقع اولمشدر. اما اول یدی بیتك قافیه‌لرنده
را نفس کلمه‌دندر. پس بو کلمه‌لری متجزی اعتبار ایدرز ورا لفظن ردیف
وماقبلنده‌کی الفی روی طوتارز. اما یاراده تجزیه ترکیبله اعتبار ایده‌رز. یعنی یارك
راسنی الفله ترکیب ایدوب را تحصیل ایدرز که ردیف اوله مثلا نجاتینك بو بیتنك
قافیه‌سی متجزیدر ترکیب اعتباریله. بیت ✽ رخت بختم کوتری اوده اوررسك طنمز ✽
بر ایکی کون بزی بو دنیه‌ده محبوب اکلر ✽ محبوب لفظنی متجزی ایدوب بایی
اکلر لفظیله ترکیب ایدوب ردیف ایلمشدر خواجه کبی. نهایتی خواجه بر حرفله
ترکیب ایلدی ونجاتی بر لفظله.

S. I. p. 25. — B. p. 4. — C. p. 4. — H. I. p. 9. (Es fehlen Beit 2 und 3.) — K. p. 34. Die Beits in folgender Reihe: 1. 3. 2. 4. 6. 7. 8. 5. 11. 12. 9. 10. 13.

7.

⏓⏑‒‒, ⏑⏑‒‒, ⏑⏑‒‒, ⏑⏑‒ بحر رمل

1.

رَوْنَقِ عَهْدِ شَبابَسْت دِگَر بُسْتان را،

می رَسَد مُژْدَهٔ گُل بُلْبُلِ خَوشْ اَلْحان را.

رونق جوهری دیر که رونق السیف ماؤه وحسنه یعنی قلیجك رونقی صو وکوزللکیدر.
پس بونده کوزللك معناسنه‌در. عهد بونده زمان معناسنه‌در. شباب یکتلك

معناسنه‌در. دکر ینه معناسنه‌در دیکردن مخففدر. دکر بونده دخی معناسنه دین دکری بلمامش. بستان عرب واوسز استعمال ایدرلر اما عجم واوایله‌ده واوسزده. را تخصیص افاده ایدر. الحان بونده کوزل اواز معناسنه لحنك جمعیدر حسن اصوات دیمکدر. بلبل انواع پرده‌لردن اوتدیکندن جمع صیغه‌سنی کتورمشدر. را ادات مفعول. — محصول بیت ینه بستانك یکتلك زمانینك لطافتی وتازه‌لکی واردر بو شمدیکی فصلمز کبی. خوش اواز بلبله کل مژده‌سی ایریشیور. حاصلی اول بهاردر.

2.

ای صَبا گَر بجُوانانِ چَمَن باز رَسی،

خِدْمَتِ ما بِرَسان سَرْو و گُل وُ رَیْحَان را. ۲

جوانان چمندن مراد جنس چمندر. باز بونده کرو معناسنه. وتاکید ایچون اولمق جائزدر. خدمتدن مراد دعا وسلام وثنادر. برسان ایرشدر دیمکدر رسانیدندن مشتق فعل متعدی‌در. معلوم اوله که فارسیده ادات تعدیه الف ونوندر ترسیدن ترسانیدن وخوابیدن خوابانیدن کبی. ریحان فسلکن‌در. را ادات مفعولدر. — محصول بیت ای‌صبا اکر تازه چمنلره ایریشورسك سرو وکل وریحانه بزم سلاممزی ایرشدر.

K. b. — خدمت آز ما

3.

گَر چُنین جِلْوَه کُنَد مُغْبَچۀ باده فِروش،

خاکْروبِ دَرِ مَیْخانه کُنَم مُژْگان را. ۳

چنین. چون تشبیه ایچوندر. این اشارتدر کندینك مشاهده ایلدوکی جلوه‌یه. مغ سابقا تفصیل اولمشدر. بچه مطلقا یاوریدر. بونده اوغلنجق مراددر. مغبچه‌نك باده‌فروشه اضافتی بیانیه‌در یعنی موصوفك صفتنه اضافتی قبیلندندر. خاکروب وجاروب سپرکه‌یه دیرلر. وصف ترکیبیدر اصلنده روبندهٔ خاك وجای ایدی طپراق سپوریجی معناسنه. مژکان ومژه کرپکه دیرلر. مژکان جمع مژه‌در دین حبط فاحش ایلدی. اکر بویله اولسه ژا مفتوح اوقنوردی ساکن اوقونمزدی. را ادات مفعول. — محصول بیت باده‌فروش مغبچه اکر جلوه‌یی بویله ایدوب کیدرسه که شمدی ایدر کرپکمی میخانه قپوسنك سپورکه‌سی ایدرم. یعنی انوك خدمتکاری اولوب هر خدمتنه ارتکاب ایدرم.

4.

ای کِه بَر مَه کَشی از عَنْبَرِ سارا چَوْگان،

مُضْطَرِب حال مَگَرْدان مَنِ سَرگَرْدان را. ۴

ای حرف ندادر مناداسی محذوف. که صفتله موصوفی ربط ایلمشدر. مه‌دن مراد یوزدر تشبیه مطلق طریقیله. عنبر معدنی غیر متعین مشمومات جنسندن بر نوعدر. سارا صاف وخالص دیمکدر نتکیم بو بیتده اویله‌در. بیت ٭ تو کی کردن توانی کیمیارا ٭ مس خودرا نکرده زر سارا ٭ خالص التون دیمکدر. سارا بر مملکت اسیدر دین یکلش سویلدی. چوکان جیم وکاف عجمیله ترکیجه چوکن دیدکلریدر. تعریب ایدوب صولجان دیرلر. نحای عجمدن جیم عربیله مسموعدر دین افترا ایلدی. اویله اولسه جولجان دیرلردی جیمی صاده قلب ایلمکه احتیاج اولمزدی. مضطرب بونده متحرك دیمکدر. مکردان نهی مخاطبدر کردانیدندن. بونده ایهام طریقیله ذکر اولمشدر. زیرا کشتن وکردیدن دونمکدر سابقا ذکر ایلدیکمز کبی. بری بر حالدن بر حاله دونمك انقلاب وتحول معناسنه. صیرورت معناسی بوندن ماخوذدر. یعنی یووارلنمق. بریده طوب کبی دونمك یعنی یوالنمق تدحرج وتدهده معناسنه. بریده مولوی کبی دونمك معناسنه‌در. پس معنای قریبی اولمق وبعیدی یوارلنمقدر. سرکردان. کردان صفت مشبهه‌در یوالنغان ودونه‌کن معناسنه. سره صفت اولسه ویا کویه یوالنغن معناسنه‌در. اما کردونه ویا قدحه صفت اولسه دونه‌کن معناسنه. بیت ٭ کاسهء سر شد قدح از کردش دوران مرا ٭ دارد این دیر خراب اباد سرکردان مرا ٭ سرکردان لغتده باشی دونه‌کن معناسنه‌در. اما اصطلاحده حیران معناسنه‌در. وچوکان قرینه‌سیله یوارلنمق معناسنی ایهام ایدر کویه صفت اولدیغی وقت کبی. — محصول بیت ای عنبر سارا کبی زلفدن ای کبی یوز اوزرینه چوکان چکن جانان مضطرب حال ایلمه بن حیران ومتحیری. بو یولده دیمك اولور شول جانان که ای کبی یوزك اوزرینه عنبر سارا کبی زلفدن چوکان ایدوب چکرسن مضطرب حال دوندرمه بن باشی دونه‌کنی.

5.

تَرْسَم این قَوْم، کِه بَر دُرْدکَشان می خَنْدَنْد،

دَر سَر وُ کارِ خَرابات کُنَنْد ایمان را. ۵

ترسم فعل مضارع متکلم وحده. دردکشان دردکشك جمعیدر. درددن مراد بونده شرابك بالچغیدر. الفله نونله جمع اولمشدر ذوی العقولدن اولدیغیچون. وصف ترکیبیدر اصلنده کشنده‌ء درددر درد چکیجی یعنی ایچیجی. ذکر محل وارادهء

حالدر زیرا درد ایچلمز اوستندەکی شرابدر ایچیلن. چکمکی ایچمك مقامندە ترکیدەدە استعمال ایدرلر. میخندند خندیدندن مشتقدر کلمك معناسنە. اما بوندە تمسخر معناسنەدر. یعنی مزەلنمك ترکیدەدە مستعملدر. بیت ✽ بنم اغلادیغمە شمدی قایرمز کلکز ✽ بر زمان کلریدم بندە کرفتار اولنە ✽ مشهور مثلدر ✽ الە کولن کولنج اولور ✽ سر بوندە سودا وهوا وارزو معناسنەدر. کار اش کوچ معناسنەدر. خرابات میخانەدر. کنند ایلرلر فعل مضارع جمع غائبدر. ماقبلندە بر مصدر محذوفدر تقدیر کلام صرف کنند ویا تلف کنندەدر. ایمانرا. را ادات مفعولدر. — محصول بیت شول قوم کە بادەنوشلرە کلوب انلری مسخرەلغە الورلر قورقرم ایماننی میخانە ارزوسندە وایشندە وکوچندە تلف ایلیەلر. بعضی نسخەدە سر کارە مضاف اولمشدر. پس معنا قورقرم ایماننی میخانە ایشنك هوا وهوسندە صرف ایلیەلر دیمکدر. پس خرابات ایشی باشندە صرف ایدەلر ایمانی دین (ش° و س°) باشندن خطا ایلدی.

K. a. — آن قوم

B. C. K. b. — سر کار — ohne و (vergl. Comm.)

6.

یارِ مَرْدانِ خُدا باش؛ کِه دَر کَشْتیء نوح

هَسْت خاکی، کە بَآبی نَخَرَد طوفان را. ٦

یار بوندە مصاحب معناسنەدر. باش باشیدندن امر مخاطبدر. کە حرف تعلیل. کشتی یاء اصلیە ایلە کمیدر. خاکیدە یا وحدت ایچوندر. نسبت ایچون دینلر (ش°) فکرسز سویلدیلر. کە رابطەء صفت. بابیدە یا حرف وحدت. مراد بر قطرە صودر. بر ایچم صو دین (ش°) عندی سویلدی. نخرد نفی مستقبل لغتدە صاتون المز. اما بوندە المز یعنی اعتبار ایلمز دیمکدر. طوفان چوق صو وچوق یغمور. را ادات مفعول. — محصول بیت خدا ارلرینە یولداش اول. زیرا حضرت نوحك کمیسندە بر طپراق واردر یعنی حضرت نوح کە بر قطرە صویە اعتبار ایلمز طوفانی. یعنی خدایە قریب اولنلرە یقین اولمغە سعی ایلە کە دنیا واخرت مراداتنی بولەسن.

7.

هَر کِرا خوابْگَه آخِر بَدو مُشْتی خـاکَسْت،

گُو: چِه حاجَت کِه بَر اَفْلاك کَشی اَیْوان را. ٧

هر کرا. کە بوندە اسمدر کس معناسنە ورابطە اولان کە حذف اولنمشدر. تقدیر کلام

7.

هر کس را که. خوابکه. خواب ایچویه ودوشه دیرلر. که کاهدن مخففدر سابقا بیان اولنان قاعده اوزره. بونده ظرفیت افاده ایدر. مضاف اولمشدر اخره. مشتی مشت بونده اوج معناسنه‌در. کو امر مخاطبدر کوبیدندن. خطاب عامدر. بر افلاك. بر بونده باء مفرده معناسنه‌در. کشی بونده قالدراسن ویوجلده‌سن معناسنه. ایوان سابقا بیان اولنمشدر فارسیده چارطاق معناسنده مستعملدر. — محصول بیت هر کمسه که انك صوك یتاغی بر اوج طپراقدر سن اکا دی نه حاجت که کوشککی وچارداقکی کوکلره چکه‌سن. یعنی چونکه عاقبتی فنادر بیوك اولره وچارداقلره وباغلره وباغچه‌لره سعی وکوشش ایلمك زیاده جنوندن کلور زیرا حقیقة غیره یاپمقدر. بیت ✽ هر که امد عمارتی نو ساخت ✽ رفت ومنزل بدیکری پرداخت ✽ کندی وغیره منزل یاپدی دیمکدر.

8.

بِرَوْ از خانهٔ گَرْدون بَدَر، وُ نان مَطَلَب،

کین سِیَه‌کاسه دَر آخِر بِکُشَد مِهْمان را. ۸

بدر. در قپودر. با حرف صله. برو بدر قپویه کت یعنی چیق خروجدن تعبیردر. بعضلر دیرلر که بدرو اوچ کلمه‌دن مرکبدر بادن ودردن واودن که ضمیردر هو معناسنه خانهٔ کردونه راجع اوله. پس در ظرف ایچوندر فی معناسنه وبا حرف تاکید یعنی در خانهٔ کردون. سیه‌کاسه قونق اولدوریجی‌یه دیرلر سیه‌کاسه سفله وخسیس معناسنه مستعملدر. وبر مملکتده دیرلر که قونغین دپلرلر دین (ش°) زیاده سفلی تاچرمشدر. بونده سیه‌کاسه زیاده خوب واقع اولمشدر فلك خصوصنده. — محصول بیت طشره کیت خانهٔ کردوندن نان طلب ایلمه. یاخود خانهٔ کردوندن کیت اندن نان استمه. زیرا بو قنوق اولدوریجی عاقبت قونغین اولدورر. تنبیه‌در که فلکدن وفا اومیوب مال ومنال ودولت ومنصبنه اعتماد ایلمامك. بیت ✽ کیتی که اولش عدم واخرش فناست ✽ در حق او کمان ثبات وبقا خطاست ✽ بو بیتده‌ده قناعته واستغنایه تحریض وار. بیت ✽ کر بدستم افتد اکسیر قناعت اصفی ✽ کنجها بالای ۴ در کنج استغنا نهم ✽

9.

ماهِ کَنْعانیء مَن، مَسْنَدِ مِصْر آنِ تو شُد،

گاهِ آنَسْت، کِه بِدْرود کُنی زِنْدان را. ۹

ماه کنعانیدن مراد حضرت یوسف نبی‌در علیه السلام. بونده کندی جاناننه

استعاره ایلدی. یا آ نسبت ایچوندر. مسند لغتده اسم مکاندر استناد یعنی طیانه‌جق یر. اما بونده تخت مراددر. آن وازان ادات تخصیصلردر مثلا ان تو وازان تو اضافتله سنککی دیجك یرده. گاه بونده وقت معناسنه‌در. تخت ومنصبه‌ده دیرلر. پس بو معنالرك بونده فی الجمله مناسبتی واردر. پدرود باء مجمیله اسنلمکدر وداع معناسنه. — محصول بیت ای بنم یوسف‌ثانیجغم کوکلمك مصری تختکاهی سنك اولدی یعنی کوکلمك تختنه مالك اولدك. پس وقتیدر که جان ودل غمناکی زندان فراقدن تخلیص ایلیه‌سن.

K. b. — وقت آنست

10.

دَر سَرِ زُلْف نَدانَم کِه چه سَوْدا داری،

باز بَر هَم زَدهٔ گیسوی مُشْك اَفْشان را. ١٠

سر زلف زلفك اوجیدر. سودا زلفه مناسبدر. کیسو دیه‌دن اینن صاچ بلوکنه دیرلر. بر هم قرش مورش. مشك افشان وصف ترکیبیدر مشك صاچیجی افشانیدندن مشتقدر. — محصول بیت زلفك اوجنده بلمزم نه سوداك واردر که کنه قرش مورش ایلمش‌سن کیسوی مشك افشانی. یعنی رویك اوستنده کاکلك پریشان ایلمکدن بر مرادك واردر.

K. b. — که بهم بر زدهٔ

11.

حافِظا مَیْ خَور و رِنْدی کُن و خَوش باش، وَلی

دامِ تَـزْویـر مَـکُـن چـون دِگَـران قُـرْآن را. ١١

حافظا اخرنده‌کی الف حرف نداءدر. رند لفظنی عجم اکثر امور منهیه‌ده استعمال ایدر وعلی الخصوص که باده‌نوشلقده. پس بونده رندی کن عطف تفسیر طریقیله واقع اولمش. دام تزویردن مراد ریادر. — محصول بیت ای حافظ هرنه ایشلرسك ایشله. قران شریفی تزویر طوزاغی ایلمه زیرا ریا کفردر. مرادی خواجه‌نك فسقه امر دکلدر بلکه بودرکه هرنه معصیت که دنیاده واردر ریا اندن بتردر.

S. I. p. 31. — B. p. 5. — C. p. 4. — H. I. p. 11. Die Beits in folgender Reihe: 1—7. 9. 8. 10. 11. — K. p. 41. Hat 13 Beits in folgender Reihe: 1. 2. 4. 5. 6. 8. 3. (Beit.) 7. 9. 10. (Beit.) 11.

8.

Beit 3 b.

نشوی واقف یك نكته ز اسرار وجود
گر تو سرگشته شوی دائرهٔ دوران را.

Beit 10 b.

ملك آزادگی و كنج قناعت گنجیست
كه بشمشیر میسّر نشود سلطان را.

8.

بحر هزج ‒ ‒ ‒ ⏑ ، ‒ ‒ ‒ ⏑ ، ‒ ‒ ‒ ⏑ ، ‒ ‒ ‒ ⏑

1.

اَگَرْ آن تُرْكِ شیرازی بَدَسْت آرَد دِلِ ما را،
بَخالِ هِنْدوِیَش بَخْشَم سَمَرْقَنْد وُ بُخارا را. ۱

ترك اصل لغتده تاتار صنفنه دیرلر. بونلر ظالم وبی‌رحم وخونی اولدقلرندن شعرای عجم محبوبلری بونلره تشبیه ایدوب ترك دیرلر. وبعض شیرازیلردن مسموعدر كه هلاكو عسكرندن چوق كمسنه شیرازده توطن ایدوب تناسل ایلدی. پس انلرك اولادینه حقیقة ترك شیرازی دیمك صحیحدر تشبیه‌سز واستعاره‌سز. آرد اصلنده اورد ایدی اوریدندن مشتقدر كتورر دیمكدر. پس بعض مواضعده واوی حذف ایدرلر مضارعده وامرده ونهی‌ده واسم فاعلده. ما را. را تخصیص ایچوندر. هندویش. هندو هند مملكتنده تولد ایلین ادملرده مستعملدر. اما هندده توطن ایدوب هندی الاصل اولمیانه وسائر اشیایه مثلا تیموره وقلیجه وغیری‌یه هندی دیرلر هندو دیمزلر. معلوم اوله كه هر كلمه‌نك كه اخرنده واو ویا یا ویا الف اولسه حالت اضافتده بر یا اثبات ایلمك قاعده‌در بویش وپایش ونبیش كبی. شین ضمیر غائب تركه راجعدر. بخشم فعل مضارع متكلم وحده‌در بخشیدندن بغشلمق معناسنه. سمرقند و بخارا ایكی شهرك اسمیدر كه ادمسی تركدر. پس بونده اول مناسبتله ذكر اولمشدر. را ادات مفعولدر. — محصول بیت اكر اول شیراز شهرینك محبوبی بزم كوكلمزی اله كتوررسه. یعنی بزه رعایت اوزره اولورسه. انك خال هندوسنه سمرقند وبخارایی بغشلرم. هندو لفظنی هندی مقامنده ذكر تجویز ایدر والا قیاس هندیش ایدی.

2.

بِدِه ساقی مَیِ باقی، کِه دَر جَنَّت نَخواهی یافت

کَنارِ آبِ رُکْن‌آباد و گُلْگَشْتِ مُصَلّا را. ۲

نخواهی یافت بولمینسرسین دیمکدر. بو ادا ضبط اولنمق کرك که مواضع متعدده کلور. اب رکن اباد بر بیوك دره‌در که الله اکبر ادلی بر دپه‌نك دبندن چقار. ورکن اباد دیدکلری انکیچوندر که سید رکن الدین یعنی متوسط صاحبی اطرافنه یاپیلر یاپوپ بعضی سدلر چکوب بر خوب سیرانکاه ایلمشدر. وقاعدهٔ عجمدر که بر کمسه بر یری معمور ایلسه اکا نسبت ایدوب فلان اباد دیرلر محمود اباد وحسین اباد واستنبولده جعفر اباد کبی. کاه اولور که بر شیئك کمالندن ابادله تعبیر ایدرلر خراب اباد کبی زیاده خرابلقدن عبارتدر وقس علی هذا. کلکشت مصلی کلکشت رکن اباد کنارنده مصلای شیرازه متصل بر مقبول سیرانکاهدر. وبر عظیم ومقبول مسیره‌ده کلکشت دیرلر هرنه یرده اولورسه زیرا کشت سیره دیرلر. وکل بونك کبی ترکیبله عظیم معناسنه‌در نتکه کلبانك دیرلر اولو اوازه. — محصول بیت ساقی باقی قلان میی کتور که جنتده بولمیسرسن رکن‌اباد ارمغی کنارینی وکلکشت مصلایی. زیرا جنت اعلادر دنیایه بکزه‌مز. پس خواجه‌نك بو سوزی حقیقتدر مجاز دکلدر.

3.

فِغان کین لولِیانِ شوخِ شیرین‌کارِ شَهْر آشوب

چُنان بُرْدَنْد صَبْر از دِل، کِه تُرْکان خوانِ یَغْما را. ۳

فغان افغاندن مخففدر. قاعدهٔ عجمدر که بر کلمه‌نك اولنده همزه اولسه تخفیفا حذف ایدرلر اسم وفعل ومصدردن اسکندر وسکندر وافتاد وفتاد واستادن وستادن. اما مطرد دکلدر. وفغان فریاد کبی مدد مدد دیو چغرمغه دیرلر. لولیان لولینك جمعیدر. عجمده بر طائفه‌در که قره کوزلی وقره قاشلی سیه‌چرده اولورلر وجمله‌سی سازنده وکوینده اولورلر. بریسیله بز اوچ ییل مقداری اختلاط ایلدك توقاد شهرنده تاهل ایلمشدی ضربی تخلص ایدن شاعر ایدی. لولو واو اصلیه ایله قره‌جی کوزلی جمعی لولیان کلور دین (س°) بلمزمش. شوخ بونده اسیجق قانلی مطبوع معناسنه‌در. شیرینکار. شیرین طتلو دیمکدر. کار کاف عجمیله ادات فاعلدر جی معناسنه ستمکار وجفاکار کبی. شهر اشوب وصف ترکیبیدر شهری قرش مورش ایدیجی یعنی دلوردیجی.

شیرینکار لفظی دخی شهر اشوب لفظی کبی وصف ترکیبیدر دین (س°) افترا ایلدی.
ترکان ترکك جمعیدر. ایکی معنایه تحملی واردر. بریسی مذکور تاتار صنفی که شیراز
شهرنده توطن ایلمشلردر. بریسیده شرقك اتراکی که خلفاء عباسیه انلری استخدام
ایدرلردی نتهکه تواریخ خلفاده مذکور ومسطوردر. پس بونده ترکان کدایان
معناسنهدر دین (ش°) ترکی وکدایی بلمزمش. زیرا خوان یغمایه کیرن اتویا وزورمندلردر
نتکه سور همایونده مشاهده اولمشدی. کدایان خود بر بولك بی دستوپا طائفهدر
ویررلرسه یرلر ویرمزلرسه صبر ایدرلر. خوان سفرهدر. کاه اولور که ذکر محل وارادهء
حال ایدوب طعام مراد ایدرلر بوندهکی کیبی یغما قرینهسیله. پس خوان یغما
بیراملرده ودوکونلرده یغما ایچون دیزلن چناقلردر. — محصول بیت مدد مدد
که بو شوخ وشیرینکار یعنی اسیجق قانلی ناظره لذت ویریجی شهر خلقنی دیوانه
ایدیجی لولی محبوبلری انجلین صبری کوکلمدن ایلتدیلر که اتراك یغما ایچون
قونلن نعمتی ایلترلر. زیرا هم محبوبلر وهم کوینده وخوانندهلردر.

4.

زِ عِشْقِ ناتَمامِ ما جَمالِ یار مُسْتَغْنِیسْت:

بَآب وُ رَنْگ و خال وُ خَط چِه حاجَت رویِ زیبا را۰ ۴

خواجه جانانك جمال باکمالنه نسبت کندینك عشقنی ناقص اعتبار ایدر تادیبا.
زیرا بعض عشاق ارا سنده بر کفتکو واردر که جانانهنك حسننه سبب بزم محبتمزدر
شویله که بز اندن قطع نظر ایلسك اکا اصلا کمسه اعتبار ایلمزدی. پس خواجه
بیورر که بزم جانانهمزك حسنی کاملدر اکا نسبت عشاقك عشقی ناقصدر که
دیدکلری کبی کمسهنك محبتنه احتیاجی یوقدر. باب و رنك. واو بونده جان من
وجان شما واوی کبیدر. ضرورت وزنیچون اقحام اولمشدر اصلنده اب رنك در.
خاتونلر یوزینه سورندیکی اتلقدر. وجائزدر که رنکدن مراد کلکونه اوله یعنی
یوزلرینه سوردکلری قزل نسنه مراد اوله وابدن اتلق مراد اوله. بعض نسخهده
ببوی ورنك دوشمشدر. پس مذکور تکلفه احتیاج قالمز واو حرف عطف اولور.
زیبا یراشق دیمکدر. — محصول بیت بزم ناقص وابتر محبتمزدن جانانهنك حسن
اکملی مستغنیدر. مشاطه وضع ایلدیکی خال وخط واب ورنکه یراشق کوزل یوزك
احتیاجی یوقدر. یعنی حسنی خداداددر عارضی اسباب حسنه محتاج دکلدر.

K. a. — ناتمام من —

K. b. zwischen خال und خط fehlt و.

5.

حَدیث از مُطْرِب وُ مَیْ گو، و رازِ دَهْر کَمْتَر جو،

کِه کَس نَگْشود و نَگْشایَد بِحِکْمَتْ این مُعَمّا را. ٥

حدیث بونده سوز معناسنه‌در. مطرب کوکله سرور وحبور ویرندر سازنده وکوینده کبی. کو امر مخاطبدر کوییدندن سویله دیمکدر. جو جوییدندن ایسته دیمکدر. کم اکسك وکمترده‌کی تر تفضیل معناسنی افاده ایدر. گاه اولور که کم وکمتر لفظنی کلیا ترك مقامنده استعمال ایدرلر مثلا کم کو وکم جو هیچ سویلمه وهیچ استمه معناسنه نشانلنجق یردر. نکشود ونکشاید کشودن وکشاییدن مشتق اولکی نفی ماضی وثانی مضارع. کمسه اچمدی واچمز دیمکدر. بحکمت. بآ سببیت ویا مصاحبت ایچوندر. مضاف محذوفدر بعلم حکمت دیمکدر. زیرا دهردن مراد یعنی افلاك وعناصردن بحث انك وظیفه‌سیدر. — محصول بیت سوزی مطرب وباده‌دن سویله واسرار افلاك وعناصری کلیا ترك ایله. زیرا کمسه بو معمایی علم حکمتله نه اچدی ونه اچیسردر که بونك سرینه انجق الله مطلع‌در.

K. a. — راز آز دهر —

6.

مَن اَزْ آن حُسْنِ روز اَفْزون کِه یوسُف داشْت دانِسْتَم،

کِه عِشْق از پَرْدَهٔ عِصْمَت بِرون آرَد زَلیخا را. ٦

روز افزون کوندن کونه زیاده وترقیده اولان اشیاده استعمال ایدرلر. عصمت حفظ وصیانت معناسنه مستعملدر. برون ارد طشره چقارر یعنی اخراج ایلر. زلیخا زانك فتحی ولامك کسریله کوزل دیمکدر صفتدر. اسمی راعیلدر. — محصول بیت بن اول کوندن کونه ازدیاد وترقیده اولان حسندن که یوسفك وار ایدی بلدم که عشق ومحبت زلیخایی پاکلك وپرهیزکارلق پرده‌سندن چقاریسردر. زیرا جانانك حسنی زیاده‌لندکچه عاشقك قرار وصبری اکسلور. پس رسوای عالم اولمق ضروریدر.

7.

بَدَم گُفْتی و خُرْسَنْدَم؛ عَفاكَ ٱللّٰهْ، نِکو گُفْتی؛

جَوابِ تَلْخ می زیبَد لَبِ لَعْلِ شَکَرخا را. ٧

خرسند قانع وراضی معناسنه‌در. عفاك الله الله تعالی بلایی سندن دفع ایلسون

دیمکدر. تلخ اجی. میزیبد فعل حال زیبیدندن مشتقدر یارشور دیمکدر. بونده مقام استفهامده واقع اولمش. شکر خا وصف ترکیبیدر شکر چینیجی دیمکدر خاییدندن مشتقدر. — محصول بیت بکا یرامز سوز سویلدك وبن سویلدیککه راضیم. ایی سویلدك. الله تعالی سندن جمیع بلیاتی دفع ایلسون. لکن اجی جواب یراشورمی شکر چینیجی لعل کبی قرمزی لبه. بو ذکر اولان معنا استفهام انکاری اولدیغی تقدیرجهدر. اما اخبار اولیجق معنا بویله اولور که بکا یرامز دیدك یعنی سن بدسن دیدك بنده بدسن دیدیککه راضیم. یاخود بکا بد سوز سویلدك بنده بد سوز سویلدوککه راضیم. الله تعالی سندن بلایی دفع ایلیه ایی دیدك. زیرا جواب تلخ یراشور قرمزی لبه. یعنی سنك بد دیدیکك غیرینك نیك دیدیکندن بکا لذیذ کلدی زیرا سن شکرکفتارسن اجی سوزده سندن طتلی کلور.

8.

نَصیحَت گوش کُن جانا، کِه از جان دوستْتَر دارَنْد

جُوانانِ سَعادَتْمَنْد پَنْدِ پیرِ دانا را. ۸

گوش کن امر مخاطبدر کنیدندن نصیحت ایشت دیمکدر. سعادتمند. مند ادات نسبتدر لی معناسنه سعادتمند سعادتلی دانشمند دانشلی کبی. دانا صفت مشبههدر دانیدندن بیلکن دیمکدر. جانا الف حرف ندادر. — محصول بیت نصیحت ایشت ای بنم جانم زیرا جاندن سوکلیرك طوترلر سعادتلی جوانلر پیر عالمك نصیحتنی.

9.

غَزَل گُفْتی و دُر سُفْتی، بِیَا وُ خَوش بِخوان حافِظ،

کِه بَر نَظْمِ تو اَفْشانَد فَلَك عِقْدِ ثُرَیّا را. ۹

غزل بش بیتدن اکسك اولمز. اما یوقاریسی کمیسی طقوز وکمیسی اونبر وکمیسی اوناوچدن یوقاریسی اولمز دیدی. در سفتی در دلدك. بر یرده استعمال ایدرلر که غایتله مقبول ومطبوع سوز سویلنه. خوش بخوان خواجه حافظ غایتله خوش خوان ایمش انکچون بیا وخوش خوان دیدی. عقد عینك کسریله وقافك سکونیله عورتلر بویننه طقدقلری بوغمه دیرلر. ثریا اولکر یلدیزینه دیرلر. عقد ثریا اضافت بیانیهدر. ثریایی شعرا بوغمه تشبیه ایدرلر. — محصول بیت غزل سویلدك ودر دلدك یعنی غایتله ایو سویلدك. کل ایمدی ایوجه اوقو یعنی بو غزلی صوته

کتور ای حافظ. تاکه سنك نظمکه فلك عقد ثریایی نثار ایلیه یعنی فلك زیاده حظندن عقد ثریایی بو غزلك لطافتندن جائزه ویره.

S. I. p. 38. — B. p. 5. — C. p. 5. — H. I. p. 13. Die Beits in folgender Reihe: 1—6. 8. 7. 9. — K. p. 37. Die Beits in folgender Reihe: 1. 2. 3. 4. 6. 5. 8. 7. 9.

9.

بحر مجتث ‿–‿–، ‿‿––، ‿–‿–، ‿‿–

1.

صَبا بَلُطْف بِگُو آن غَزالِ رَعْنا را

کِه: سَر بکوه و بَیَابان تو دادَهء ما را. ۱

صبا منادی حرف ندا محذوفدر. لطف یومشقلق ملایمت معناسنه. غزال اهوبرەدر رشا معناسنه یعنی کیك بوزاغیسی. شعرا محبوبلری ومحبوبەلری اکا تشبیه ایدرلر لطف نظردە وحسن التفاتدە. رعنا شول کله دیرلر که بر جانبی قزل وبر جانبی صاری اوله. حاصل کلام اول کله صفت اولور. بیت ✻ عشق وخوبی رنك‌رنك امد ترا ای باغبان ✻ حسب حال ما ورعنایان کل رعنا بسست ✻ بیت ✻ بی رخت در شفق ومهر نبیند چه عجب ✻ اصفی را که سر وبرك کل رعنا نیست ✻ معهود کله رعنا دیدکلری کمال پاشا اوغلینك بو بیتندن زیاده معلوم اولور. بیت ✻ ایکیسندن بر کل رعنا کورینوردی کوزه ✻ لاله‌رخسار کله جمع اولسه رخ زردم بنم ✻ رعنا بویله یردە نازنین معناسنەدر. که قولی مقوله ربط ایلمشدر. سر معنا جهتندن مارا لفظنه مقیددر. دادەء لفظندە همزه خطاب ایچوندر دیین (ش°) خطابه قابل دکل ایمش. زیرا اول بوندە همزه یوقدر بلکه اول عین بترا شکلندە یازیلان همزەنك نشانەسیدر همزەدن بدل یازیلور. ثانیا همزه فارسیدە خطاب ایچون کلمز یادر کلان هاء زسیدن صکره یا یازلمز اول نشانه یازیلور. اما همزەدە یادە تلفظ اولنور. — محصول بیت ای صبا لطفله اول غزال رعنایه سویله که بزم باشمزی طاغه وصحرایه سن ویرمش‌سن. یعنی بزی فرهاد ومجنون ایلمش‌سن. شعرا صبا ایله مکالمه ایدرلر که پیك شعرادر. زیرا جانان عالی‌جنابدر مقامنه انجق صبا وشمال واصل اوله بیلور.

2.

شَکَر فِروش، کِه عُمْرَش دَراز باد، چِرا

تَفَقُّدی نَکُنَد طوطیء شَکَرخا را. ۲

شکر فروش وصف ترکیبیدر شکر صاتجی معناسنه‌در. که عمرش دراز باد جملهء معترضهء دعائیه‌در که بدیعه‌ده اکا حشوِ ملیح دیرلر. چرا اصلنده چه ایدی جیم عجمینک کسریله صکره رای تخصیص ایله ترکیب ایدوب چرا دیرلر جیمک کسریله وفتحیله نیچون معناسنه. — محصول بیت شکرفروش که عمری اوزون اوله نیچون طوطیء شکرخانک حالنی وخاطرینی یوقلمز. شکرفروشدن مراد جانانیدر وطوطیء شکرخادن مراد کندیدر. یعنی جانان که اغزندن شکرلر یاغر بنم کبی طوطی ایله یعنی شاعر فصیح وبلیغ ایله نیچون مقید اولمز.

3.

چو با حَبیب نِشینی و باده پَیْمائی،

بَیَاد دار مُحِبّانِ باد پَیْما را. ۳

باده پیمائی فعل مضارع مخاطبدر باده اولچه‌سن یعنی ایچه‌سن. زیرا مجلسده پیمانه ایله تقسیم اولنور. باد پیما وصف ترکیبیدر یل اولچیجی بی‌فائده یلوب یورینه دیرلر ترکیده یل قوان دیدکلری کبی. باد پیما عشقدن دور اولان محبلر دیین (ش°) تناقض سویلدی. باده پیما وباد پیما وصف ترکیبیدر دیین (س°) اکلنور که باده پیمائی عبارتن وصف ترکیبی اکلمش اوله. اکر بویله اکلدیسه یکلش اکلمش. — محصول بیت چونکه سن جانانله همنشین اولوب باده‌نوش اوله‌سن وصل جاناندن مهجور ومحروم محبلری یادکده طوت. یعنی جانان خدمتنده مجلسده انلری تذکر ایله باشد که کیفیت باده ایله خاطر شریفندن میل وانجذاب پیدا اولوب بونلرك حالنی تفقد ایلیه. چو با حبیب نشینی دیدیکی خطاب عامدر هرکم که حبیبله همنشین اولسه.

K. b. — بیاد آر حریفان باد

4.

غُرورِ حُسْنْ اِجازَت مَگَر نَداد ای گُل،

کِه پُرْسِشی نَکُنی عَنْدَلیبِ شَیْدا را. ۴

غرور لغتده غفلتدر. الدانمق بوندن ناشی اولدیغیچون الدانمغه غرور دیرلر.

مکر بونده کانه معناسنه‌در نتکم اصفی‌نك بو بیتنده واقعدر * ماه را امشب بسی دو در کمی دیدم مکر * حسن روز افزون خوبان داره اورا در شکست * پرسش اسم مصدردر صورش دیمکدر. صورمق معناسنه دین (س°) بلمدی. شیدا دیوانه. عندلیب بلبلدر. — محصول بیت کوزللك غروری اجازت ویرمدیمی ای کل عندلیب شیدانك حالنی تفقد ایلمزسن. یعنی ای جانان کوزللك مانعمی اولدی که عشاق بیچاره‌لره التفات ایدوب خاطرلرینی صورمزسن.

5.

بحُسْنِ خُلْق تُوان کَرْد صَیْدْ اَهْلِ نَظَر،

بَبَنْد و دام نگیرَنْد مُرْغِ دانا را. ٥

بعض نسخه‌ده بلطف وخلق دوشمشدر. بز بو نسخه‌ء اختیار ایلدك. توان کرد توان کردن معناسنه‌در. — محصول بیت محبوب مغروره پند ایدوب بیورر ای جانان اهل نظر عاشقلر حسن خلقله صید اولنور یعنی عبد ومملوك اولورلر. مصراع ثانی مقام تعلیلده‌در یعنی بونلر مرغ زیرك‌در که اغله وطوزاغله طوتلمز. پس بونلره مدارا وبونلره حسن التفات ضروریدر.

6.

نَدانَم از چه سَبَب رَنْگِ آشْنائی نیسْت

سَهی قَدانِ سِیَه چَشْمِ ماه سیما را. ٦

رنك بونده نصیب ونشان معناسنه‌در. بعض نسخه‌ده رنك یرینه بوی دوشمشدر. سهی قدان صفتدر موصوفی محذوف قیلنلندر. اصل کلام دلبران سهی‌قدان ایدی. سهی‌قدان الف ونونله جمع اولمشدر ذوی العقولدن اولدیغیچون طوغری قامتلی‌لر دیمکدر. مصراع ثانیده‌ده تراکیب بری برینه مضاف اولمشدر. — محصول بیت بلمزم نه سببدن ای یوزلی قره کوزلی طوغری قامتلی محبوبلرك بزمله اشنالق نشانه‌سی نیچون یوقدر. جانانه‌نك استغناسندن شکایتدر کانه خواجه‌یه التفاتی یوغمش. وجمع صیغه‌سین ایراد ایلمك تعظیمادر.

7.

جُز این قَدَر نَتُوان گُفْت دَر جَمالِ تو عَیْب،

که وَضْعِ مِهْر و وَفا نیسْت روِی زیبا را. ٧

جز غیری معناسنه‌در. نتوان کفت کفتن تقدیرنده‌در. وضع بونده قانوندر. مهر

بونده محبتدر. زیبا اصلنده زیبایت ایدی ضرورت وزنیچون یا وتای خطاب حذف اولنمشدر. — محصول بیت بو مقداردن غیری سنك حسن وجمالکده عیب دیمك اولمز که سنك روی زیباکك محبت ووفا قانونی یوقدر. یعنی سنده جمیعا اسباب حسن وجمال بر کمالدر الا بودر که وفاکار دکلسین جفاکارسین. بعض نسخه‌ده وضع بدلی خال واقع اولمشدر.

K. b. — که خال مهر (vergl. Comm.)

8.

بَشُکْرِ صُحْبَتِ اَصْحاب و آشْنائیِ بَخْت

بیَاد دار غَریبانِ دَشْت و صَحْرا را. ۸

بو بیت حافظ دیوانلرنده ندرتله بولنور. غالب بودر که انلرك دکلدر. پس تتمیم فائده ایچون یازلدی. اصحاب صاحبك جمعیدر یاران معناسنه. بخت بونده طالع ودولت معناسنه‌در. دشت وصحرا عطف تفسیردر. — محصول بیت یاران ایله مصاحبت ایلدوکك شکرانه‌سیچون وطالعك ودولتك سنکله اشنالق ایلدوکی شکرانه‌سیچون دشت وصحرانك بی‌کس وغریبلرینی یادکده طوت. یعنی بیچاره عاشقلری کاه کاه خاطرکه کتوروب تفقد ایله.

9.

بَر آسْمان چِه عَجَب، گَر زِ گُفْتهٔ حافِظ

سَماعِ زُهْره بَرَقْص آوَرَد مَسیحا را. ۹

بعض نسخه‌ده بَر یرینه دَر دوشمشدر. گفته سوزك سویلنمشنه دیرلر. سماع اصطلاحده جمیع اشیانك اصواتنده وسازلرك اوازلرنده مستعمل لفظدر. بیت * نه مطرب که اواز سم ستور * سماعست اکر عشق داری وشور * بیت * نه بیند کسی در سماعت خوشی * مکر وقت رفتن که دم در کشی * بیت * به بین که رقص‌کنان میرود بناله‌ء چنك * کسی که رخصه نفرمودی استماع سماع * پس حافظك سوزنده اولقدر سوز وحالت واردر که انك سوزندن زهره سماعه وحضرت عیسی انك سماعندن رقصه کلسه عجب دکلدر دینلر (س° و ش°) مذکور بیتلرك وبونلر کبیلرك معانیسنه هرکز واصل اولممش‌لر واولمزلر. — محصول بیت اسمان اوزره عجبیدر اکر حافظك دلاویز کلماتنی زهره‌نك ایرلمسی حضرت عیسایی

رقصه کتوررسه. زیرا زهره سازندهلر یلدیزیدر وسازندهلکی اکا اثبات ایده کلمشلردر * بیت * چو زهره وقت صبوح از افق بسازد چنك * زمانه تیز کند نالهء مرا اهنك *

K. a. — دَرْ آسمان (vergl. Comm.)

S. I. p. 38. — B. p. 6. — C. p. 5. — H. I. p. 16. — K. p. 43. Es fehlt das 8. Beit (vergl. Comm.). Die übrigen in folgender Reihe: 1. 2. 4. 5. 3. 6. 7. 9.

10.

بحر رمل ‿ـ ‿ـ ,ـ ‿ـ ـ ,ـ ‿ـ ـ ,ـ ‿ـ ـ

1.

دوشْ از مَسْجِد سوی مَیْخانه آمَد پیرِ ما؛

چیسْت یارانِ طَریقَت بَعْد ازین تَدْبیرِ ما. ۱

دوش دون کیجه. ومسجددن مراد مکهدر. ودوشدن مراد زمان سابقدر حقیقی مراد دکلدر. زیرا بو غزلك اوچ بیتی شیخ صنعان یعنی عبد الرزاق یمنی قصهسنه تلمیحدر که انك قصهسنده ترکچه بر کتاب سویلنمشدر. وفارسیده شیخ عطار حضرتلری رحمة الله علیه منطق الطیرده بونك احوالن بیان ایچون بر مفصل حکایت کتورمشدر که اول کتابك اندن مطول حکایهسی یوقدر اولی بودر * شیخ صنعان بود پیر محترم * با مریدی چارصد اندر حرم * خواجهنك بو غزلدن غیری نیچه غزلده دخی بو قصهیه تلمیحاتی کلور انشاء الله تعالی. پس بونده ردیف واقع اولان ما لفظلری مذکور شیخك مریدلری جانبندندر. — محصول بیت مریدلر اغزندن دون کیجه بزم پیرمز مکهدن قیصری شهرینه کلدی. کافر ایلنده ایکن میخانهدن مراد بودر. ای طریقت یولداشلری شمدن کرو تدبیرمز ندر. بو قصهنك تفصیلنه مطلع اولمق استین منطق الطیرك اول حکایهسنی بولوب کورسون. بعضیلر (س° و ش°) بو تلمیحه مطلع اولمدیغندن بونده عجائبات یازمشلردر که قابل تعبیر دکلدر.

10.

2.

ما مُریدان روی سوی کَعْبه چون آریم، چون

روی سوی خانهء خَمّار دارَد پیرِ ما. ٢

محصول بیت مذکور شیخك مریدلری مشاوره ایلدیلر که پیرمز قز سودی وباده ایچدی وانواع منهیاتی ارتکاب ایلدی بلکه شیخ عطارك دیدوکی کبی کافر اولدی. پس شمدن کرو بزم حالمز نیچه اولور دیدیلر. بعضیلری ینه مکه‌یه کیده‌لم. وبعضلر دیدیلر بز مریدلر کعبه‌یه نیچه توجه ایده‌لم وکعبه‌یه نیچه یوز کتوره‌لم چونکه بزم پیرمز خمار جانبنه توجه ایدوب فسق وفجوره ارتکاب ایلدی. پس بونده بر حکمت واردر صبر ایلمك کرك کوره‌لم الله تعالی نیلر.

K. a. und b. رو بسوی

3.

در خَراباتِ مُغان ما نیز هَمْمَنْزِل شَوِیم،

کین چُنین رَفْتَسْت دَر روزِ اَزَل تَقْدیرِ ما. ٣

خرابات میخانه‌در. مغان میخانه‌جیلر یا مطلقا کافرلردر. — محصول بیت خرابات مغانده بزده پیرله همنزل اوللم زیرا روز ازلده قضا وقدرمز بویله واقع اولمشدر. بو اوچ بیت مذکور قصه‌یه تلمیحدر.

K. b. — از روز —

4.

عَقْل اَگَر داند کِه دِل دَر بَنْدِ زُلْفَش چون خَوَشْست،

عاقِلان دیوانه گَرْدَنْد از پَیِ زَنْجیرِ ما. ۴

گردند فعل مضارع جمع غائبدر گردیدندن کاف عجمینك فتحیله اولورلردی دیمكدر. مصراع اولده شرطك جوابیدر. حاصلی کینونیت معناسنی افاده ایدر. — محصول بیت اکر عقلك معلومی اوله‌ایدی که کوکل زلف جانانه‌ده نیچه ذوق وصفاده‌در عقلا جمیعا دیوانه اولورلردی. یعنی دیوانه‌لکه صورت اوررلردی کوکل مقید اولان زنجیره کیرمکیچون.

10.

5.

مُرْغِ دِل را صَیْدِ جَمْعِیَّت بَدام اُفْتاده بود،

زُلْف بِگْشادی، زِ دَسْتِ ما بِشُد نَخْجِیرِ ما. ٥

مرغ دلراده را تخصیص ایچوندر. مرغ دل وصید جمعیت اضافتلری بیانیه‌در. — محصول بیت کوکل مرغینك جمعیت حال وخاطری شکاری طوزاغنه دوشمش ایدی. یعنی جمعیت حاله مالك ایدی. سن زلفکی اچدك المزدن جمعیت حال وشکاری کتدی. حاصلی مادامکی زلف مجعد کره کره ایدی دلمزك قراری وقرارکاهی خوش ایدی. سن که زلفکی اچدك وپریشان ایلدك قرار وقرارکاهی طاغلدی.

K. b.

زلف بکشادی و باز از دست شد نخجیر ما

6.

رویِ خوبت آیَتی از لُطْف بَر ما کَشْف کَرْد،

زان سَبَب جُز لُطْف و خوبی نیسْت دَر تَفْسیرِ ما. ٦

محصول بیت سنك روی خوبك بزه لطفدن ولطافتدن بر ایت یعنی بر علامت فتح وکشف ایلدی. اول سببدن بزم تفسیرمزده لطف وخوبلقدن غیری نسنه یوقدر. حاصلی کوردیکمز لطف واحساندر اول جهتدن بزم هر سوزمز لطیف وحسندر.

7.

با دِلِ سَنْگینَت آیا هیچ دَر گیرَد شَبی

آهِ آتِشْبار و سوزِ سینَهٔ شَبْگیرِ ما. ٧

سنکینده یا نسبت ونون تاکید ایچوندر. ایا عجبا معناسنه استفهام تعجبیدر. درکیرد. در تاکید ایچوندر. کیرد تاثیر ایدر. اتشبار وصف ترکیبیدر اتش یاغدریجی معناسنه. اضافت بیانیه‌در. شبکیر کیجه‌ده واقع اولان احواله دیرلر مثلا اه شبکیر ونالهٔ شبکیر وراه شبکیر کبی کیجه‌ده واقع اولدیغی تقدیرجه. بیت ❊ در ره زلفت زتن جان اسیران شد جدا ❊ تاب شبکیر کران باران ره تنها نداشت ❊ کیجه اولان اه وناله وراه یعنی سفر وصف ترکیبیدر کیجه طوتیجی معناسنه کیجه ایله ایشلندیغیچون. کویا که کیجه‌یی طوتر نتکم اه وناله‌سی جهانی طوتدی دیرلر. یعنی جهانی قپلدی احاطه معناسنه. پس شبکیر کیجه اویومیان

کمسه دیمك (ش°) یکلشدر. معلوم اوله که بونده شبکیر اه انشباره وسوز سینه‌یه تیدر. بعض شراح سوز ناله وشبکیر یازوب اضافتله معنای شبکیرده اولان ناله‌مزك سوزی دیدی (ش°) هم لفظده خطا ایلدی وهم معناده. بزم اودلو اهمز وکیجه اویومیان سینه‌مزك حرارتی دین‌ده (س°) خطا ایلدی. — محصول بیت عجبا سنك طاش کبی کوکلکه هیچ بر کیجه تاثیر ایلیه‌می بزم بتون کیجه اتش یاغدریجی اهمز وسینه‌مزك بتون کیجه یانغنی.

K. b. — شبکیر نالهء سوز — (vergl. Comm.)

8.

بادْ بَر زُلْفِ تو آمَد، شُد جِهان بَر مَن سِیاه؛

نیسْت از سَوْداىِ زُلْفَت بیش ازین تَوْفیرِ ما. ٨

سودا بونده محبت وارزو معناسنه‌در. بیش باء عربیله ارتق زیاده معناسنه‌در. توفیر بونده فائده معناسنه تضمین اولمشدر. اصلنده تتمیم وتکمیل معناسنه‌در. — محصول بیت باد سنك زلفك اوزره کلدی وپریشان ایلیوب جهانی بنم اوزرمه سیاه ایلدی. یعنی باد بیکانه ایکن زلفکه ال اوروب پریشان ایلدیکیچون جهان باشمزه ظلمات اولدی. سنك زلفك سوداسندن بزم بوندن غیری فائده‌مز یوقدر که عالم باشمزه تاریك اولدی.

K. b. — نیست در سودای

9.

تیرِ آهِ ما زِ گَرْدون بِگْذَرَد، حافِظ خَموش،

رَحْم کُن بَر جانِ خَود، پَرْهیز کُنْ از تیرِ ما. ٩

خاموش وخامش وخموش وخمش بر معنایه بری برندن مخففدر. — محصول بیت تجرید طریقیله بیورر ای حافظ بزم اهمزك اوقی فلکدن کچر. بزی فریاد وفغانله رنجیده ایلمه. اپسم اول. کندو جانکه رحم ایدوب تیرمزدن پرهیز ایله یوخسه سنی فنایه ویرر.

K. a. خموش جانا بگذرد —

S. I. p. 41. — B. p. 6. — C. p. 6. — H. I. p. 18. Die Beits in folgender Reihe: 1. 2. 3. 8. 5. 4. 6. 7. 9. — K. p. 38. Hat 10 Beits in folgender Reihe: 1. 3. 2. 4. 6. 7. 5. 8. 9. (Beit.) Beit 9 b.

بر در میخانه خواهد گشت چون حافظ مقیم

چون خراباتی شد آن یار طریقت پیر ما.

11.

بحر رمل —◡——, ◡◡—◡, —◡——, ◡◡—◡

1.

بَملازِمانِ سُلْطان کِه رَسانَد این دُعا را،

کِه: بَشُکْرِ پادْشاهی زِ نَظَر مَران گَدا را. ۱

اولکی کەدن مراد اسمدر کیم معناسنه. وایکنجیدن مراد حرف بیاندر. سلطاندن مراد جاناندر. وملازماندن مقصود مصاحبلردر. ودعادن مدعا ومطلوب مصراع ثانینك مضمونیدر. — محصول بیت جانانك مصاحبلرینه بو مدعا ومتمنایی کیم ایصال ایدر که پادشاهلق یعنی کوزللك شکرانەسیچون بن عاشق مسکینی نظردن سورمەیه.

2.

زِ رَقیبِ دیو سیرَت بَخُدایِ خود پَناهَم،

مَگَر آن شِهابِ ثاقِب مَدَدی کُنَد خُدا را. ۲

دیو لغت عجمده شیطانه دیرلر. سیرت خلقه وخویه دیرلر. پناهم فعل مضارع متکلم وحده صغنرم دیمکدر. مگر تمنی ایچوندر لیت معناسنه اوله که دیمکدر. شهاب شینك کسریله فلك جانبنده کرهء نارده یالکلنان اتش پارەسیدر که بلمین کمسه اکا یلدز دوشدی دیرلر. ثاقب یالکلنجی ویاقیجی معناسنەدر. شهاب ثاقب یالکلنجی ویاقیجی شهاب دیمکدر. خدا رادە را تخصیص ایچوندر. — محصول بیت دیو خویلی رقیبدن کندی افندمه صغنرم یعنی جانانمه. اوله که شهاب ثاقب یعنی جانان بر مدد ایلیه الله ایچون رقیبی یاقوب یاندیروب فنایه ویره. بر نسخەده خدا را یرینه سها را دوشمش. سها بر خرده یلدزدر بیوك یدی یلدزلرك یعنی سبعهء سیارەنك یانندەکی یلدزدر. خلق حدت بصری انکله امتحان ایدرلر. اکر بو نسخه صحیح ایسه سهادن عاشقك کندی مراد اولور. معنی بویله اولور که اوله که جانان بن ضعیف کممقداره مدد ایلیه. خدای افندی معناسنه قدما شعرنده چوقدر. انوری بیت ✵ خواجهء کل جهان انکه خدایش کردست ✵ جاودان بر همه اخرای جهان پاد خدای ✵ پاد اولو معناسنەدر. پاد خدای اولو افندی دیمکدر.

K. a. سیرت بخدا همی پناهم —
K. b. کند سها را — (vergl. Comm.)

3.

دِلِ عالَمی بِسوزی، چو عِذار بَر فِروزی؛

تو ازین چه سود داری، کِه نَمی کُنی مُدارا. ۳

عالمیده یآ وحدت افاده ایدر ویا نسبت. وعالم بویله یرلرده جماعت وبولك وخلق معناسنده مستعملدر. عذار لغتده صقل بتن یره دیرلر. اما شعرا اکثریا یکاقده استعمال ایدرلر. بر فروزی بوکا قرینه‌در زیرا یالکلنمق وقزرمق هربار رخده اولور. مدارا مفاعله بابندن مصدردر عجم تانك حذفیله استعمال ایدر. — محصول بیت بر الای عشاقك یورکن یقارسین چون عذارك یالکلندیره‌سن یعنی قزرده‌سن. سنك بونده نه فائده‌ك وار که مدارا ایلمزسن. حاصلی کندوکی کوزللندیروب بر بولك عشاقی یاتمقدن سکا نه فائده اولور بونلرله مدارا ایدوب هر برینی بر خدمته قوشمینجه.

4.

چه قِیامَتَسْت جانا، کِه بَعاشِقان نُمودی

رُخِ هَمْچو ماهِ تابان قَدِ سَرْوِ دِلْرُبا را. ۴

تابان صفت مشبهه‌در تابیدندن پارلیان معناسنه. دلربا وصف ترکیبیدر کوکل قاپیجی معناسنه. راده فتحه وضمه‌ده جائزدر. — محصول بیت ای جانان نه قیامتدر که عاشقلره کوستردك یعنی ماه تابان کبی رخی وسرو کبی کوکل قاپیجی قدی.

— تابان دل همچو سنگ خارا K. b.

5.

همه شب دَرین اُمیدَم، کِه نَسیمِ صُبحْگاهی

بـه پَیـامِ آشْـنـایـان بِـنَـوازَد آشْـنـا را. ۵

صبحکاهیده یآ نسبت ایچوندر صباح وقتنه منسوب دیمکدر. پیام خبر. بنوازد فعل استقبال نوازیدندن اوخشه‌یه دیمکدر. — محصول بیت بتون کیجه بو امیدده ایدمکه صباح وقتنك خوش قوقلی یلی اشنالر خبریله اشنایی اوخشه‌یه. یعنی وصلت خبرین کتوروب عشاقی مسرور ایلیه. اشنایاندن مراد جاناندر تعظیما جمع ایلمشدر. واشنادن مراد کندیدر.

6.

مِژۂ سِیاهَت اَر کَرْد بخونِ ما اِشارَت،

زِ فریبِ او بِیَنْدیش و غَلَط مَکُن نِگارا. ٦

یعنی سنك سیاه کرپکك اکر بزم قانمزه اشارت ایلدیسه انك الداتمسندن فکر ایله غلط ایلمه ای نکار. — محصول معنی سیاه کرپکك بزم قانمز دوکمکه اکر سکا مکر وحیله ایدوب فریب ویردیسه مکرینه الدانمه وفریبندن غافل اولمه که بزی اولدررسن صکره پشیمان اولورسن زیرا بزم کبی عاشق دخی الکه کیرمز.

7.

زِ فریبِ چَشْمِ جادو دِلِ دَرْدمَنْد خون شُد،

نَظَری کُن ای عَزیزَم، کِه چِه گونه کُشْت ما را. ٧

فریب اسمدر الداتمق معناسنه الدامق دکل. دردمند. درد اغریدر وجع معناسنه. مند نسبت ایچوندر لی معناسنه. نظریده یا وحدت ویا تنکیر افاده ایدر. — محصول بیت سنك جادو کوزك الداتمسندن دردلی یورك قان اولدی. جان عزیزم نظر ایله که بزی نیچه دپلدی. ایمدی وصلتك شربتیله بزی یکیدن احیا ایله.

8.

بخُدا کِه، جُرْعَۂ دِه تو بَعاشِقِ سَحَر خیز،

کِه دُعایِ صُبحْگاهی اَثَری کُنَد شُما را. ٨

جرعۂ یاء وحدت. سحر خیز وصف ترکیبیدر متهجد معناسنه‌در. دعای صبحکاهی بیانیه‌در ویا حرف نسبت. اثریده یا وحدت ویا تنکیر ایچوندر. — محصول بیت خدا ایچون که عاشق سحرخیزه وصلك یا حسنك باده‌سندن بر جرعه ویر تاکه صباح وقتنده ایلدوکی دعانك سزه اثری اوله. زیرا دعالر قبوللغنه سحر وقتندن اشرف وقت اولمز.

K. a. — تو بحافظ سحر —

K. b. — اثری دهد شما را —

9.

دِلِ دَردْمَنْدِ حافِظ، کِه زِ هِجْرَتَسْت پُر خون،

چِه شَوَدْ اَگَر زَمانی بِرَسَد بَوَصْل یارا. ۹

دردمند مضافدر حافظه. که ربط صفت ایلمشدر. زمانی. یا وحدت ایچوندر. نکارا ویارا لفظلرنده الف حرف نداادر. وقافیه‌لری معمولدر سابقا ذکر اولنان کبی تجزیه وترکیبله حاصلدر. — محصول بیت حافظك دردلی یورکی که سنك فراقندن طوپدولی قاندر نه اولور ای یار اکر بر زمان دردمند دل وصلکه ایرشوب تازه حیات وخوندن نجات بولورسه. برسد فاعلی دلدر حافظ دکلدر بعضیلر ظن ایلدیکی کبی زیرا پر خون اولان دلدر حافظ دکلدر.

S. I. p. 43. — B. p. 7. — C. p. 6. — H. I. p. 18. Es fehlt das 8. Beit. — K. p. 47. Es fehlen Beit 7. und 9. Die übrigen in folgender Reihe: 1. 4. 2. 3. 6. 5. 8.

12.

بحر مجتث ‿‿ — ‿ — ‿ — ، ‿ ‿ — — ، ‿ — ‿ — ، ‿ — ‿ —

1.

صَلاحِ کار کُجا، وُ مَنِ خَراب کُجا.

بِبِین تَفاوُتِ رَه کَز کُجاسْت تا بَکُجا. ۱

صلاح یارار. صلاح کار یارار ایش. معنای لازمی عمل صالحدر. خراب کچکین سرخوش یعنی مست معناسنه. بو مطلعك مصراع ثانیسنك قافیه‌سی عیوب غیر ملقبه‌دندر اوقودقده با ساکن اوقنوب اما کتابتده کجایه املا اولمق لازمدر. — محصول بیت یارار ایش قنده وبن مست قنده. یعنی هیچ مناسبت یوقدر. مصراع ثانی بونی بیان ایدوب دیر که کور ایمدی یولك تفاوتنی نره‌دن نره‌یه‌دکدر. یعنی طریق عشقله طریق زهد مابیننده تنافی وار دیمکدر.

K. b. — ره آز کجاست —

2.

چه نِسْبَتَسْت بَرِنْدی صَلاح و تَقْوَی را·
سَماعِ وَعْظ کُجا، نَغْمَهٔ رُباب کُجا· ۲

محصول بیت اولك مضموننی تایید ایدوب دیر که نه نسبتی واردر باده‌نوشلغله صلاح وتقوانك. وعظ استماع ایلمك قنده کمانچه دکلمك قنده. الضدان لا یجتمعان تبیلنده‌ندر. سابقا ذکر اولنمش ایدی که عجم یآ شکلنده یازیلان الفك ماقبلنی مکسور ایدرلر الف یایه دونسون ایچون موسی وعیسی وتقوی کبی.

3.

دِلَم زِ صَوْمَعه بِگْرِفْت و خِرْقَهٔ سالوس؛
کُجاسْت دَیْرِ مُغان وُ شَرابِ ناب کُجا· ۳

صومعه اصلنده نصاری متعبدی‌در یعنی عبادتخانه‌سی. صکره مطلقا عبادتخانه‌یه اطلاق ایلدیلر. بکرفت دتسندی یعنی ایکرندی معناسنه. بیت ✻ زدنیا می رود خسرو بزیر لب همیکوید ✻ دلم بکرفت در غربت تمنای وطن دارم ✻ سالوس اصطلاحده ریایه دیرلر. اما قیاس مرایی معناسنه اولمق ایدی یعنی اسم فاعل جاسوس وناطور کبی. خرقهٔ سالوس ریا خرقه‌سی دیمکدر. دیر کنیسه که عجم کلیسا دیرلر. بیت ✻ کر کل نبود نصیب ما خار بسست ✻ ور نور بما نمی رسد نار بسست ✻ کر خرقه وخانقاه وشیخی نبود ✻ ناقوس وکلیسا وزنار بسست ✻ ناب خالص وصافی معناسنه. — محصول بیت کوکلم صومعه‌دن وریا خرقه‌سندن ایکرندی: قنده‌در دیر مغان یعنی میخانه وصافی شراب قنده‌در. حاصلی زرق وریادن اوصاندم طریق عشق ورندی‌یه سلوك ایلمك استرم.

4.

بِشُد، کِه یاد خَوشَش باد، روزْگارِ وِصال؛
خَود آن کِرِشْمه کُجا رَفْت و آن عِتاب کُجا· ۴

بشد کتدی رفت معناسنه‌در. یاد ذکردر اکمق معناسنه. خوششده شین ضمیر اضمار قبل الذکر طریقیله روزکار وصاله راجعدر معنا جهتندن یاده مقیددر یادش

خوش باد تقديرندهدر. كرشمه اصلنده كوزدن وقاشدن صادر اولان حركات موزونه ديرلر. بعده مطلق ناز وشيوه معناسنده استعمال ايلديلر. عتاب ازارلمغه ديرلر. عتبده ديرلر. — محصول بيت روزكار وصال كتدى. يادى خوش اولسون يعنى ذكرى خير اولسون. اول روزكارده جانانهنك موزون حركاتى ومقبول ومطبوع شيوهلرى نهيه كتدى. واول محبوبانه عتاب وخطابى قنده واردى. روزكار وصالده جانان ايله اولان احوالى تذكر ايدوب تغابن چكر. — اهل فرسك بريسنك كه كندويه حسن ظنى غالبدر بر كون يانمه واردم. كوردم كه بو بيتى يازمش وياد خوششده دالك التنه كسره قومش كندونك معنادى اوزره ومعناييده ياد خوشى اولسون ديمش. دعاكوى ديدم كه بو تركيبده معناده فاسددر بلكه يادك دالى ساكن اولوب شين ضمير ياد لفظنه مقيد اولمق كرك زيرا معنا يادى خير اولسون ديمكدر. حريف زياده تهورندن وجهلندن مبادره ايليوب العياذ بالله كفرى قبول ايلرم بونى قبول ايلمزم ديدى. چونكه بو قصه اكابر ناسدن بريسنك يانندە ايدى كه بو شخصه زياده حسن اعتقادى وار ايدى واعيان خلقدن بعض كمسه وار ايدى كفرينى يوزينه اورمدم اما خطا ايلدك ديدم. وبو تحقيقدن الى يومنا هذا نادمم كه كفرينه سبب اولدم ديو غرابت بوندهدر كه بو حريف ايلديكم تحقيقده تامل ايدوب چكرينه كار ايلمش. ايرتهسى دعاكويه حين ملاقاتده ديديكه سزك ديدككز صحيحدر اما بنم ديدكمده صحيحدر. بنده ايهام طريقيله ايتدمكه سزك ديدككز هركز صحيح اولمق احتمالى يوقدر. مرادم كفرى قبول ايدرم ديدوكى ايدى اما مرادمى تفطن ايدهميوب مدعاسى اوزره مصر اولدى.

5.

زِ رویِ دوست دِلِ دُشْمَنان چه دَر یابَد٠

چَراغِ مُرْده کُجا، شَمْعِ آفْتاب کُجا٠ ٥

در يابد در يابيدندن مشتقدر اكلمق معناسنه. معلوم اوله كه يافتن ويابيدن مطلقا بولمق معناسنهدر. اولنه در لفظى داخل اولسه اكلمق معناسنه كلور انفعال قلوب كبى. چراغ شمعك فتيلهسنده يانن اتش پارهسيدر عربيده سراج ديرلر. مرده اتش جنسنده استعمال اولنسه صونمش معناسنهدر. شمع لغت عربيده ميمك كسريله بال مومنه ديرلر. اما عجم ميمك سكونيله استعمال ايدر. — محصول بيت دوستك يوزندن دوشمنلرك كوكلى نه اكلر يعنى اندن نور وصفا كسب ايلمز. مصراع ثانىيى ارسال مثل ايدوب بيورر مومك صونمش اتشى قنده كونشك شمعى قنده. يعنى صونمش موم كونشدن نور وضيا كسب ايلمديكى كبى دوشمنلرك افسرده كوكلى روى جاناندن نور وضيا كسب ايلمز.

6.

چو کُحْلِ بینِشِ ما خاکِ آسْتانِ شُماسْت،

کُجا رَویم، بِفَرْما، ازین جَناب کُجا. ۶

کحل سرمیه دیرلر. بینش اسم مصدردر بینیدندن کورش دیمکدر بصر معناسنه. آستان واستانه اشکدر. جناب لغت عربیده اوك حیاتی وحولیسی فنا البیت معناسنه. مکتوبلرده جناب عزت‌ماب بو معنایه‌در. — محصول بیت چونکه بزم بصرمزك سرمه‌سی سزك اشککز طپراغیدر بیورك قنده کیده‌لم بو اوك اوکندن قنده. یعنی کوزمزی اچدك بو استانه‌یی کوردك اولنجیه‌دك بونی بکلرز بوندن غیری یره وارمزز.

7.

مَبین بَسیبِ زَنَخْدان، کِه چاه دَر راهَسْت:

کُجا هَمی رَوی ای دِل، بَدین شِتاب کُجا. ۷

مبین. میمك فتحیله فعل نهی مخاطبدر بینیدن کورمه وبقمه دیمکدر. سیب المه. زنخدان اکك‌در زنخ کبی. شعرا اککی المایه وایوایه تشبیه ایلمشلردر. قطعه ✱ سیب زنخدان ترا به زبه ✱ یافت دلم متعه الله به ✱ دانهٔ خال از ذقنت چون نمود ✱ دانه چو هرکز ننماید زبه ✱ چاه بونده چوقر. قویی معناسنه دکل نتکم بعضیلر (ش°) ظن ایلدیلر. شتاب قوشمقدر شتابیدن مشتق اسمدر مصدر دکلدر. — محصول بیت جانانه‌نك سیب زنخداننه التفات ایلمه که راهنده چوقر واردر. ای کوکل بو قوششله قنده کیدرسن قنده. یعنی قتی سکرتمه. تدارك اوزره کیت چوقره دوشمیه‌سن که محبوس ابد قالورسن. زیرا کوکللر حبسخانه‌سیدر نته‌که زلف زنجیرلریدر اکا دوشن دخی چقمز. پس کرفتار اولمق استرسن اول جانبلره التفات ایلمه.

K. a. — ببین بسیب

8.

قَرار و صَبْر زِ حافِظ طَمَع مَدار ای دوسْت:

قَرار چیسْت، صَبوری کُدام، و خواب کُجا. ۸

طمع مدار طمع طوتمه یعنی ایلمه دیمکدر. قرار چیست قرار ندر استفهام انکاریدر. صبوری صبور فعول بمعنی فاعلدر. یا مصدریه‌در. وحدت ایچون دیین (°س) بو

خصوصده تفرد ایلمشدر زیرا کندیدن غیری بونی کمسه دیمز. کدام قنقی. کدام ایله کجا استفهام انکاریدرلر. — محصول بیت ای جانان حافظدن قرار وصبر وخواب طمع ایلمه. قرار ندر صابرلك قنقیدر اویقو قندهدر. یعنی عاشقده بونلر بولنمز نایابدر.

K. a. — قرار و خواب ز حافظ

K. b. و fehlt vor خواب

S. I. p. 45. — B. p. 7. — C. p. 7. — H. I. p. 21. — K. p. 36. Die Beits in folgender Reihe: 1—5. 7. 6. 8.

13.

بحر رمل ‒ ◡ ‒ ‒ , ◡ ◡ ‒ ‒ , ◡ ◡ ‒ ‒ , ◡ ◡ ‒

1.

ما بِرَفْتیم، تو دانی و دِلِ غَمْخورِ ما،

بَخْتِ بَد تا بَکُجا می بَرَد آبِشْخورِ ما. ۱

غمخور وغمخوار غم ییجی معناسنه وصف ترکیبیدر خوریدن وخواریدندن مشتقدر. آبشخور وابخور صواد معناسنهدر یعنی صولنجق یر. اما بویله یرده نصیب معناسنهدر. — محصول بیت بز کتدك سن بیلورسن وبزم غم ییجی کوکلمز. یعنی اشته سن اشته کوکل ایکیکوز نیلرسکز ایلك بز کچدك اندن اللهه اصمرلدق یرامز طالعمز نرهیهدك ایلده صوادمز یعنی نصیبمز. یعنی سندن مفارقت بخت بددندر کورهلم طالع ناسازکار وناموافقمز نصیبمزی قندهیهدك ایلدر. خواجه حافظ حضرتلری شهر یزده ارتحال بیوردیغنده جانانه ارسال بیوردیغی غزلدر. دانینك مفعولی مصراع ثانیدر دین (ش°) نادانلق ایدوب بینی بوزمش اوی خراب اولسون.

K. a. — و تو دانی —

2.

ز نِثارِ مِژه چون زُلْفِ تو دَر زَر گیریم

قَدَمی، کَز تو سَلامی بِرَساند بَرِ ما. ۲

نثار صاجیدر دوکنلرده وغیرده صاچدقلری اقچه والتوندر. کیریم فعل مضارع

متکلم مع غیره کیریدن مشتقدر. زر گرفتن قپلمقده استعمال ایدرلر. باترمقده دکل بعضلر (س°) ظن ایلدیکی کبی. قدم اصل لغتده ایاغك طبانیدر. اما عجم ایاقده استعمال ایدرلر. یا وحدت ایچوندر. سلامیده یا تنکیر ایچون اولمق اولیدر. — محصول بیت نثار مژه‌دن یعنی کوز صاچیسندن سنك زلفك کبی التونله قپلیاین بو ایاغی که سندن بزه سلام ایرشدره. عادتدر که اطفالك زلفنی التون تللر ایله یا کمش تللر ایله اوررلر نهایتی دولتلی اولان تلی چوق ایدر شویله که صاچ تل ایچنده مستور اولور. ایمدی بونده صاری التون اولمق لازم دکلدر زیرا اقچه‌یه‌ده زر دیرلر. بیت ✲ بی زر نتوانی که کنی بر کس زور ✲ ور زر داری بزور محتاج نهٔ ✲ بیت ✲ زر نداری نتوان رفت بزور از دریا ✲ زور ده مرده چه باشد زر یك مرده بیار ✲ اما التون مراد اولسه زر طلا دیرلر. قطعه ✲ وجود مردم دانا مثال زر طلاست ✲ که هر کجا که رود قدر وقیمتش دانند ✲ بزرك‌زادهٔ نادان بشهروا ماند ✲ که در دیار غریبش بهیچ نستانند ✲ زر طلا یالدز التونیدر راده تشدید ضرورت وزنیچوندر. اما شهروا شینك ورانك وواوك فتحه‌لریله کوندن اقچه‌در. مکر سابق ایامده بر پادشاه کلمش ایمش کوندن اقچه کسدیروب اوزرینه سکهٔ شاهی اوروب کندی ممالکنده یورودرمش. انکیچون حضرت شیخ که در دیار غریبش بهیچ نستانند بیورمشدر. پس بونده زردن مراد التون معناسی اولوب نثار مژه‌دن مراد سروردن زیاده قان اغلیم دیمکدر دین کمسه (ش°) کلستانك بو بیتلرینك معنالرینه واصل اولممشدر. سروردن اغلمق مسلمدر اما قان اغلمغی محنت ومصیبتده استعمال ایدرلر سرورده دکل.

آز نثار — زر گیرم K. a.

3.

بَدُعا آمَده اَم، هَم بَدُعا دَسْت بَر آر،

کِه: وَفا با تو قَرین باد، و خُدا یاوَرِ ما. ۳

اولکی بدعاده با سببیت یا صله یا تخصیصدر وثانیده صله معناسی افاده ایدر. برار. بر حرف استعلا. آر امر مخاطب کتور دیمکدر. بحسب لغت یوقاری کتور دیمکدر اما استعمالده قالدر دیمك اولور. که حرف بیان دعایی بیان ایدر. قرین یولداش. یاور یاردمجی معناسنه‌در. — محصول بیت دعا سببیله ویا دعایه کلمشم. سنده دعایه ال قالدر. اول دعا بودر که وفا سکا قرین ویولداش اوله اللهده بزه یاردمجی اوله. بو بیت جانانه وداع ایلمسنی مشعردر.

13.

4.

بسرت گر همه عالم بسرم تیغ زنند،

نتوان برد هوای تو برون از سر ما. ۴

بسرت. با حرف تخصیص. بسرم. با حرف صله. هوا محبت وارزو معناسنه‌در. نتوان برد نتوان بردن معناسنه‌در. — محصول بیت باشك ایچون اكر جمیع عالم باشمه قلیج اورورلرسه باشمزدن سنك محبتكی چقارمق ممكن دكلدر. زیرا بزده محبتك ذاتیدر عارضی دكلدر. بسرتك باسنی قسم ایچون طوتنلر (ش° و س°) قسمله تخصیص معنالرینی فرق ایلمزلریمش.

— بسرم جمع شوند K. a.

5.

فلك آواره بهر سو كندم، می دانی؛

رشك می آیدش از صحبت جان پرور ما. ۵

آواره دیوانه وایشسز كوجسز شوكا بوكا كزمكدر. رشك غیرت وحسد معناسنه‌در. جان پرور وصف تركیبیدر پروریدندن جان بسلیجی معناسنه‌در. — محصول بیت فلك بنی هر جانبه یلدرر وقوشدیرر سن خود بیلورسن. اكا غیرت وحسد كلور بزم سنكله جانه جان قتار مصاحبتمزدن. یعنی فلك دائما دوستی دوستدن ویاری یاردن ایرمغله مقیددر. ایمدی بنی شهر یزده مسافر ایلمكدن مرادی پادشاهله ملاقات ایدوب جوائز وصلاتنی الدرمق دكلدر بلكه سندن ایروب ایراق دوشرمكدر زیرا كوردیكه سنكله اتحادمز فوق الحددر. پس رشكندن تحمل ایده‌میوب بو بهانه ایله ارامزه فراق دوشردی. حضرت خواجه جانانه‌سنه بو بیتله ایلدوكی سفردن اعتذار ایدوب بیورر بنم ایلدوكم سفر اضطراریدر. یوخسه كمسه اختیاریله جانندن ایریلوب كتمز. بو بیتك معناسنده استفهامه ارتكاب ایلینلر (ش° و س°) ضرورتسز ضرورته ارتكاب ایلمشلردر.

6.

گر همه خلق جهان بر من و تو حیف كنند،

بكشد از همه انصاف ستم داور ما. ۶

حیف ظلم معناسنه‌در. بكشد لفظ مشتركدر فعل مضارعله امر غائب بیننده.

انصاف ستم اضافتله انتصاف معناسنهدر یعنی ظالمدن ایلدوکی ظلم حیفن المق. واو عاطفه ایله یازانلر (ش° و س°) معنایی بلمدکلرندن فاسد یازدیلر. داور حاکمدر. — محصول بیت اکر جمیع جهان خلقی بکا وسکا ظلم ایدرلرسه جمیع ظلمك حیفنی چکر بزم حاکمز یعنی الله. یاخود جمیعندن ظلمك حیفنی چکسون بزم حاکمز بو تقدیرجه دعا اولور.

K. a. حیف برند —

7.

روز باشَد کِه بِیَایَد بَسَلامَت بازَم؛

ای خَوش آن روز کِه آیَد بَسَلامی بَرِ ما. ٧

روز اصلنده روزی ایدی یآ وحدت ایچوندر ضرورت وزنیچون یا دوشمشدر. باشد بونده اخبار ایچون اولمق وانشا ایچون اولمق جائزدر. بازم. میم متکلم معنا جهتندن بیاید لفظنه مقیددر بیایدم تقدیرنده. بعض نسخهده یارم واقع اولمش را ایله. ایکسیده جائزدر. ای خوش. ای حرف ندا مناداسی محذوفدر ای یاران خوش تقدیرندهدر. — محصول بیت ان شاء الله بر کون اولور که کنه یار بکا سلامتله کلور. یاخود کرو عجب بر کون اولامیکه یار بکا سلامتله کله یا کرو سلامتله کله. ای یاران خوش اول کون که سلام ویرهرك بنم یانمه کله. یعنی نه مبارك کوندر اول کون که السلام علیك دیو یانمه کله. حاصل کلام بن سفردن کلم جانانده سلام ایله قپودن ایچرو کله عادت سابقهسی اوزره.

K. a. زود باشد که بیاید بسلامت یارم (vergl. Comm.)
K. b. آید بسلامت بر ما —

8.

هَر کِه گویَد: سَفَرِ دور نَدارَد حافِظ؛

گو: دَرازیء سَفَر سَر نَبَرَد از سَرِ ما. ٨

حضرت خواجهنك مناقبنده یازمشدر که خواجه یزد شهرندن غیری تمام عمرنده بر یره وارممشدر اول ایسه اوچ کونلك یولدر انجق. پس بو بیتده اکا اشارت ایدوب بیورر. کو امر مخاطبدر خطاب عام قبیلندن. درازی ده یا مصدردر. سر نبرد باش ایلتمز چقارمز دیمکدر. وجائزدر که سر بونده سودا وارزو معناسنه اوله. — محصول بیت هر کمسه که دیرسه حافظك اوزاق سفری یوقدر. یعنی اوزاق سفره وارمز. سن اکا سویله سفر اوزاقلغی بزم باشمزدن باش چقارمز. یعنی اخرت

سفری که بی‌نهایت سفردر هیچ فکرمدن وخیالمدن کتمز دیمکدر. پس کویا که
هر کون سفرده‌یم یاخود سفر اوزاقلغی هواسی باشمزدن کتمز. ندارد یرینه نداری
یازنلر (ش° و س°) سیاق وسباق بیته متفطن اولممشلر. نداریده معنای استفهام
اعتبار ایدنلر (ش°) متعبر بد ایمش.

K.

هر که گوید بکجا رفت خدا را حافظ
گو بزاری سفری کرد و رفت از بر ما.

S. I. p. 48. — B. p. 8. — C. p. 7. — H. I. p. 22. (Das Schlussbeit mit K. übereinstimmend.) — K. p. 44. Hat 9 Beits in folgender Reihe: 1. 2. 3. 6. 4. 5. (Beit.) 7. 8. Beit 5 b.

تا ز وصف رخ زیبای تو ما دم زده ایم
ورق گل حجلست از ورق دفتر ما.

14.

بحر رمل —◡—— ,—◡—— ,—◡—— ,—◡—

1.

لُطْف باشَد گَر نَپوشی از گَداها روت را،

تـا بَكامِ دِلِ بِبِينَد ديـدَهٔ مـا روت را.

غزل سابق اکرچه اکثر دیوانلرده نایابدر اما انی خواجه‌یه نسبت ایلمك ممکن‌در
بر ایکی جهتدن. بریسی مناقبنده یزده واردیغی تفصیله موافقدر. بریده بو که
حافظك روشنه ورسمنه مناسبدر. اما بو غزلی خواجه‌یه نسبت ایلمك غایتله مشکلدر.
زیرا اول بو کم دیوانلرده غایتده کم‌یابدر. ثانیا بو کم بش بیتلی غزلده اوچ بیتك
قافیه‌سی مکرر کلمك فی الجمله رشدی اولاندن صادر اولمز فضلا عن مثل هذا الفضل.
ثالثا کدا ذوی العقولدن ایکن ها ایله جمع ایلمك شاذدر. پس بو غزلی حافظه
اسناد ایلمکده وهن وضعف وار مکر که ابتداء حالنده یعنی مبتدی ایکن سویلمش
اولا وبعض کمسه اول زمانده المش اوله صکره بعض دیواننه الحاق ایلیه. اما بو
بنده‌نك ظنی بودر که بو غزل تبریزلی حافظ شانه‌نك اوله که بو بر حریف ایمش
طراقجی حافظ تخلص ایدرمش. شام شریفده بر مقدار غزلن کوردم که اکثر غزلینك
قافیه‌لری بویله فاسد ایدی اکرچه جهالتندن بویله قافیه‌لری جمع ایلمکی هنر عد
ایلرمش. حاصل کلام چونکه خواجه‌نك بعض دیواننده بولندی حالنه کوره شرح

ایلمك ضروری اولدی. نپوشی پوشیدندن اورتمك وکیمك. بونده اورتمك معناسنه نفی مستقبلدر اورتمزسن دیمكدر. كداهادن مراد عشاقدر. روت اصلنده رویت ایدی زیرا بیان اولنمش ایدیكه هر لفظك كه اخری حروف علتك بری اوله حالت اضافتده بر یا اثبات ایدرلر بونده ضرورت وزنیچون ساقط اولمشدر. یوزك دیمكدر. تا حرف تعلیل. كام مراد. بكام دل كوكل مرادنجه دیمكدر. — محصول بیت لطف اولور اكر كدالردن یوزكی اورتمزسن یعنی كزلهمزسن تاكه كوكل مرادنجه كوزمز یوزیكی كوره. بونده هاروت وماروت كه ایكی ملكدر دیار بابلده بر چاهده ایقلرندن اصیلوب تا قیامتهدك معذبلردر انلری ایهام ایدر.

2.

هَمْچو هاروتیم دائم دَر بَلایِ عِشْق زار؛

كاشْكی هَرْگِز نَدیدی دیدهٔ ما روت را. ۲

محصول بیت هاروت كبی دائم بلای عشقده زار ایز. كاشكی كوزمز یوزكی كورمییدی كه مبتلا اولمق لازم كلمییدی.

3.

كَیْ شُدی هاروت دَر چاهِ زَنَخْدانَت اَسیر،

گَر نَگُفْتی شَمّهٔ از حُسْنِ تُو ماروت را. ۳

كی شدی. كی بونده قچن معناسنهدر. شدیده یا حكایت حال ماضی ایچون كلمشدر. معلوم اولا كه فعل ماضینك اولنه می ویا اخرنه یای مفرده داخل اولسه حكایت حال ماضی معناسنی افاده ایدر مثلا می شد كیدردی می امد كلوردی شدی وامدی دخی بویلهدر. نكفتیده یا حكایت حال ماضیدر. — محصول بیت هاروت قچن چاه زنخدانكه اسیر اولوردی اكر سنك حسنكدن ماروته بر شمه دیمییدی. یعنی غمازلق ایلدیكیچون جزاسن بولدی. پس هر غماز جزاسین بولور. — از حسن او ماروت را K. b.

4.

بویِ گُل بَر خاسْت، گویا ای پَری، اَنْدَر چَمَن؛

بُلْبُلان مَسْتَنْد و گویا دیدهٔ ماروت را. ۴

مصراع اولده كویا بعض نسخهده كویی دوشمش یایله. اما بز بو نسخهٔ اختیار

ایلدك ایکی کویا یایله تجنیس تام اولمغیچون. دیدهٔ ماروت. ماروت بونده ساحر معناسنه‌در که ماروتك صفتیدر. — محصول بیت ای پری کویا که چمنده کل قوقسی پیدا اولدیغه بلبللر چشم ساحرکه مست اولوب کوینده‌لك ایدرلر. کویا ومترنم اولان بلبللر سنك ماروت کوزکه مست اولمشلردر دین (ش°) ترکیب بیته مطابق سویلمه‌مشدر. ومصراع ثانیده کویا بدلی کویی یازان (س°) حبط فاحش ایلمشدر.

C. b. و vor گویا fehlt.

K. a.

بوی گل بر خاست گوئی در چمنها روت بود
بلبلان مستند گوئی دیده چون ماروت را.

(Vergl. Comm.)

5.

می کَشَد جَوْر و جَفاهایَت زِ هِجْران ای صَنَم؛
لُطْف فَرْما، تا بِبینَند حافِظ ما روت را. ٥

جفاهایت لفظنده تای خطاب معنی جهتندن هجرانه مقیددر هجرانت تقدیرنده. — محصول بیت ای صنم هجرانکدن جور وجفالر چکر. ایمدی لطف بیور تا بزم حافظمز رویکی کوره. — بو غزلده روت را لفظی ردیف وماقبلنده الف حرف روی واقع اولمش. واوچ بیتده ما لفظی که بز معناسنه‌در مکرر اولوب تکرار قافیه عیب فاحش اولدیغیچون بو غزلی خواجه حافظه نسبتده کمال تردده متردد ایز نتکم سابقده ذکر اولندی.

K. b. — روی بنمای تا ببینند

S. I. p. 50. — B. p. 8. — C. p. 8. — H. I. p. 25. — K. p. 45.

15.

بحر رمل ‒ ◡ ‒ ‒ , ‒ ◡ ‒ ‒ , ‒ ◡ ‒ ‒ , ‒ ◡ ‒

١.

تا جَمالَت عاشِقان را زَد بِوَصْل خود صَلا،
جان و دِلْ اُفْتاده اَنْد از زُلْف و خالَت دَر بَلا. ١

تا ابتداء غایت ایچوندر منذ معناسنه. زد معنی جهتندن صلایه مقیددر صلا

زد تقدیرنده‌در. بعض الفاظ وار فارسیده که زَدَه عبارتیله مستعملدر که ترکیده انی زدك معناسیله قابل تعبیر دکلدر مثلا بوسه زد کبی که اوپدی دیمکدر. بیت * استین مالید ودامن بر زد ان بی‌باك مست * وای جان من که افتادم زپا رفتم زدست * از زلف وخالت مضاف محذوفدر از سبب زلف وخالت دیمکدر. بَلاَ وبلوی وبلیه وبلوه بر معنایه‌در. اصلنده سفر زحمتندن ضعیف اولمش دوه‌ده استعمال ایدرلردی. صکره مطلق زحمتده ومشقتده استعمال ایلدیلر. — محصول بیت سنك جمالك کندو وصلنه عاشقلره صلا ویرلدن بری جانله کوکل زلف وخالك سببندن بلایه دوشمشلردر. یعنی سنك حسنك هرکسی کندویه عاشق ایده‌لیدنبرو جانله دلمز دانهٔ خال ودام زلفکدن اضطرابه دوشدی زیرا مرادك وصله صلا ایلمکدن کرفتار ایلمکدر.

2.

آن چه جانِ عاشِقان از دَسْتِ هِجْرَت می کَشَد،

کَس نَدیدَه دَر جَهان جُز تِشْنَگانِ کَرْبَلا. ٢

جَان روح حیوانیده وروان انسانیده مستعملدر. گاه اولورکه جانی روان مقامنده استعمال ایدر. تشنکان کاف هاء رسمی بدلی یازیلوب سابقا ذکر اولنمشدر. کربلا حضرت امام حسین شهید اولدیغی صحرانك اسمیدر که الان مرقد شریفلری انده‌در. — محصول بیت اول نسنهٔ که عشاقك جانی سنك فراقك الندن چکر اول نسنه‌یی کمسه جهانده کورممشدر کربلا صوسزلرندن غیریکه حضرت امام ایله بیله ایدی وانلر اول حضرتله یتمش کمسنه ایدی.

K. b. — جز کشتگان کربلا

3.

تُرْکِ مَن گَر می کُنَد رِنْدی و مَسْتی، جانِ مَن،

تَـرْکِ مَـسْـتوری و زُهْـدَت کَـرْد بـایَـد اَوَّلا. ٣

تَرك لفظندن مضاف محذوفدر یعنی محبوب ترك من. یاخود ترك محبوبه استعاره اوله. رند باده‌نوش یا مصدریه‌در. جان من منادی حرف نداسی محذوفدر ای جان من. کندی جاننه خطاب ایدوب ذاتنی مراد ایدر. — محصول بیت اکر بنم محبوب ترکم یا محبوبم باده‌نوشلق ومستلك ایلیه‌جك اولورسه ای بنم روحم یعنی ای حافظ زاهدلغی وصوفیلغی اولدن ترك ایلمك کرکدر. یعنی جانانم که می‌نوش وباده‌پرست اوله اکا اتباع ضروری اولوب زهدی وتقواییی ترك ایلمك کرك.

K. a. ترك ما گر می کند مستی و رندی جان من

15.

4.

وَقْتِ عَیْش وُ مَوْسِمِ شادی و هَنْگامِ شَراب؛

پَنْج روز اَیّامِ فُرْصَت را غَنیمَت دان هَلا. ۴

هلا حرف تنبیه وتاکیددر. عیش عینك فتحیله درلك یعنی حیات معناسنه‌در. موسم سینك کسریله زمان متعیندن تعبیردر. وقت وموسم وهنکام وپنج روزی بر بینده جمع ایلمك لطافتدن خالی دکلدر. — محصول بیت ذوق وصفا وشادیلق وشراب زمانیدر یعنی فصل بهاردر. ایمدی بش کون مقداری ایام فرصتی غنیمت بیل یعنی بهار زمانی تیز کچر فرصتی غنیمت بیلوب عیش ونوش ایامنی ضائع ایلمه‌مك کرکدر.

K. a. بزم عیش — و هنگام طرب

K. b. — ایام عشرت را غنیمت دان دلا

5.

حافظا گر پای بوس شاه دَسْتَت می دِهَد،

یافْتی دَر هَر دو عالَم رُتْبَتِ عِزّ وُ عَلا. ٥

حافظا منادی اخرنده الف حرف ندادر. شاهدن مراد جانان‌در. رتبت مرتبه. علا عینك فتحیله رفعت یعنی یوجه‌لکدر. — محصول بیت ای حافظ اکر جانانك ایاغن اوپمك ال ویررسه ایکی عالمده عزت ومرتبه ورفعت بولورسن یعنی جانان ایاغن اوپمك سبب سعادتدر. — بو غزلده خواجه‌نك اکثر دیوانلرنده بولنمز بولندیغی تقدیرجه ها قافیه‌سنده بولنور.

K. b. — عالم زینت و عز —

S. I. p. 52. — B. p. 8. — C. p. 8. — H. I. p. 24. — K. p. 46.

حرف الباء .II

16.

بحر رمل –⏑–– , –⏑–– , –⏑–– , –⏑–

۱.

گُفْتَم: ای سُلْطانِ خوبان رَحْم کُن بَرْ این غَریب. —

گُفْت: دَر دُنْبالِ دِل رَه گُم کُنَد مِسْکین غَریب. — ۱

خواجه حافظ حضرتلرینك با قافیه‌سنده وثاء مثلثه وجیم وحا وخا قافیه‌سنده واقع اولان غزللری غایتله سست وواهی واقع اولمش. اما عینده وفاده وقاف وکاف ولامده واقع اولنلر دخی اعلادر. باقیسی مرتبهٔ علیاده‌در. کیمی سرحد اعجازده وکیمی اعجازه قریب. حاصل کلام جمیع حروفده برابر وهموار شعر سویلمك فقط حضرت ملا جامی‌یه مخصوصدر. — دنبال دالك ضمیله قویرق وارد معناسنه‌در ره کم کند یولین یترر دیمکدر. بونده حد اعتدالدن تجاوز ایدر معناسنه‌در. غریب کندی مملکتنده اولمیان کمسنه. فعیل بمعنی فاعلدر. ماضیسی ومضارعی ثلاثیده مستعمل دکلدر بلکه افتعالله تفعلدن مستعملدر. — محصول بیت ای کوزللر شاهی بو غریبه رحم ایله دیدم. دیدیکه مسکین غریب کوکلی اردنجه یولین یترر. یعنی کوکلی هواسنه تابع اولوب حد اعتدالدن تجاوز ایدر. حاصلی دیوانه وشیدا اولور که دلینه اویانلر بویله اوله کلمشلر. دنبال بونده ارزو معناسنه عجمده استعمالدر وکم کند بونده ادبسزلك ایلر معناسنه استعمالدر یعنی سن مسکین بکا سوز سویلمك ادبسزلکدر دین کمسه (ش°) عندیات سویلمش.

2.

گُفْتَمَش: مَگْذَر زَمانی. — گُفْت: مَعْذورَم بِدار؛

خانه پَرْوَرْدی چِه تاب آرَد غَمِ چَنْدین غَریب. ۲

مکذر کذریدندن مشتق نهی مخاطبدر کچمه دیمکدر. کذشتن دین (س°) یکلش سویلمش. زمانیده یا وحدت ایچوندر. بدار امر مخاطبدر داریدندن طوت معناسنه. خانه پروردی پروردن بسلمکدر. خانه پروردی دالله ودالسز شول کمسه‌یه دیرلر که ایچرودن بیوبه وطشره چیقوب بیکانه‌لرله اختلاط ایلممش اوله

پادشاه‌زاده‌لر وبکزاده‌لر وسائر ارباب دولت اولادی کبی. ترکیده اناسی قرننده یاتور دیدکلری کبی سایه‌پرورده بویله‌در. بیت ✽ در عرق مسکین لباسی شد زمهر کرم من ✽ بود چون کل سایه‌پرور طاقت کرما نداشت. — محصول بیت جانانه دیدم که اکلن بر زمان کچمه. جانان دیدی بنی معذور طوت بر خانه‌پرورد بوقدر غریبك غمنه نقدر طاقت کتورر. استفهام انکاری کتورمز دیمکدر. یعنی کچمه دیمکدن مرادکز عشاق غمزده اظهار غموم ایلسونلردر بز ایسه اکا متحمل دکلز زیرا خانه‌پرور انظار بیکانه‌یه طاقت کتوره‌مز که عرض همومنی استماع ایلیه بیله. خانه‌پرورد اولدر که بر اوك جماعتنی بسلیه دین (ش°) وبر نازنین غریبك بوقدر غمنه نه طاقت کتورر دین (س°) خطا ایلدیلر.

K. a. — گفتمش بنشین زمانی

3.

خُفْته بَر سِنْجابِ شاهی نازْنینی را چِه غَم،

گَر زِ خار وُ خاره سازَد بِسْتَر وُ بالین غَریب. — ٣

خفته لفظ مشترکدر یاتمش واویمش معناسنه. سنجاب کل یعنی خاکستر رنکنده بر حیواندر که کورکنده سنجاب دیرلر که عجم شاهلری قیش وقتنده انی دوشنوب اورتنورلر. دعاکوی بو قصه‌یی خمسه‌لرده وبعض قصائدده کوردکمدن سعادتلو پادشاهك حرم خاصنه خدمت ایلینلردن استفسار ایلدمکه پادشاه حضرتلری قشین سمور ویا وشق ویا غیر کورکلردن نسنه اورتونب دوشنورمی یوق دیدیلر. شاهی‌ده یا حرف نسبتدر. حرف مصدر دینلر (ش° و س°) غلط ایلدی. نازنینی را. ناز لغتده فخر معناسنه. ویا حرف نسبت. ونون تاکید نسبت ایچوندر نازلی معناسنه. را ادات مفعول. چه غم استفهام انکاریدر. خار دکن. خاره‌ده خاراده قره طاشه دیرلر. بستر دوشك. بالین یاصدق. لف ونشر مرتب طریقیله ذکر اولمشدر. سازد سازیدندن فعل مضارع مفرد غائب صیغه‌سیدر. — محصول بیت پادشاهانه سنجاب اوزرنده یاتوب اویومش نازنینه نه غم اکر دکندن دوشك وقره طاشدن یاصدق ایدینورسه مرد غریب. یعنی جانانکه ذوق وصفاده ورفاهیتده اوله وعشاق بی‌نوا وبی‌چاره که درد وبلا وغم والمده اوله اول بونلرك حالنی نه بیلور هر کشی چکدیکین بیلور انجق.

4.

ای کِه دَر زَنْجیرِ زُلْفَت جانِ چَنْدین آشْناسْت،

خَوش فِتاد آن خالِ مُشْکین بَر رُخِ رَنْگین غَریب. ۴

ای حرف ندا مناداسی محذوف. چندین که خبریه معناسنه‌در. مشکین ورنکینده یا

نسبت ونون تاکید ایچوندر. غریب خوش لفظنه مقیددر خوش غریب واقع اولدی دیمکدر. — محصول بیت ای جانان که بوقدر اشنانك جانی زنجیر زلفکده‌در رخ رنکینك اوزره اول مشکین خال نه عجب کوزل واقع اولمش. غریب بونده عجیب معناسنه‌در. غریب لفظی رنکین لفظنه مصروف اولمق دخی جائزدر دین (ش°) غریب سوز سویلمش.

K. a. — زلفت جای چندین —

5.

بَس غَریب اُفتاده اَسْت آن مورِ خَط کِرْدِ رُخَت،

کَرْچِه نَبْوَد دَر نِکَارِسْتان خَطِ مُشْکین غَریب. ٥

بس بونده زیاده معناسنه‌در. مور قرنجه. مور خطدن مراد تشبیه طریقیله تازه ظهور ایلین صقلدر. کرد اطراف معناسنه‌در. نکارستان ونکارخانه‌ء چینده بر خانه‌نك اسمیدر که مانی نام نقاش پیدا ایلمشدر وکندونك استخراج ایلدیکی نقوش غریبه‌یی انده نقش ایلیوب واندن غیری هر استاد که بر نقش غیر مکرر استخراج ایلمشدر انده نقش اولنوب. پس پر نقوش غریبه بر خانه‌در که کتابلرده مذکور ومسطوردر. — محصول بیت زیاده عجیب واقع اولمش اول قرنجه کبی خط رنکلی رخك اطرافنده اکرچه نکارخانه‌ء چینده خط مشکین یعنی نقش مشکین عجیب دکلدر. یعنی جانانه‌یه تازه خط زیاده پراشوب یاقشدیغنی سویلر.

C. b. — نبود آز نکارستان —

6.

می نُمایَد عَکْسِ مَیْ دَر رَنْکِ روِی مَهْوَشَت

هَمْچو بَرْکِ اَرْغَوان بَر صَفْحَه‌ء نَسْرین غَریب. ٦

می نماید فعل حال لازم کورینور معناسنه. صفحه لغتده بر شیئك جانبنه دیرلر. غریب می‌نمایده مقیددر. — محصول بیت ای کبی بیاض رویك رنکنده شرابك عکسی غریب وعجیب کورینور صفحه‌ء نسرین اوزره ارغوان یپراغی عجیب وغریب کوروندیکی کبی. یعنی باده تاثیرندن یوزکك حمرتی بیاض بشره ایله متلون اولوب غایت کوزل کورینور. حاصلی اغی اغ وقزلی قزل اولوب خوب یراشمش.

K. a. — رنك و روی —

7.

گُفْتَم: ای شامِ غَریبان طُرّهٔ شَبْرَنْگِ تو،

دَر سَحَرْگاهان حَذَر کُن گَر بِنالَد این غَریب. — ۷

ای حرف ندا مناداسی محذوفدر تقدیری ای جاناندر. طرّه الندن یوتاری باشك اوکیدر عربیده اکا ناصیه دیرلر. صکره ناصیه‌نك الین اوززینه اینن صچلرده استعمال ایلدیلر ذکر محل وارادهٔ حال تبیلندندر. جمعی طرر کلور طانك ضمی ورانك فتحیله. شبرنك کیجه رنکلی سیاهدن کنایتدر طره‌یه صفتدر. سحرکاهان الف نونله جمع اولمش خلاف قیاس اوزره. بنالد فعل مستقبلدر نالیدندن اکلمك معناسنه. — محصول بیت دیدم ای غریبلر اخشامی طرهٔ شبرنکك اولان جانان سحر وقتنده بو غریب اکلرسه حذر ایله زیرا سحر وقتنده اولان اه وناله موثر اولغاندر. تخویفدن غرض جانان جانبندن التفاتدر.

K. b. — کن چون بنالد —

8.

گُفْت: حافِظْ، آشْنایان دَر مَقامِ حیرَتَنْد،

دور نَبْوَد گَر نِشینَد خَسْته وُ غَمْگین غَریب. ۸

معلوم اولا که بر کلمه‌نك که اخرنده میم اولوب اکا یاء نسبی داخل اولملی اولسه ایکی طریقیله‌در. بریسی سائر الفاظ کبی کاه یالکز یا ادخال ایدرلر وکاه نونله تاکید ایدرلر غمی ونمین کبی. وبریسیده یایله نوندن اول بر کاف عجمیله توسط ایدرلر غمکین ونمکین کبی. — محصول بیت جانان حافظك مذکور کلماتن ایشدیجك دیدی ای حافظ اشنالر مقام حیرتده‌در پس سنك کبی غریب بیمار وغمناك اوتورسه بعید دکلدر. یعنی قدیمی اشنا اولان عشاق وصلته وسیله وذریعه بولمیوب حیرتده تلیجق سن که مرد غریبسین وبیکانه‌سین غمکین ومریض اوتورمق عجیب دکلدر.

S. I. p. 53. — B. p. 8. — C. p. 8. — H. I. p. 30. — K. p. 48. Hat 9 Beits, indem er nach dem siebenten Beit noch das folgende einschiebt:

Beit 7 b.

باز گفتم ماه من آن عارض گلگون مپوش

ور نه خواهی ساخت ما را خسته و مسکین غریب.

17.

بحر خفيف ⏑⏑̲‒ , ◡‒◡‒ , ⏓◡‒‒

1.

مى دمد صُبْح و كِلّه بَسْت سحاب،

أَلْصَّبُوحَ ٱلْصَّبُوحَ يَا أَصْحَابْ. ١

میدمد فعل حال دمیدندن مشتقدر. یل اسمك وادم اوفورمك ونباتات بتمك وبر نسنه پیدا وظاهر اولمقدر. بونده معنای اخیر مراددر. کلّه کاف عربینك کسریله ولامك فتحیله وتشدیدله جمعی کلل کلور یعنی پرده. سحاب بولوت. الصبوح فعل محذوفك مفعولیدر تقدیر کلام اتونی الصبوح دیمکدر. صباح بادەسنی ویرك معناسنه. صبوحی ایلمکه زیاده حرصی اولدیغندن صبوح لفظنی تکرر کتوردی. اصحاب صاحبك جمعیدر یاران دیمکدر. — محصول بیت صباح ظاهر اولییور وسحابده پرده بغلدی یعنی سنبلی هوا اولدی. ایمدی ای یاران باده کتورك ایچەلم. زیرا بادەنوشلر قتنده بولتلی کونده که بولودی یوکسك اوله ویغمور اولمق احتمالی اولمیه ایچکی معتبردر علی الخصوصکه چمنده اوله نتکه مقامات حریرینك یکرمی دردنجی مقامتنده بوکا اشارت ایلمشدر وشراح بو وجه اوزره شرح ایلمشلر. پس صباح شرابنی ایچك دین (ش°) بیتك معناسنی بلمدی.

K. a. و vor كله fehlt. — بسته statt بست

2.

مى چَكَد ژاله بَر رُخ لاله،

أَلْمُدَامَ ٱلْمُدَامَ يَا أَحْبَابْ. ٢

میچکد فعل حالدر چکیدندن طملمق معناسنه. ژاله بونده چه معناسنەدر. مدام شرابدر. احباب حبیبك جمعی دوستلر دیمکدر. — محصول بیت لالەنك رخی اوزرینه چه طملیور ای دوستلر باده کتورك ایچەلم. تکرار تاکید ایچوندر بیت سابقەکی کبی.

3.

مى وَزَدْ از چَمَن نَسيمِ بِهِشْت،

پَس بِنوشيد دائمًا مَيِ ناب. ٣

میوزد فعل حال در یل اسمك معناسنه. بهشت بانك فتحیله وکسریله لغتدر جنت

معناسنه. پس عربیده فاء جواب معناسنه‌در. ناب بونده خالص معناسنه‌در. — محصول
بیت چمندن جنتك خوش قوتلی یلی اسه‌یور ایمدی دایما می خالص ایچك ای یاران.
بو بیتده بنوشید لفظنی قرینه ایدوب ایکی بیت سابقده ایچك دیوب اصحاب واحبابه
متکلمی ادخال ایلمامك اطوار کلامدن کمال غفلتدندر.

K. a. — خوش بنوشید

4.

تَخْتِ زُمُرُد زَدَسْت گُل بَچَمَن؛

راحِ چون لَعْلِ آتِشین دَر یاب. ۴

زمرد بونده وزنیچون میم ساکن ورا مخفف اوقنور اصلنده زانك ومیمك ضمه‌لری ایله ورانك تشدیدیله‌در. بر یشل جوهردر. حقنده چوق خواص یازرلر. جمله‌دن حیات وعقارب یعنی یلانلر وعقربلر اول جوهری کتورندن قیچارلر وییلان اول جوهری کورسه کوزی کور اولور. اعیان ناسدن بر دولتلو نقل ایدر که بریه‌جقدن امده کیدردم یولك کنارنده بر ییلان یاتور کوردم ناکاه باشین قالدیروب بکا بقدوغی کبی ارقه‌سی اوزرینه کلدی. نه اولدی بوکا دییجك یانمده قضاتدن بر اهل علم قاضی وارایدی ایتدی یوزککده‌کی طاش ندر. دیدمکه زمرددر. دیدیکه انی کوردوکندن هلاك اولدی. دیدمکه بونك سرینی بکا اکلت. پس اول قاضی زمردك نیچه خواصنی بیان ایلدی. اول زماندن برو هیچ یانمدن زمردی اکسك ایلمم دیدی. راح شراب. اتشین اتشه منسوب یعنی قرمزی لعله صفتدر. اتش ایله وصف ایلدی زیرا قرمزیسی سائر رنکلیدن معتبردر وراح ایله‌ده همرنکدر. — محصول بیت کل چمنده زمرد تخت قورمشدر یعنی یر یوزینی یشل چمن قاپلمشدر. ایمدی قرمزی لعل کبی شراب تدارك ایله. باده‌نوشلر قتنده بهار فصلنده شرب خمر سائر فصولدن مرغوبدر اول جهتدن بو غزلی بهار فصلنده باده‌نوشلق اوزرینه مبنی قلمشدر.

C. K. a. — تخت زرین زدست

C. K. b. — می چون

5.

دَرِ مَیْخانه بَسْته اَنْد دِگَر؛

إِفْتَحْ يَا مُفَتِّحَ ٱلْأَبْوَابْ. ٥

دکر بونده سحر حلال قبیلندن واقع اولمش یعنی ایکی مصراعه صرف ایلمك قابلدر. ولفظ دکر که دخی معناسنه‌در دین (س°) یکلش سویلدی. پس بونده ینه معناسنه‌در

17.

ویا تاکید ایچوندر. افتح افتعال بابندن فعل امر مخاطبدر اچ دیمکدر. — محصول بیت میخانه قپوسنی بغلمشلردر یاخود کنه بغلمشلردر ای قپولر اچیجی اچ یاخود کنه اچ.

6.

دَر چُنین مَوْسِمی عَجَب باشَد،

کِه بِبَنْدَنْد مَیْکَدَه بَشِتاب. ۹

موسم هر نسنه‌یه موافق زمانه دیرلر. کده ظرف مکاندر میکده وغمکده وبتکده می یری وغم یری وبت یریدر. شتاب اسمدر شتابیدندن قوشمق معناسنه — محصول بیت بونجلین زمانده یعنی بهار زماننده عجبدر که میخانه‌یی سرعت ایله یعنی عجله ایله بغلیه‌لر.

K. در چنین موسمی چرا بستند
در میخانه زاهدان بشتاب.

7.

لَبِ لَعْلِ تُرا حُقوقِ نَمَك

هَسْت بَر ریشِ سینَهایِ کَباب. ۷

نمك توزدر. شعرای عجم توزی ویاره‌یی وقرمزی دوداغی شعرلرنده جمع ایدرلر زیرا یاره‌یه توز صاچنجه قیزاروب زیاده الم ویرر. ایمدی کویا که لبنك حسرتندن شکایتدر. بیت ❊ بر سینهء ریش دردمندان ❊ لعلت نمکی تمام دارد. — محصول بیت سنك لعل کبی لبکك مجروح کباب سینه‌لر اوزرنده چوق نمك حقی واردر کانه یاره‌لرك قزرمسی انك لبنك تاثیرندندر. وبعضیلر دیدیلر لبنده فی الجمله نمکینلك واردر. دعاکوی دیدم بن بلمم دادن بیلور. من لم یذق لم یعرف مشهوردر.

K. لب و دندان تو حقوق نمك
داشت بر جان و سینهای کباب

8.

حافِظا غَم مَخور، کِه شاهِدِ بَخْت

عاقبَت بَر کَشَد زِ چِهْرِه نِقاب. ۸

چهره جیم عجمینك کسریله های رسمیسز شکل معناسنده مستعملدر پری چهر کبی.

18.

اما های رسمیله مخصوصدر یوزه — محصول بیت ای حافظ غم ییمه که طالعك اك صکره محبوب چهره‌سندن نقابی چکوب سکا یوز کوسترر یعنی طالعك مرادك ویرر. زیرا هر عسردن صکره بر یسر واردر دیمکدر.

S. I. p. 56. — B. p. 9. — C. p. 9. — H. I. p. 31. — K. p. 46. Hat 11 Beits in folgender Reihe: 1. 2. 3. 4. 7. 5. 6. (3 Beits.) 8.

Beit 6 b, c, d.

زاهدا می بنوش رندانه
فاتقوا الله یا اولی الالباب.

گر نشان ز آب زندگی جوئی
می نوشین بجو ببانگ رباب.

چون سکندر حیات اگر طلبی
لب و لعل نگار را در یاب.

18.

بحر رمل —◡——, —◡——, —◡——, —◡—

1.

صُبحِ دَوْلَت می دَمَد، کو جامِ هَمْچون آفْتاب·
فُرْصَتی زین بِه کُجا باشَد· بِدِه جامِ شَراب. ۱

کو قنی دیمکدر عربیده این کبی. استفهامدر خطاب عام طریقی اوزره. — محصول بیت دولت صباحی ظاهر اولیبور. قنی افتاب کبی روشن جام ذکر محل واراده حال تبیلندندر یعنی باده. پس بوندن مناسب فرصت قنده اولور. جام شرابی ویر. بو غزل شاه شجاع تخته جلوس ایلدیکی زمانده دینمشدر زیرا اول زیاده عیاش باده‌نوش پادشاه ایدی وانك زماننده کمسه باده‌نوشلری اینجیدوب بر نسنه دیمزدی. بو غزلده اول زمانده دنلمشدر ✽ در دور پادشاه خطابخش جرم‌پوش ✽ خواجه قرابه‌کش شد ومفتی پیاله‌نوش ✽

2.

خانه بی تَشْویش و ساقی یار و مُطْرِب بَذْله‌گوی،
مَوْسِمِ عَیْشَسْت و دَوْرِ ساغَر وُ عَهْدِ شَباب. ۲

تشویش تفعیل بابندن مصدردر تخلیط معناسنه‌در یعنی قرش مورش اولمق. بذله

لطیفه. بذله‌کوی وصف ترکیبیدر لطیفه‌کو معناسنه. عهد بونده زمان معناسنه‌در. شباب بونده یکتللکدر. — محصول بیت خانه تشویش‌سز یعنی انتظام حال اوزره ساقی ایسه یار مطرب ایسه لطیفه‌جی عیش وعشرت زمانی وساغر دوری یعنی وقتی ویکتللک ایامیدر. حاصل کلام جمیع اسباب عشرت اماده وحاضر هیچ بر جهتدن قورقو یوق.

K. a. بذله کو —

3.

از پَیِ تَفْریحِ طَبْع وُ زیوَرِ حُسْنِ طَرَب

خَوش بُوَد تَرکیبِ زَرّین جام با لَعْلِ مُذاب. ٣

تفریح طبع مصدرك مفعولنه اضافتی وحسن طرب بیانیه‌در. زیورك اضافتیده بویله‌در. ترکیب زرین جامده مصدرك مفعولنه اضافتیدر. زرین جام وصف ترکیبیدر یعنی اقسامندندر. زیور زینت معناسنه‌در. مذاب اسم مفعولدر افعال بابندن اریمش معناسنه. لعل مذاب اریمش لعل شرابدن کنایتدر. حسن طرب کوزل شنلکدر. — محصول بیت طبعه فرح وکوزل شنلکه زینت ویرمکیچون اریمش لعلله التون قدح ترکیبی خوشدر. یعنی التون قدحدن قزل باده ایچمك طبعه فرح وصفا وکوزل شنلکه زینت ویرر.

K. a. حسن و طرب —

4.

شاهِد وُ مُطْرِب بَدَسْت‌اَفْشان، و مَسْتان پای‌کوب،

غَمْزَهٔ ساقی زِ چَشْمِ مَیْپَرَسْتان بُرْده خواب. ۴

بدست افشان. با حرف زائد. دست‌افشان وصف ترکیبیدر افشانیدندن ال قرصیجی یعنی اوجی اوجه تقلجی. پای‌کوبده وصف ترکیبیدر رقاصه دیرلر. غمزه عربیده هاسز کوزیله اشارته دیرلر اما عجم هایله ناز وشیوه‌ده استعمال ایدرلر. می‌پرستان الف ونونله جمع اولمشدر ذوی العقولدن اولدیغیچون وصف ترکیبیدر میه طاپیجی دیمکدر. اصطلاحده باده‌یه ملازمت ایدنلرده استعمال ایدرلر. — محصول بیت شاهد ومطرب ال قرصر مستلر ایسه رقص ایدر ساقینك ناز وشیوه‌سیده باده‌نوشلر کوزندن اویقویی المش. حاصل کلام بو بیت باده مجلسنك غایت صفاسنی توصیف ایدر.

K. a. شاهد و ساقی بدست افشان و مطرب پای کوب

18.

5.

خَلْوَتِ خاصَسْت و جایِ اَمْن و نُزْهَتْگاهِ اُنْس؛

هَر کِه این صُحْبَت بِیابَد، یابَد او صَد فَتْحِ باب. ٥

گاه اسم مكاندر نمازگاه وسیرانگاه كبی. نزهت شاذلق دیمكدر. پس نزهتگاه شاذلق یریدر. انس همزه‌نك ضمیله اوكر یعنی غمكسار وحشت مقابلی. حاصل كلام كشینك خوییله خویلشمق. — محصول بیت مجلسمز خلوت خاصدر اغیاردن كمسه یوقدر جای امندر عسس وداروغه یعنی صوباشی قورقوسی یوقدر دوستلر همشرب وسرور وشنلك یریدر هر كمسه كه بو مجلسی بولوب داخل اولورسه اول كمسه یوز فتح باب بولور.

K. b. این كه می بینم ببیداریست یا رب یا بخواب

6.

از خَیالِ لُطْفِ مَیْ مَشّاطهٔ چالاكِ طَبْع

دَر ضَمیرِ بَرْگِ گُل خَوش می كُنَد پَنْهان گُلاب. ٦

خیالدن بونده مراد تخیل وتفكردر. لطف لغتده یومشقلق اما بونده احسان وكرمدر. مشاطه ماشطه‌نك مبالغه‌سیدر دوزكنجی خاتون دیمكدر زیرا مشط میمك ضمی وشینك سكونیله طراغه دیرلر ودوزكنجیلرك ایشی اكثر طراغیله اولدیغیچون مشاطه دیدیلر. چالاك چست وچاپك معناسنه‌در. طبع اصطلاحده شول شیدر كه مبدا حركت یعنی علت حركت اولا كركسه حركتندن شعوری ووقوفی اولا حیوان كبی كركسه اولمیه افلاك كبی بعضیلر قتنده. ضمیر اسمدر كزلی وصقلی معناسنه جمعی ضمائر كلور. برك بونده هر نسنه‌نك یپراغیدر. خوش بونده ایی معناسنه‌در. بونده مشاطه چالاكه وچالاك طبعه مضاف اولمشدر اضافت بیانیه طریقیله. یعنی طبع كه مشاطهٔ چالاكدر وجمیع اشیاده عاملدر باده‌نك لطفنی وكرمنی تخیل ایلدكدن كلابی كل یپراغی ایچنده كوزل اضمار ایلدی. خواجه‌نك بو بیتی حكما دلی اوزره اولمشدر كه انلر جمیع افعالی طبعه اسناد ایدرلر مثلا نباتاتده وحیواناتده تغدیه وتنمیه وتولید مثلی طبائعه اسناد ایدرلر كه انك ادی قتلرنده ذاهب الصوردر. — محصول بیت طبع چالاك كه تزیین وترتیب اشیاده مشاطه‌یه مشابهدر میك عجائب كیفیاتنی وغرائب حالاتنی تخیل وتفكر ایلدی وكوردیكه بو كیفیات وحالات كلابده یوق پس كلابی برك كلده اضمار ایلدی بو مرتبه كه اتشلره اورمینجه بر قطره كلاب ویرمز. بیت ❊ بیار از ان می كلرنك مشكبو جامی ❊ شرار رشك وحسد در دل كلاب انداز ❊ پس چالاك طبع وصف تركیبیدر وصف مشاطه‌در دین (س°) خطای فاحش ایلدی. چالاك طبع مشاطه باده یعنی كه نباتاتك مربی‌سیدر دین (ش°) افحش خطا ایلدی.

7.

تا شُد آن مَه مُشْتَرى دُرْهاىِ حافِظ را بجان،

مى رَسَد هَر دَم بَگوشِ زُهْره گُلْبانگِ رُباب. ٧

تا ابتداء غايت ايچوندر منذ معناسنه. — محصول بيت اول ماه حافظك اشعارينه جانله مشترى اوللدن تبركا هر مجلسده انك اشعارى اوقنور اولدى بر مرتبه‌ده كه هر نفس زهره‌نك كوشنه ربابك بلند اوازى ايريشر اولدى. وياخود حافظ شعرينه جانان خريدار اوللى شعرينى ربابله ساز ايليوب شوقله چالر بر مرتبه كه زهره‌نك كوشنه ربابك بانك بلندى هر نفس واصل اولا. يعنى جانان شعرينه رغبت ايده‌لى هر دم تازه سرودله چالديغى ربابك بلند اوازى كوش زهره‌يه ايريشور.

K. a. بگوش را حافظ —

S. I. p. 58. — B. p. 9. — C. p. 9. — H. I. p. 33. — K. p. 50. Die Beits in folgender Reihe: 1. 2. 4. 5. 6. 3. 7.

19.

بحر مجتث ‒◡◡ ,◡‒◡‒ ,◡◡‒‒ ,◡‒◡‒

1.

زِ باغِ وَصْلِ تو يابَد رِيَاضِ رِضْوَان آب،

زِ تابِ هَجْرِ تو دارَد شَرارِ دوزَخ تاب. ١

رياض رانك كسريله وروض رانك فتحيله وواوك سكونيله روضه‌نك جمعيدر چاير وچمن معناسنه. اما بونده جنت باغچه‌لرى مراددر ذكر حال واراده٬ محل قبيلندندر. رضوان رانك كسريله ورضوان ضميله ومرضاة ميمك فتحيله ورانك سكونيله ورضا بر معنايه مصدرلردر. اما بونده جنت قپوجيسى مراددر. ابدن مراد بونده يوز صوييدر ابرو معناسنه. تاب ايكى يرده بيله اسچق معناسنه‌در. هجر هانك فتحى وجيمك سكونيله مصدردر ايريلق معناسنه. شرار اتش قغلجمى. دوزخ جهنم. — محصول بيت سنك وصلك باغندن يعنى سنكله مواصله وملاقاتدن جنتلر رونق وصفا وابرو بولور. حاصلى سنده بر مرتبه لطافت وصفا واردر كه جنان بوقدر كوزللكله كه مشهوردر سكا واصل اولمقدن اوزكه حسن كسب ايدر. ايمدى هجرانكده بونك عكسيدر يعنى سنك فراقك اسيچغندن دوزخك شرارى قزر. يعنى سنك هجرانك اتش وحرارتى بو مرتبه‌ده‌در كه جهنمك اسيچغى يوقدر كه مشهوردر اكا نسبت باردر.

19.

2.

بَحُسْنِ عارِضِ و قَدِ تو بُرْده اَنْد پَناه

بِهِشْت و طوبَى، و طُوبَى لَهُمْ، و حُسْن مَآب. ٢

عارض عربيده يوزك بر جانبى وهر جانبنه عارض ديرلر رانك كسريله اما عجم رانك فتحيله اوقور نتكم خاتمى وكافرى اوقورلر. اولكى طوبى جنتده بر اغچك اسميدر. وايكنجى طوبى اطيبك مونثيدر. اصلى طيبى ايدى يا واوه قلب اولمشدر ماقبلى مضموم اولديغيچون. زياده ايلك معناسنه. مآب ميمك فتحيله والف ممدوده ايله اسم مكاندر اب يؤوبدن مرجع معناسنهدر. — محصول بيت سنك عارض وقدك كوزللكنه صغنمشدر جنتله طوبى يعنى جنت عارضكدن حسن وبهجت اكتساب ايدر وطوبى قدكدن حسن قيام. پس حسنات وسعادات وحسن مرجع انلركدر لف ونشر مرتب طريقيله. بهشت عارضه كوره وطوبى قده كورهدر. لهم ضمير جمع عارض وقد وبهشت وطوبىيه راجعدر لهم يرينه لها كتورسه احسن واولى ايدى والا لهم ضميرى جنت وطوبىيه راجع اولمده مسامحه وار فتدبر.

3.

چو چَشْمِ مَن هَمه شَب جويبارِ باغِ بِهِشْت

خَيالِ نَرْگِسِ مَسْتِ تو بينَد اَنْدَر خواب. ٣

جويبار بونده ايرمق يعنى نهر معناسنهدر. نركسدن مراد چشمدر تشبيه كنايه طريقيله. بو بيتك مصراع اولى مصراع ثانيه مرهوندر. خواب بونده دوش معناسنهدر. — محصول بيت بنم چشمم كبى جنت ايرماغى بتون كيجه سنك چشم مستنك خيالنى دوشده كورر يعنى بتون كيجه چشم مستنك خيالى بنم دوشمدن كتمديكى كبى نهر بهشتكده دوشندن كتمز. بنم چشمم كبيدر جنت باغنك ايرماغى دين (ش°) مصراع اول ثانىيه مرهون اولديغنى تفطن ايلمهمش.

4.

بَهار شَرْحِ جَمالِ تو داده دَر هَر فَصْل،

بِهِشْت ذِكْرِ جَميلِ تو كرده دَر هَر باب. ٤

شرح وفصل وذكر وباب مراعات نظيردر. وجمال وجميل صنعت اشتقاق. — محصول بيت بهار حسن وبهجت جهتندن هر فصلده سنك جمالك شرحنى ويرمش يعنى

کوزللککی بیان ایلمشدر. جنت دخی هر بابده سنك ذكر جميلك ايلمشدر يعنى سنك الطاف مالانهایه‌کی نیچه یرده ونیچه جهتدن اکمشدر. هر باب بونده ایهام طریقیله واقع اولمشدر زیرا جنتك قپولری سکزدر.

5.

بِسوخْت این دِل، و جانَم بَکامِ دِل نَرَسید،

بَکام اَگَر بِرَسیدی، نَریخْتی خوناب. ٥

برسیدی ونریختی یالری حکایت حال ماضیدر. — محصول بیت بنم بو یورکم یاندی وجانم مرادینه ایرشمدی اکر جانم مرادینه ایرشیدی یورکم قانلی صولر دوکمزدی. بعض نسخه‌ده بو بیت بویله واقعدر * بسوخت این دل خام و کام دل نرسید * بکام اکر برسیدی بریختی خوناب * دله خاملق اثباتی قان دوکدیکندندر یعنی اکر پخته اولسه قان دوکمزدی. اولکی دلدن مراد یورك ایکنجیدن کوکل مراددر. بریختی بانك کسریله استفهام انکاری اولمقده جائزدر. محصول بیت بو چیك یورك یاندی وکوکل مرادینه ایرشمدی اکر کوکل مرادینه ایرشیدی قانلی صو دوکرمیدی یعنی دوکمزدی.

K. a. — این دل خام و بکام — (vergl. Comm.)

6.

لَب وُ دَهانِ تُرا ای بَسا حُقوقِ نَمَك،

كِه هَسْت بَر جِگَرِ ریش و سینَهایِ کَباب. ٦

لب دوداغه وکناره دیرلر لب دریا کبی. ای حرف ندا مناداسی محذوف ای جانان دیمکدر. بسا چوق دیمکدر بسیار معناسنه. — محصول بیت سنك لب ودهانکك ای جانان نیچه توز حقلری واردر مجروح جکر وکباب سینه‌لر اوزره یعنی لبك حسرتندن جکرلر مجروح وسینه‌لر کباب اولمشدر. سابقا بر بیتك معناسنده لبله نمك مناسبتی ذکر اولنمشیدی تکراره احتیاج یوقدر. سنك لب ودهانك نیچه توز حقی واردر دین (س°) طتسز سویلمش.

7.

گُمان مَبَر كِه بَدَوْرِ تو عاشِقان مَسْتَنْد،

خَبَر نَداری از اَحْوالِ زاهِدانِ خَراب. ٧

کمان کاف عجمینك ضمیله ظن معناسنه وترکیده سزمك دیمکدر. مبر النمه. نداری

فعل نفی حال استفهام انکاری معناسنه خبرك يوقمی ديمكدر. خراب مست
معناسنه‌در. — محصول بیت کمان التمه یعنی ظن ایلمکه سنك زمانکده همان عاشقلر
مستدر. کار زاهدلردن یعنی احوالندن خبرك یوقمی. انلر دخی عاشقلر کبی سنك
حیرانکدر. حاصلی تمام عالم اشفته وافتاده‌لرکدر دیمکدر.

8.

مَرا بَدَوْرِ لَبَت شُد یَقین، کِه جَوْهَرِ لَعْل

پَدید می شَوَد اَزْ آفْتابِ عالَم‌تاب. ٨

جوهر کوهردن معربدر یعنی فارسی لفظدر کاف عجمی‌یی جیمه ابدال ایلمشلردر که
قانون بویله‌در نتکم بنکه بنج دیرلر. پدید ظاهر دیمکدر عجم بای عجمیله ورومیلر
عربیله اوقورلر. عالم‌تاب وصف ترکیبیدر وافتابه صفتدر عالمه ضیا ویریجی معناسنه. —
محصول بیت بکا سنك لبك دورنده یقین اولدیکه لعل کوهری عالمه ضیا ویرن افتابدن
ظاهر اولور. یعنی سنك یوزك کونشدرکه لبکك تزرمسی اندندر. زیرا که شعرا لبی لعله
تشبیه ایدرلر لعل ایسه رنکی کنشدن الور. شویله حکایت اولنور که لعل معدندن
چقنجه بیاض جقرمش پس بونی تازه قانلی جکره یاتوروب کنشه قورلر وبویله قیزرر.
بیت ❋ کویند سنك لعل شود در مقام صبر ❋ اری شود ولیك بخون جکر شود ❋

9.

نِقاب باز کَشا؛ تاکَی این حِجاب کُنی.

از این نِقاب چِه بَر بَسْتَهء بِغَیْرِ حِجاب. ٩

نقاب یوز اورتیسی. باز بونده تاکید ایچوندر. تا انتهاء غایت الی معناسنه‌در. کی
بونده قچن عربیده متی معناسنه‌در. تاکی قچنه‌دك دیمكدر. حجاب لغتده پرده
اصطلاحده اوتنمق معناسنه‌در. بر بسته. بر بونده حرف تاکیده‌در. بغیر حجاب بونده
احتجاب معناسنه‌در یعنی حجاب ایچنده اولمق. — محصول بیت نقابکی اچ. نیچه‌یه‌دك
بو حجابی ایدرسن یعنی یوزیکه پرده چکرسین یاخود اوتانورسن. بو نقابدن حجابدن
غیری نه بغلمش‌سن یعنی نه حاصل ایلمش‌سن.

10.

بِدید رویِ تُرا گُل، فِتاد دَرْ آتِش؛

شَنید بویِ تُرا، وُ زِ شَرْم گَشْت گُلاب. ١٠

بای ظرفاء عجم کسریله اما روستاییلر ضمیله اوقورلر حاصلی ایکیسیده جائزدر. —

محصول بیت کل سنك رویکی کوردی واتشه دوشدی یعنی رویکی کوروب شرمنده اولدی وقزردی. وسنك بویکی اشتدی وحجابدن اریدی کلاب اولدی. حاصلی بو ایکی حال کله غیرت وحجابدن واقع اولدی.

11.

بَعِشْقِ رویِ تو حافِظ غَریقِ بَحْرِ بَلاسْت،

کِه فَوْت می شَوَد، اینَك، بِیَا، یَکی دَر یاب. ١١

بعشق‌ده با سببیت افاده ایدر. سنك عشقکده دین (س°) یکلش معنا ویردی. غریق فعیل بمعنی مفعولدر. یکی بونده بر دیمکدر یای ثانیه‌سی زائددر. دریاب اکله دیمکدر. — محصول بیت حافظ سنك رویکه عاشق اولمق سببیله بلا دکزینه مستغرقدر. ایشته فوت اولیور. حالنه کل بر تدارك ایله اوله که بویله بر کامل وجود هلاك اولمیه. بو بیت بعض نسخه‌ده بولندیغیچون یازلدی اما خواجه‌نك اولدیغنه نظر واردر زیرا هم قافیه‌سی مقطع ثانینك که دیوانلرده موجوددر قافیه‌سیله متحددر وهم که لفظی زائد واقع اولمشدر.

12.

مَهِل کِه عُمْر بَبیهوده بِگْذَرَد، حافظ،

بِکوش و حاصِلِ عُمْرِ عَزیز را دَر یاب. ١٢

مهل میمك فتحی وهانك کسریله نهی مخاطبدر هلیدندن مشتق صلی ویرمه یعنی قومه مانع اول. بیهوده ضائع وعبث معناسنه. واوك حذفیله بیهده‌ده دیرلر. — محصول بیت ای حافظ قومه که عمرك عبث یره کیجه سعی ایله وعمر عزیزك قیمتنی اکله که کزاف یره کچمیه. — مذکور غزلك بش بیتی کمال الدین سلمانك بر قصیده‌سنده موجوددر که اول قصیده‌یی معز الدین سلطان اویس ادنه دیمشدر که مطلعی بودر. بیت ❋ زسیم برف زمین شد چو قلزم سیماب ❋ بیا وکشتیء دریای لعل را دریاب ❋ بو قصیده خواجه سلمانك مشائیه‌سیدر که اللی بیتدن متجاوزدر. پس معلوم اولدیکه ناسخلر تصرف ایدوب بر مطلع ومقطع پیدا ایدوب خواجه‌یه اسناد ایلمشلر زیرا توارد اولمق احتمالی یوق اکرچه حافظ سلمان معاصرلری ایدی وارالرنده تردد ومحبت واریمش نتکم خواجه‌نك بو بیتندن اکلنور. بیت ❋ شهنشه فضلا پادشاه ملك سخن ❋ جمال ملت ودین خواجهء جهان سلمان ❋

S. I. p. 60. — B. p. 10. — C. p. 9. — H. I. p. 34 — K. p. 51. Hat nur 9 Beits, indem Beit 9. 10. und 11. fehlen; die übrigen in folgender Reihe: 1. 3. 2. 4. 6. 5. 7. 8. 12.

حرف التاء .III

20.

بحر مجتث ‿–‿–، ‿‿––، ‿–‿– ‿‿–

1.

بَجانِ خواجه و حَقِّ قَديم و عَهْدِ دُرُسْت،

كِه مُونِسِ دَمِ صُبْحَم دُعاىِ دَوْلَتِ تُسْت. ١

بجان. بآ حرف قسم. خواجه‌دن مراد قوام الديندر. عهد بونده قول وقرار معناسنه‌در. عربيده وثاق وموثق ديرلر وعده‌ده ديرلر. درست طوغرى ديمكدر. مونس بونده مصاحب ويار معناسنه‌در. دم بونده وقت معناسنه‌در صبحدم وسپيده‌دم كبى. دعاى دولت مصدرك مفعولنه اضافتى قبيلندندر. تست تويله است لفظندن مركبدر تركيبله تونك واوى واستك الفى دوشمشدر. — محصول بيت خواجه‌نك جانى وحق قديم وطوغرى عهد حقيچون كه صباح وقتنده بنم يار ومونسم سنك دولتكه دعا ايلمكدر. غائبدن مخاطبه التفات ايلدى زيرا مخاطبى ينه خواجه‌در. وجائزدركه مخاطبى جانان اوله وخواجه‌نك جاننه يمين بعد وفات خواجه اوله. دعاى دولتى دم صبحه تخصيص ايلدى زيرا دعالر مستجاب اولمغه اشرف اوقات صباح وقتيدر ديمشلر. حق قديم ديدى زيرا خواجه قوام الدين تمام عمرنده ولى نعمتى اولمشدر. وعهد درست ديديكى انكيچوندركه عهده‌سنه المش ايمش كه خواجه‌نك دوام دولتى ايچون بعض نسنه‌يه مشغول اوله.

2.

سِرِشْكِ مَن، كِه زِ طوفانِ نوح دَسْت بِبُرد،

زِ لَوْحِ سينه نَيارَسْت نَقْشِ مِهْرِ تو شُسْت. ٢

سرشك واشك كوز ياشى معناسنه مستعملدر. طوفان صو طاشوب بريرى قپلمقدر. دست ببرد اصطلاحده غالب اولدى معناسنده. دست‌برد بانك ضمى ورانك سكونيله غلبه معناسنه‌در. بيت ❊ با دست‌برد كلكت كان ابر درفشانست ❊ تعريف خويش كردن امكان كان نباشد ❊ لوح لغتده تخته‌يه ديرلر. سينه‌يه اضافتى بيانيه‌در. نيارست يارستن وياريدن قادر اولمق معناسنه‌در. نيارست فتح را ايله قادر اولمدى نفى ماضيدر.

مهر بونده محبت معناسنه‌دن. شست فعل ماضی بونده شستن معناسنه‌دن. — محصول بیت بنم کوزم یاشیکه طوفان نوحه غالب اولدی بونده ایکی معنایه متصوردن. بری بودر که بنم کوزم یاشنک صویی انك طوفانی صویندن ارتقدر دیمك اوله. بریده بودر که انك طوفانی التی ای دوردی انجق اما بنم کوزم یاشی جمیع عمرمده قائم وثابتدر هیچ دوکنمز. معلوم اوله که کتابلرده یازدقلری بودر که حضرت نوح علیه السلام رجب اینك اونجی کونی کمی‌یه بنوب محرم اینك اونجی کونی که عاشورا کونیدر کمیدن چقدی که جمیعا التی ای اولور. پس ایمدی طوفان نوح عظمتیله لوح سینه‌مدن سنك محبتك نقشنی یومغه قادر دکلدر. بو بیت صنعت غلو ایله واقع اولمشدر ومخاطبی یا جانانی اوله ویا قوام اوله.

3.

بِکُن مُعامَله وُ ایـن دِلِ شِکَسْته بِخَر،

کِه با شِکَسْتَگی اَرْزَد بَصَد هَزار دُرُسْت. ٣

بخر خانك فتحیله وکسریله فعل امر مخاطب صاتون ال دیمکدر. شکستکی یا حرف مصدر قیرقلق دیمکدر. ارزد فعل مضارع ارزیدندن بهایه دکمك معناسنه. درست بونده ایهام طریقیله واقع اولمش زیرا درست ایکی معنایه‌ده مستعملدر. بری شکسته مقابلی صاغلم. بریده التون معناسنه التونه قصر ایلین تقصیر ایلدی. — محصول بیت بر معامله ایله بو قیرق کوکلی صاتون ال زیرا قیرقلغیله یوز بیك بتون کوکله دکر. یعنی عشقك درد وغمیله متاثر اولمیوب جامد حکمنده اولان یوز بیك طاش کبی کوکله دکر یاخود یوز بیك التون دکر. حاصلی حسن معامله ایله بنم عشق ومحبتله بیمار کوکلمی اله کتوروب تسلی ایله که سکا نیچه فوائد ظهور ایلیه.

4.

مَلامَتم بِخَرابی مَکُن، کِه مُرْشِدِ عِشق

حَوالَتم بِخَرابـات کَرْد روزِ نُخُسْت. ۴

ملامت مصدردر لوم کبی لام یلومدن ازارلمق وتاقمق معناسنه‌دن. خرابی خراب سرخوش یا حرف مصدر سرخوشلق دیمکدر. مرشد عشق. مرشد طوغری یول قولاوزلکینه دیرلر عشقه مضاف اولمشدر اضافت بیانیه طریقیله. مرشد عشق خدادر دین بلمدی. حوالت واحالت همزه‌نك کسریله بر کمسه‌یی بر ایش اوزرینه دکمکه دیرلر. خرابات میخانه. نخست اول دیمکدر. روز نخست روز ازل معناسنه‌دن. — محصول بیت بنی خرابلق وسرخوشلق سببیله ازارلمه زیرا عشق پیری ومرشدی بنی روز

ازلده میخانه‌یه حواله ایلدی یعنی بنم رسوائی وخراباتی اولدیغم کندی اختیارمله دکلدر. بیت ✽ حافظ بخود نپوشید این خرقهء می‌الود ✽ ای شیخ پاك‌دامن معذور دار مارا ✽

5.

بَصِدْق كوش، كِه خَورْشید زایَد از نَفْسَت؛

كِه از دُروغ سِیَه‌روی گَشْت صُبْحِ نُخُسْت. ٥

صدق صادك كسریله مصدردر كرچك معناسنه‌در. باسی حرف صله‌در. زاید یانك فتحیله فعل مضارعدر زاییدندن طوغمق معناسنه‌در. دروغ یالاندر صدق مقابلی. صبح نخست صبح كاذبدر كه صبح صادقدن اولجه طلوع ایدر اردنجه عالمی بر مقدار قرانلق بصار بعده صبح صادق طلوع ایدر. — محصول بیت صداقته سعی ایله كه نفسكدن كنش طوغه. یعنی هر سوز كه اغزكدن چیقه صدق بركتیله كنش كبی هركسه تاثیر ایلیه. زیرا صبح كاذب دروغندن سیه‌روی اولدی یعنی بیاضلغنی ظلمات قپلدی. حاصلی كذب جمیع ادیان ومللده حرامدر.

6.

دِلا طَمَع مَبُر از لُطْفِ بی‌نِهایَتِ دوسْت؛

چو لافِ عِشْق زَدی، سَر بِباز چاپُك و چُسْت. ٦

مبر بانك ضمیله نهی مخاطبدر بریدندن. بباز امر مخاطبدر بازیدندن اوینمق معناسنه. چاپك جیم عجمیله وباء عجمینك ضمیله وچست جیم عجمیك ضمی وسینك سكونیله عطف تفسیردر چوك وتیز معناسنه. — محصول بیت ای كوكل دوستك نهایت‌سز لطفندن طمعی كسمه چونكه عشق ومحبت لافنی اوردك یولنده چاپك باشكی اوینا. یعنی فدا ایله زیرا مقتضای عشق ومحبت جانه وباشه بقمامقدر. حاصلی سن همان طریق عشقده كامل اول دوست سندن التفاتنی كسمز.

7.

شُدَم زِ دَسْتِ تو شَیْدایِ كوه و دَشْت، هَنوز

نَمی كُنی بَتَرَحُّم نِطاقِ سِلْسِله سُسْت. ٧

نطاق ومنطقه نونك ومیمك كسره‌لریله قوشق معناسنه‌در. سلسله زنجیردر. سست

کوشك دیمکدر. نطاقك سلسلەیه اضافتی بیانیەدر. — محصول بیت سنك الکدن کوه وصحرا دیوانەسی یعنی فرهاد ومجنون اولدم وحال بو که دخی ترحمله جفا زنجیرینی سست یعنی کوشك ایلمزسین. حاصلی هر نقدر که عشقك یولندە سرکشتە وسرکردان وواله وحیران اولدمسه هیچ بکا مرحمتله التفات ایلمدك.

K. a. هنوز وَ دشت —

8.

زَبانِ مور بَر آصَف دَراز کَشْت، و رَوَاسْت،

کِه خواجه خاتَمِ جَم یاوَه کَرْد و باز نَجُسْت. ۸

زبان زانك فتحی وضمیله لغتدر. مور ومورچه قرنجەدر. آصف بن برخیا حضرت سلیمان علیه السلامك وزیری ایدی. وبو بیتدە خواجەدن مراد اولدر. حضرت سلیمان دکلدر بعضلر (سْ و شْ) ظن ایلدیکی کبی. دراز کشت اوزادی معناسنەدر. رواست جائزەدر دیمکدر. که حرف تعلیل. بوندە خاتمدن مراد مهر سلیماندر. وجمدن مراد کندیلریدر مهر سلیمان دیمکدر نتەکه بر یردە ینه دیمشدر. بیت ✽ خاتم جم را بشارت دە بحسن خاتمت ✽ کاسم اعظم کرد ازو کوتاه دست اهرمن ✽ علی کل حال خواجەنك سوزندن فهم اولنور که جم حضرت سلیمان اوله والعلم عند الله. یاوه کرد یتردی ضائع ایلدی معناسنەدر. باز بوندە تاکید ایچوندر. نجست نفی ماضیدر جستندن ارامدی دیمکدر. — محصول بیت اصف بن برخیایه مورك دلی اوزادی یعنی قرنجه اکا زبان درازلق ایلدی. ورواسدر اکا ایلدیکی دل اوزونلغی زیرا خواجه یعنی اصف مهر سلیمانی یتردی وارامدی. حاصلی مهرك ضائع اولدیغن بیلدی وبلقیسەدە اعلام ایلدی اما تحصیله تقید ایلمدی پس مور اکا عتاب وخطاب ایدوب دیدی سن ارایوب بولمسنه قادر ایکن اهمال ایلدك. معلوم اولا که حضرت سلیمانك خاتمنی دیوه الدیروب ینه بولمسی قصەسی مطول قصەدر ذکری بو محله مناسب دکلدر.

9.

مَرَنْج حافِظ و از دِلْبَران حِفاظ مَجُوی،

گُناهِ باغ چه باشَد، چو این گِیاه نَرُسْت. ۹

حفاظ ومحافظه مفاعله بابندن مصدردر. بوندە رعایت وصیانت مرادەدر معنای لازمەسی وفادر. کیاه تازه یاش اوته دیرلر. — محصول بیت ای حافظ دلبرلرك جور وجفاسندن انجنمه وانلردن رعایت ووفا اومه. مصراع ثانییی بوکا مثل ایدوب دیر باغك کناهی

ندر چونکه انده بو نبات بتمدی. یعنی الله تعالی که انلری ستمکار وجفاکار خلق ایلدی وفادار ودلنواز اولمسه‌لر انلرك صوچی وکناهی بو خصوصده یوق. بیت ❋
بارها کفته ام وبار دکر میکویم ❋ که من دلشده این راه بخود می پویم ❋
C. K. a. دلبران وفا کم جوی —

S. I. p. 63. — B. p. 10. — C. p. 10. — H. I. p. 40. — K. p. 77. Die Beits in folgender Reihe: 1. 2. 3. 7. 4. 6. 8. 5. 9.

21.

بحر مجتث ⏑–⏑–, ⏑⏑––, ⏑–⏑–, ⏑⏑–

1.

رُواقِ مَنْظَرِ چَشْمِ مَن آشِیانَهٔ تُسْت،

کَرَم نُما و فِرود آ، کِه خانه خانَهٔ تُسْت. ۱

رواق رانك کسریله وروق رانك فتحی وواوك سکونیله اصلنده اوك اوکنده حیاتك طواننه دیرلر. اما نصاب صبیان لغتنده رواق ایوان دیمشدر. وشاهدی منظومه‌سنده بیوك چارده‌ق ایوان دیمشدر. پس معلوم اولدیکه رواق بیوك چارداق اوله رواقك راسنی عجم مفتوح اوقور. منظر مکاندر نظر ایده‌جك یر. بعده سیرانکاه معنالرنده استعمال ایلدیلر. رواقك منظره ومنظرك چشمه اضافتی بیانیه‌در. اشیانه واشیان قوش یوه‌سیدر. فرود آ. فرود بحسب لغت اشغه دیمکدر. والف ممدوده امر مخاطبدر کل دیمکدر ایبیدندن. بونده فرودیله ترکیب اولوب قون دیمکدر. اشغه کل دیمك دکلدر بعضیلر (ش° و س°) ظن ایلدیکی کبی. نما نونك فتحی وضمی جائزدر نماییدندن. نمودندن دکل ظن اولنان کبی. — محصول بیت بنم کوزم منظر ورواقی سنك اشیانکدر. یعنی مکان وقرارکاهکدر. ایمدی کرم کوستر وقونکه خانه خانه‌کدر. یعنی کوزم سندن غیره نظر ایلمز وسندن غیری قبول ایلمز پس سنك ایوانك ومسندك اولمشدر غیری یره کتمه دیمکدر.

2.

بَلُطْفِ خال و خَط از عارِفان رُبودی دِل؛

لَطیفَهای عَجَب زیرِ دامِ دانَهٔ تُسْت. ۲

اکثر نسخه‌ده بلطف خال واقع اولمش وبعضیسنده بزلف وخال. لطف خاله مضاف

21.

اولمشدر. — محصول بیت خال وخط لطافتیله عارفلرك وعاشقلرك كوكللرینی قپدك عجب لطیفه‌لر واردر سنك دام ودانه‌ك التنده. یعنی عارفلری وعاشقلری صید ایلمكه اول نازك خالی دانه واول لطیف خطی دام ایلمش‌سن.

C. a. — بلطف وَ خال

K. b. — دام وَ دانه —

3.

دِلت بَوَصْلِ گُل، ای بُلْبُلِ سَحَر، خَوش باد،

کِه دَر چَمَن هَمه گُلْبانْگِ عاشِقانَه، تُسْت. ٣

خوش لفظی دلت لفظنه مصروفدر دلت خوش باد دیمكدر بلبلی تهنیه‌دن. — محصول بیت ای سحر بلبلی كوكلك كل وصلیله خوش اولسون یعنی شاد اولسون. حاصلی سكا وصل كل مهیا اولسون. زیرا چمنده جمیعا عاشقانه اصوات وترنمات سنكدر. هیچ سندن غیری كمسه‌نك بویله سوزناك ودردناك ومؤثر ناله‌لری یوقدر وكمسه سنك اوازكدن غیری اوازه تولق طوتمز. حاصلی غیریلرك اصواتی كانه هیچ نسنه دكلدر صوتكه نسبت.

K. a. — بلبل چمن خوش —

4.

عِلاجِ ضَعْفِ دِلِ ما بَلَب حَوالت کُن،

کِه آن مُفَرِّحِ یاقوت دَر خِزانَه، تُسْت. ٤

خزانه خاء معجمه، مكسوره ایله خزینه معناسنه‌در. جمعی خزائن كلور. — محصول بیت بزم كوكلمزك ضعفنك علاج ودرمانینی لبكه حواله ایله. یعنی كوكلمزك چاره‌سنی لبكله ایله. زیرا یاقوت جوهرندن حاصل اولان اول مفرح معجون سنك خزینه، شاهانه‌كه مخصوصدر وسندن غیری كمسه‌ده بولنمز.

5.

بَتَن مُقَصِّرَم از دَوْلَتِ مُلازَمَتَت،

وَلی خُلاصَه، جان خاكِ آسْتانَه، تُسْت. ٥

تقصیردن مراد عجزدر. خلاصه، جان اضافتی بیانیه‌در. خلاصه صافی وخالص معناسنه‌در. خلاصه، جان دلدر دین (ش°) بلممش. — محصول بیت سنك در دولتكه ملازمت ایلمك عزت وسعادتندن كرچه بیمار وضعیف تنله مقصر وعاجزم ولی جان خالص وپاك سنك

اشكك ترابيدر. يعنى سائر عشاق كبى استان سعادت‌مابه ملازم اولان ايقلره ثقلت ومضايقه ويروب كستاخانه اول جناب كبريا نسابه ظاهر اولور واروب ملازمت ايلمزسم اما جان ودل اول خاك كيميا اثاره ملازمتندن بر دم خالى دكلدر.

6.

مَن آن نَيَم، كِه دِهَم نَقْدِ دِل بَهَر شوخى؛

دَرِ خِزانه بَمُهْرِ تو وُ نِشانَهٔ تُسْت. ۹

محصول بيت بن اول دكلم كه پاك وخالص كوكلمى هربر شوخ وشنكه ويرم بلكه كوكل خزينه‌سى قپوسى سنك مهرك وسنك نشانكله‌در زيرا درون وبرونني سن تصرف ايدوب سنك ضبطكده‌در. حاصلى كوكل سندن غيرى‌يه تنزل ايلمز. ع ❋ قول اولمز دكمه بر شاهه كوكل عالى‌جناب استر ❋

7.

تو خَود چِه لُعْبَتى، اى شَهْسُوَارِ شيرين‌كار،

كِه تَوْسَنى چو فَلَك رامِ تازِيَانَهٔ تُسْت. ۷

خود بويله يرلرده مقحم‌در تاكيد ايچون كلور. لعبتى. يا حرف خطابدر. لعبت اصلنده ملعوب به در يعنى زاريله اويلنان اوينلرده مستعملدر مثلا نرد كبى. صكره عجم قوتله واوغلنجقلر قوتله كبى ياپدقلرنده استعمال ايلديلر. كاه اولور كه بازله تركيب ايدوب لعبت‌باز ديرلر قوتله‌جى جنسنه. اما بونك كبى يرلرده چاپك وچالاك وحشرى معناسنه‌در. لعبت‌باز معناسنه دكل ديدكلرى كبى (س° و ش°). شهسوار. شه شاهدن مخففدر. وسوار اتلى معناسنه. پس شهسوار اتلى پادشاه ديمكدر. كار كاف عجميله ادات فاعلدر تركيده جى معناسنه مثلا جفاكار وستمكار جفاجى وظلمجى ديمكدر. كاه اولور كه الفنى تخفيفا حذف ايدرلر جفاكر وستمكر ديرلر فقس. توسن اصلنده كوره‌در وحشى معناسنه. بيت ❋ چه خوش كفت بهرام صحرانشين ❋ چو يكران توسن زدش بر زمين ❋ يكراندن مراد اتدر وتوسندن وحشى. بعده مطلق ات معناسنه استعمال ايلديلر. ياسى وحدت ويا تنكير ايچوندر. رام مطيع معناسنه. تازيانه قمچى. — محصول بيت اى داد ولذت ويريجى شهسوار سن نه چاپك وچالاك وجود شريف‌سنكه فلك كبى بر وحشى ويا وحشى ات سنك قمچيكه رام ومطيع اولوب سركشلك ايلمز. يعنى سنده بر تصرف واردر كه فلكى امريكه مسخر ايلمش‌سين. جاناننى استعظامله مرتبهٔ اغراقه ايصال ايلمش. شيرين‌كاره لطيف وشيرين وخوب‌كار دين (س° و ش°) كارك معناسنده اصابت ايلمديلر.

8.

چِه جاىِ مَن، كِه بِلَغْزَد سِپِهْرِ شَعْبَدهباز

از اين حِيَل، كِه دَر اَنْبانَهء بَهانَهء تُسْت. ٨

جاى منده جاى مقحمدر. چه جاى من بن دكل معناسنهدر. بلغزد. با حرف تاكيد. لغزد فعل مضارع لغزيدندن چامورده سورجمك معناسنه. شعبده شينك فتحيله وعينك سكونيله وبانك فتحيله مصدردر حرج بابندن. شعبدهباز حقهباز وكوزباغجى معناسنهدر. سپهر سينك وبانك كسريله فلك معناسنهدر. حيل حانك كسريله ويانك فتحيله عربيدر. جمع حيلهدر. انبانه وانبان طغرجغه ديرلر. انبانهنك بهانهيه اضافتى بيانيهدر. — محصول بيت بن دكل كه حيلهباز وحقهباز فلك بيله سورجر ودوشر بو درلو درلو حيلهلردن كه سنك بهانهك طغرجغندهدر. جانانه خطاب ايدوب دير كه عشاقه فريب ويرمك خصوصنده اولقدر مكارلق وغدارلق كسب ايلمشسن فلك بوقدر حيلهبازلغله وعيارلغله سكا الدانوب فريفته اولور قنده قالديكه بيچاره عاشقلر.

K. a. — كه بلرزد سپهر —

9.

سُرودِ مَجْلِسَت اَكْنون فَلَك بَرَقْص آرَد،

كِه شِعْرِ حافِظِ شيرينسَخُن تَرانَهء تُسْت. ٩

سرود ايردر. اكنونده كنونده شمدى ديمكدر. ترانه ايرلمق ايچنده تنه تنتن ديمكه ديرلر اولده بر قاچ نوعدر كه ينه اهلى بيلور. — محصول بيت سنك مجلسنده ايرك يعنى ايرلمق فلكى رقصه كتورر زيرا ترنماتك طتلى ولذيذ سوزلى حافظك شعريدر. حاصلى مجلسده كه سن حافظك شعرينى نغمات وترنماته كتورهسن فلكى رقصه كتورر زيرا اول ايرلمق ايكى لذيذ شيدن مركب اولور سنك طتلى دهانكله حافظك شيرين شعرندن.

K. a. برقص آورد —

S. I. p. 66. — B. p. 11. — C. p. 10. — H. I. p. 41. — K. p. 123. Die Beits in folgender Reihe: 1—5. 8. 6. 7. 9.

22.

بحر خفيف ‒ ⏑⏑ , ‒ ⏑ ‒ ⏑ , ‒ ‒ ⏑ ⏓

1.

دِل سَراپَرْدَهٔ مُحَبَّتِ اوسْت،

دیدهٔ آئینه‌دارِ طَلْعَتِ اوسْت. ١

آئینه‌دار عبارتنی ان شب قدر غزلنك شهسوار من كه مه آئینه‌دار روی اوست بیتك شرحنده بیان ایلمشز انده كورلسون اگرچه محل بیانی بو بیت ایدی اما غفلتله كچوب انده یازمشوز. سراپرده اولر ایچنده چكلن پرده‌یه دیرلر. عربجه سرادق دیرلر وجمعی سرادقات كلور سینك ضمیله ایكیسیده بیله سراپرده‌دن معربدر. پس كوكل انك محبتك ایچ حولی‌سیدر دین (س°) بو پرده‌یه كیرمدی. آئینه‌دار وصف تركیبیدر آئینه طوتجی دیمكدر یعنی دایما كوزمده‌در هیچ كوزمدن كتمز. طلعت اصلنده كورمكدر. صكره یوزده استعمال ایلدیلر فارسیده دیدار كبی اصلنده دید كتوریجی معناسنه ایدی یعنی كورمه كتوریجی. بیت ❋ بدیدار مردم شدن عیب نیست ❋ ولیكن نه چندان كه گویند بس ❋ صكره یوزه استعمال ایلدیلر. بیت ❋ دیدار می نمایی وپرهیز میكنی ❋ بازار خویش واتش ما تیز میكنی. — محصول بیت كوكل جانان سراپرده‌سیدر. یعنی سراپرده‌ده اولنلر نامحرمدن مستور ومختفی اولدیغی كبی انك محبتی بنم كوكلمده اغیاردن شویله مخفیدر. كوزده انك دیدارینك آئینه‌داریدر. یعنی كوزمدن هیچ زائل اولمز آئینه‌دن بر شیئك عكسی زائل اولمدیغی كبی مادامكه محاذیسنده‌در. حاصلی ایوسم كوكلمده‌در واویانغیكن كوزمده‌در. — بو غزلك قافیه‌سی باشدن باشه فاسددر زیرا حرف رویسی یوقدر. حرف روی قافیه‌ده اولان الفاظك حرف اخیر اصلی‌سیدر وحروف قافیه‌نك اصلی‌در كه انسز قافیه اولمز. اما سائر حروف قافیه اولماسه اولور امرینك بو غزلنده‌كی كبی. بیت ❋ صنمه ای بلبل شیدا كل تر ❋ ایتدوكك اهی قولاغینه قویر ❋ بونده را حرف روی‌در وحروف قافیه‌دن رویدن غیری بر حرف یوقدر. پس خواجه‌نك بو غزلنده حرف روی تا اولمق احتمالی یوقدر زیرا حرف اصلی دكلدر. پس حرف اصلی محبتده بادر وطلعتده عین ومننده نون باقی‌لرینی بونلره قیاس ایله.

2.

مَن كِه سَر دَر نَیاوَرَم بَدو كَوْن

گَرْدَنَم زیرِ بارِ مِنَّتِ اوسْت. ٢

دَر حرف تاكیددر. سر در نیاورم باش اندرمم واكمم دییجك یرده استعمال ایدرلر

ماضی ومضارع وامر ونهی بویله کلور مثلا سر در نیاورد ونیاورد وبیاورد ومیاورد وقس. بدو کون. با حرف صله ایکی عالمه دیمك. گردن بیون. زیر الت یعنی تحت معناسنه‌در. بار بونده یوکدر حمل معناسنه. منت بونده من طوتیجی معناسنه اولمق انسبدر. — محصول بیت بن که ایکی عالمه باش اکمم یعنی زیاده استغنامدن هیچ کمسنه‌یه سر فرو ایلمم بوینم جانانك منتی یوکینك التنده‌در. یعنی بو بنده‌ء کمترینه اولقدر الطاف بی‌نهایه واعطاف بلاغایه ایلمشدر که شرمنده‌ء کمال احسان وممنون التفات بی‌پایان جانان اولمشمدر.

3.

تو و طوبی، و ما و قامتِ یار،

فِکْرِ هَر کَس بَقَدْرِ هِمّتِ اوسْت. ۳

تو اهل ظاهره خطاب عامدر. بویله یرده واولر معیت معناسنی افاده ایدر. — محصول بیت ای زاهد سن طوبی ایله وبز قامت یارله ایز یعنی طوبی سکا وقامت یار بزه. حاصلی نخل جنت سنك اولسون نقد دیدار بزم. هرکسك فکری همتی مقدارنجه‌در یعنی کیمینك مرادی جنت عقبا وکمینك مرادی دیدار مولی‌در.

4.

مَن کِه باشَم دَر آن حَرَم، کِه صَبا

پَرْده‌دارِ حَریمِ حُرْمَتِ اوسْت. ۴

که بونده اسمدر ذات ذوی العقوله دلالت ایدر. حرم مکه ومدینه حرملرنده مستعملدر مثلا مکة حرم الله والحرمان مکه ومدینه‌یه دیرلر. بونده حرم مکه ومدینه حرمینه تشبیه طریقیله ذکر اولنمشدر. پرده‌دار قپوجی‌یه دیرلر. حریم حولی‌در. حرمت انهتاك وتهتکی حلال اولمین اشیاده مستعملدر یعنی رعایتی واجب اوله. حریمك حرمته اضافتی بیانیه‌در. — محصول بیت اول جانان حرمنده بن کمم که صبا هر یره داخل اولوب هرکسه همراز ایکن انك حرمتی حریمنك قپوجیسیدر. یعنی ایچرویه داخل اولمغه قادر اولمیوب قپولرده قالمشدر.

5.

گَر مَن آلوده دامَنَم، چِه زِیان،

هَمه عالَم گُواهِ عِصْمَتِ اوسْت. ۵

آلوده بولشق وبولشمش. گواه طانق یعنی شاهد. عصمت حفظ معناسنه‌در. —

محصول بیت اکر بن معصیتله الوده‌دامن اولوب رسوای عالم اولدم ایسه نه زیان. یعنی جانانه اندن نقصان تعلق ایلمز. زیرا جمیع عالم جانانك پرهیزکارلغنك وپاکلغنك شاهدیدر.

K. a. چه عجب —

6.

دَوْرِ مَجْنون گُذَشْت، و نَوْبَتِ ماسْت؛

هَر کَسی پَنْج روز نَوْبَتِ اوسْت. ٦

دور بونده زمان معناسنه‌در. — محصول بیت مجنونك دوری ونوبتی کچدی شمدی نوبت بزمدر هر کمسه‌نك دنیاده نوبتی بش کوندر. یعنی دنیاده بر کمسه نقدر مکث ایلسه عاقبتی عقبایه انتقالدر. معلوم اوله که داب اعجامدر مدت عمردن هر نقدر ایسه بش کون ایله تعبیر ایدرلر.

7.

مُلْکَتِ عاشِقی و کُنْجِ طَرَب،

هَر چِه دارَم زِ یُمْنِ دَوْلَتِ اوسْت. ٧

ملکت. تا عجم تصرفاتندندر ملك میمك ضمیله مملکت معناسنه‌در بونده. اما مصدرده کلور پادشاهلق معناسنه. کنج کاف عجمینك فتحیله خزینه‌در وضمله بوجق معناسنه‌در. بونده ایکیسنه‌ده تحمل وار. اولکی‌یه قصر ایلینده ثانی‌یه حصر ایلینده تقصیر ایتدیلر (ش° و س°). یمن مصدردر یمن ییمندن حسن یحسن بابندن مبارکلك معناسنه. دولت اصلده ایکی معناده مستعملدر. بری حربده یعنی صواشده خصمه غالب اولمق. بریده مال الدن اله وارمغه دیرلر که ذاتنده مال وملکك شانی اولدر که صکره عزت واقبال معناسنده استعمال ایلدیلر. بونده دولت اوستدن مراد دولت جانانك‌در. ضمیر غائب الله تعالی‌یه راجعدر دین خطا ایلدی زیرا ذات باری‌یه دولتك اطلاقی توقیفیدر قبل شرعدن اجازته موقوفدر بو ایسه مسموع دکل. — محصول بیت عاشقلق مملکتی وشادیلق خزینه‌سی ویا کوشه‌سی هر نه وارایسه بو مذکورلردن اول جانانك سعادت واقبالنك مبارکلکندندر یعنی جانانك‌در. دولتنه انتساب ایده‌لی پادشاه عالم اولدم.

K. b. ز یمن همت اوست —

8.

مَن و دِل گَر فِدا شُدیم، چِه باك·

غَرَضْ اَنْدَر مِیان سَلامَتِ اوسْت. ٨

محصول بیت اکر بن وکوکلم جانان عشقنده فدا اولدق ایسك مبالات یوق یعنی

قیرمز. غرض طریق محبتده انك سلامتیدر. حاصلی بزم هلاکلکمزدن ضرر مترتب اولمز همان جانانك وجود شریفی وذات منیفی عافیتده وسلامتده اولسون.

K. a. — گر فنا شدیم —

9.

بی خَیَالَش مَبَاد مَنْظَرِ چَشْم،

زان کِه این گُوشه خاص خَلْوَتِ اوسْت. ۹

مباد نهی غائبدر امر غائب باد کلور بویدندن مشتقدر. با اصلنده مفتوحدر اما استعمالده ضمه غلبه ایلمشدر. — محصول بیت بنم چشمم منظری هرکز جانان خیالسز اولمسون زیرا بو کوشهء دیدم اکا مخصوص خلوتدر وغیره بونده یر یوقدر. یعنی کوزم وکوکلم انکله مقیددر اندن غیری‌یه نظر ایلمم دیمکدر.

10.

هَر گُلِ نَو، کِه شُد چَمَن‌آرای،

اَثَرِ رَنْك و بویِ صُحْبَتِ اوسْت. ۱۰

چمن‌ارای وصف ترکیبیدر ارایدندن چمن بزیجی دیمکدر. صحبت بونده مقارنت معناسنه‌در. — محصول بیت هر تازه کل که چمن بزیجی اولدی اول جانانك مقارنتنك رنك وبویی اثریدر. یعنی کلزار وکلستانی مزین ایلیان کللر زینتی رنك وبوی جانانه مقارنتدن کسب ایلمشدر.

K. a. شد جهان آرای —

11.

فَقْرِ ظاهِر مَبین کِه حافِظ را،

سینه گَنْجینَهء مُحَبَّتِ اوسْت. ۱۱

فقر فانك فتحی وضمیله لغتدر. فقیر شول کمسنه‌یه دیرلر که قوت یومیه‌یه مالك اوله. مسکین هیچ نسنه‌یه مالك اولمیه دیرلر. بعضلر عکس ایلدی. مبین نهی حاضردر بینیدندن کورمه دیمکدر. خطاب عامدر. حافظ را. بونده را لام جاره معناسنه‌در حافظك دیمکدر. کنجینه خزینه کنجور خزینه‌دار معناسنه‌در. — محصول بیت حافظك ظاهرا فقرینه بقما زیرا که انك سینه‌سی جانانك محبتی خزینه‌سیدر. یعنی ظاهرا فقیر ایسه باطنا عشق ومحبت جانانله مملودر.

S. I. p. 69. — B. p. 11. — C. p. 11. — H. I. p. 43. — K. p. 59. Die Beits in folgender Reihe: 1. 2. 3. 6. 4. 7. 8. 9. 5. 10. 11.

23.

بحر مجتث ◡—◡—, ◡◡——, ◡—◡—, ◡◡—

1.

سَرِ اِرادَتِ ما واسْتانِ حَضْرَتِ دوسْت،

کِه هَر چِه بَر سَرِ ما می رَوَدْ اِرادَتِ اوسْت. ١

ارادت دیلمك. مراد بوندندر. واستان. واو مفتوح اوقنوب همزه وصلله دوشر. بو واوده معیت معناسی افاده ایدر. حضرت وبحضر بر نسنه‌نك یاننه ویقیننه دیرلر کلمته بحضرة فلان وبحضره دیرلر. که حرف تعلیل. میرود کیدر وواقع اولور معناسنه‌در. — محصول بیت بزم ارادتمز باشی وحضرت دوستك استانی. یعنی ارادت وصفا ایله استان کرمنه باشمزی قودق. که هرنه باشمزدن اشرسه ارادت انکدر بز انك ارادتنه تابع ایز. بر سر ما میرود خوب واقعدر زیرا استانه اوزرندن کلوب کچمك اکسك اولمز.

2.

نَظیرِ دوسْت نَدیدَمْ، اَگَرْچِه از مَه و مِهْر

نِهادَم آیِنَها دَر مُقابِلِ رُخِ دوسْت. ٢

محصول بیت دوستك یعنی جانانك مثلنی ونظیرینی کورمدم اکرچه ایدن وکونشدن ایینه‌لر وضع ایلدم دوستك یوزی مقابله‌سنده. یعنی ایك وکونشك اول حدی یوقدر که انك جمال بر کمالنی کما هی نمودار اوله زیرا ایدن وکنشدن انك رویی اعلی وارفعدر. — بو بیتده دوست رد مطلع واقع اولمشدر.

3.

صَبا زِ حالِ دِلِ تَنْگِ ما چِه شَرْح دِهَد،

کِه چون شِکَنْجِ وَرَقْهایِ غُنْچَه تو بَر توسْت. ٣

تنك تانك فتحی ونونك سکونیله طار معناسنه‌در. دلی تنکلکیله وصف ایدرلر عاشق کوکلی زیاده بی‌صبر وبی‌قرار اولدیغنه کوره‌در. شرح اچمقدر. شکنج بوکلمدر. تو واو اصلیه ایله بونده قات معناسنه‌در. معلوم اوله که واوده ها کبی ایکی قسمدر اصلی ورسمی اصلی متلفظ اولاندر ورسمی کتابت اولنوب تلفظه کلمیندر. — محصول بیت صبا بزم تنك دلمز حالنی نیجه شرح ایده بیلور که غنچه یاپراقلری کبی بورم

وبوكلم اولوب قات قاتدر. يعنى بزم دلمزك پردهلرى بىحد وبىپاياندر وهر پردهسنده نيچه دورلى درد والم وسوز وكداز ومحنت وحسرت واردر صبانك ايسه ايچرويه دخولى يوقدر انجق اوستندن سر صاورر پس بزم بونجه الام محبتمزى نيچه شرح ايده بيلور. بو بيتده خواجه ازدحام هوملمدن شكايت ايدر.

4.

نه مَن سَبوكَشِ اين دَيْرِ رِنْدسوزَم و بَس،

بَسا سَرا كِه دَر اين كارْخانه خاكِ سَبوسْت. ۴

سبوكش وصف تركيبيدر. سبو دستى يعنى دستى طاشيجى. دير كليسا. رندسوزده وصف تركيبيدر رند ياقيجى ديمكدر. وبس واودنصكره انجق معناسنهدر. بسا چوق ديمكدر بسيار معناسنهدر. سرا الف مبالغه افاده ايدر. بعضيلر حرف نداءدر ديديلر. تقدير كلام اى نه چوق باشلر ديمكدر. كارخانه بحسب اللغه ايش اوى اصلنده خانهء كار ايدى تركيب اضافى ايدى. صكره تقديم وتاخيرله تركيب مزجى ايدوب معين خانهلرده استعمال ايلديلر كه انده چوق كمسه بر ايشه مشغول اولسه دولكرلر ودرزيلر وسائر اهل حرفت كبى. — محصول بيت بو رندلرى ياقوب وياندىروب واضطراب ويريجى ديرده بادهنوش وميخواره همان بن دكلم بلكه چوق كلهلر بو كارخانهده سبو طپراغيدر. يعنى بو اسكى دنيا ديرندە عشق ومحبتله الوده والفته بن دكلم بلكه عابرين يعنى سلف بو كارخانهده عشق ومحبتله كيدوب كلهلرى ترابى بوى عشق ومحبتله مملودر.
— كارخانه سنگ و سبوست K. b.

5.

مَكَر تو شانه زَدى زُلْفِ عَنْبَرافْشان را،

كِه باد غالِيَهسا گَشْت و خاك عَنْبَربوسْت. ۵

مكر بونده كويا يعنى كانه معناسنه. عنبرافشان وصف تركيبيدر افشانيدندن عنبر صاچيجى معناسنه. غاليه بر خوش قوقلى تركيبيدر مشك وعنبرياتدن. وغاليه ديدكلرى انكيچوندر كه بهاليدر زيرا غالى بهالويه ديرلر. اول بو مركبه غاليه دين سليمان بن عبد الملكدر. غاليهسا وصف تركيبيدر سابيدندن ازمك ديمكدر. مشكسادە بويلەدر نتكم كمال پاشازاده رحمه الله بيورر. بيت ❋ صبح اقبالمه چكدى شام محنت پردهسن ❋ زلف يوزندە كه كافور اوزره اولدى مشكسا ❋ بونك اصلى بودر كه مشك وعنبر وغاليه ازلديغى وقت زياده قوقى ويرر پس قوقى اسناد ايلمكيچون. عنبربو وصف تركيبيدر عنبر قوقولى ديمكدر. بونده سا لفظنى تشبيه ايچون اخذ ايدنلرى

(س° و ش°) و ابن کمال پاشا) مؤاخذه ایلمك کرك. — محصول بیت کویا سن زلف عنبرافشانی طرادك زیرا باد غالیه ازیجی اولدی. یعنی زیاده معطر اولدی. وخاکده عنبر قوقولیدر. حاصلی سن عنبر صاچیجی زلفی طرادیغك کبی که باد وخاك عالم تمام معطر اولدی باد عطر غالیه ایله وخاك عطر عنبر ایله.

6.

نِثارِ رویِ تو هَر بَرْگِ گُل کِه دَر چَمَنَسْت،

فِدایِ قَدِّ تو هَر سَرْوْبُن کِه بَر لَبِ جوسْت. ٦

نثار صچیلنك اسیدر مصدری نثر کلور. بن لغتده دیب واغج معناسنه کلور. اما اصطلاحده اوجاق معناسنده مستعملدر کل اوجاغی دییجك یرده کلبن سرو اوجاغی دیجك یرده سروبن دیرلر. حاصلی بر شیئك کورلکندن وکثرتندن تعبیردر. — محصول بیت هر کل یپراغی که چمنده‌در سنك رویکه نثار اولسون هر سرو اوجاغی که ارمق کنارنده‌در سنك قدیکه فدا اولسون. بیتك لفظی اخبار اما معناسی انشادر. بونده بن لفظنی دیب معناسنه وفدان معناسنه دوتانلر (س° و ش°) اصطلاح عجمدن غافل ایمش.

7.

زَبانِ ناطِقه دَر وَصْفِ شَوْقِ او لالَسْت،

چِه جایِ کِلْكِ بُریدَه‌زَبانِ بیهُده‌گوسْت. ٧

زبان ناطقه یعنی قوت ناطقه وزنیچون قوت حذف اولندی اضافت بیانیه‌در ویا لامیه مجازا. شوق بونده اشتیاق معناسنه‌در. لال دلسزه دیرلر. کلك عجمدن کاف عربینك کسری ولامك سکونیله مسموعدر اما رومیلر کاف عجمینك کسریله استعمال ایدرلر. بیهده‌کو وصف ترکیبیدر زائد وباطل سویلیجی. — محصول بیت قوت ناطقه دلی اول جانانك اشتیاقنی وصف ایلمده دلسزدر. یعنی عاجزدر که حقیقتله وصف ایدمز. قنده قالدی دلی کسك زائد وباطل سولیجی قلم. حاصلی ناطقه که حی وزنده‌در شوق جانانك وصفنده لنك ولال اولنجه قلم که جماداتدن اوله ومذکور ایکی الچق صفتله موصوف اوله حقیقتله وصف ایده بیلورمی.

K. a. — وصف حسن او —

8.

رُخِ تو دَر دِلَم آمَد، مُراد خواهَم یافْت،

چِرا کِه حالِ نِکو دَر قَفایِ فالِ نِکوسْت. ٨

رخ تو تقدیر کلام خیال رخ تو. در دلم. در بونده بای صله معناسنه‌در. — محصول

بیت سنك رخك خیالی بلم قوت متخیلمه کلدی ان شاء الله تعالی مراد بولیسرم زیرا که دائما ایو حال ایو فال اردنجه‌در. یعنی سنك رخك خاطرمده مصور اولمق مبارك فالدر اردنجه حال وصلت مقرردر.

K. a. — در نظر آمد —

9.

نه این زمان دلِ حافظ دَر آتشِ طَلَبَست،

کِه داغدارِ اَزَل هَمچو لالـه خَودرُوست. ۹

داغدار وصف ترکیبیدر. بحسب لغت داغ طوتجی دیمکدر. اما بحسب اصطلاح صاحب داغ معناسنه‌در مالدار صاحب مال اولدیغی کبی. حاصل کلام داغی ومالی وار دیمکدر. ازل اولی اولمیانه وابد اخری اولمیانه دیرلر. ایکیسیده ذات بارینك صفتلریدر غیریده استعمالی تجوزادر. خودرو وصف ترکیبیدر. خود کندی ورو رویبدندن مشتق بتمك معناسنه‌در کندی بتجی یعنی کمسه تربیه‌سیله حاصل اولمیانه دیرلر. — محصول بیت حافظك کوکلی انجق بو زمانده طلب اتشنده دکلدر. یعنی وصال جانانیچون عشق اتشنه همان شمدی یانر دکلدر. بلکه لاله خودرو کبی ازلدن عشق اتشینك داغدرایدر. حاصلی یانه کلوب یانه کیدنلردندر. — بو غزلك قافیه‌لری معمول واقع اولمشدر مثلا دوست لفظنده تا روی وسین ردیف زائد وواو ردیف اصلی اما دوست لفظی مطلعدن غیری یرده اولسه واوی روی وسینی وصل وتایی خروج اعتبار ایلردك.

S. I. p. 72. — B. p. 12. — C. p. 11. — H. I. p. 44. — K. p. 58. Die Beits in folgender Reihe: 1. 2. 6. 5. 8. 3. 4. 7. 9.

24.

بحر رمل ‒ ◡◡ ,‒ ‒ ◡◡ ,‒ ‒ ◡◡ ,‒ ‒ ◡ ‒

1.

ایـن سِیَه‌چَرْده، کِـه شیرینیء عالَم با اوسْت،

چَشْمِ مَیْگون لَبِ خَنْدان دِلِ خُرَّم با اوسْت. ۱

سیه‌چرده قره یغز. شیرینی یا حرف مصدردر. چشم میکون شول کوزدر که اغی قزل اوله. خواجه بونی مقام مدحده ایراد ایلمشدر. اما قیافت نامه‌لرده اوصاف حسن

كاملى ذكر ايلدكلرى يرده كوزك اطرافى بياض اولمق معتبردر هر نقدر بياض اولسه اعلى‌در ديمشلر. خندان صفت مشبهه‌در كولكن ديمكدر. اكر بوندن مراد متبسم شكل ايسه مسلم والا مبالغه ايله كلمك عيوبدن معدوددر مكر كه خندان لبنى اكا ملازم اولنه اثبات ايده‌لر. دل خرم شاد كوكل يعنى شن معناسنه. — محصول بيت اول قره‌يغز كه عالمك لذتى وذوقى انكله‌در مى‌لونلو كوز وكولكن دودق وشن كوكل انكله‌در. يعنى خندان‌رو متبسم‌لب خرم‌دلدر كريه‌رو وغمكين‌دل دكلدر.

K. a. — آن سيه

2.

گَرْچِه شيرين‌دَهَنان پادْشَهانَنْد، وَلى

او سُلَيْمانِ زَمانَسْت كِه خاتَم با اوسْت. ۲

شعرا محابيب جنسنك دهاننى نكينه وخاتمه ويوزكه تشبيه ايدرلر زيرا دهانده خرده‌لك معتبردر. بيت ✻ دهان تنك شيرينش مكر مهر سليمانست ✻ كه نقش خاتم لعلش جهان زير نكين دارد ✻ دهانه خود شيرينلك لازم اولديغيچون مذكورلرى شيرينلكله جمع ايدرلر. — محصول بيت كرچه شيرين‌دهنلر پادشاهلردر اما اول جانان سليمان زماندركه خاتم انكدر. يعنى هر بر محبوب اوز باشنه پادشاهدر اما بزم جانانمز باشدر زيرا خاتم حسن وجمال انكله‌در. حاصلى خاتم محابيبدركه حسن ولطافت بونده ختم اولمشدر.

K. b. — آن سليمان

3.

خالِ مُشْكين، كِه بَر آن عارَضِ گَنْدُم‌گونَسْت،

سِرِّ آن دانه، كِه شُد رَهْزَنِ آدَم، با اوسْت. ۳

كندم كون بغداى اكليدر. — محصول بيت مشكين خال كه اول جانانك عارض كندم‌كونى اوزرنده‌در ادمك يولنى اوران دانه‌نك سرى اول خالله‌در. يعنى حضرت ادمك جنتدن خروجنه سبب اولان بغداى دانه‌سنك سرى رخ كندم‌كونندە اولان خالله‌در. هر كمكه اول خالى كوروب طمع ايدرسه حضور وصفا وراحتنه وداع ايدر.

4.

دِلْبَرَم عَزْمِ سَفَر كَرْد؛ خُدا را ياران،

چِه كُنَم با دِلِ مَجْروح، كِه مَرْهَم با اوسْت. ۴

خدارا. را تخصيص افاده ايدر. — محصول بيت دلبرم سفر نيتنى ايلدى. الله ايچون

بکا بر درمان ایلك ای یاران نیچه ایده‌ین دل مجروحه نه چاره ایده‌ین که مرهم اول دلبرمله‌در. یعنی کوکل انك فراقنه تحمل ایده‌میوب اضطراب ایدر بر چاره ایلك که کوکل بر مقدار سکونت وقرار بولسون.

5.

رویِ خوبَسْت و کَمالِ هُنَر وُ دامَنِ پاك،

لاجَرَم هِمَّتِ پاکانِ دو عالَم با اوسْت. ٥

روی خوب بانك سکونیله خوب‌رو معناسنه‌در. کمال هنر مصدردر فاعل معناسنه‌در کامل‌هنر دیمکدر. دامن پاك پاك‌دامن معناسنه‌در. حاصلی بو مصراعك الفاظنده تصرف ایلمینجه حمل صحیح اولمز. لاجرم لابد ولامحاله معناسنه‌در. یعنی محقق ومقرر دیمکدر. همت هانك کسری وفتحیله لغتدر قصد وارادت معناسنه. پاکاندن مراد اولیا وانبیا وملائکه‌در. — محصول بیت سفره عزم ایلین دلبر خوب‌رودر وکامل‌هنردر وپاك‌دامندر پس البته ایکی عالمك پاکلرینك همتی انکله‌در. یعنی بوقدر محسنات که انده واردر لازمدر که جمیع انبیا وملائکه اکا همت ایلیه‌لر.

K. a. — و کمال وَ هنر —

6.

با کِه این نُکْته تُوان گُفْت، کِه آن سَنْگین‌دِل

کُشْت ما را، و دَم عیسَیِ مَرْیَم با اوسْت. ٦

گفت بونده گفتن معناسنه‌در زیرا توان مضارع معناسنه‌در وقاعدهٔ مقرره‌در که ماضی مضارعه مقارن اولسه مصدریت معناسنی افاده ایدر. — محصول بیت بو نکته‌یی کیمه دیمك ممکن‌در که اول طاش یورکلو بزی هلاك ایلدی حال بو که حضرت عیسی نفسنه مالکدر. یعنی حضرت عیسی نفسنده خاصه بو ایدیکه احیای موتی ایدر ایدی وجانان اول نفسه مالك ایکن بزی هلاك ایلدی پس بونی کمه دیمك اولور که بر مناقض مصلحتدر. جانانه‌نك کندویه استغناسندن شکایتدر.

7.

حافِظ از مُعْتَقِدانَسْت، گِرامی دارَش،

زان کِه بَخْشایِشِ بَس روحِ مُکَرَّم با اوسْت. ٧

معتقداندن مراد بونده محباندر. زیرا تعبیر روزمره‌لرنده عاشقه متعقد دیرلر. گرامی

کافك کسریله وضمیله لغتده عزیز ومحترم معناسنه. کلستان ✻ جامهء کعبه را که می پوشند ✻ او نه از کرم پیله نامی شد ✻ با عزیزی نشست روزی چند ✻ لاجرم همچو او کرامی شد ✻ دارش امر مخاطبدر داریدندن طوت دیمکدر. شین ضمیر حافظه راجعدر. بخشایش اسم مصدردر بخشاییدندن اسرکیش ترحم معناسنه‌دور. روح مکرم انبیا واولیا ارواحنده مستعملدر. — محصول بیت ای جانان حافظ محب ومعتقدلرندندر انی عزیز طوت زیرا چوق انبیا واولیا ارواحی انکله‌در. یعنی حافظ پاك وپاك‌دامن احبادندر اکا عزت وحرمت ایله زیرا چوق ارواح طیبه‌نك اکا همتی معین وظهیردر. حاصلی اهل الله‌دندر سائر احبا واخلایه انی قیاس ایلمه.

S. I. p. 74. — B. p. 12. — C. p. 12. — H. I. p. 46. — K. p. 60. Die Beits in folgender Reihe: 1. 2. 5. 3. 4. 6. 7.

25.

بحر مضارع –⏑ –, –⏑– ⏑, ⏑– – ⏑, –⏑– ⏑, – – –

1.

دارَمْ اُمیدِ عاطِفَتی از جَنابِ دوسْت؛

کَرْدَم جِنایَتی، و اُمیدَم بَعَفْوِ اوسْت. ۱

عاطفتی وجنایتی‌ده یالر وحدت وتنکیر ایچون اولمق جائز. برینه قصر ایدنلر (سْ و شْ) تقصیر ایلدیلر. عاطفت شفقت فاعل وزنی اوزرینه مصدردر. جناب حولی واوك اطرافی. جنایت کناه. — محصول بیت دوست حضورندن مرحمت امیدم وار. یا بر مرحمت امیدم وار. کناه ایلدم ولی امیدم عفوینه‌در انك. یعنی دوستدن امید مرحمت وشفقتی قطع ایلمم زیرا کریم الشان عالی‌جنابدر واکرچه کناهم وار ولی غفران وعفوینه امیدم وار زیرا عفو وغفوردر.

2.

دانَم کِه بِگْذَرَد زِ سَرِ جُرْمِ مَن، کِه او

گَرْچِه پَری‌وَشَسْت وَلیکِن فِرِشْته‌خوسْت. ۲

جرم وجریمه کناه. پری‌وش. پری جنه دیرلر. وش ادات تشبیه‌در. پس پری‌وش دینلسه طبیعت نفرت ایلمز اما جن‌کبی دینلسه نفرت ایلر زیرا پری جنه دیدکلری خلق

یانده مشهور دکلدر. — محصول بیت بیلورم که بنم کناهم اوجندن یعنی جهتندن کچر زیرا جانان اکرچه پری‌کبیدر اما ملك‌خویلیدر. بو بیتده تاکید المدح بما یشبه الذم صنعتی وار زیرا که او کرچه پری‌وشست که دیدی انی کوزللکیله توصیف ایلدی. صکره ولیکن دیدی ایشیدن ظن ایلر که بونی ذم ایدیسردر. فرشته‌خوست دییجك بر مدحله داخی مدح ایدوب اولکی مدحی تاکید ایلدی. کناهم وجرمم باشندن وهوسندن کچر دینلر (ش° و س°) حق ادا ایلمدیلر.

3.

چَنْدان گِریسْتیم، کِه هَر کَس، کِه بَر گُذَشْت
دَرْ اَشْكِ ما، چو دید رَوان، گُفْت کین چِه جوسْت. ۳

چندان اولقدر. برگذشت. بَر حرف تاکیددر. در اشك ما. دَر بونده از معناسنه‌در. مَا لفظی اشکه مناسب واقع اولمشدر. اشك برگذشته مقیددر. روان صفت مشبهه‌در. مشترك لفظدر اقمق ویورمك بیننده اقغان ویورکن معناسنه. مثلا ابه یعنی صویه صفت اولسه اقغان معناسنه‌در. اما سروه وغیری‌یه صفت اولسه یورکن یعنی صالنغان معناسنه‌در. کین اصلنده که این ایدی ترکیب اولمغله کین اولدی. جو یایله ویاسز مستعملدر. اما اضافت حالتنده یانك اثباتی لازمدر. — محصول بیت اولقدر اغلدق جانان عشقندن که هر کمسه که بزم کوزمز یاشندن کچوب یعنی اقغان کوردی ایسه حیرت ایدوب دیدی که بو نه ایرمقدر. یعنی عشق جاناندە اولقدر کریه وبکا ال ویردیکه سیلاب وجویبار پیدا اولوب روان اولدیکه کورن وبو جویدن کچن دیدیکه بو نه جوی‌در.

چندان گریستم که هر آنکس که بر گذشت
در دیده‌ام چو دید روان گفت این چه جوست K.

4.

سَر ما چو گوی بَر سَرِ کویِ تو باخْتیم؛
واقِف نَشُد کَسی کِه چِه گویَسْت، و این چِه کوسْت. ۴

کوی بونده طوب معناسنه‌در. سر کوی محله اوجی وسوقاق باشی. باختیم متعدیدر اویناتدق یعنی فدا ایلدك. — محصول بیت سنك محله‌ك اوجنده باشلرمزی طوب کبی اویناتدك هیچ کمسه واقف ومطلع اولمدی که بو طوب نه طوبدر وبو محله نه محله‌در. یعنی جانان عشقنه جانلر وباشلر فدا ایلدك اما کمسه بلمدی بو جان وباش فدا ایلین کمدر وکمك عشقنه‌در. حاصلی عشق جانانی دلده جان کبی صقلرز اغیاردن.

K. a. — ما سر چو

5.

بی گُفت‌وگُوی زُلْفِ تو دِل را هَمی کَشَد،

با زُلْفِ دِلْکَشِ تو کِرا رویِ گُفت‌وگُوسْت. ٥

کفت‌وکو بونده عداد اسماءندر. اول جهتدن بی داخل اولمغه صالح اولمشدر زیرا بی جوامده داخل اولور مشتقاته داخل اولمز. معناسی دیمه قومه یعنی سوز ساو دیمکدر. همی کشد. می حال ایچوندر وبا تاکید ایچوندر اما بونده مراد استمراردر. دلکش وصف ترکیبیدر کوکل چکیجی دیمکدر ایکی معنایه. بری کوکل الیجی. وبریسی کوکل چکیجی یعنی جر وجذب ایدیجی. کرا مرکبدر که ایله رادن. که اسمدر من معناسنه ذات ذوی العقوله دلالت ایدر. را حرف تخصیصدر کرا کیمك دیمکدر. کمه دین (س°) حق معنایی بلمدی. روی بونده وجه‌در جهت معناسنه نه وجهی وار دیرلر نه اصلی وار دیبجك یرده. — محصول بیت سنك زلفك دلی کفت‌وکوسز یعنی عللسز وبهانه‌سز چکر الور پس سنك کوکل الیجی زلفکله کفت‌وکویه کیمك وجهی وار. یعنی زلفك دل دیوانه‌یی کفت‌وکوسز کندی حالنده تك دوررکن الدیغی تقدیرجه پس سنك کوکل چکیجی زلفکه کیمك مجالی وار کفت‌وکو ایلمکه. بو تقدیرجه با صله معناسنی افاده ایدر.

K. a. همی برد —

6.

عُمْریسْت تا زِ زُلْفِ تو بوئی شَنیده ام،

زان بوی دَر مَشامِ دِلِ مَن هَنوز بوسْت. ٦

عمریست یای وحدتله بر زمان وبر مدت دیمکدر. بوی یا وحدت ایچوندر. مشام ککز یعنی بورنده قوقی الان عضو. هنوز الان معناسنه‌در. — محصول بیت سنك زلفکدن بر قوقی اشیدلدنبرو بر زماندر واول زلفکدن اشتدیکم قوقیدن کوکلم مشامنده الان قوقی وار. یعنی زلفکك بویی بر مرتبه مؤثردر که نیچه زماندن برو قوقسنی دویمشم والان کوکلم مشامندن الدیغم قوقو کتمز. بونده شنیده بوییده معناسنه‌در یعنی حاسهء سمعی حاسهء شم مقامنده استعمال ایلدی. دللرنده بو استعمال چوقدر.

ع ❋ بوی بنفشه بشنو وزلف نکار کیر ❋

7.

هیچَسْت آن دَهان کِه نَبینَمْ ازو نِشان،

مویَسْت آن مِیان، و نَدانَم کِه آن چِه موسْت. ٧

هیچست ان دهان دهانی هیچلکله وصف ایلدی زیرا دهانك خرده‌سی معتبردر.

کوچکلکی معتبر اولدیغندن‌در که شعرا جوهر فرد وجزء لا یتجزی ونقطهٔ موهوم دیرلر. وبعضیسی کلیا یوق ایلدی شویله که نام ونشان قومدی نتکم کمال بیورر. بیت * وصف دهن تنگ تو بسیار شنیدیم * رفتیم وبی نام ونشان هیچ ندیدیم * مویست ان میان میانه مو اطلاق ایلدی زیرا میان نقدر انجه اولسه معتبردر. بیت * میان یار چو مویست نقش من دارد * خیالی بین که ازو نازکی همی بارد. — محصول بیت جانانک دهانی هیچدر که اندن نام ونشان کورمم میانیده مویدر اما بلمم که اول نه مودر. دهان ومیانی صبوحی بر بیتده خوب جمع ایلمش. بیت * میان مویی بود از کاکل عنبرفشان او * دهان هم یک سر مو باشد از موی میان او *

K. a. از آن نشان —

8.

دارَم عَجَب زِ نَقْشِ خَیالَت، کِه چون نَرَفْت

از دیده‌ام، کِه دَمْبَدَمَش کار شُسْت‌وشوسْت. ۸

معناده شین ضمیری کاره مصروفدر. شست شستندن وشو شوییدندن مشتقدر. شستن یومق وشوییدن ارتمق بونده لازم معناسنه‌در. پس شست‌وشو یونمه ارنمه معناسنه اسملردر. — محصول بیت سنک خیالك نقشندن عجب طوترم که نیچه کتمدی کوزمدن که دائما ایشی یونمه وارنمه‌در. یعنی عشق اضطرابندن بوقدر کریه وبکا که ایدرم وکوزمدن که بوقدر ایرمقلر اقر تعجب ایدرم سنک خیالك نقشندن که کوزمدن نیچه یونب وارینوب کتمیه. — بعض نسخه‌ده خیالش واقع اولمش ضمیر شینله جانانك خیالی دیمك اولور.

K. a. — ز نقش خیالش — (vergl. Comm.)

9.

حافِظ، بَدَسْت حالِ پَریشانِ تُو، وَلی

بَر بویِ زُلْفِ دوسْت پَریشانِیَت نِکوسْت. ۹

بوی بونده ایکی معنایه اولمق ممکن‌در قوتو وامید. پس قوتی‌یه قصر ایلمك (س° و ش°) تقصیردر. — محصول بیت ای حافظ سنك پریشان ونامضبوط حالك یرامزدر اما جانانك زلفی امیدیله یا قوتسی سببیله پریشانلغك ایودر. یعنی اکرچه فراق پریشانلغیله حالك بددر اما وصال جمعیتی امیدیله پریشانلغك ایودر فراقك پایانی وصالدر.

K. a. — پریشان و تو —

K. b. — زلف یار —

S. I. p. 76. — B. p. 12. — C. p. 12. — H. I. p. 48. — K. p. 60. Die Beits in folgender Reihe: 1. 2. 5. 6. 7. 8. 3. 4. 9.

26.

بحر رمل —◡——, —◡——, —◡——, —◡—

1.

آن شَبِ قَدْری، کِه گُویَنْد اَهْلِ خَلْوَت، اِمْشَبَسْت؛

یا رَب این تَأْثیرِ دَوْلَتْ از کُدامین کَوْکَبَسْت. ١

قدریده یاء وحدت ویا تنکیر ایچوندر. وحدته قصر ایدنلر (ش° و س°) تقصیر ایلدیلر. خلوت وخلا مصدرلردر خلا یخلو یعنی نصر بابندن. امشب اصلنده این ایدی شبده وروزده وسالده نون میمه قلب اولور لزوما. یا رب بونک کبی مقامده تعجبا معناسنه‌در نتکم سابقا ذکر اولندی. کدامین کدام قنقی. یا نسبت نون تاکید نسبت ایچوندر. وبعضیلر دیدیلر که کدام وکدامین لغتدر نسبت ملحوظ دکلدر والله تعالی اعلم. کوکب یلدزدر. — محصول بیت اول قدر کیجه‌سی که اهل خلوت ذکر ایدرلر بو کیجه‌در تعجبا بو دولت تاثیری قنقی کوکبه منسوبدر. یاخود قنقی کوکبدندر. کانه که خواجه‌یه بر کیجه وصلت میسر اولمش ایمش پس طالعینک تاثیرندن تعجب ایدوب بیورر یا رب بو سعادت عظما نه یلدزک تاثیریدر که بو دولتی هرکز طالعمدن رجا ایلمزدم. — اندر ان موکب که بر پشت صبا بندند زین بیتنی بو بیتدن اول یازمق کرک وشهسوار من بیتنی مخلصک اوستنده متصل یازمق کرک که تکرار قافیه عیبی بر مقدار خفی اوله. بز صکره منتبه اولدق یوخسه اهمال ایلمزدک.

2.

تا بَگیسوی تو دَسْتِ ناسَزایان کَم رَسَد،

هَر دِلی دَر حَلْقَهٔ دَر ذِکْرِ یا رَب یا رَبَسْت. ٢

تا حرف تعلیل. کیسو کاف عجمینک کسریله صاچ بولکنه دیرلر. بیت ❋ صاچ بولکیدر کیسو بلمز کشی ناداندر ❋ ناسزایان الف ونونله جمع اولمش ذوی العقولدن اولدیغیچون. ناسزای یایله ویاسز لغتدر لائق اولمین کمسه‌یه دیرلر. مصرع ❋ ناسزا اولدر که لائق اولمیا ❋ کم بویله مقامده کلیا ترکدن عبارتدر نتکه سابقا راز دهر کمتر چو دیدیکنده بیان اولدی ایدی. پس اکسک ایریشه دین (س°) اکسک سویلمش. دلی یا وحدت ویا تنکیر ایچون. وحدته قصر ایلینلر (ش° و س°) تقصیر ایلدیلر. حلقه حانک فتحی ولامک سکونیله انسان دائره‌سنده وغیریده لامک فتحیله‌در. یا وحدت ایچوندر. یا رب یا رب‌دن بونده دعا مراددر. — محصول بیت سنک کیسوکه ناسزالرک الی ایرشممکیچون هر دل ویا بر دل بر حلقه‌ده یا رب ذکرنده‌در. یعنی

دست اغیاردن کیسوکه دکمکیچون حلقه‌لرنده اولان دللر یا رب یا رب دیو اللهه تضرع ونیاز ایدرلر.

3.

کُشْتَهٔ چاهِ زَنَخْدانِ تو ام، کَز هَر طَرَف

صَدْهَزارَش گَرْدَنِ جان زیرِ طَوْقِ غَبْغَبَسْت. ۳

زنخدان چکه کموکی بونده اکك مرادد‌ر. صدهزارش. شین ضمیر چاه زنخدانه راجعدر ومعناده غبغبه مصروفدر. طوق بونده چنبردر. غبغب اصل لغتده غبغب وغبب خروسك وصغرك بوینی التنه صارقن‌در. اما عجم انسانك اکك التنده یومریجه کوره‌یه دیرلر که ترك اکا صقاق دیر که اول کوزللرك محسناتندندر. ایمدی طوق غبغب دیدیکی غبغبك دکرمیلکیدر. — محصول بیت سنك اکك چوقرینك هلاکی وکشته‌سیم که هر جانبدن یوزبیك جان بوینی انك غبغبی چنبرینك التنده‌در. یعنی جانانه غبغب بر مرتبه حسن ولطافت ویرمشدر که هر کورن اکا اسیر ومبتلا اولور.

4.

شَهْسُوارِ مَن، کِه مَهْ آئینه‌دارِ رویِ اوسْت،

تاجِ خَورْشیدِ بَلَنْدَش خاكِ نَعْلِ مَرْکَبَسْت. ۴

بعض نسخه‌ده نعل سم مرکبست دوشمش. شهسوار اتلی پادشاه. ائینه‌دار اکثر ماشطه‌ده استعمال ایدرلر وشول کمسه که بر ائینه النه الور وکزدیرب اله صونر وائینه‌یی النه الوب بقان النه بر اقچه ویا بر قاچ منغر ویرر. اکاده ائینه‌دار وائینه‌کردان دیرلر. مصراع ثانیده محتمل الضدین صنعتی وار یعنی تاج خاك اوله ویا خاك تاج اوله. — محصول بیت بنم شهسوارم که مه انك ائینه‌داریدر یعنی خدمتنه ملازمدر بلند خورشیدك تاجی انك اسپی نعلینك طبراغی بلند خورشیدك تاجیدر. بوندن مرادی جانانی استعظامدر یعنی بر مرتبه‌ده عالی‌جنابدر که ای خدمتکاری وکنش سیسی‌در.

5.

عَکْسِ خَویْ بَر عارِضَش بین، کافْتابِ گَرْمْرَوْ

دَر هَوایِ این عَرَق تا هَسْت، هَر روزَش تَبَسْت. ۵

خوی واو رسمیله پیدا وی قافیه‌سنده واقع اولور یعنی عرقدر. کرم‌رو تیز یوریجی دیمکدر. یوزی اسی کنش دیین (س°) خطای فاحش ایلدی. هر روزش تبست هر روزدن مراد

دوام وثباتدر. یعنی کنشه اشعهسنك کمال غلبهسندن حاسهٔ بصر بقمغه تحمل ایدهمدیکندن دترر کبی کورینور اول دترمك ثباتنه تب اطلاق ایلمش. تبله عرقك مناسبتی اولدیغیچون عرقی تبله جمع ایلدی. — محصول بیت جانانك عارض پاکی اوزرنده درك عکسنی کور که زیاده تیز یوریجی کنش بو عرقك ارزوسندن هر کون استمه چکر. یعنی روینك کمال لطافت وصفاسندن عرق هنوز منبعنده اولوب مساماتدن رویك یوزینه خروج ایلمکسزین عکسنی بشرهنك ظاهرنده کور که افتاب تیز یریجك سیر ایدهین دیو هر کون بو هواده یعنی عکسنی کورمك ارزوسندن محموم کبی دترر انك عارضی اوزره اولان عرقك عکسنی یعنی لطافتنی کورم دیو. عکسی لطافتله تفسیر ایلین کمسنه شاعرك مرادینی اکلمدی.

K. a. — تابِ خوی

K. b. شبست هر روزش —

6:

مَن نَخواهَم کَرْد تَرْكِ لَعْلِ یار وُ جامِ مَیْ؛

زاهِدان مَعْذور داریدَم، کِه اینَم مَذْهَبَسْت. ٦

کرد بونده کردن معناسنهدر زیرا مضارعه مقارندر. لعل یاردن مراد لبدر تشبیه مطلق طریقیله. زاهدان منادی. داریدم جمع مخاطبدر. میم ضمیر منصوب متصل معناسنهدر. اینم. این اسم اشارتدر میم متکلم معنادهٔ مذهبه مقیددر مذهبم اینست تقدیرندهدر. — محصول بیت بن لعل یاری وجام میی ترك ایدر دکلم ای زاهدلر بنی معذور طوتك که بو در مذهبم. یعنی عمرم بویله کچمشدر وبونکله معنادم بکا بوندن کچمك خیلی مشکلدر. مصرع ❊ خیلی مشکلدر کشی ترك ایلمك معنادینی.

7.

اَنْدَر آن مَوْکِب، کِه بَر پُشْتِ صَبا بَنْدَنْد زین،

با سُلَیْمان چون بِرانَم مَن کِه مورَم مَرْکَبَسْت. ٧

موکب میمك فتحی وکافك کسریله بونده اتلی بلوکیدر. پشت ارقه. زین اکر. پشت صبایه اکر بغلمقدن غرض صبایه سوار اولمقدر. برانم. راندن سورمکدر. بونده دیزکین دیزکینه چاتوب یورمکدن کنایتدر یعنی همعنان اولمق. مور قرنجه. مرکبدن مراد بونده بینکدر. — محصول بیت شول اتلیلر ایچنده که صبایی اکرلیوب سوار اولورلر بن حضرت سلیمانله همعنان اوله بیلورمیم که بینکم قرنجهدر. یعنی حسن وجمال صاحبلری که کوزللکیله غیرموجودی موجود ایلمکه قادرلردر بن انلرك اراسنده جانانمله همعنان اوله بیلورمیم که المدهٔ قرنجهدکلی سرمالم یوقدر. بعض نسخهده

چون یرینه کی واقع اولمش قچن معناسنه. پس کی برانم لفظنی چقروب معناسنی سلیمانله قچن یوقری کلم دین کمسنه هم ترکیبده خطا ایلمش هم معناده. — بو غزلده ایکی بیتده قافیه مکرر کلدی پس لائق بو ایدیکه بیتك بری مطلعك اخیرنده یازلملی ایدیکه عیوبدن عد اولنمییدی.

8.

آبِ حَیْوَانَش زِ مِنْقارِ بَلاغَت می چَکَد،

زاغِ کِلْكِ مَن، بَنامیزَد، چِه عالی‌مَشْرَبَسْت. ۸

اب حیوان اب حیات دیمکدر. حیوانش. شین ضمیر زاغ کلکه راجعدر اضمار قبل الذکر طریقیله. منقار قوش بورنی. قلمك بورننی یعنی اوجنی اکا تشبیه ایدرلر. میچکد فعل مضارع طملر دیمکدر چکیدندن مشتق. زاغ قرغه. کلك قلم. سیاهلقده قرغه‌یه تشبیه ایلمشدر. بنامیزد کلمهء تحسیندر بارك الله دیمکدر. بنامیزد ایکی لفظدن مرکبدر وبنام لفظنده اولان با قسم ایچوندر الله ادی حقیچون دیمکدر دین کمسنه (س°) هم ترکیب دیدیکنده خطا ایلدی هم معناده. — محصول بیت بنم قلمم زاغی بارك الله نه عالی‌مشربدر که منقار بلاغتندن اب حیوان طملر. غرض کندینك بلاغتنی توصیفدر. قلمه اسنادی مجازیدر. منقارك بلاغته اضافتی استعاره طریقیله‌در. بنامیزد اکثر محللرده تحسین معناسنه‌در.

9.

آن کِه ناوَك بَر دِلِ مَن زیرِ چَشْمی می زَنَد

قوتِ جانِ حافِظَش دَر خَنْدَهء زیرِ لَبَسْت. ۹

ناوك قوغش اوقی یعنی زنبورك اوقی. قوغشدن اتلدیغیچون قوغش اوقی دیرلر. زیر چشمی. یا تنکیر ایچوندر. زیر چشم کوز التندن یعنی نهانی. قوت جان غدای روح دیمکدر. خندهء زیر لب کولمسمك یعنی تبسم ایلمك. — محصول بیت اول جانانکه یورکمه کوز التندن غمزه اوقنی اورر حافظ جاننك ازغی انك دودق التنده تبسم ایلمسنده‌در. یعنی حافظه نهانی نظر صالوب کولمسی روحنه حیات ویرر.
K. a. — بر دلم از زیر —

S. I. p. 79. — B. p. 13. — C. p. 13. — H. I. p. 49. Die Beits in folgender Reihe: 1. 7. 2—6. 8. 9. — K. p. 61. Die Beits in folgender Reihe: 1. 2. 3. 5. 7. 4. 8. 6. 9. (Vergl. Comm.)

27.

بحر رمل ⏑⏑––, ⏑⏑––, ⏑⏑––, ⏑⏑–

1.

مَطَلَب طاعَت و پَیْمان و صَلاح از مَنِ مَسْت،

کِه بَپَیْمانهکَشی شُهْره شُدَم روزِ اَلَسْت. ١

مطلب نهی مخاطبدر طلبیدندن مشتق طلب ایلمه دیمکدر. طلب لفظ عربیدر لفظ عربیکه عجم تصرف ایلیه یعنی مصدر وماضی ومضارع وامر ونهی صیغهلرینه چکه اکا معمول دیرلر مثلا طلبیدن وطرزیدن کبی. طاعت اصلنده انقیاد معناسنهدر. صکره عبادتده استعمال ایلدیلر. پیمان قول وقراردر. صلاح ضد فساددر. مست اسرك. پیمانهکش وصف ترکیبیدر پیمانه چکیجی. معنای لازمسی باده ایچیجی. شهرت وشهره مصدرلردر فتح بابندن اما شهرت بونده مفعول معناسنهدر. رباعی ✻ کر شهره شوی بشهر شر الناسی ✻ ور کوشهنشین شوی همه وسواسی ✻ به زان نبود کر خضر والیاسی ✻ کس نشناسد ترا توکس نشناسی ✻ الستده همزه استفهام ایچوندر. لست فعل ماضی نفس متکلم وحدهدر لیسدن. لیس فعلدر افعال ناقصهدن اما ماضیسی مستعملدر انجق. الست دیمك دکلمیم دیمکدر. روز الستدن مراد الله تعالی ارواحه الست بربکم دیدیکی کوندر. بو بر مطول بحثدر محلی تفسیرلردر. بونده مراد روز ازلدن کنایتدر. — محصول بیت بندن طاعت وعبادت وعهد وپیمان وعمل صالح طلب ایلمه زیرا بن روز ازلده بادهنوشلغله مشهور اولدم. یعنی زهاد وعباده لائق اولان اعمالی بندن طلب ایلمه ای اهل ظاهر بن رند بادهنوش پیر اولدم بندن سنك مطلوبك حصوله کلمز.

2.

مَن هَمان دَم کِه وُضو ساخْتَم از چَشْمَهء عِشْق،

چار تَکْبیر زَدَم یَکْسَره بَر هَرْچِه کِه هَسْت. ٢

چار تکبیر زدم میت نمازی دورت تکبیرله اولور. پس بر نسنهنك کلیا ترکی لازم اولسه اکا چار تکبیر زدم دیرلر یعنی بن اندن کچدم. — محصول بیت بن اول دم که عشق چشمهسندن ابدست الدم امور دنیانك جمعیسنه بر اوغوردن چار تکبیر اوردم. یعنی بن که عاشق اولدم جانان محبتندن غیری هرنه که رنك تعلق قبول ایلر انلردن کلیا کچدم.

3.

مَیْ بِدِه، تا دِهَمَتْ آگَهی از سِرِّ قَضا

کِه: بَرویِ کِه شُدَم عاشِق و بَر بویِ کِه مَسْت. ۳

آگهی یا حرف مصدر. قضادن مراد حکم الهیدر. — محصول بیت می ویرکه سکا سر قضا وقدردن خبر ویره‌یین که کیمك روینه عاشق اولدم وکیمك بوینه مست اولدم. یعنی باده ویر که مست اولوب بی‌اختیار راز نهانی فاش ایدوب عشق وعاشقلغی وکیمه عاشق اولدیغم وکیمك بوینه مست اولدیغم بر بر سویله‌یم زیرا باده بر جوهردر که البته کوکلمده اولانی اظهار ایدر نته‌کم مشهوردر ایقلق ایله فکر ایلدیکنی سرخوشلق ایله سویلر دیرلر.

K. b. — و آز بوی —

4.

کَمَر کوه کَمَسْت از کَمَرِ مور اینْجا،

نااُمید از دَرِ رَحْمَت مَشَو ای باده‌پَرَسْت. ۴

کمر کوه طاغ بلی. کم اکسك. کمر مور. کمر بونده بل معناسنه‌در. اینجا دیدیکی یعنی باب عشقده. در رحمت اضافت بیانیه‌در. — محصول بیت طاغ بلی اکسك یعنی ضعیف‌رکدر قرنجه بلندن مراد بونده یعنی عشق یوکنی کوترمده ای جانانك عشقی باده‌سن نوش ایلین عاشق در رحمت جانان‌دن نا‌امید اولمه. یعنی بار کران عشق جانانه طاغلر متحمل دکل ایکن ای باده محبت جانانی نوش ایدن سن تحمل ایله ومرحمت وشفقت جانان‌دن نا‌امید اولمه البته زور محبت سنی جانانه واصل ایدر.

5.

بِجُز آن نَرْگِسِ مَسْتانه، کِه چَشْمَش مَرَساد،

زیرِ این طارَمِ فیروزه کَسی خَوش نَنِشَسْت. ۵

بجز با حرف زائد. شین ضمیر نرکسه راجعدر که چشمدن کنایتدر. مرساد نهی غائبدر رسانیدندن ارشدرمك معناسنه. بونده دعا مراددر یرامز کوز دکمسون مقامنده استعمال ایدرلر. بونده حشو ملیح واقع اولمش. طارم رانك فتحی وضمیله لغتدر درم اوینه دیرلر که کوچر اولیلر قورب ایچنده اوتوررلر. طارمی چارداقله تفسیر ایلین یوقارودن پرواز ایلمش. فیروزه پیروزه‌دن معربدر جوهر جنسندن لاجورد رنکلی بر طاشك اسمیدر. بونده طارم فیروزدن مراد فلکدر تشبیه طریقیله. — محصول بیت

27.

اول جانانك مستانه چشمندن غیری که اکا یاوز کوز دکمسون بو فلك پیروزه‌رنکك التنده حضور ورفاهیتله کمسه اوتورمدی. کانه یعنی چشم جانان هر ایش که ایشلر عشاق کوکلین مجروح ایلمك وقانن دوکمك وسائر مظالم که اندن صادر اولور هیچ کمسه‌نك حدی یوقدر. سن بیچون بویله ایلدك یا ایلرسن دییه. بویله ایکن یرنده ذوق وصفا ایله اوتورر. اما اندن غیری هرکس ایلدیکنك مکافات وجزاسنی کورر.

6.

جان فِدایِ دَهَنَت باد، کِه دَر باغِ نَظَر

چَمَن‌آرایِ جَهان خوشْتَر از این غُنْچه نَبَسْت. ۶

فدا‌ده فا مکسور اولسه مد وقصر جائز. واما فا مفتوح اولسه مقصوردر انجق. فدیه وفدا وفدا بر معنایه‌در بر کمسه‌یه بر نسنه ویرمکله قورترمغه دیرلر. اما بویله مقامده قربان معناسنه‌در. باد امر غائب صیغه‌سیدر. موقع دعاده واقع اولمش. باغ نظر تقدیر کلام باغ عالم نظردر مضاف محذوفدر. چمن‌آرای وصف ترکیبیدر. جهانه مضاف اولمشدر تقدیر کلام چمن جهان‌آرای‌در. چمن‌آرایدن مراد اهل سنت مذهبنده خلاق عالمدر وحکما مذهبنده واهب الصوردر که سابقا ذکر اولمش با قافیه‌سنده. غنچه‌دن مراد دهاندر که شعرای عجم غنچه‌یه تشبیه ایدر. اما شعرای روم غنچه‌یه لبی تشبیه ایدر ولا مناقشه. — محصول بیت جان سنك دهنکه فدا اولسون که عالم نظر باغنده جهان چمن‌آرای یعنی الله بو غنچه‌دن ایورك غنچه بغلمدی. یعنی سنك دهانکدن موزون ومطبوع وشیرین باغ عالمده بر دهان مخلوق اولمدی.

7.

حافِظ از دَوْلَتِ عِشْقِ تو سُلَیْمانی شُد،

یَعْنی از وَصْلِ تو اش نیسْت بَجُز باد بَدَسْت. ۷

سلیمانی‌ده یا تنکیر ایچون. وحدت ایچون دین (ش°) معنایی ملاحظه ایلممش. — محصول بیت حافظ سنك عشقك دولتنده سلیمان اولدی که وحوش وطیور ورياحه حکم ایدردی. مقصودینی تفسیر ایدوب دیر که یعنی سنك وصلکده النده یلدن غیری نسنه یوق یعنی وصالکدن کلیا محرومدر.

C. a. سلیمانی کرد —
K. a. یافت —

S. I. p. 82. — B. p. 13. — C. p. 13. — H. I. p. 51. — K. p. 37. Die Beits in folgender Reihe: 1—4. 6. 5. 7.

28.

بحر رمل ‎—◡— —◡—— ,—◡—— ,—◡——

1.

زاهِدِ ظاهِرپَرَسْت از حالِ ما آگاه نیسْت؛
هَر چِه گُویَد دَر حَقِ ما، جایِ هیچ اِکْراه نیسْت. ۱

ظاهرپرست اهل ظاهره دیرلر. اكراه بونده استكراه معناسنه‌دره. والا معنا صحيح اولمز زيرا متعديدر. — محصول بيت اهل ظاهر زاهد بزم حالمزدن اكاه دكل بزم حقمزده هرنه سويلرسه هيچ اكراه يرى يوقدر. يعنى زاهدلر عارفلرك ضدى ونقيضى‌در اردلرنجه غيبت ومساويدن خالى دكللردر. پس خواجه بيورر كه بزم حقمزده هرنه كه ديرلرسه معذورلردر وبز اول ديدكلرينى كريه كوروب انجنمزز زيرا انلر بزم حالمزى بلمزلر واكر بلسه‌لر هيچ ايدرلرميدى.

K. b. — در حق ما هر چه گويد

2.

دَر طَريقَت هَر چِه پیشِ سالِك آیَد خَیْرِ اوسْت؛
دَر طَریقِ مُسْتَقیم، ای دِل، کَسی گُمْراه نیسْت. ۲

طريقتدن مراد بونده سلوكدر. كمراه يول يتريجى ازغون معناسنه كه عربيده اكا ضال ديرلر. — محصول بيت حالت سلوكده هرنه كه سالك اوكنه كلورسه انك خيرلوسيدر اى كوكل كمسه طوغرى يولده كمراه يعنى ازغون دكلدر. حاصل كلام سلوك حالنده هرنه عقبه كه سالكه واقع اولورسه عاقبتنه نظر ايدنجه انك خيرلوسيدر زيرا اكا اول حق جانبندن تربيه وارشاددر. بو بيت عدم اكراهه حكم تعليلدر.

K. b. — در صراط مستقيم

3.

تا چِه بازی رُخ نُمایَد: بَیْدَقی خواهیم رانْد،
عَرْصَهٔ شَطْرَنْجِ رِنْدان را مَجالِ شاه نیسْت. ۳

تا بونده ايا معناسنه‌در تعجب ايچون. بازى ايوندر. بونده بازى ورخ وبيدق وعرصه وشطرنج وشاه ذكرى مراعات نظير صنعتيدر. عرصه اصطلاحده شطرنج يرينه ديرلر

یعنی بساط شطرنجدر. شطرنج شینك کسریلەدر اصلندە اما فتح شینلە مشهوردر. بوندە شاهدن مراد کشت لفظیدر کە شاهی اویناتمغیچون دیرلر کە اکرچە خلق تاسز کش دیرلر اما اصلی تا ایلەدر ننتکم حضرت مولانا جامی بیورر. بیت ✽ بکشت وکار جهان دل مبند کاخر کار ✽ زکشت مات شود شاه عرصەء شطرنج ✽ وننتکم مولانا اصفی بیورر. بیت ✽ غنیمتست لب کشت وبادە کرچە زکشت ✽ میان عرصە کریزان بود شە شطرنج. — محصول بیت عجبا نە اویون یوز کوسترر هلە بر بیدق سورمك استرز زیرا رندلر شطرنجینك میداننده کشت دیمکە مجال یوقدر. یعنی ایا نە صورت یوز کوسترر هلە عاشق اولوب بر مقدار یانوب یاقلمق استرز زیرا عشاق رندە انك عشقی میداننده دفعة وصلتە مجال یوقدر اتش عشقلە پختە اولوب صاف وپاك اولمینجە. مصراع اولك معناسی بیانندە تا نە اویون یوز کوسترسە بیدق سورسك کرك دین کمسنە (س°) لفظنە مطابق معنا ویرممشدر.

4.

چیسْت این سَقْفِ بَلَنْدِ سادَهء بِسْیارْنَقْش·

زین مُعَمّا هیچ دانا دَر جَهان آگاه نیسْت. ۴

سقف عربیدە طوانە دیرلر. سادە بی‌نقش دیمکدر. بسیارنقش پرنقش دیمکدر. صنعت طباق قبیلندندر کە مطابقەدە تضاددە دیرلر. معما لغتدە لفظ مشترکدر اسم مفعول واسم زمان ومکان ومصدر میمی ماببنندە. اما اصطلاحدە مذکور اولان معما اسم مکان معناسندن ماخوذدر. بوندە تعریفی لازم دکل مراد ایدن معما کتابلرندە کورسون. دانا صفت مشبهەدر عربیدە علیم معناسنە. — محصول بیت ندر بو پرنقش سادە یوجە سقف. پرنقش دیدیکی حقیقة کواکبلە مزین اولدیغیدر. وسادە دیدیکی کوندز نجوم کورنمیوب سادەوش مری اولندیغیدر. وسقف بیوردیغی اهل شرع مذاهبی اوزرە مسطح اولدیغنە اشارتدر والا اهل حکمت وهیات مذهبی اوزرە کروی الشکلدر. بو معمادن جهاندە بر عالم اکاه دکلدر. یعنی افلاك ونجوم حقیقتندە هیچ کمسە اکاه دکلدر. حاصلی بوقدر بیك یلدز مخلوق اوللی کە نە اشنور ونە اسکر ونە چورر ونە قورر. پس بو معمانك حقیقتنی اللە تعالی بیلور انجق.

5.

این چە اِسْتِغْناسْت یا رَبْ، این چِە قادِرِ حِکْمَتَسْت،

کِین هَمَه زَخْمِ نِهان هَسْت وُ مَجالِ آه نیسْت· ٥

بعض نسخەدە این چە قادر حاکمست واقع اولمشدر. یا رب بوندە عجبا معناسنەدر.

قادر حکمت قادر بر حکمت معناسنه‌در یعنی حکمت مقدوریدر. — محصول بیت عجبا بو نه استغنادر وحکمته قدرتدر که بوقدر کزلی یاره وار اه ایلمکه مجال یوق. یعنی جانانه‌نك حکمته قدرتی واستغناسی عجب قدرتدر واستغنادر که عاشقلر دللرینه بوقدر زخم اوررلر واه ایلمکه مجاللری یوق. حاصلی جانانه‌نك وضعی وحرکتی حکیمانه‌در که متباین اشیانك جمعنه قادردر.

K. a. چه قادر خاکمست — (vergl. Comm.)

K. b. — و نهان است —

6.

صاحِبِ دِیوَانِ ما گُوئی نَمی دانَد حِساب،

کانْدَرین طُغْرا نِشانِ حِسْبَةً لِلّهِ نیسْت. ٦

صاحب دیوان وزیر اعظملرده استعمال اولنور. وعجمده نظام الملك نام بر وزیر اعظم کلمشدر که بغدادده نظامیه مدرسه‌سی انکدر. انکده لقبی بعض تواریخده صاحب دیواندر. نمی داند حساب یعنی حشری بلمز. مضاف الیه محذوفدر. کاندرین. که عدم علمه علتدر. طغرا لفظ فارسیدر براتلرده واحکامده یازدقلری نشاندر عربیسی توقیعدر. بو ذکر جزء واراده‌ء کل قبیلندندر یعنی یازیلان مراد احکامك بر جزویدر اما حقیقة دیوانلرده وزیرلر اجرا ایلدکلری احکامدر. بونده طغرا ذکری حسبة لله ایچوندر که احکامك یوقارو کنارنده یازرلر. رومده سلاطین سالفه دورنده یازیلان احکامده کورمشز حسبة یازار انجق لله لفظنی یازمزلر. نشان بونده ایهام طریقیله ذکر اولمشدر زیرا هم طغرایه هم علامته دیرلر حسبة لله‌ده بویله‌در یعنی شکل کتابت که احکام کنارلرنده یازارلر هم معناسی مراددر. — محصول بیت بزم وزیر اعظمز کویا که حساب وحشره عالم دکل. یعنی حشر اجساده وحساب عذابه قائل دکل. زیرا بو طغراده اجرا ایلدیکی احکامده حسبة لله نشانی یوق. حاصلی اجرا ایلدیکی احکام عدالت اوزره دکل شرعه وقانونه اویمز. ظاهر بونده قوام الدیندن غیری وزیر اعظم مراددر.

C. S. b. — کیندرین

7.

هَر کِه خواهَد، گُو: بیا؛ وُ هَر چِه خواهَد، گُو: بِگُو.

کِبْر و نازِ حاجِب وُ دَرْبان درین دَرْگاه نیسْت. ٧

گو ایکی مقامده بله خطاب عامدر. بعضلر دیدیلر بو بیت وزیر ثانی که قوام الدین

حسن ایدی اول زمانده انك خصوصنده دینلمشدر. — محصول بیت وزیر ثانی وزیر اعظم کبی دکل بلکه هر کم کلمك استرسه دی کلسون وهرنه که سویلمك استرسه دی سویلسون قپوچینك بو قپوده استغناسی وتکبری اولمز. یعنی بر کمسه‌یه رد ومنع یوقدر هر کم استرسه کیرر وهرنه سویلرسه سویلر بو بابده کمسه‌یه ظلم اولمز. حاجب ودربان قپوجی‌یه دیرلر ایکی لفظی مراد بر بیتده جمع ایلمکه حشو قبیح دیرلر. نازله حاجب مابیننده واو عطف ایراد ایدنلر (س° و ش°) معنای بیتدن اکاه دکللر ایمش.

C. b. — ناز و حاجب — (vergl. Comm.)

K. هر که خواهد گو بیا و هر که خواهد گو برو
کیر و دار و حاجب دربان درین درگاه نیست.

8.

هَر چِه هَسْت از قامَتِ ناسازِ بی‌اَنْدامِ ماسْت،
وَر نَه تَشْریفِ تو بَر بالایِ کَس کوتاه نیسْت. ۸

ملا لاری حکایت ایدردیکه بر کون خواجه‌یه قوام الدین حسن بر خلعت کیدیرر وبو خلعت خواجه قدینه کوتاه کلور مکر خواجه حضرتلرینك قد وبالاسی حد اعتدالدن متجاوز ایمش پس قوام الدین لطیفه طریقیله خواجه‌یه تشریف ما کوتاهی کرد دییجك خواجه‌ده بو بیتی بالبداهه سویلر. — ناساز اویمز دیمکدر. بی‌اندام یاقشقسز. بالای بوی یعنی قده دیرلر. — محصول بیت هرنه قصور که وار بزم اندامسز ناساز قدمزدندر والا سنك خلعتك کمسه قامتنه کوتاه دکل. یعنی سنك احسانك هرکسه کمال اوزره‌در قصور ونقصان موهوب لهده در انجق.

9.

بَر دَرِ مَیْخانه رَفْتَن کارِ یَکْرَنْگان بُوَد،
خودْفِروشان را بَکویِ مَیْفِروشان راه نیسْت. ۹

یکرنکان یکرنکك جمعیدر ظاهری باطنه اویان کمسه‌یه یعنی مرایی اولمیانه دیرلر. خودفروشان وصف ترکیبیدر فروشیدندن مشتق کندین صاتیجلر. — محصول بیت میخانه قپوسنه وارمق ساده‌دل بی‌ریا عاشقلر ایشیدر مرایی خودفروشلره میخانه‌جیلر محله‌سنه یول یوقدر. یعنی بی‌ریا عاشق صادقلر واصل اولدیغی مقامه مرایی زاهدلر وعابدلر واصل اولمز دیمکدر.

28.

10.

بَنْدهٔ پیرِ خَراباتَم، کِه لُطْفَش دائِمَسْت،
وَر نه لُطْفِ شَیْخ و زاهِد گاه هَسْت و گاه نیسْت. ١٠

که حرف تعلیلدر. — محصول بیت پیر میخانه‌نك قولیم كه لطف واحسانی دائمدر یوخسه شیخ وزاهدك لطفی گاه وار وگاه یوقدر. یعنی پیر خراباتك هر وقت كه یاننه وارسك سنی بر ایكی جامله پادشاه عالم ایدر اما شیخ وزاهدك لطفی وفیضی دائمی دكل بلكه ارادت الهیه‌یه موقوفدر مستفیض اولورسه افاضه ایدرلر والا ایلمزلر.

11.

حافِظ ار بَر صَدْر نَنْشینَد، زِ عالی‌مَشْرَبیسْت،
عاشِقِ دُرْدی‌کَش اَنْدَر بَنْدِ مال وُ جاه نیسْت. ١١

ار بر صدر ننشیند یعنی منصب قضا وتدریس وسائر مناصب علمائی قبول ایلمزسه عالی‌همتلكدندر. دردی‌كش وصف تركیبیدر درد چكیجی یعنی ایچیجی. دردی یاء مشدده ایله عربیدر شرابك بالجغنه دیرلر. یاسز عجم استعمالیدر نتكم اصفی بیورر. بیت ❊ نریخت درد می ومحتسب زدیر گذشت ❊ رسیده بود بلایی ولی بخیر گذشت ❊ بو بیتده ایهام لطیف واردر دردی‌كش ذكر محل واراده‌ٔ حال قبیلندندر زیرا بالچق ایچلمز اوزرنده اولاندر ایچلن. — محصول بیت حافظ اگر صدرده اوتورمزسه. یعنی بر منصب قبول ایلمزسه. همت‌بلندلكندندر زیرا عاشق باده‌نوش مال ومنصب قیدنده دكلدر. حافظ اگر صدر اوزره اوتورمزسه عالی‌همتلكندندر دینلر مقصود بیتی بلممشلردر.

S. B. C. a. عالی مشربست —
K. a. عالی همتیست —

S. I. p. 84. — B. p. 14. — C. p. 14. — H. I. p. 53. Die Beits in folgender Reihe: 2. 3. 4. 1. 5—11. — K. p. 63. Die Beits in folgender Reihe: 1. 2. 3. 5. 4. 6—11.

29.

بحر مضارع ‒ ‒ ◡ ‒, ‒ ◡ ‒ ◡, ◡ ‒ ‒ ◡, ‒ ◡ ‒ ‒

1.

آن پَیْكِ نامه‌بَر، كِه رَسید از دِیَارِ دوسْت،

وَاوَرْد حِرْزِ جان زِ خَطِ مُشْكْبارِ دوسْت، ۱

بعض نسخه‌ده نامور دوشمش. پیك معروفدر رومده شاطر دیدكلریدر. نامه مكتوبه دیرلر. نامه‌بر وصف تركیبیدر مكتوب ایلتجی معناسنه‌در. اصلنده برنده‌ء نامه ایدی. كه رابط صفت بالموصوفدر. دیار لفظ عربیدر دارك جمعی اولر دیمكدر. تانیث معنوی قبیلندندر. اما بویله مقاملرده مملكت معناسنده مستعملدر ذكر حال وارادهء محل قبیلندندر. واورد بونده واو عطف مفتوح اوقنوب اوردك همزه‌سی وصل اولمق كركدر كه موزون اوله. وبو و جمله رسید جمله‌سنه معطوفدر. پس ان پیك مبتدا وبیت ثانی خبری اولسه كرك. واوی ایراد ایلمین وایراد ایلیوب معنای عطفی رعایت ایلمین مراده واصل اولممشدر. حرز تعویذدر كه اوغلنجقلرك قوللرینه وبیونلرینه بغلرلر یعنی خلق حمائل دیدیكیدر. ع ✻ حرز جانهاست نام دلبر ما ✻ جان حمائلی دیمكدر جانانه‌نك مكتوبنه تعظیما حرز جان دیمشدر. مشكبار وصف تركیبیدر مشك یاغدریجی باریدندن مشتقدر. خطه مشكبار اسنادی مجازیدر جهت جامعه سیاهلقدر. — محصول بیت اول مكتوب ایلتجی پیك كه دوست دیارندن كلدی ایرشدی دخی دوستك مشك یاغدریجی خطندن جان حمائلی كتوردی.

K. a. — پیك نامور كه — (vergl. Comm.)

C. K. b. آورد ohne وَ (vergl. Comm.)

2.

خَوش می دِهَد نِشانِ جَمال وُ جَلالِ یار،

خَوش می كُنَد حِكایَتِ عِزّ وُ وَقارِ دوسْت. ۲

بعض نسخه‌ده مصراع ثانی بویله واقع اولمشدر ✻ تا در طلب شود دل امیدوار دوست ✻ عز خلاف ذلدر. وقار حلم ورزانت معناسنه‌در. — محصول بیت اول پیك نامه‌بر دوستك جمال وجلالی نشاننی خوب ویرر ودوستك عز ووقارینی كوزل حكایت ایلر. یعنی دوستك اوصاف حمیده‌سنی اعلا ادا ایدر. — ومذكور مصراعك معناسی بویله اولور كه دوستك اوصاف جمیلنی خوب ادا ایدر تاكه دوسته امیدلی كوكل طلبنده اوله. یعنی جانانك اوصاف كمالنی ذكر ایلمدن غرضی عشاقه رغبت ویروب وصلنه طالب ایلمكدر.

3.

دِل دادَمَش بمُژْدهٔ، و خَجْلَت هَمی بَرَم

زین نَقْدِ کَم‌عِیَار، کِه کَرْدَم نِثارِ دوسْت. ٣

بعض نسخه‌ده زین نقد خویش واقع اولمش. شین ضمیر پیکه راجعدر. مژده مشتلقدر. با حرف صله‌در. خجلت اوتانمق. کم اکسك ناقص معناسنه‌در. عیار عینك کسریله مصدردر مفاعله بابندن. یعنی مکائیل وموازینك خفت وثقلتنی المق که ترکیجه اکا داده دیمکله تعبیر اولنور. — محصول بیت اول پیکه مشتلق دیو کوکل ویردم حال بو که اوتانورم بو عیاری اکسك نقددن که دوسته نثار ایلدم.

K. a. — جان دادمش

4.

شُکْرِ خُدا کِه از مَدَدِ بَخْتِ کارْساز

بَر حَسْبِ آرْزوسْت هَمَه کار و بارِ دوسْت. ۴

شکر خدایه مضافدر اضافت مصدر الی مفعوله. کارساز وصف ترکیبیدر سازیدندن ایش دوزیجی معناسنه. حسب مقدار معناسنه‌در ضرورت وزنیچون سین ساکن قلنمشدر. کار وبار. کار ایش. بار اتباع قبیلندندر ایش وکوج دیمکدر. — محصول بیت شکر اللهه که موافق طالع مددندن ارزومز مقدارنجه‌در دوستك جمیع ایشی وکوجی. یعنی هرنسنه که دوست خصوصنده استدك الله تعالی میسر ایلدی.

K. b. — بر حسب مدّعاست

5.

سَیْرِ سِپِهْر و دَوْرِ قَمَر را چه اِخْتِیَار

دَر گَرْدِشَنْد بَر حَسَبِ اِخْتِیَارِ دوسْت. ٥

سپهر فلکدر. کردش اسم مصدردر دونش معناسنه. حسب سینك فتحیله بونده اصل اوزره کلمشدر. خواجه دور قمری سیر سپهره عطفندن بو اکلنور که قمرکده سپهر کبی مستقل سیری ودوری اوله سپهرك سیرندن قطع نظر. اما اویله دکل بلکه قمرك باشقه فلکی واردر بو کورنن فلك تختنده یعنی فلککلکنده که قمر انك ایچنده مرکوزدر بر تخته‌نك ایچنده بر میخ مرکوز اولدیغی کبی که اول فلکه فلك تدویر دیرلر. پس قمر انکله حرکت ایدر وبشقه حرکتی یوقدر. شویله معلوم اوله چه اختیار دیدیکی

حکما مذهبنی رددر زیرا انلر افلاکك سیر ودوری ارادیدر دیمشلر وحرکی کندو ذاتندندر خارجدن دکلدر دیو اثبات ایلمشلر. — محصول بیت افلاکك ونجومك ایلدکلری سیر ودورنده اختیارلری یوقدر بلکه دوستك اختیاری وارادهسی مقدارنجه کردش ودورده درلر. یعنی بونلرك سیر ودوری دوستك امریلهدر کندیلرینك ارادهلریله دکلدر. اکر دوستدن مراد ذات باری ایسه کلام حقیقیدر واکر جانان ایسه مجازیدر. صنعت غلو قبیلندندر. بو بیتك مضموننه تاثیرات نجوم وافلاك خلط ایلینلر (س° و ش°) خلط کلام ایلمشلر.

6.

گَر بادِ فِتْنه هَر دو جَهان را بَهَم زَنَد،

ما وُ چِراغِ چَشْم و رَهِ اِنْتِظارِ دوسْت. ۶

باد فتنه اضافتی بیانیه. بهم زند قرش مورش ایلیه دیمکدر. ما و چراغ بو ایکی واو سابقا بیان اولنمشدر. چراغ لغتده مومك فتیلهسنده یانن اتشدر. انتظار نظر معناسنهدر. اما خلق تتلنمق معناسنده استعمال ایدرلر. انتظار مجازا تتلندیغی یوله دیرلر. — محصول بیت اکر فتنه یلی ایکی عالمی بر برینه ئاتوب قارش مورش ایدرسه بز چراغ چشمله دوستك انتظاری یولندهیز. یعنی تمام عالمی فتنه واشوب احاطه ایدرسه بز کوزمزی دوستك انتظارندن ایرمزز. چراغ چشمدن مراد خدادر دین تشبیه طریقله خطا سویلدی.

7.

کُحْلُ ٱلْجَواهِری بَمَن آر، ای نَسیمِ صُبْح،

زان خاكِ نیکْبَخْت، کِه شُد رَهْگُذارِ دوسْت. ۷

کحل الجواهر سرمه جنسنك بر نوعیدر. خاکی نیکبختلغله صفتلدی دوسنك پایمالی اولدیغیچون. رهگذار کچید یعنی کچهجك یر — محصول بیت ای نسیم صبح بکا بر کحل الجواهر کتور اول سعادتلو خاکدن که دوستك کچید یری اولدی. یعنی دوستك پایمالی اولمغله دولت وسعادت کسب ایلین ترابی کوزمزه توتیا ایدهلم.

8.

مائیم و آسْتانَهء یار وُ سَرِ نِیاز؛

تا خوابِ خَوش کِرا بُوَد اَنْدَر کَنارِ دوسْت. ۸

واولر ینه معهود واولردر. سر نیاز اضافت بیانیهدر. نیاز لغتده عرض احتیاج معناسنهدر.

پس سر نیازدن مراد همان نیازدر. خواب بونده اویخو معناسنه. کنار یان یعنی عند معناسنه‌در. — محصول بیت بزز واستانهء یاره عرض احتیاج ایلمك عجبا دوستك قتنده طاتلو اویخو کیمه میسر اولور. یعنی بز استانهء یارده خلوص خاطرله وصفای طوینله نیازله ملازمنده‌یز ایا دوستك همخوابی اولوب طاتلی اویخو کیمه نصیب اوله.

K. a. — و آستانهء عشق و سر —

K. b. — کرا برد اندر —

9.

دُشْمَن بَقَصْدِ حافِظ اَگَر دَم زَنَد چِه باك.

مِنَّت خُدای را کِه نَیَم شَرْمْسارِ دوسْت. ۹

دم زند نفس اوره یعنی تکلم ایلیه. — محصول بیت دشمن حافظ قصدینه یعنی حقنه سوز سویلرسه نه باك. یعنی باك اولمز دیمکدر. منت اللهه که دوستك شرمساری دکلم. یعنی دوستك مقبولی اولدیغمدن صکره دشمن هرنه سویلرسه سویلسون. بیت ✻ اکر یارم بنمله یار اولورسه ✻ نه غم عالم قمو اغیار اولورسه ✻ بو غزلده واقع اولان دوست خدادر دین (ش°) خدایی بلمه‌مش.

S. I. p. 87. — B. p. 14. — C. p. 15. — H. I. p. 56. — K. p. 64. Die Beits in folgender Reihe: 1—3. 5. 4. 6—9.

30.

بحر رمل ‿–– ,–‿–– ,–‿–– ,–‿––

1.

مَرْحَبا ای پَیْكِ مُشْتاقان، بِدِه پَیْغامِ دوسْت،

تا کُنَم جان از سَرِ رَغْبَت فِدایِ نامِ دوسْت. ۱

پیك مشتاقاندن صبا مراد اولمق وار یاخود پیك جانان. رغبت میل معناسنه‌در. فدای نام مصدرك مفعولنه اضافتی تبیلنددر. — محصول بیت ای مشتاقان عاشقلر پیکی مرحبا دوستك خبرین ویر تا رغبت جهتندن دوستك نامنه جانمی فدا ایلیه‌یم. یعنی مبارك نامنی استماع ایدنجه بی‌اختیار نام شریفنه جان ودل نثار ایده‌یم.

2.

والِه وُ شَیْداسْت دائم، هَمْچو بُلْبُل دَر قَفَس،

طوطیءِ طَبْعَم زِ عِشْقِ شَكَّر وُ بادامِ دوسْت. ۲

والَه حیران. شیدا دیوانه. قفس لغتده صاد حرفنده یازیلور. دواوین مجمده سین ایله ده صاد ایله ده یازارلر. قوش حبس ایلدکلری قفس. شکری لبه ودهانه استعاره ایدرلر. بادامدن مراد چشمدر. شعرا چشمی بادامه تشبیه ایدرلر. — محصول بیت تفسده بلبل کبی دائم واله وشیدادر طبعم طوطیسی دوستك شکر وبادامندن یعنی دوستك لب ودهان وچشمندن. طوطینك غداسی شکر وبادام اولدیغیچون بونلری طوطیله جمع ایلدی. بو بیتده مصراع اول مصراع ثانی‌یه مرهوندر.

K. b. — ز شوق شکر

3.

زُلْفِ او دامَسْت و خالَش دانَهءِ آن دام، و مَن

بَرْ اُمیدِ دانَهءِ اُفْتادهام دَر دامِ دوسْت. ۳

من لفظی مصراع ثانی‌یه مرهوندر. — محصول بیت اول جانانك زلفی دوزاقدر وخالی دانهء دوزاقدر وبن بر دانه امیدیله دوستك دوزاغنه دوشمشم.

K. b. — دانهء افتادم اندر دام —

4.

سَر زِ مَسْتی بَر نَگیرَد تا بَصُبْحِ روزِ حَشْر

هَر کِه چون مَن دَرْ اَزَل یَك جُرْعه خورْد از جامِ دوسْت. ۴

بر نگیرد قالدرمز. تا انتهای غایت ایچوندر. بصبح. با حرف صلة. صبح مضاف اولمش روزه وروز حشره. جرعه قدح وغیری قابك دیبنده ایچمکدن قلان شربت ویا شرابدر. — محصول بیت باشنی مستلکدن حشر کوننك صباحنه‌دك قالدرمز هر کمسه که ازلده دوستك جامندن بنم کبی بر جرعه ایچدی. یعنی اول کمسه‌نك که وجودی ازلده عشق ومحبت شرابیله سرشت اولدی اول کمسه حشر کوننك صباحنه‌دك شراب عشقله مست اولور.

5.

مَن نَكُفْتَم شَمّهء از شَرْحِ شَوْقِ خَودْ از آن
دَرْدِ سَر باشَد نُمودَن پيش از اين اِبْرامِ دوسْت. ٥

شمّه لغتده قوقی معناسنه. اما بونده مراد بر جزویدر. ابرام لغتده بر نسنه‌یی محکم ایلمکدر. اما بونده مراد تکلیفدر. — محصول بیت بن کندو شوقم شرحندن جانانه بر شمه سویلمدم زیرا که دوسته شمدن کیرو ابرام باش اغریسیدر. یعنی اظهار محبت کافیدر شوق واشتیاق جانانه ابرام وتکلیف مالایطاقدر زیرا بویله اوضاعدن محابیب جنسی زیاده متاثر اولور. حاصل کلام شرح شوق واشتیاقده نوعا تمدح لازم کلور بو ایسه عادتنا باردر هر کیمدنکه صادر اولورسه خصوصا عاشقك معشوقه.

من نوشتم نامهء از شرح شوق خود ولی K. a.

6.

مَيْلِ مَن سوي وِصال، وُ قَصْدِ او سوي فِراق؛
تَرْكِ كامِ خَود كِرِفْتَم، تا بَر آيَد كامِ دوسْت. ٦

تا حرف علتدر. — محصول بیت بنم میلم وصال جانانه‌در وجانانك قصدی فراق جانبنه ایمدی بن کندو مرادم ترکنی طوتم تا دوستك مرادی حاصل اولسون. یعنی چونکه انك مقصودی فراق وهجراندر بن انك مقصودینی اختیار ایلدم.

7.

گَر دِهَد دَسْتَم، كَشَم دَر ديده هَمْچون توتِيَا
خاكِ راهی، كان مُشَرَّف كَرْدَد از اَقْدامِ دوسْت. ٧

توتیا کوز اوتیدر. قدم لغتده طبانه‌در. اما خلق ایاق معناسنده استعمال ایدرلر. — محصول بیت اکر بکا ال ویررسه کوزمه توتیا کبی چکین شول بر طپراغی که دوستك طبانلرندن مشرف اوله. یعنی دوستك ایاغی طپراغی بکا ال ویروب میسر اولورسه انی کوزمه توتیا کبی چکین.

8.

حافِظ اَنْدَر دَرْدِ او می سوز، بی دَرْمان بِساز،
زان كِه دَرْمانی نَدارَد دَرْدِ بی‌آرامِ دوسْت. ٨

بساز بونك کبی یرده قانع وراضی اول دیمکدر. درمانی‌ده یا وحدت یا تنکیر

ایچوندر. بی‌ارام بر لحظه دکنمین نسنه. — محصول بیت ای حافظ جانان درد والمنده یان ویاتل ودرمانسزلغله قانع وراضی اول انکیچونکه دوستك ارامسز دردینك درمانی یوقدر.

K. a. — سوز و با درمان مساز

K. b. — درد بی درمان دوست

S. I. p. 90. — B. p. 15. — C. p. 15. — H. I. p. 58. — K. p. 66.

31.

بحر مجتث ‒ ◡◡ , ◡‒◡‒ , ◡◡‒‒ , ◡‒◡‒ , ◡‒◡

1.

صَبا، اَگَر گُذَری اُفْتَدَت بِکِشْوَرِ دوسْت،

بِیَار نَفْحَهٔ از گیسوِی مُعَنْبَرِ دوسْت. ۱

صبا منادی. گذریده یا وحدت ویا تنکیر ایچوندر. افتدت تاء ضمیر مخاطب. کشور اقلیم ومملکت معناسنه‌در. نفحهء یا وحدت ایچوندر. کیسو صچدن بر بولك. معنبر اسم مفعولدر عنبردن ماخوذدر اما ماضیسی ومضارعی وسائر مشتقاتی مستعمل دکل. — محصول بیت ای صبا اکر دوست مملکتنه کذرك دوشرسه یعنی اوغررسك دوستك عنبرلی کیسوسندن بر قوقی کتور. صبایه خطاب انکیچوندر که نشر نفحات ایلین صبادر اول حرکت ایلمینجه بوی کیسوی جانان دماغلری معطر ایلمز.

2.

بِجانِ او، کِه بَشُکْرانه جان بَر اَفْشانَم،

اَگَر بَسوِی مَن آری پَیَامی از بَرِ دوسْت. ۲

بجان با حرف قسم. بشکرانه شکرانه‌یه یا شکرانه ایچوندر. بر افشانم. بر حرف تاکید. افشانم فعل مضارع نفس متکلم وحده. از بر. بر تن معناسنه‌در یعنی عند. — محصول بیت دوستك جانی حقیچون که شکرانه‌یه یا شکرانه ایچون جان نثار ایدرم اکر دوست یانندن بنم طرفمه بر خبر کتوررسك. بو اوچ بیت متوالیا صبا ایله مکالمه‌در.

31.

3.

وَگَر چُنان کِه دَر آن حَضْرَتَت نَباشَد باد،

بَرایِ دیدهٔ بِیَاوَر غُباری از دَرِ دوسْت. ۳

واو حرف عطف. گر اگر. چنانکه بونده شویله که معناسنه‌در. وگر انجلین که دین یکلش ادا ایلمشدر. در آن. در بونده باء صله معناسنه‌در. حضرتت. حضرت یقین وحولی معناسنه‌در. تا خطاب ایچون. باد بونده اجازت معناسنه‌در نتکم بو بیتده. بیت ٭ تو داده باد هر خسی ٭ من مرده از غیرت بسی ٭ یکبار میرد هرکسی ٭ بیچاره جامی بارها ٭ بو بیتنده اولکی باد اجازت معناسنه‌در. برای دیده. برای ادات تعلیلدر دیده ایچون. — محصول بیت واگر شویله که جانانك یاننه ویا حولیسنه سکا اجازت اولمز ایسه کوزه توتیا اولمغیچون دوستك تپوسندن بر غبار کتور.
وگر چنانچه در آن حضرتت نباشد بار K. a.

4.

مَن گَدا و تَمَنّایِ وَصْلِ او هَیْهات،

مَگَر بَخواب بِبینَم خَیالِ مَنْظَرِ دوسْت. ۴

من گدا من گدایه مضاف اولمشدر. یای بطنیله تمنا وتقاضا وغیری‌لر یعنی تفعل وتفاعل بابنك ناقصدن مصدرلرینك عین الفعللرینی مفتوح ایدرلر لام الفعللری الفه قلب اولمغیچون. ارزو معناسنه‌در. هیهات اصلنده فتح اوزره مبنی در اما بویله یرلرده ساکن اوقنور. معناسی بعددر. میسر دکلدر دیمکدر. ایله تفسیر ایلین (س°) بعید سویلمش. خواب بونده دوشدر. منظر بونك کبی یرلرده یوزدر زیرا اول انساندن نظره کلن اولدر. پس منظر اولمش اولور بونده نظرگاه دیمك شبهه‌دن خالی دکل. — محصول بیت بن گدا وفقیر واڭك وصلنی ارزو وطلب ایلمك بعیددر که هیچ مناسبتی یوقدر مگر دوشده کورم منظر خیالی. یعنی وصلتی تمنی ایلمك بنم حدم ومقدارم دکل دوشده خیال روینی کورمك تمنی ایلیم زیرا دوشده کورینن خیالدر واول هرکسه میسردر.
K. b. — ببینم جمال و منظر —

5.

دِلِ صَنَوْبَرِیَم هَمْچو بید لَرزانَسْت

زِ حَسْرَتِ قَد و بالایِ چون صَنَوْبَرِ دوسْت. ۵

صنوبرده یا نسبت ایچوندر. دلدن مراد بونده یورکدر که انی صنوبر قوزاغنه تشبیه

ایلمشلردر. بید سکود اغاجینه دیرلر. لرزان صفت مشبهه‌در لرزیدندن دترکن معناسنه. سکوده دتره‌مکی صفت ایدرلر هر دلده مجازا زیرا حقیقتده دترین یپراغی‌در اغاجی دکل. قد وبالا عطف تفسیر قبیلندندر بوی وبوص معناسنه. قدی بالایه مضاف ایدوب بالایه بلند معناسنی ویرنلر (س° و ش°) ترکیبده ومعناده خطا ایلمشلر. صنوبر بو صنوبردن درخت صنوبر کندی مراددر که درخت چامك بر نوعیدر که محبوبلر قامتنی اکا تشبیه ایدرلر. — محصول بیت بنم صنوبری قلبم سکود کبی دترکندر دوستك صنوبر کبی قد وبالاسی حسرتندن. یعنی دوستك صنوبر کبی موزون قامتنی اکوب حسرتندن یورکم سکود کبی دترر.

B. C. a. قد بالای (ohne وَ) (vergl. Comm.)

6.

اَگَرْچِه دوسْت بَچِیزی نَمی خَرَد ما را،

بَعالَمی نَفِروشیم موئی از سَرِ دوسْت. ٦

بچیزی یا وحدت ویا تنکیر ایچون. نمی خرد خریددن صاتون المز. بعالمی یا تنکیر ایچوندر. نفروشیم نفی مستقبل. موئیده یا وحدت افاده ایدر. — محصول بیت اکرچه دوست بزی هیچ نسنه‌یه المز اما بز دوستك باشندن بر قلی دنیایه صاتمزز. یعنی دوست بزی هیچه صاترسه بز انك بر قلنی بتون دنیایه صاتمزز.

7.

چِه باشَد ار شَوَد از بَنْدِ غَم دِلَش آزاد،

چو هَسْت حافِظِ مِسْکین غُلام و چاکَرِ دوسْت. ٧

چه باشد نه اولور دیمکدر یعنی نه لازم کلور. آر اکردن مخففدر. دلش شین ضمیر مصراع ثانیده حافظه راجعدر اضمار قبل الذکر طریقیله. غلام وچاکر بونده عطف تفسیر واقع اولمش قول وقوللقجی معناسنه. — محصول بیت نه اولور یعنی نه لازم کلور اکر کوکلی غم قیددن ازاد وفارغ اولورسه چونکه مسکین حافظ سنك قولك وقوللقجکدر. یعنی سکا مخصوص قوللردن اولیجق کوکلنده قید غم کرکمز زیرا سن عالی‌جناب سین قوللرکده سکا اویمق کرك. حاصلی سائرك قوللرندن متمیز اولمق کرك غم چکممده.

S. I. p. 91. — B. p. 15. — C. p. 16. — H. I. p. 59. Es fehlt das 3. Beit. — K. p. 97.

32.

بحر مجتث ⏑–⏑–, ⏑⏑––, ⏑–⏑–, ⏑⏑–

Robinson IV.

1.

بِیَا، کِه قَصْرِ اَمَل سَخْت سُسْت‌بُنْیَادَسْت،

بِیَار بادَه، کِه بُنْیَادِ عُمْر بَر بادَسْت. ١

بیا خطاب عامدر ومصراع ثانی‌یه مرهوندر. قصر امل اضافتی بیانیه‌در. قصر کوشکدر. اما امل امید. سخت لغتده قتی معناسنه. اما بونده زیاده معناسنه‌در. سست ککشك. بنیاد بنا معناسنه وتمل معناسنه. — محصول بیت کل که قصر امید زیاده کوشك بنیادلیدر ایمدی باده کتور که عمر بنیادی باد اوزره‌در. یعنی طول امللره دوشوب زمان استقبالی فکر ایدوب انك تشویشنه دشمك بی‌فائده‌در زیرا عمره اعتماد یوقدر. پس باده کتور نقدی یعنی حاضری خوش کوره‌لم که عالمده خلود وبقا یوقدر. بیت ✲ بو دمی خوش کوره‌لم حیرتیا ✲ بو دمه ایرمدی قالدی نیچه‌لر ✲

2.

غُلامِ هِمَّتِ آنَم، کِه زیرِ چَرْخِ کَبود

زِ هَرچِه رَنْگِ تَعَلُّق پَذیرَد آزادَسْت. ٢

غلام بونده قولدر. همت هانك کسریله وفتحیله لغتدر قصد معناسنه. کبود کوك بویه. رنك تعلق اضافتی بیانیه‌در. پذیرد فعل مضارعدر پذیریدندن قبول ایلر معناسنه. ازاد قول مقابلی حر معناسنه‌در. — محصول بیت اولکسك همتنك قولیم که بو کوك فلکك التنده تعلق رنکنی قبول ایلین شیئدن ازاددر. یعنی هرنسنه که اکا تعلق قابلدر امور دنیویه‌دن اندن قورتلمش اوله بن انك بنده‌سیم. — بو غزل خواجه‌نك بلند غزللرندندر وبو بیت اهل عارفان اراسنده ضرب مثل حکمنده‌در.

3.

چِه گُویَمَت، کِه بَمَیْخانه دوش مَسْتِ خَراب

سُروشِ عالَمِ غَیْبَم چِه مُژْدَها دادَسْت، ٣

مست خراب اضافتله کچکین سرخوشه دیرلر. پس خرابی مسته عطف ایدنلر (س° و ش°) زائد ایلمشلر، سروش فرشته‌در. غیبم مصدر مفعولنه مضاف اولمشدر.

مژدها جمع مژده‌در مشتلقلر دیمکدر. — محصول بیت نه دیین سکا که میخانه‌ده دون کیجه کچکین سرخوش ایکن عالم غیبك فرشته‌سی نه مشتلقلر ویرمشدر.

K. a. مست و خراب — (vergl. Comm.)

4.

کِه: ای بَلَنْدنَظَر شاهْبازِ سِدْره‌نِشین،

نِشیمَن تو نه این کُنْجِ مِحْنَت‌آبادَسْت. ۴

که رابطه‌در مژده‌لری بیان ایدر که بو بیتله بیت اتی اولسه کرك. ای حرف ندا مناداسی شاهبازدر ضرورت وزنیچون صفتندن که بلندنظردر تاخیر اولمشدر. تقدیر کلام ای شاهباز بلندنظردر عالی‌نظر دیمکدر. سدره‌نشین وصف ترکیبیدر. سدره‌دن مراد سدرة المنتهادر که مقام حضرت جبریل امیندر علیه السلام. نشیمن نونك فتحیله وکسریله لغتدر اوتوره‌جق یردر وقوشلرك وسائر حیواناتك کیجیله یاتق ایدندکلری یردر. محنت‌اباد خراب‌اباد کبی مبالغه افاده ایدر مجازا یعنی محنت وخرابله عمارت اولان یردر. حاصلی صافی محنت وخرابدن تعبیردر کانه که فاعلی محنت وخراب اوله. — محصول بیت سروش عالم غیب ویردیکی مشتلقلر بو بیتك وبوندنصکره کلان بیتك مضمونیدر که ای سدره‌نشین بلندنظرلی شاهباز بو محنت‌اباد بوجغی سنك نشیمنك دکل. یعنی بو سفلی مقام سکا لائق مقام دکلدر.

5.

تُرا زِ کُنْگُرَهٔ عَرْش می زَنَنْد صَفیر،

نَدانَمَت کِه دَرین دامْگَه چِه اُفْتادَسْت. — ۵

ترا سکا. کنکره قورقولقدر مناره وکوپری وحصار قورقولغی کبی که عربجه اکا شرفه دیرلر شینك ضمیله ورانك سکونیله. عوام غلط ایدوب شرفه دیرلر فتح شین ورا ایله. عرش لغتده طواندر سقف معناسنه. اما اصطلاحده فلك تاسعه دیرلر فلك اطلس وفلك الافلاك وفلك اعظم ومحدده دیرلر. صفیر قوش اوازی وصقلق. اما اکثر طغان جنسنك اوازنده استعمال ایدرلر. بونده بونلردن غیری ذی روحك اوازینه مستعاردر. ندانمت. تا خطاب ایچوندر ضمیر منصوب متصل معناسنه. دامکه دامکاهدن مخففدر قاعدهٔ مذکوره اوزره دوزاق قوره‌جق یر دیمکدر. افتادست واقع معناسنه. — محصول بیت سکا عرش قورقلغندن اواز ایدرلر بلمم که بو دنیا دامکاهنده نه‌ك واقع اولمشدر. یعنی سنك مقامك ارواح قدس مقامیدر وسنی اول مقامه دعوت ایدرلر بلمزم بو عالم صغراده نه‌ك واقع اولدی که بوکا بوقدر تشبث وتعلق ایلمش‌سین. سروش عالم غیبك کلماتی بونده ختم اولدی.

6.

نَصیحَتی کُنَمَت، یاد گیر و دَر عَمَل آر،

کِه این حَدیث زِ پیرِ طَریقَتَم یادَسْت: ٦

نصیحتی یا وحدتیچوندر. یاد کیر. یاد لفظ مشترکدر اکمق وازبرلمك معناسنه. بونده ازبرلمك معناسنه‌در زیرا کیر یاد لفظیله قید اولنسه ازبر معناسنه‌در. اما کردن لفظیله مقید اولسه اکمق معناسنه‌در. در عمل. در حرف صله. آر امر مخاطبدر اریدندن. مضارعی ارد کلور. که حرف تعلیل. این حدیث دیدیکی اشارتدر سویلیجك سوزه. یادست. یاد بونده‌ده ازبر معناسنه‌در. — محصول بیت سروش عالم غیبك سوزی تمام اولدیسه خواجه کندی کلامنه ابتدا ایدوب بیورر سکا بر نصیحت ایده‌یم ازبرله وعمله کتور که بو نصیحت طریقت پیرندن ازبرمه‌در. یعنی ازبرلدم وعمله کتوردم سنده ازبرله وعمله کتور. اول نصیحت بو بیتدر.

7.

مَجو دُرُسْتیء عَهْد از جَهانِ سُسْت‌نِهاد،

کِه این عَجوزه عَروسِ هَزار دامادَسْت. ٧

مجو نهی مخاطبدر. نهاد خلقت وطبیعتدر. عجوز تاسز عربیدر اما عجم تا ایله استعمال ایدرلر قوجه قاری دیمکدر. عروس عربیده کردك اولمزدین اول ارککده ودیشیده مشترکدر. کردك اولدقدنصکره کلنه عرس دیرلر عینك کسری ورانك سکونیله. وکویکی‌یه ختن دیرلر. ودخی اره زوج وعورته زوجه دیرلر. داماد کویکی. — محصول بیت کوشك والچق طبیعتلی جهاندن عهد بتونلکی استمه زیرا بو عجوز دنیا بیك کویکی‌نك کلینیدر. حاصلی دنیا که بر قاچ کون مرادنجه اوله کویا که سنکله عهد ایلمشدر که مقتضاسنجه اوله. پس اعتماد ایدوب عهدینه اینانمه که الچق طبیعتلودر زیرا بو عجوز مکاره وغداره بیك بلکه نیچه بیك سنك کبی‌نك نکاحنه کیروب کلنلك ایلمشدر وهیچ کمسه‌نك نکاحنده قرار ایلممشدر. یعنی نیچه بیك اردن ارتمش وفاسی یوق جفاسی چوق محتاله‌در. مصراع اولك معناسنده یعنی فانی دنیادن بقا طلب ایتمه دین (ش°) مقصوده واصل اولممش. — بعض نسخه‌ده مصراع اولی بویله واقعدر ❋ مرو بکف خضیب فلك زره زنهار ❋ ایکی مشهور یلدز وار. برینه الکف الخضیب وبرینه الکف الجذما دیرلر. پس کف خضیب بر یلدزدر که کنشله استوا وقتنده بر برجده وبر درجه‌ده جمع اولسه اول وقت هرنه دعا که اولسه الله امریله مقبول اولور. ایمدی بونده کف خضیب ترکیب اضافی طریقله واقع اولمش. وفلکه اضافتی بیانیه‌در کف خضیبدن مراد فلك کندیدر.

8.

غَمِ جَهان مَخور وُ پَنْدِ مَن مَبَرْ از یاد،

کِه این لَطیفَهء عِشْقَم زِ رَهْرَوِی یادَسْت: ۸

رهرودن مراد سالکدر. یاددن بونده مراد خاطرده اولمقدر کرکسه اشتمکله اوله کرکسه ازبرلمکله کرکسه الهامله. — محصول بیت جهان غمنی یمه وبنم نصیحتم خاطرکدن کیدرمه زیرا بو لطیفهء عشق بر سالکدن خاطرمده‌در. حاصلی پند دیدیکی ولطیفهء عشق دیدیکی بو کلنجك بیتدرکه بیورر.

— لطیفه نغزم زرهروی — K. b.

9.

رِضا بَدادِه بِدِه وَز جَبین گِرِه بِکُشای،

کِه بَر مَن وُ تو دَرِ اِخْتِیَار نَکْشادَسْت. ۹

رضا الف مقصور ایله مصدردر علم بابندن والف ممدوده ایله اسمدر. داده بونده اسم مفعولدر ویرلمش معناسنه. بده امر مخاطبدر دهیدندن ویر دیمکدر. با تاکید ایچوندر. جبین النك ایکی جانبی. تثنیه‌سی جبینان کلور. ایکی جانبی ایکی زلفك باشنه وارنجه کره لغتده دوکمیه ودوکومه دیرلر. الین وقاش بورشدرمقده استعمال اولنور نتکم اصفی دیمشدر. بیت ❋ در جبین چین ودر ابرو کره افکنده هنوز ❋ میل چین از سر ان ترك خطایی نشده ❋ النله قاش بورشدرمقده‌ده چین استعمال اولنور نتکم اصفی بیورمشدر. بیت ❋ ناز در سر چین در ابرو تندخوی من رسید ❋ فتنه را سر کرده اینك فتنه‌جوی من رسید. — محصول بیت ویرلمیشه رضا ویر دخی الندن بورشغی اچ زیرا بنمله سنك اوزریکه اختیار قپوسی اچلمامشدر. یعنی الله تعالی ویردیکنه قانع وراضی اول دخی دنیا قساوتیله قاشکی والنکی چاتمه زیرا زمام اختیاری بنم وسنك الکه ویرمدیلر. اختیار اللهکدر هرنه که ازلده تقدیر ایلدیسه اول اولور غم وغصه‌نك فائده‌سی یوقدر. حاصل کلام بو بیت تمام پنددر اکلیانه.

10.

نِشانِ عَهْدِ وَفا نیسْت دَر تَبَسُّمِ گُل:

بِنال بُلْبُلِ عاشِق، کِه جایِ فَرْیَادَسْت. ۱۰

تبسم کلمسکدر. تبسم کلدن مراد غنچه ایکن کل اولوب اچلمسیدر. بنال امر

مخاطبدر نالیدندن. بلبل عاشق بلبل مضافدر صفتنه. که حرف تعلیلدر. جای محل معناسنه‌در. — محصول بیت کلك تبسمنده یعنی اچلمسنده عهد ووفا علامتی یوقدر ایمدی ای عاشق بلبل ایکله که فریاد وفغان یریدر. یعنی کل که سنك معشوقكدر وعهد ووفا صاحبی دکل بلکه سریع الزوالدر عمری بش التی کوندر. پس بو مقدار وصالك اردنجه بر یللق فراق وهجران کلور ایمدی ایکله که محلیدر.

K. a. — عهد و وفا —
K. b. — بلبل مسکین که —

۱۱.

حَسَد چه می بَری ای سُسْت‌نَظْم بَر حافِظ.
قَبولِ خاطِر و لُطْفِ سَخُن خُدادادَسْت. ۱۱

حسد بر کمسنك نعمتنك زوالین استمکدر. قبول خاطر قبولك خاطره اضافتی مصدرك فاعلنه اضافتیدر یعنی خاطر بر نسنه قبول ایلمك. لطف سخن‌ده اویله‌در یعنی سوز لطیف اولمق. خدا داد تکری ویرکسنه دیرلر. بو سوز انی کوسترر که بر کمسه شعرادن حافظه حسد ایدرمش که نظمی الچق اوله نفس امرده نظمی الچق اولمق لازم دکل نهایتی خواجه نظمنه نسبت زبون اوله زیرا خواجه‌نك اکثر نظمی طبقهء علیاده‌در. پس خواجه بو نظمله محسود اولمق ضروریدر زیرا الفاضل محسوددر. — محصول بیت ای نظمی زبون حافظك نظمنه حسد ایدرسن نظمی ایو اولمده کندینك جرم وجنایتی یوقدر بلکه سوز لطیف اولمق وخاطر انی قبول ایلمك اللهك ویرکسیدر. یعنی هر ایلکی الله ویرر بکاده ویردی دیر.

S. I. p. 93. — B. p. 15. — C. p. 16. — H. I. p. 61. — K. p. 52. Die Beits in folgender Reihe: 1. 2. 6. 7. 3. 4. 5. 8—11.

33.

بحر رمل ‒ ◡◡ , ‒ ‒ ◡◡ , ‒ ‒ ◡◡ , ‒ ‒ ◡ ×

۱.

تا سَرِ زُلْفِ تو دَر دَسْتِ نَسیم اُفْتادَسْت.
دِلِ سَوْدازَده از غُصّه دو نیم اُفْتادَسْت. ۱

تا ابتدای غایت ایچون منذ معناسنه‌در. نسیم خوش‌قوقلی یل. سودازده. سودا

درت مزاجك بريدر كه طبيعته غالب اولدقده جنونه ايرشديرر. پس سودا اورمش ديمك مجازدر سودا اولشمقدن كنايه‌در. دو نيم ايكى يارم ديمكدر. ضرورت قافيه ايچون بوكا ارتكاب ايلمشدر والا هزار پاره وصد پاره يريدر زيرا زلف نسيم النه دوشنجه هر بر قلى برى برندن ايرى دوشسه كرك وعاشقك دلى غيرتندن هزار پاره اولور. افتاده بونده وقوع معناسنه‌در. — محصول بيت سنك سر زلفك نسيم النه دوشلى سودازده كوكل رشكدن ايكى پاره اولمشدر. يعنى نسيم سنك زلفكه ال اوروب پريشان وپراكنده ايليه‌لى ديوانه كوكل رشك وحسد وقساوتدن پاره پاره اولمشدر. افتادست اصلنده افتاده است در زيرا است اسمه داخل اولور فعله داخل اولمز حاصلى دواخل اسمدندر.

2.

چَشْمِ جادوِى تو خود عَيْنِ سَوادِ سِحْرَسْت،

اينْقَدَر هَسْت، كِه اين نُسْخَه سَقيم اُفْتادَسْت. ٢

جادو سحر ايديجى سحاره معناسنه‌در. سواد سحر. سواد مقابل بياضدر. بونده مسوده معناسنه اسمدر يعنى بر سحر مسوده‌سيدر كه انواع سحر بونده تسويد اولمشدر. سقيم ايكى معناده مستعملدر. برى بيمار معناسنه. برده يكلش معناسنه. بونده ايهام طريقيله واقع اولمش زيرا چشمه نسبت بيمار مناسبدر ومسوده‌يه نسبت يكلش معناسى مناسبدر. سواده هم چشمه هم سحره مناسبدر. عينده ترادف طريقيله چشمه مناسب ومعنا جهتندن كه بر معناسى ذات شيدر سواد سحره مناسبدر. — محصول بيت سنك سحاره كوزك بعينه سحر مسوده‌سيدر. يعنى هر سحر كه واردر انده تسويد اولوب ثابتدر. اما بوقدر واركه بو مسوده سقيم واقع اولمش. يعنى چشمك نسخهء سحردر اما صحيح دكل سقيمدر. چشمه نسبت جادو وعين وسواد وسحر وسقيم مراعات نظير قبيلندندر. حاصلى چشمك سحار وبيماردر.

3.

دَر خَم زُلْفِ تو آن خالِ سِيَه دانى چيسْت·

نُقْطَهء دوده كِه دَر حَلْقَهء جيم اُفْتادَسْت. ٣

خم بوكلمه ديرلر. خال بكه. دوده مركبه. بو بيتده سوال وجواب صنعتى وار. دانى چيست سوالدر ومصراع ثانى جوابدر. خواجه بو بيتده تشبيه خاص ايلمشدر. — محصول بيت سنك زلفك بوكلمنده اول سيه بك ندر. بو سوالدر. مركب نقطه‌سيدر كه جيم حلقه‌سنه دوشمشدر. بو جوابدر. يعنى جانانك خم زلفنده واقع اولان خال جيمك دايره‌سنده اولان نقطه‌يه بكزر.

33.

4.

زُلْفِ مُشْكِينِ تو دَر گُلْشَنِ فِرْدَوْسِ عِذار
چیسْت· طاوُس کِه دَر باغِ نَعیم اُفْتادَسْت. ۴

فردوس بستان وجنتده بر باغچه‌نك اديدر. بونده مراد جنتدر. كلشن فردوسه وفردوس عذاره مضافدر اضافت بيانيه طريقيله يعنى عذار كه كلشن فردوسدر. عذار بونده صقل بتن يردر. طاوس معروف قوشدر شامتله مشهور. باغ نعيمدن بونده جنت مراددر. بو بيتده‌ده سوال وجواب صنعتى وار. مصراع اول چيست ايله سؤالدر. طاوس مابعديله جوابدر. — محصول بيت سنك مشكلى زلفك فردوس كلشنى كبى عذاركده ندر. بو سوالدر. جنت باغنده واقع اولان طاوسدر. بو جوابدر. زلف مشكينى طاوسه وعذارينى كلشن فردوسه وباغ جنته تشبيه ايلدى.

5.

دِلِ مَنْ از هَوَسِ بویِ تو، ای مُونِسِ جان،
خاكِ راهیسْت، کِه دَر پایِ نَسیم اُفْتادَسْت. ۵

از هوس. از عربيده من اجليه معناسنه‌در. هوسك بويه اضافتى مصدرك مفعولنه اضافتى قبيلندندر. ومونسك جانه اضافتى اسم فاعلك مفعولنه اضافتى قبيلندندر. مونس بونده اكلنجه‌در. پاى نسيم نسيمه پا اثباتى استعاره طريقيله‌در. — محصول بيت بنم دلم سنك بويك هوسنى ايلمكدن اى جان اكلنجه‌سى بر يول طپراغيدر كه باد نسيم اياغنه دوشمشدر. يعنى اى جان اكلنجه‌سى بنم كوكلم سنك بويك ارزوسندن بر يول ترابنه بكزر كه باد نسيم انى بر نفس يرده قرار ايتدرمز. دلى خاك راهه تشبيه واكا خاك راهى استعاره هركز ايشيدلمش وكورلمش دكلدر وجهت جامعه‌ده معلوم دكلدر. اما دلك يعنى دل عاشقك زياده بيقرارلغنى بيان ايلمك ايچون خاك راهه كه مراد غباردر تشبيه ايلدى.

K. a. — هوس روى تو —

6.

هَمْچو گَرْد این تَنِ خاکی نَتْوانَد بَرْخاسْت
از سَرِ کویِ تو زان رو، کِه عَظیم اُفْتادَسْت. ۶

محصول بيت بو تن خاكى توز كبى قالقمغه قادر دكل. يعنى توز قالقديغى كبى بو قالقمز. حاصل كلام سنك سر كويكدن بو خاك كبى ثقيل تن قالقمغه قادر دكل اول

جهتدن كه يعنى محكم دوشمشدر. بو عظيمى محكم يرينه استعمال ايلدى قافيه ضرورتندن. از سر كوى تو نتوان برخاست لفظنه مقيددر.

7.

سايهء سَرْوِ تو بَر قالَبَم، اى عيسَىدَم،

عَكْسِ روحيسْت، كِه بَر عَظْمِ رَميم اُفْتادَسْت. ٧

سرودن بونده مراد قامت جاناندر. قالبدن مراد وجود خواجهدر. معربدر فارسيسى كالبددر لامك وبانك فتحهلريله. عظم كموكدر استخوان معناسنه. رميم چورمش پوسيده معناسنهدر. — محصول بيت سنك قامتك كولكهسى بنم وجودم اوزره اى عيسىنفسلى بر روحك عكسيدر كه چورمش كموك اوزرينه دوشمشدر. خواجه كنديبنك وجود شريفنى چورمش كموكه وجانانك قامتنك سايهسنى روحك عكسنه تشبيه ايلدى. وبو تشبيهدن لازمدر كه وجود جانان روح اوله. وحضرت عيسايى ذكر ايلديكى احياى موتى ايلديكيچوندر وحضرت عيسىنك لقبى روح اللهدر. بو بيت خواجهنك نازك ابياتندندر.
K. b. — كه دَر عظم —

8.

آن، كِه جُز كَعْبه مَقامَش نَبُد، از يادِ لَبَت

بَر دَرِ مَيْكده ديدَم كِه مُقيم اُفْتادَسْت. ٨

آنكه اصلنده انكسكه ايدى. جز غير معناسنه. نبد نبوددن مخففدر يوق ايدى ودكل ايدى معناسنه. ميكده ميخانهدر. كده بر شيئك مكانندن عبارتدر مثلا بتكده غمكده ميكده ديرلر بتخانه ميخانه غمخانه معناسنهدر. — محصول بيت اول كمسه كه مقامى كعبهدن غيرى دكل ايدى سنك لبك ذكرندن كوردمكه ميخانه قپوسنده مقيم دوشمشدر. يعنى شول كمسه كه كمال صلاح وزهددن اوقات وساعاتى هركاه مسجدلرده وعبادتخانهلرده كچردى شمدى كوردمكه سنك لبك ذكرندن ميخانه قپوسنده مقيم ومجاور دوشمشدر. از ياد لبت مصراع ثانىيه مرهون ومصروفدر. ميله لبك ذكرنده جهت جامعه تزللقدر كيفيت دكل.

9.

حافِظِ دِلْشُده را با غَمَت، اى جانِ عَزيز،

اِتِّحاديسْت، كِه دَر عَهْدِ قَديم اُفْتادَسْت. ٩

دلشده بحسب لغت كوكلى كتمش ديمكدر. اما استعمالده عاشق معناسنهدر زيرا

حقیقتده کوکلی جانان الندەدر کندی تصرفنده دکل. را اضافت معناسنەدر دلشدەنك دیمکدر. بعض نسخەدە دلشده یرینه کم‌شده واقع اولمشدر یعنی طریق محبتده کندونی ناپیدا ایلمش دیمکدر. عهد قدیمدن مراد عهد الست بربکم در. — محصول بیت ای جان عزیز حافظ کم‌شدەنك سنك غمکله بر اتحادی واردر که عهد قدیمده واقعدر. یعنی سنك غمك چکمك اکا ازلده مقدردر کندی اختیاریله دکلدر.

K. a. — حافظ گمشده را (vergl. Comm.)

S. I. p. 96. — B. p. 16. — C. p. 16. — H. I. p. 62. Die Beits in folgender Reihe: 1—5. 8. 6. 7. 9. — K. p. 101. Die Beits in folgender Reihe: 1. 2. 3. 7. 4. 5. 6. 8. 9.

34.

بحر هزج ‒ ‒ ◡ , ◡ ‒ ‒ ◡ , ◡ ‒ ‒ ◡ , ◡ ‒ ‒

1.

گُل دَر بَر و مَیْ بَر کَف و مَعْشوقه بکامَسْت،

سُلْطانِ جَهانَم بَچُنین روز غُلامَسْت. ۱

مصراع اولده اوچ قیدده بله میم متکلم مقدردر یعنی کل در بر ومی بر کف ومعشوقه بکام قیدلرینه. بر بونده عند معناسنەدر. کف ایەدر. معشوقەدە ها علامت نقلدر یعنی عربیدن عجمی‌یه نقلك نشانیدر تصرفات اعجام‌دندر. کنه معشوق مراددر. جهانم لفظنك میمی جائزدر که غلامه قید اوله وجائزدرکه روزه قید اوله. بچنین با حرف صله اولمق جائز وظرف اولمق جائز. — محصول بیت کل یانمده وباده المده ومعشوقه مرادمجەدر جهان پادشاهی بویله کونده قولمدر. یاخود جهان پادشاهی بویله کونمه قولدر. یعنی کلستانده معشوق ملائمله باده ایچمك جهان سلطنتندن یوقارو بر ذوقدر.

2.

گو: شَمْع مَیارید دَرین جَمْع؛ کِه اِمْشَب

دَر مَجْلِسِ ما ماهِ رُخِ دوسْت تَمامَسْت. ۲

کو خطاب عامدر ایشیدەنه. میارید نهی جمع مخاطبدر اریدندن. درین در بونده

بای صله معناسنه‌در. كه حرف تعليل. امشب آم اصلنده اين ايدى نون ميمه تبديل اولمشدر. ماه رخه مضاف اولمشدر اضافت بيانيه طريقيله. تمام بونده كافى معناسنه‌در. — محصول بيت اى فلان سن دى بو مجمعه شمع كتورماك كه بزم مجلسمزده دوستك اى يوزى بدردر. يعنى بزم مجلسمزه انك يوزى ماهنك ضياسى كافيدر شمعه احتياج يوقدر.

3.

دَر مَذْهَبِ ما بادهٔ حَلالَسْت، وَلیکِن

بی رویِ تو، ای سَرْوِ گُل‌اَنْدام، حَرامَسْت. ٣

گل‌اندام وصف تركيبى اتسامندندر. — محصول بيت بزم مذهبمزده باده حلالدر اما اى گل‌اندام سرو سنك رويكسز حرامدر. يعنى مذهب عشاقده هر اجى جانانله طاتليدر اما جانانسز شكر ايسه زهر قاتلدر.

4.

دَر مَجْلِسِ ما عِطْر مَیامیز، کِه جان را

هَر دَم زِ سَرِ زُلْفِ تو خوش‌بوی مَشامَسْت. ۴

در مجلس. در باء صله معناسنه‌در. عطر قوقويه ديرلر. عطار بونك مبالغه ايله اسم فاعليدر. ميامیز فعل نهى مفرد مخاطبدر قارشدرمه ديمكدر. كه حرف تعليل. جانرا مصراع ثانى‌يه مرهوندر. خوشبوى وصف تركيبى اتسامندندر. مشام ككزده قوقى الان عضودر كه اكا حاسهٔ شم ديرلر. — محصول بيت بزم مجلسمزده عطراميزلق ايلمه زيرا جانك هر دم سنك زلفك اوجندن دماغى معطر ومشامى خوشبودر. يعنى اى جانان بزم مجلسمزده انواع عطرلرى كتورب عطارلق ايلمه زيرا سنك زلفك وكيسوكدن مشامز هر دم وهر ساعت معطر وخوشبودر عطراميزلغه احتياج يوقدر.

K. b. — هر لحظ ز گیسوی تو

5.

گوشَم هَمه بَر قَوْلِ نَی وُ نَغْمهٔ چَنْگَسْت،

چَشْمَم هَمه بَر لَعْلِ تو وُ گَرْدِشِ جامَسْت. ٥

همه بونده هميشه ودائم معناسنه‌در. دوكلى دينلر (ش° و س°) خطا ايلديلر. قول نى‌دن مراد بانك نيدر. نغمهٔ چنكدن مراد اواز چنكدر. كردش اسم مصدردر دونش

معناسنه. بونده مطلق دور معناسنه‌در. — محصول بیت قولغم دائما نی اوازیله چنك اوازینه‌در. یعنی همیشه بونلری استماع اتمده‌یم. چشمده دائما سنك لبکه ودور جامه‌در. یعنی همیشه بونلره ناظرم. حاصلی دائما ذوق وصفایه‌در میلم.

K. b. — لعل لب و گردش —

6.

از چاشنیء قَنْد مَگو هیچ و زِ شَکَّر،

زان رو کِه مَرا با لَبِ شیرینِ تو کامَسْت. ۶

چاشنی یای اصلیه ایله لذتدر داد معناسنه. قند عربیده شکردر. بونده شکرده تشدید ضرورت وزنیچوندر. — محصول بیت ای جانان قند وشکر لذتندن هیچ اکمه اول جهتدنکه بنم مرادم سنك طتلی لبکده‌در. یعنی قند وشکر اکمقدن مراد بنی انکله الداتمق ایسه بن انکله الدانمم زیرا مقصودم سنك شیرین دوداغکده‌در. کامله لب جمعنده تناسب وار.

7.

تا کُنْجِ غمت دَر دِلِ ویرانه مُقیمَسْت،

هَموارِه مَرا کُنْجِ خَرابات مَقامَسْت. ۷

تا ابتداء غایت ویا توقیت ایچوندر. کنجك غمه اضافتی بیانیه‌در. هموارة لغتده دوز وطوغری معناسنه. اما بونك کبی یرلرده همیشه معناسنه‌در. کنج کافك ضمی ونونك سکونیله بوجق معناسنه‌در. — محصول بیت ای جانان سنك غمك خزینه‌سی بنم خراب کوکلمده مقیم وثابت اوللدن یا مادامکه ثابتدر همیشه میخانه بوجغی بنم مقاممدر. یعنی سکا عاشق اولوب غمکه دوشلی اکلنه‌مدیکمدن تخفیف غمیچون همیشه میخانه‌یه ملازمم. مقیم ومقام ذکرنده صنعت اشتقاق واردر.

K. b. — پیوسته مرا

8.

از نَنْگ چِه گوئی، کِه مَرا نام زِ نَنْگَسْت.

وَز نام چِه پُرْسی، کِه مَرا نَنْگ زِ نامَسْت. ۸

ننك غیرت وعار معناسنه‌در. — محصول بیت ننکدن نه سویلرسن. یعنی بکا ننکی نه

اکرسن. بنم ادم ننکدندر داخی ادمدن نه سؤال ایدرسن که بنم اددن عار وناموسم وار. یعنی نامدار اولمقدن عار ایدرم. وجائزدرکه نام ننکه مرادف اوله پس معنا بویله اولور ننکدن نه سویلرسین که بنم عارم ننکدندر یعنی ننکدن عار ایدرم.

9.

مَیْخواره و سَرْگَشْته و رِنْدیم و نَظَرْباز،

وان کَس کِه چو ما نیسْت دَرین شَهْر کُدامَسْت. ۹

نظرباز هر کوردیکنی سون کمسنه‌یه دیرلر. رند ماسوادن فارغ ونظرباز خدایی هر یرده حاضر کورندر دین کمسه رندلك ونظربازلك معناسن بلمزمش. رند هر منهی‌یه مرتکبه دیرلر. سرکشته واله وحیران معناسنه‌در. کدام قنغی دیمکدر. — محصول بیت باده‌نوش ایز وسرکشته وسرکردانز ورند ونظربازز اول کمسه که بزم کبی دکلدر بو شهرده قنغی کمسه‌در. یعنی دنیاده هر هوا که واردز بز اکا مرتکبز وبو شهرده که بز انده ایز مذکور هوالره کیمدر مرتکب اولمین. مقصودی شهرینك فسقه‌سنه تعریضدر نه انکه کندو بو هوالره مرتکب اوله زیرا کندولر اهل اللهدن بر وجود شریف ایمش. حاشا که انلردن مخالف شرع بر ایش صادر اوله.

10.

با مُحْتَسِبَم عَیْب مَگُوئید، کِه او نیز

پَیْوَسْته چو ما دَر طَلَبِ شَرْبِ مُدامَسْت. ۱۰

محتسبم‌ده میم معناده عیبه مقیددر عیبم تقدیرنده‌در. نیز حرف عطفدر نوزده هنوزده. شرب مدام ایهام طریقیله واقع اولمش یعنی ایکی معناسی وار بری شرب دائم وبری شرب باده. — محصول بیت بنم عیبم محتسبه سویلماك زیرا اول دخی بزم کبی شرب مدام طلبنده‌در. یعنی محتسبله بر حاللی ایز دیمکدر. حاصل کلام قزلباشدن اول شرع شریفه متعلق اولان احوالی محتسبلر اجرا ایدردی. مثلا شارب خمر وتارك الصلوتی وزنا صاحبلرینی وشاهد زوری هب محتسب ضبط ایدردی. اول جهتدندر که شعرا باده‌نوشلر ایله محتسبی اشعارلرنده جمع ایدرلر. بوده معلوم اوله که محتسبی ازهد واعبد واورع علمادن ایدرلردی. پس خواجه بیورر که بزم عیبمزی محتسبه غمز ایلمك لازم دکل زیرا اولده بو عیبله متصفدر. بونده شرب مدام یرینه عیش نهان کنوروب معناسنی اکا نسبت سویلین (ش°) قافیه‌ده خطا ایلدی.

K. b. طلب عیش مدامست —

35.

11.

حافظ مَنِشین بی مَی و مَعْشوق زَمانی،

کایّامِ گُل وُ یاسَمَن وُ عیدِ صِیامَسْت. ۱۱

محصول بیت ای حافظ بر زمان می ومعشوقسز اوتورمه زیرا کل وياسمين ايامی ورمضان بيراميدر. حاصلی هر وجهله ييمه وايچمه زمانيدر. ياسمنله ياسمين بر معنايه اولديغيچون ياسمين ايله بيان ايلدك كه مشهوردر. بونده عيد يرينه ماه لفظی كتورن بيتك مضمونندن خبير دكل ايمش.

K. b. و معشوقه زمانی —

S. I. p. 99. — B. p. 16. — C. p. 17. — H. I. p. 64. — K. p. 81. Die Beits in folgender Reihe: 1—3. 5. 4. 6—11.

35.

بحر مضارع ‒ ‒ ◡, ‒ ◡ ‒ ◡, ◡ ‒ ‒ ◡, ‒ ◡ ‒

1.

باغِ مَرا چِه حاجَتِ سَرْو وُ صَنَوْبَرَسْت.

شِمْشادِ سایه‌پَرْوَرِ ما از کِه کَمْتَرَسْت. ۱

باغدن مراد كوكل باغيدر تقدير كلام باغ دل مراددر. صنوبر فستق اغاجيدر كه چامك بر نوعيدر. شمشاد شينك فتحی وكسريله لغتدر شمشير اغجی. سايه‌پرور كولكه‌ده بسلنمش. از كه. كه ذوی العقولده مستعملدر پس بونده جانانه نسبت كه ديمشدر والا چه يری ايدی. — محصول بيت بنم كوكلم باغنك سرو وصنوبره نه احتياجی وار. يعنی احتياجی يوق. بزم سايه‌ده بسلنمش شمشادمز يعنی جانانمز كيمدن اكسكدر يعنی كيمدن قالور. حاصلی بزم جانانمز سرودن وصنوبردن اعلادر پس اول وار ايكن سروه وصنوبره كيم بقار. خواجه‌نك جانان خصوصنده از كه كمترست ديديكنده خيلی كملك وار. اما بويله ديسه ✻ شمشاد سايه‌پرورم از هر دو بهترست ✻ افضل ايدی. اكرچه ايكی طريقله بيله قافيه ايطای جلی يعنی شايكان قبيلندندر كه اكبر واعظم عيوب قافيه‌دندر. باغ وسرو وصنوبر وشمشاد وسايه جمعنده صنعت مراعات نظير وار.

K. b. — پرور من از —

2.

ای نازَنین پِسَر، تو چِه مَذْهَب گِرِفْتَه‌ء،
کِت خونِ ما حَلالْتَر از شیرِ مادَرَسْت. ۲

نازنین یا نسبت وایکی نون تاکید افاده ایدر. زیاده نازلی دیمکدر. کت. که حرف تعلیل تا ضمیر خطاب ترکیبیله هاء رسمی ساقط اولمشدر. کافده فتحه وکسره جائزدر. شیر سود. مادر انه. — محصول بیت ای نازلی پسر سن نه مذهب طوتمش‌سن که بزم قانمز سکا اناك سودندن حلالرکدر. یعنی عشاقك قانی سکا نه جهتدن اناك سودندن حلالرکدر.

3.

چون نَقْشِ غَم زِ دور بِبینی، شَراب خواه،
تَشْخیص کَرْده‌ایم و مُداوا مُقَرَّرَسْت. ۳

نقش غم مجازدر زیرا غمده صورت شکل اولمز. اضافت بیانیه‌در. مداوا مفاعله بابندن مصدردر عجم تاسز استعمال ایدر مدارا کبی. بونده علاج ودوا مراددر. — محصول بیت چونکه اراقدن غم صورتنی کوره‌سن شراب استه علاج ایچون بز تشخیص ایلمشز بو مرضه شرابدن علاج مقرردر. یعنی شراب صابون غمدر هر باری بر یردن طاری اولسه انك علاجی شرابدر.

K. b. و vor مداوا fehlt.

4.

از آسْتانِ پیرِ مُغان سَر چِرا کَشَم،
دَوْلَت دَرین سَرا و کُشایِش دَرین دَرَسْت. ۴

کشایشدن فتح باب مراددر. — محصول بیت استان پیر مغاندن نیچون باش چکم. یعنی نیچون اعراض واعتراض ایدرم. دولت بو اوده وفتح باب بو قپوده‌در. یعنی پیر مغانك اشکنی ترك ایدوب نره‌یه واره‌یم زیرا هرنه که مراد اولنورسه بونده حاصلدر که فیاضدر وهرکسه فیض استعدادینه کوره بلکه برابر واصلدر.

35.

5.

دَر راهِ ما شِکَسْتهدِلی می خَرَنْد و بَس،

بازارِ خَودْفِروش از آن سوِی دیگَرَسْت. ٥

شکستهدلیده یا مصدریهدر. وبس لفظی واوله مستعمل اولنجه انجق معناسنهدر. واوسز اولنجه یتر معناسنه کلور. میخرند صاتون الورلر. خودفروش وصف ترکیبیدر فروشیدندن صاتمق معناسنه. خودفروش کندین صاتجی دیمکدر. ازان سوی دیکرست. سوی جانب ودیکر غیری. اول غیری جانبدندر. آز بونده من ابتدائیه معناسنهدر. من اجلیه ظن ایدوب معناسنی اول سببدن دین کمسنه (ش°) سوء ظن ایلدی. بعض نسخهده ازان راه دیکرست اول غیری یولدندر دیمکدر مفادی بردر. — محصول بیت بزم طریقمزده کوکل صنقلغن الورلر انجق خودفروشلق بازاری غیری جانبدندر یاخود غیری طریقدندر. یعنی طریق عشق ومحبتده افتادهلك وپستلك ویوقلق معتبردر خودبینلك وخودپسندلك وخودفروشلق مدعیلر ومرایییلر طریقیدر که طریق عشقك تمام نقیضیدر.

B. K. b. خودفروشی

K. b. از آن راه دیکرست — (vergl. Comm.)

6.

دی وَعْده داد وَصْلَم و دَر سَر شَراب داشت،

اِمْروز تا چِه گویَد و بازَش چِه دَر سَرَسْت. ٦

دی دون دیمکدر. — محصول بیت شراب باشندهایکن دون بکا وعدهء وصل ویردی بو کون عجبا نه دییه وباشندهنه حالت وفکر وفراست وار. یعنی دون باده کیفیتله بکا وعدهء وصل ایلدی اما انك وعد واقرارینه اعتماد واعتبار یوقدر زیرا بر باشی وبیك دلی وار نتهکه شاعر دیمش. بیت ٭ اینانمه زلفینك عهدینه صاقی ٭ که انك بر باشی وبیك دلیوار ٭ پس زلف چوقباشلولغی اندن تعلیم ایلمشدر. حاصلی دون مستانه عهد وصل ایلدی اما بو کون عجبا نه کیفیت ونه حالتده که خلف وعده ایلیهمی یوخسه اقرارینه مقر اولوب دوررمی.

7.

یَك غُصّه بیش نیسْت غَم عِشْق، و این عَجَب

کَز هَر کَسی که می شِنَوَم نامُکَرَّرَسْت. ٧

بیش باء عربیله زیاده معناسنهدر. غم عشقدن مراد احوال عشقدر. — محصول بیت

عشق جانان غمی بر غصه‌دن زیاده دکلدر وبو عجبدرکه هرکمسه‌دن که اشیدیرم غیر مکرر اشیدیرم. یعنی جانان بر ذات شریفدر اما عشاق بیحد وبی پایان پس هر عاشق غم جانانه‌یی بر درلی بیان ایدر زیرا جانان هربرسیله بر نوع معامله ایدر که غیریله اول نوع ایلمز. یعنی عشاق بیحد اولدیغی کبی تجلیات جاناندە بیحددر پس هر عاشقه مشربی واستعدادی حسبنجه تجلی ایلر وبوندن لازم کلور که قصص غم جانان نامکرر اوله.

K. a. — یك قصه بیش

K. b. — از هر

8.

باز آ، کِه دَر فِراقِ تو چَشْمِ اُمِیدْوَار

چون گُوشِ روزه‌دار بَر اَللّٰهُ اَکْبَرَسْت. ۷

امیدوار. وار الفله والفسز نسبت معناسنی افاده ایدر امیدلی دیمکدر. روزه‌دار وصف ترکیبیدر اورج طوتجی معناسنه. الله اکبر بونده بر بیوك دپه‌نك اسمیدر شیرازده همدان جانبنده. خواجه‌نك جانانی مکر اول جانبه سفر ایلمش ایمش پس خواجه تحسر طریقیله اکا ندا ایدر. الله اکبر بونده ایکی معنایه‌در مؤذن دیدیکی الله اکبر واول دپه‌نك اسمیدر. — محصول بیت ای جانان کل که سنك فراقکده بنم امیدلی کوزم صائمك تولاغی کبی الله اکبره‌در. یعنی نیجه‌که روزه‌دار موذنك الله اکبر بانکنه تولق طوتر که افطار ایلیه بزمده چشمز الله اکبر دپه‌سنه‌در که سن اول جانبدن طلوع وخروج ایلیه‌سن.

K. a. چشم ز کریه باز —

9.

شیراز و آبِ رُکْنی و آن بـادِ خَوش‌نَسیم،

عَیْبَش مَکُن، که آبِ رُخِ هَفْت کِشْوَرَسْت. ۹

بونده واولر معیت معناسنی افاده ایدر. عیبشده‌کی ضمیر غائب شیرازه راجعدر. کشور اقلیم ومملکت معناسنه‌در. لفظ شیراز مبتدادر ومصراع ثانی خبردر. — محصول بیت شیراز اب رکنی ایله واول کوزل‌قوتولی یل ایله شیرازه عیب ایلمه که یدی اقلیمك یوزی صوییدر. مکن لفظی خطاب عام افاده ایدر. یعنی شیرازه بو ایکی حالله که انده‌در عیب ایلمه که جمیع ممالکك اب‌روییدر پس اکا عیب اقالیم عالمك جمعنه تعییبدر.

K. b. — که خال رخ —

10.

فَرْقَسْت از آبِ خِضْر، کِه ظُلْمات جاىِ اوسْت،

تا آبِ ما کِه مَنْبَعَش اَللّٰهُ اَکْبَرَسْت. ۱۰

بعض نسخەدە تا اب یرینە باب واقعدر باء معیتلە. منبع صویك یردن قاینایوب چقدیغی موضعە دیرلر. اب مادن مراد اب رکنابادەرکە سابقا بیان اولدی. رکناباد انکیچون دیرلر کە سید رکن الدین کە متوسط صاحبیدر انك منبعندە یعنی باشندە بنالر یاپوب صفەلر بغلمشلردر. وبونلردە بو قانوندرکە برکمسنە بر یری معمور ایدوب شنلندرسە اکا نسبت ایدوب فلان‌اباد دیرلر جعفراباد کبی مثلا. ابلە مانك جمعندە لطف تعبیر وار. واول دپەیە اللە اکبر دیو اد قودقلری انکیچوندرکە شهر بو دپەنك دبندەدر هرکیم کە همدان جانبندن کلورسە شهری کورەمز دپەیە چقمایجە پس دپەیە چقوب شهری کورنجە بی‌اختیار اللە اکبر دیریمش اندنصکرە غلبەء استعماللە اول دپەیە علم اولدی. — محصول بیت فرق واردر اب حیاتدن کە یری ظلماتدر بزم رکناباد صویمزەدك کە منبعی اللە اکبر دپەسیدر. یعنی انك موضعی ظلمات وبونك یری اللە اکبردر پس فرق لازمدر. اما با نسخەسی اوزرە معنا بویلە اولور کە بزم صویمزلە اب حیات اورتەسندە فرق واردر دیمك اولور.

K. a. — فرقست زاب

11.

ما آبِ روىِ فَقْر و قَناعَت نمی بَریم؛

با پادْشَه بِگوى، کِه روزى مُقَرَّرَسْت. ۱۱

اب روی عرضە ویوز صوینە دیرلر. نمی بریم نفی مستقبل متکلم مع‌غیردر. فقردە فانك فتحی وضمی جائز یوقلق معناسنە. قناعت مصدردر قنع یقنعدن یعنی علم بابندن. من قنع شبع بوندندر قسمت ازلی‌یە راضی اولمق. روزی یای اصلیە ایلە رزق معناسنەدر. بکوی بوندە خطاب عام معناسنی افادە ایدر. مقدر معین دیمکدر یعنی اللە تعالی ازلدە تعیین ایلدیکیدر. — محصول بیت بز فقر وقناعت یوزی صوین کیدرمزز پادشاهە سویلە رزق مقدردر. یعنی بز فقر وقناعت بابنی ترك ایدوب اکابر قپولرینە دوشمزز زیرا بیلورز کە اللە تعالی رزاق مطلقدر هرکسك رزقنی ازلدە تقدیر وتعیین ایلمشدر نە اهماللە ناقص اولور ونە سعیلە زائد. پس پادشاهلرە وپاشالرە وبکلرە وغیرلرە واروب سلام ویروب تملق وتبصبص ایدوب دنیا حطامنی رجا ایلمك محض خطا وفسادەدر.

12.

حافِظ، چه طُرْفه شاخِ نَباتیسْت كِلْكِ تو،

كِش میوه دِلْپَذیرْتَر از شَهْد و شَكَرَسْت. ۱۲

طرفه عجب. شاخ دال وبداق. نبات شكرك مكررى. شاخ نباته مضاف اولمشدر. كلك كاف عربينك كسريله ولامك سكونيله اصلنده قمش اوقه ديرلر اما بونده قلم معناسنه‌در. عجم بويله اوقور اما روميلر كاف عجمينك كسريله اوقورلر. كش. كه صفتله موصوفى ربط ايلمش. شين ضمير كلكه راجعدر. دلپذير وصف تركيبيدر پذيريدندن كوكل قبول ايديجى معناسنه. شهد موملى بال. — محصول بيت اى حافظ نه عجب نبات داليدر سنك قلمك كه ميوه‌سى شهد وشكردن كوكل قبول ايديجى‌ركدر. يعنى سنك قلمكده بر لذت وصفا واردر كه شهد وشكرده يوقدر. شاخ نبات بونده ايكى معنايه اولمق قابلدر. برى شكر قمشى. وبريده نباتدن كه بر شاخ تخييل ايدوب قلمه استعاره ايليه.

S. I. p. 102. — B. p. 17. — C. p. 18. — H. I. p. 66. — K. p. 71. Die Beits in folgender Reihe: 1. 2. 3. 7. 4. 6. 11. 9. 10. 5. 8. 12.

36.

بحر رمل ‿‿_ ,‿‿__ ,‿‿__ ,‿‿__

1.

رَوْضهٔ خُلْدِ بَرِیْن خَلْوَتِ دَرْویشانَسْت،

مایَهٔ مُحْتَشِمی خِدْمَتِ دَرْویشانَسْت. ۱

روضه مبتدا خلوت خبر اوله يا امر بالعكس اوله. خلد جنتدر. برين. بر فارسيده على معناسنه‌در ويا نسبت ونون تاكيد. يوجه‌رك جنت ديمكدر فردوس اعلى معناسنه. مايه بونده سرمايه معناسنه‌در. محتشمى سرورى اسم مفعول صيغه‌سى اوزره هيبتلنمك واولولق ديمكدر ديمش. اما صحاح جوهريده اسم فاعل وزنى اوزره كتورمش ومعناسنى خجالتله تفسير ايلمش. بونده‌ده مصراع اول كبى مبتدا وخبر ايكى طريقيله‌در. خدمت

36.

مصدردر مفعولنه مضاف اولمشدر. — محصول بیت فردوس اعلی باغچه‌سی درویشلرك خلوت باغچه‌سیدر عظمت وهیبت سرمایه‌سی درویشلره خدمتدر. وبالعکس یعنی درویشلرك خلوتی همان خلد بریندر ذوق وصفا خصوصنده که اکا مالك وقادر اولان همان جننه قادردر وانلره خدمت ایلمك سرمایهٔ عزت وسعادتدر. درویشاندن مراد بونده اهل اللهدر.

2.

گَنْجِ عُزْلَت، که طِلِسْماتِ عَجائب دارَد،
فَتْحِ آن دَر نَظَرِ رَحْمَتِ دَرْویشانَسْت. ۲

کنج عزلت. عزلت خلقدن کسیلوب بر بوجق اختیار ایلمکه دیرلر. اضافت بیانیه‌در. طلسمات طلسمك جمعیدر ذوی العقولك غیری اولدیغیچون الف وتا ایله جمع اولدی. نظر رحمت اضافت مصدر الی الفاعل قبیلندندر. — محصول بیت عزلت کنجی که عجائب طلسملری وار انك فتحی درویشلرك رحمتی نظرنده‌در. یعنی واصلین که بر کمسه‌یه رحمتله نظر ایلیه‌لر عزلت اختیار ایلمك اکا ضروری اولور زیرا عزلت اختیار ایلمینجه مرادلرینه واصل اولمزلر.

K. b. — نظر همت درویشانست

3.

آن چه پیشَش بِنِهَد تاجِ تَکَبُّر خورْشید،
کِبْرِیَائیسْت کِه دَر حَشْمَتِ دَرْویشانَسْت. ۳

اکثر نسخه‌ده انچه یرینه انکه واقع اولمش. اما فقیر بو نسخه‌یی اختیار ایلدیکه مقامه بو مناسبدر. تکبر بیوکلنمك. کبریا عظمت یعنی اولولق. حشمت صحاحده حانك کسریله اسمدر استحیا معناسنه. اصمعی حشمت کسر حایله غضبدر اما حانك فتحیله هیچ بریسی تعرض ایلمدی. وسروری حشمتی هیبتله بیان ایلدی. اما معلوم دکل که نره‌دن اخذ ایلدی وحانك حرکتنه هیچ تعرض ایلمدی. لکن خلق استعمالنده حشمت فتح حایله عظمتدر. — محصول بیت اول نسنه که انك اوکنده خورشید تاج تکبری قور یعنی ترك ایدر بر عظمتدر که درویشلرك حشمتنده‌در. یعنی کنش بوقدر تکبر وترفعله درویشلرك حیاسی کبریاسی اوکنده تکبرلق ایلمز. حاصلی بونلرك رعایت اداب وارکانندن شرمنده‌در.

K. a. — وانکه پیشش (vergl. Comm.)

4.

قَصْرِ فِرْدَوْس، کِه رِضْوَانْش بَدَرْبانی رَفْت،

مَنْظَرِی از چَمَنِ نُزْهَتِ دَرْویشانَسْت. ۴

قصر کوشك. فردوس جنت. رضوان بونده جنت قپوجیسیدر. نون ضرورت وزن ایچون ساکن اوقنور. بدربانی. با حرف صله. دربان قپوجی. یا حرف مصدر. منظری اسم مکان. یا وحدتیچوندر. نزهت سرور وپاکلکدر. — محصول بیت جنت کوشکی که رضوان انك قپوجلغنه واردی ایمدی اول کوشك بر نظرکاهدر درویشلرك نزهتی چمننده. چمن نزهت اضافتی بیانیه‌در. یعنی جنت درویشلرك سرور وحبور وذوق وصفاسندن بر نمونه‌در.

5.

آن چِه زَر می شَوَد از پَرْتَوِ آن قَلْبِ سِیاه

کیمِیَائیسْت، کِه دَر صُحْبَت دَرْویشانَسْت. ۵

مصراع اولده محتمل الضدین صنعتی وار. قلب سیاه بونده ایکی معنایه‌در. بریسی اولدر که التونده واقچه‌ده استعمال ایدرلر. بریسیده قره کوکل معناسنه که اکا دل تیره دیرلر که جلای نظری مرشدله منجلی اولمیه. صحبت بونده ملازمت ومصاحبتدن عبارتدر. — محصول بیت اول نسنه که قره قلب بقر کبی وقورشون کبی انك اثر وضیاسندن صافی وخالص التون اولور بر کیمیادر که درویشلرك ملازمت ومصاحبتنده‌در. یعنی اهل اللهه مصاحب اولان نقدر ناقص وابتر ایسه‌ده فاضل وکامل اولور.

6.

از کَران تا بَکَران لَشْکَرِ ظُلْمَسْت، وَلی

از اَزَل تا بَاَبَد فُرْصَتِ دَرْویشانَسْت. ۶

کران وکرانه فتح کاف عربیله کنار معناسنه که ترکیجه اکا قران دیرلر. — محصول بیت دنیانك بر اوجندن بر اوجنه‌دك ظلم عسکریدر. یعنی تمام دنیایی ظلم طوتمشدر. ازلدن ابده‌دك اما فرصت ونصرت درویشلرکدر. یعنی هر یره که توجه ایدرلر اورایی فتح ایدرلر.

7.

دَوْلَتی را کِه نَباشَد غَم از آسیبِ زَوال،
بی‌تَکَلُّف بِشْنَوْ، دَوْلَتِ دَرْویشانَسْت. ۷

اسیب یان باشی کلمکدر. اسیب زوال اضافتی بیانیه‌در. — محصول بیت بر دولتك که زوال زحمتی اولمیه. یعنی زوالدن مصون ومحفوظ اوله. زحمتسز ایشت که اول دولت درویشلرك دولتیدر.

8.

خُسْرَوان قِبْلَهٔ حاجات و دُعا اَنْد، وَلی
سَبَبَش بَنْدَگیٔ حَضْرَتِ دَرْویشانَسْت. ۸

خسروان خسروك جمعیدر. وخسرو معرب کسرادر که جمعی اکاسره کلور. حاصلی عجم پادشاهلرینه کسری دیرلر اکرچه کسری هرمز بن نوشین‌روانك اوغلیدر اما تغلیب طریقیله سائر عجم پادشاهلرینه‌ده اطلاق ایدرلر نتکم روم پادشاهلرینه قیصر وچین وماچین پادشاهلرینه فغفور وهند پادشاهلرینه رای دیرلر. — محصول بیت پادشاهلر حاجات ودعا قبله‌سیدر. یعنی هرکس انلره عرض حاجات ایدوب دعا ایدرلر. وبونك سببی درویشلرك حضورنده بنده اولمقدر.

K. a. — حاجات جهان اند —

9.

ای تُوانْگَر مَفروش این هَمه نَخْوَت، کِه تُرا
سَر و زَر دَر کَنَفِ هِمَّتِ دَرْویشانَسْت. ۹

ای حرف ندای عام. توانکر قدرت وقوت صاحبی معناسنه‌در. اما بونده غنی ومالدار مقصوددر. کر ادات فاعلدر ترکیده جی معناسنه کاردن مخففدر ستمکار وستمکر وجفاکار وجفاکر کبی. نخوت تکبر وعظمت معناسنه. کنف صغناجغه دیرلر. — محصول بیت ای غنی ومالدار کمسه بوقدر تکبر وتعظم صاتمه زیرا سنك باشك ومالك ومالملکك درویشلرك همتی صغناجغنده‌در. یعنی انلرك همتی برکتنده‌در جمیع مال ومالملکك شویله که انلرك همتلرینی سندن صرف ایلسه‌لر جمله‌سی تلف اولور.

10.

گَنْجِ قارون کِه فِرو می رَوَد از قَهْر هَنوز
خوانْده باشی، کِه هَم از غَیْرَتِ دَرْویشانَسْت. ١٠

کنج یعنی مال. فرو میرود اصلنده باتمق ودالمق معناسنه‌در. اما بونده اشغه کیدر معناسنه‌در. از قهر یعنی از قهر خدای. هنوز دخی دیمکدر. باشی فعل مضارع مخاطبدر باشیدندن. خوانده باشی اوقومش‌سین اوله ویا اوقومش‌سین. — محصول بیت قارون مالی که اللهك قهرندن الان باتوب کتمده‌در تفسیرلرده وتاریخلرده اوقومش‌سن اوله که درویشلرك غیرتندندر. بونده درویشلردن مراد فقرادر که قارونه لا تفرح ان الله لا یحب الفرحین دیرلر. پس درویشلردن مراد حضرت موسی‌در دین بیتدن مقصودی بلمدی.

11.

رویِ مَقْصود، کِه شاهان بَدُعا می طَلَبَنْد،
مَظْهَرَش آئینهٔ طَلْعَتِ دَرْویشانَست. ١١

روی مقصود اضافتی بیانیه‌در. آئینهٔ طلعتده اویله‌در. مظهرش اسم مکاندر ظاهر وپیدا اولجق یر. شین ضمیر روی مقصوده راجعدر. طلعتدن بونده یوز مراددر. — محصول بیت مقصود یوزی که پادشاهلر انی دعا ایله طلب ایدرلر انك مظهری یعنی ظاهر وپیدا اولجق یری فقرانك یوزی آئینه‌سیدر. یعنی اهل اللهك مبارك یوزینی کورمك همان مقصود یوزینی کورمکدر.

12.

مَن غُلامِ نَظَرِ آصَفِ عَهْدَم، کورا
صورَتِ خواجَگی وُ سیرَتِ دَرْویشانَست. ١٢

آصف عهدم بونده مراد زمانه‌نك وزیر اعظمی‌در که قوام الدین حسندر. کورا اصلنده که او را ایدی ترکیبله هاء رسمیله همزه حذف اولمشدر معناسی که انك دیمکدر. را تخصیص افاده ایدر. خواجکی اخرنده هاء رسمی اولان لفظه ادات جمع ویا ادات مصدر داخل اولملی اولسه هایی کاف عجمی‌یه تبدیل ایدرلر خواجکان وخواجکی وبندکان وبندکی دیرلر. سیرت خلق وخوی معناسنه‌در. — محصول بیت بن زمانه

وزیر اعظمنك قولیم كه انك صورتی خواجكانه وسیرتی درویشانه‌در. یعنی ظاهری اكابرانه وباطنی فقیرانه‌در. بعض نسخه‌ده مصراع اول بویله واقع اولمش * بنده‌ء اصف عهدم كه درین سلطنتش * بو سلطنتنه وعظمتنه دیمكدر.

K. a. بنده‌ء آصف عهدیم كه در سلطنتش (vergl. Comm.)

13.

حافظ، اَزْ آبِ حَیاتِ اَبَدی می طَلَبی،

مَنْبَعَش خاكِ دَرِ خَلْوَتِ دَرْویشانَسْت. ١٣

آر اكردن مخففدر. — محصول بیت ای حافظ اكر مؤبد حی اولمق ابنی استرسك. یعنی ابدی دیری اولوب اولممك استرسك. منبعی یعنی اول ابك ظهور ایدوب چقدیغی یری درویشلرك خلوتینك قپوسنك طپراغیدر. یعنی ابدی حیات استرسك درویشلر قپوسی ترابنه ملازمت ایله.

14.

حافظ اینجا بَادَب باش، كِه سُلْطانیء مُلْك

هَمه از بَنْدَگیء حَضْرَتِ دَرْویشانَسْت. ١٤

محصول بیت ای حافظ بونده یعنی درویشلرك استانه‌سنده ادبله اولكه مملكت پادشاهلغی جمیعا درویشلرك حضورینه بنده اولمقدندر. یعنی دنیا سلطنتی فقرایه محبت ومودت ایلمكدندر. حاصلی پادشاهلر اهل اللهك دعاسنه محتاجلردر.

K. b. — همه در بندگی

S. I. p. 105. — B. p. 17. — C. p. 18. — H. I. p. 69. — K. p. 56. Es fehlt das 13. Beit; die übrigen in folgender Reihe: 1. 2. 4. 5. 3. 7. 8. 6. 11. 9. 10. 12. 14.

37.

بحر هزج ‎— — ∪, ∪ — — —, ∪̄ — — ∪, ∪ — — —

1.

دَر دَیْرِ مُغان آمَد یارَم قَدَحی دَر دَسْت
مَسْت از مَی، و مَیْخواران از نَرْگِسِ مَسْتَش مَسْت. ۱

دَر باء صله معناسنه‌در. یار لغتده یولداشه دیرلر. جانانه یار دیدکلری مجازادر. قدحی یا حرف وحدت. قدحی مبتدادر ودر دست خبری وبو جمله امدك فاعلندن حالدر. مست از میده اندن حالدر ترادف طریقیله. ومیخواران واو عطف وبو جملهء حالیه معطوفدر ماقبلنده‌کی جملهء حالیه‌یه. نرکسدن مراد چشمدر تشبیه کنایه طریقیله. — محصول بیت یارم مغان کلیسانسه کلدی وبر قدح باده النده مستانه کلدی وباده‌پرستلر انك چشم مستندن مست کلدی. یعنی جانان بر قدح باده النه الوب مستانه کلدی وباده‌نوش مصاحبلری انك مستانه جشمندن مست کلدیلر.

2.

دَر نَعْلِ سَمَنْدِ او شَکْلِ مَهِ نَوْ پَیْداسْت،
وَز قَدِّ بَلَنْدِ او بالای صَنَوْبَر پَسْت. ۲

نعل مشترکدر ات نعلنه وپاشمغه دیرلر. سمند تحفهء حسامیده دیمشدر انك بوزی خنك وقولاسی سمند قوله اته سمند دیمشدر. اما صحاح فرسده دوری اته دیمشدر. شکل مه نو جانانك اتی نعلنی ماه نوه تشبیه مشهوردر. پست الچق دیمکدر. اما بونده الچق مراد دکلدر بلکه ذلیل وحقیر معناسنه‌در. — محصول بیت جانانك سمندی نعلنده هلال شکلی ظاهر وباهردر وانك بلند قدندن صنوبر قامتی الچق ودنیدر. بو بیتنه حکایت حال ماضی معناسنی ویرمك (ش°) ظاهرة مخالفدر.

K. a. — پیدا — از نعل

3.

آخِر بَچِه گُویَم هَسْت، از خَود خَبَرَم چون نیسْت.
وَز بَهْرِ چِه گُویَم نیسْت، با او نَظَرَم چون هَسْت. ۳

اخر ادات تاکید وتقریردر. بچه با حرف سبب نه‌سببله ونه‌وجهله دیمکدر. وز

واو حرف عطفدر مابعدینی بچه لفظنه عطف ایدر. مصراع ثانی‌یی واو عاطفه‌سز ایراد ایلمك قلت تاملدندر. — محصول بیت نه سببله ونه وجهله کندمدن خبرم وار دییه بیلورم چونکه کندمدن خبرم یوق. یعنی من عرف نفسه دعواسین نه وجهله ایلرم چونکه بنده بو حال یوق. ودخی نیچون اکا نظرم یوق دیرم چونکه اکا نظرم وار. یعنی جانانه نظرم یوق نیجه دیه بیلورم چونکه کوزم وکوکلم اکا ناظردر.

K. a. — آخر زَ چه

4.

شَمْعِ دِلِ دَمْسازان بِنْشَسْت، چو او بَرْخاسْت؛

وَافْغانِ نَظَرْبازان بَرْخاسْت، چو او بِنْشَسْت. ۴

دمساز موافق ومصاحب معناسنه‌در. هم‌اواز دین یکلدی. بنشست بونده صویندی دیمکدر زیرا بو لفظ انشده استعمال اولسه صوینمك معناسنه‌در. افغان همزه ایله وحذفله لغتدر. نظرباز کوردیکنی سونه دیرلر. برخاست قالقدی یعنی پیدا وظاهر اولدی معناسنه. — محصول بیت مصاحبلرك کوکلی شمعی صویندی او جانان مجلسدن قالقوب کتمك استینجه یعنی مجلسده کلوب قرار ایلینجه هر بریسی روی جاناندن کوکلنده بر شمع اویارمشدی. جانان قالقوب کیدنجه بو شمعك صوینمسی لازم کلور زیرا وجودی روینك عکسندن ایدی. روبی که غائب اولدی عکس اکا تبعیتله غائب اولور دخی جانان اوتوروب قرار ایدنجه نظربازلر متشوق اولوب دوست دوست دیو فریاد وفغانه بشلدیلر. حاصلی کلوب اوتورنجه شوق وصال درونلرنده پیدا اولوب هو هو دیمکه بشلدیلر. بو بیتده مصراع ثانی‌یی واو عاطفه‌سز ایراد ایلین (س°) قصور ایلمش. وبو بیتك ایکی مصراعنده‌ده صنعت تضاد وار.

K. b. — وافغان زَ نظربازان

5.

گَر غالِیَه خَوشْبو شُد، دَر گیسوئِ او پیچید؛

وَر وَسْمه کَمانْکَش شُد، دَرْ اَبْروِ او پَیْوَسْت. ۵

غالیه‌نك تحقیقی سر ارادت ما غزلنده کچمشدر. پیچید فعل ماضیدر پیچیدندن لازمله متعدی مابیننده مشترکدر. کاه اولور که ایکی مفعول الور ترکیده صرمق کبی. بونده بر مفعول اولمشدر زیرا معنی کیسوسنه صارلدی ودولندی. وسمه واوك فتحی وسینك سکونیله وسمه‌دن مخففدر واوك فتحی وسینك کسریله. عربجه عظلم دیرلر عینك کسری وظانك سکونیله بر اوتدر که انکله صاچ وصقل بویارلر. راستغه‌ده

وسمه دیرلر. ابرو قاشدر. پیوست فعل ماضیدر اولشدی معناسنه‌در. — محصول بیت اکر غالیه کوزل قوقلی اولدیسه انك کیسوسنه صاریلوب دولاندیغندندر. یعنی کیسوسنه تعلق ایلدی وبو بویی کسب ایلدی. وسمه دخی کمانکش یعنی کمان شکلنده واقع اولدیسه جانانك ابروسنه متصل اولمقدندر. حاصلی وسمه ابرویه وصول بولمینجه کمان شکلنی بولمز. کمانکشی وسمه‌یه نسبت مجازدر زیرا وسمه یای چکمز بلکه ابرویه چکلمکیله کمان شکلن بولور.

K. a. کیشوی او آویخت —

C. S. b. — کمانکشت

6.

بـاز آی، کِه بـاز آیَـد عُـمْـرِ شُـدَه‌ء حـافِـظ،

هَر چَنْد کِه نایَد باز تیری، کِه بِشُدْ از شَسْت. ٦

باز ای کروکل. باز اید رجوع ایلیه دیمکدر. شده رفته معناسنه‌در. نایدباز کرو کلمز یعنی رجوع ایلمزدیمکدر. نایَد اصلنده نه اید ایدی الف ممدوده ایله پس ضرورت وزنیچون همزه‌سنی حذف ایلدی ناید تالدی فعلن وزنی اوزره. شست بونده اوقی کزلدکك وقت باش پرمقدن اوتیله کرش تاوریان یره دیرلر ✽ محصول بیت کرو کلکه حافظك کچمش عمری کرو کله یعنی رجوع ایلیه. حاصلی سنك رجوعك سببیله تازه عمر کسب ایدوب جوان اوله هرندکلی که قبضه‌دن چقان اوق کرو دونمزسه. یعنی کچن عمر دونمك محالدر اما سنك رجوعك سببیله تازه حیات بولور دیمکدر. هست لفظی که واقعدر بر بیتك قافیه‌سنده معمول طریقیله‌در باقیسی اصل اوزره‌در.

S. I. p. 108. — B. p. 18. — C. p. 19. — H. I. p. 73. — K. p. 81 hat 7 Beits, in folgender Reihe: 1—3. (Beit). 4—6.

Beit 3, b.

چون شمع وجود من شب تا بسحر خود را

می سوخت چو پروانه تا روز ز پا ننشست

38.

بحر رمل ـ‿ـ ـ، ‿‿ـ ـ، ‿‿ـ ـ، ‿‿ـ

1.

خوابِ آن نَرْگِسِ فَتّانِ تو بی چیزی نیسْت،
تـابِ آن زُلْـفِ پَریشانِ تو بی چیزی نیسْت. ۱

خواب اویقو ودوشدر. بونده اویقو مراددر. فتّان مبالغه ایله فتنه‌جی دیمکدر. تاب بونده بوکلمدر. ✽ محصول بیت ای جانان سنك اول فتنه‌جی کوزیکك اویقوسی غرضسز دکلدر البته بر سببی واردر. یعنی تغافلدن عبارتدر که عشاقه التفات ایدوب یوزلرینه بقمایم دیمکدر. وسنك اول پریشان زلفکك بوکلمی دخی بر غرضسز دکلدر بلکه عشاق دللرینی صید ایلمکیچون تلابدر.

2.

از لَـبَـت شیـر رَوان بود، کِه مَن می گُفْتَم:
کین شَکَر گِرْدِ نَمَکْدانِ تو بی چیزی نیسْت. ۲

روان صفت مشبهه‌در رویدندن اقغان معناسنه. میگفتم اولنده میِ حکایت حال ماضی معناسنی افاده ایدر. سویلردم دیمکدر. کین شکر. که قولی مقوله ربط ایدر. اکثر نسخه‌ده که لفظی یوقدر اما اولمسی حکم لزومده‌در. شکردن مراد لبدر. ونمکداندن مراد دهاندر ✽ محصول بیت سنك لبکدن هنوز سود اقاردی. یعنی طفل ایدك. که بن سویلردم بو شکر سنك توزلغك اطرافنده بر علتسز دکلدر. یعنی عشاقی بونکله کندوکه میل اتدرمکیچوندر.

3.

چَـشْـمَـهٔ آبِ حَـیَـاتَـسْـت دَهـانَـت، امّـا
بَر لَبَش چاهِ زَنَخْدانِ تو بی چیزی نیسْت. ۳

چشمه بونده بکار معناسنه‌در. بر لبش. بر بونده ظرفیت افاده ایدر. لب لفظی مشترکدر دوداق ایله کنار مابیننده. لب دریا کبی لب کنار معناسنه‌در. شین ضمیر دهانه

راجعدر * محصول بيت دهانك اب حيات بكاريدر اما كنارنده چاه زنخدانك بر سببسز دكلدر بلكه دهانك اب حياتنه ميل ايلين اكا دوشوب موبد محبوس قالمغيچوندر.

K. b. — زير لب چاه

4.

جان‌دَرازیء تو بادا، كِه يَقين مى دانَم:

دَر كَمان ناوَكِ مژگانِ تو بى چيزى نيسْت. ۴

استعمالده درازلغى عمره صرف ايدرلر جانه صرفى مشهور دكلدر. عمرك اوزون اولسون ديرلر جانك اوزون اولسون ديمزلر. درازيده يا حرف مصدردر. بادا ادات دعائيه‌در خيرده وشرده مستعملدر. الفى حذف ايدوب بادده ديرلر. ناوك مژكان اضافتى بيانيه‌در * محصول بيت سنك جان وعمرك اوزونلغى اولسونكه كرچكدن بيلورم كه سنك ناوك مژكانك كمانده اولمق بى غرض دكلدر. يعنى الله تعالى سكا حياتله عمر طويل ميسر ايليه اكرچه يقين بيلورم كه ناوك مژكانك كمان ابروده حاضر اولمق قولاينه دكلدر بلكه بن ناتوانى هلاك ايلمك ايچوندر.

5.

مُبْتَلائى بَغَم وُ مِحْنَت و اَنْدوهِ فِراق،

اى دِل، اين ناله و اَفْغانِ تو بى چيزى نيسْت. ۵

اندوه غصه ديمكدر * محصول بيت غم ومحنته وفراق غصه‌سنه مبتلا سين اى كوكل سنك بو ناله وافغانك علتسز دكلدر. يعنى عاشق سين ومقتضاى عشق فرياد وفغان وانين‌در.

B. C. a. — اندوه و فراق

6.

دوش بـاد از سَرِ كـويَش بَگُلِسْتان بِگُذَشْت،

اى گُل، اين چاكِ گِريبانِ تو بى چيزى نيسْت.

دوش دون كيجه. چاك يرتق ويرتق معناسنه‌در * محصول بيت دون كيجه باد انك سر كويندن كلشنه اوغرادى. اى كل بو سنك چاك كريبانك قولاينه دكلدر بلكه باددن انك خبرين المش‌سين وشوقدن چاك كريبان ايلمش‌سين.

K. a. — سر كويت بگلستان —

7.

دَرْدِ عِشْق اَرْچِه دِل از خَلْق نِهان می دارَد،

حافِظ، این دیدَهٔ گِرْیانِ تو بی چیزی نیسْت. ۷

درد عشق مقدم مفعوليدر. نهان می دارادك ودل فاعليدر. كريان صفت مشبهه‌در اغلغان ديمكدر * محصول بيت كوكل عشق دردينی اكرچه خلقدن كزلر ای حافظ سنك بو ديدهٔ كريانك قولاينه دكلدر. يعنی درد عشقی كوكل اكرچه كزلر اما كوز ياشی اظهار وابرازيدر پس عاشق اولديغك اندن معلومدر. بعض نسخه‌ده اين ديدهٔ كريان يرينه اين سينهٔ نالان واقع اولمشدر.

S. B. C. a. — دل گرچه عشق —

S. I. p. 110. — B. p. 18. — C. p. 19. — H. I. p. 71. — K. p. 116.

39.

بحر مجتث ‿‿ – , ‿–‿– , ‿‿–– , ‿–‿–

1.

بِرَوْ بَكارِ خود، ای واعِظ: این چِه فَرْیادَسْت.

مَرا فِتاده دِل از رَه، تُرا چِه اُفْتادَسْت. ۱

برو. با حرف تاكيددر. رو امر مخاطب. مرا بنم ديمكدر عربيده لی معناسنه. رهدن مراد طريق بی‌غمدر. افتادست واقع معناسنه‌در * محصول بيت ای واعظ كندو ايشيكه كيت بو نه فريادەدر. يعنی بكا نصيحت ايدوب اوستومه چغرمق نيچوندر. بنم كوكلم يولدن دوشدی. يعنی نظام وانتظامدن دوشن بنم كوكلمدر. سكا نه واقع اولمشدر. يعنی بنی ملامت ايدوب نيلرسن سكا بنم عاشق اولوب رسوا اولديغمدن نه زيان وسكا بوندن نه اولدی.

K. b. — مرا فتاده دل

39.

2.

مِیَانِ او، کِه خُدا آفِریده اَسْت از هیچ،

دَقیقه‌ایسْت، کِه هیچ آفِریده نَکْشادَسْت. ۲

میان بله واورتایه دیرلر. اما بونده مراد بلدر. دقیقه درجه‌نك التمش حصه‌سندن بر حصه‌سنه دیرلر. اما بونده مسئلهٔ مشکله‌دن عبارتدر. افریده‌دن بونده مخلوق مراددر. نکشادست نفی ماضی مفرد غائب اچمامش دیمکدر ✻ محصول بیت انك بلی که الله تعالی انی یوقدن یارتمشدر بر مشکل مسئله‌درکه مخلوقدن بر مخلوق انی فتح ایلممشدر. میانده باریکلك معتبر اولدیغیچون کاه مویه تشبیه ایدرلر وکاه اورتادن یوق ایدرلر نتکم دهانده خورده‌لك معتبر اولدیغیچون کاه ذره‌یه تشبیه ایدرلر کاه معدوم ایدرلر.

3.

گَدایِ کویِ تو از هَشْت خُلْد مُسْتَغْنیسْت،

اَسیرِ بَنْدِ تو از هَر دو عالَم آزادَسْت. ۳

کدای بونده فقیر ومفلس معناسنه‌در. دلنجی معناسنه دکلدر. ازاد حر معناسنه‌در ✻ محصول بیت سنك محلك فقیری سکز جنتدن مستغنیدر. سنك بندك اسیری یعنی زلفك اسیری ایکی عالمدن ازاد وفارغدر.

4.

اَگَرْچه مَسْتیٔ عِشْقَم خَراب کَرْد، وَلی

اَساسِ هَسْتیٔ مَن زان خَرابْ آبادَسْت. ۴

مستی ده یا حرف مصدردر. اساس تمل وبنیاد. اباد معمور وشن وشنلکدر ✻ محصول بیت اکرچه عشق سرخوشلغی بنی خراب ایلدی اما بنم وجودم بنیادی اول خرابدن معموردر. یعنی عشقك خرابی اولمق حقیقتده معمور اولمقدر.

K. b. — من زین خراب —

5.

دِلا مَنال زِ بیداد و جَوْرِ یار، کِه یار

تُرا نَصیب هَمین کَرْده اُسْت و این دادَسْت. ۵

منال نهی حاضردر نالیدندن. بیداد ظلمدر زیرا بی حرف سلبدر وداد عدلدر.

پس عدلی سلب ایدنجه ظلم اولور. که یار مرهوندر مصراع ثانی‌یه. این دادست بونده‌کی داد ایکی معنایه اولمق جائز. بری عدل معناسنه. وبری داده‌دن هاء رسمی حذف اولوب داد قالمشدر ویریش معناسنه. ویردی دکل زیرا ادات خبر که است لفظیدر اسمه مخصوصدر فعله داخل اولمز ✵ محصول بیت ای کوکل یارك جور وظلمندن اکلمه زیرا یار سکا بونی نصیب ایلمشدر انجق بو ایسه یاردن محض عدلدر. یاخود سکا بونی نصیب ایلمشدر وبونی ویرمشدر دیمك اوله. یعنی یار سکا هرنه که ویردیسه اکر عدل واکر ظلم اول محض عطیه‌در واحساندر اندن شکایت جائز دکلدر. داد لفظنی بونده ویرمش معناسنه تخصیص ایلین (س° و ش°) ظلم ایلمش.

6.

بَکام تـا نَرَسانَد مَرا لَبَش چون نـای،
نَصیحَتِ هَمه عالَم بَگوشِ مَن بادَسْت. ٦

کام بونده ایهام طریقیله واقع اولمش که معنای قریبی مراد ومعنای بعیدی دماغدر. ایهامدن غافل اولنلر خواجه‌نك قصدینی بلمدیلر. نرساند فعل نفی استقبالدر رسانیدندن. وتا توقیت ایچوندر معناسی مادامکه ایرشدرمیه دیمکدر. چون نای سحر حلال طریقیله واقع اولمشدر یعنی ماقبلنه ومابعدنه صرف ایلمك قابلدر ✵ محصول بیت مادامکه جانان بنی نای کبی کامه ایرشدرمیه جمیع عالمك نصیحتی قولاغمه یلدر. یعنی وصلت جانان میسر اولمینجه بکا عشق یولنده نصح وپند مؤثر اولمز.

7.

بِرَوْ، فِسانه مَخوان وُ فُسون مَدَم حافِظ،
کَزین فِسانه و اَفْسون مَرا بَسی یادَسْت. ٧

فسانه افسانه‌دن مخففدر سابقا بیان اولمشدر که ترکیده اول ندرکه دیمکله تعبیر اولنور. عربیچه سمر واسطوره دیرلر جمعی اساطیر کلور. فسون دخی افسوندن مخففدر حیله ومکر معناسنه واول نسنه‌یه دیرلر که بعض کمسه‌لر خواص دیو اوقور واوفورر. حاصلی اوقومق واوفورمکدر. مدم دیدیکی انکچوندر. عربجه افسونه رقیة دیرلر رانك ضمی وقافك سکونیله. کزین که حرف تعلیل ازین از ایندن مخففدر ترکیبیله که‌دن هاء رسمی وازیندن ایکی همزه کتمشدر. حاصلی بونده زین تشبیه معناسنه مستعملدر نته‌که کلستانده ✵ ازین مه پاره‌ء عابد فریبی ✵ تشبیه مقامنده واقع اولمشدر. ووحید تبریزی عروضنده ع ✵ بشر دهد ازین پسرکه بد بود زحور عین ✵ ازین پسر دیدیکی بونك کبی اوغلان دیمکدر ✵ محصول بیت یوری ای حافظ زائد

حکایه‌لر اوقومه وکوز باغیجیلق ورقیه ایدوب اوفورمه. یعنی کرک اولمین ایشلره مرتکب اولمه. زیرا بونك کبی افسانه وافسون بنم خاطرمده چوقدر. ازین‌دن تشبیه معناسی مستفاد اولدیغنی بلمینلر بونك کبی ابیاتك معانیسن مخالف اکلرلر.

S. I. p. 111. — B. p. 19. — C. p. 19. — H. I. p. 74. — K. p. 53. Die Beits in folgender Reihe: 1. 6. 2—5. 7.

40.

بحر رمل ‒ ◡◡ ‒ ‒, ◡◡ ‒ ‒, ◡◡ ‒ ‒, ‒ ◡ ‒ ‒

1.

لَعْلِ سیرابِ بخون تِشْنه لَبِ یارِ مَنَسْت،

وَز پَیِ دیدَنِ او دادَنِ جان کارِ مَنَسْت. ۱

لعل بر معین جوهرك اسمیدر. سیراب لغتده صویه قانمش معناسنه‌در. مجازا طراوتدن ولطافتدن عبارتدر. بخون تشنه قانه صوصمش زیاده تزللقدن عبارتدر. وز پی. واو حرف عطف. پی ادات تعلیلدر. ادات تعقیبه‌ده تحملی وار یعنی کورمکدن صکره. او ضمیری جائز که جانانه راجع اوله وجائزکه لبه اوله ٭ محصول بیت قانه صوسز تازه وطری لعل بنم یارمك لبیدر ویارك لبنی کورمك ایچون ویا جانانی کورمکیچون ویا جانانی کورمکدن ویا لبنی کورمکدنصکره جان ویرمك بنم کارمدر. لعل ذکر ایدوب لب وخون ذکری حمرتده مناسبت اعتباریله‌در ولبله جان ذکری کنایت طریقیله‌در که جانله لبدن کنایت ایدرلر.

2.

شَرْم از آن چَشْمِ سِیَه بادَش و مُژْگانِ دَراز،

هَرکِه دِل بُرْدَنِ او دید و دَر اِنکارِ مَنَسْت. ۲

بادشده ضمیر غائب اضمار قبل الذکر طریقیله مصراع ثانیده که لفظنه راجعدر ٭ محصول بیت او چشم سیاهدن ومژگان درازدن اوتانسون اول کمسه که اول جانانك کوکل المسنی والتمسنی کوردی بنم انکارمده‌در. یعنی بنم سودا وجنونمه ورسوالغمه انکار ایدن شرمنده اولسون زیرا اول چشم ومژگان ایله هرکیمه که توجه ایدرسه

انی اسیر کمند عشق ایدر بعده دیوانه‌لق ضروریدر. وبعضلر انکار من‌دن غرضی عشقمی انکاردر یعنی سن عاشق دکلسن دیرلر ولکل وجهة.

K. b. Es fehlt و vor در انکار

3.

ساربان، رخت بدروازه مبر، کان سر کوی

شاهراهیست، که سر منزل دلدار منست.

ساربان دوه‌جی. رخت خانه اثوابی وغیریدر. دروازه کوچه‌بند یعنی محله قپولری که کیجه قپانور اوغریدن امین اولمغیچون. سر کوی بوکا قرینه‌در. وبو قپویه دروازه دیدکلری انکچوندرکه وازده بازده اچق معناسنه‌در واول قپو کوندز اچق دوردیغیچون هاء تخصیصله بو قپویه اسم اولدی پنچه ودسته کبی. دروازه بونده شهر سوقاغیدر دین (ش°) مذکور معنادن غافل ایمش. مبر نهی مخاطب التمه دیمکدر. شاهراه اولو یول زیرا شاه اولویه دیرلر. اصلنده راه شاه ایدی ترکیب اضافیله صکره تخفیف قصدیله تقدیم وتاخیر ایدوب ترکیب مزجی ایلدیلر وشاه‌راه دیدیلر. سر منزل قونق باشی. دلدار وصف ترکیبیدر داریدندن کوکل طوتیجی یعنی عشاق کوکلرینی الوب ضبط ایلیجی دزدار کبی حصارك ضبطی وتصرفی النده اولدیغیچون ✱ محصول بیت ای ساربان رخت واثوابمی شهر قپوسندن طشره التمه زیرا اول جانانك محله‌سی اوجی بر شاه‌راهدرکه دلدارمك منزلی باشیدر. یعنی مسیره‌سی وسیرانکاهیدر زیرا اول محله وسوقاق باشلری مجمع دلبران اولغاندر پس انی براغوب نره‌یه کیدرسین.

K. a. مبر کاین سر کو —

4.

بنده‌ء طالع خویشم، که درین قحط وفا

عشق آن لولیء سرمست خریدار منست. ۴

قحط قتلق. قحط وفا یعنی کیمسه کیمسه‌یه وفا ایلمز. لولی مجمك قراجی قسمی که شیرازله اصفهان مابیننده قونر کوجرلر. سرمست سرخوشلی معناسنه‌در. خریدار وصف ترکیبیدر اریدندن خرید کتوریجی معناسنه لازمه‌سی صاتون الیجیدر ✱ محصول بیت کندی طالعمك قولیم که بو وفا قتلغنده یعنی کیمسه کیمسه‌یه وفا ایلمیجك زمانده اول لولی‌نك عشقی ومحبتی بنم طالعمدن بنی بی‌اختیار جذب ایدوب عاشق ایلدی.

K. b. سرمست وفادار منست —

5.

طَبْلَهٔ عِطْرِ گُل وُ دُرْجِ عَبیراَفْشانَش

فَیْضِ یَك شَمّه زِ بویِ خَوشِ عَطّارِ مَنَسْت. ٥

طبله‌دن مراد بو یرده یمشجیلر اوزرینه یمش دوکوب صاتدقلری طبله‌در. وعربده وعجمده قانوندرکه عطارلر انواع متجزاتی بر طبله‌نك اوزرینه ترتیب ایدوب کزدیروب صاتارلر. خواجه مطبق اولمش کلی طبلهٔ عطره تشبیه ایلمش. طبله‌نك عطره وعطرك کله اضافتی بیانیه‌در. درج حقه‌یه وصندوقه دیرلر. عبیرافشان وصف ترکیبیدر افشانیدندن عبیر صاچیجی. درج صفتنه مضافدر. وشین ضمیر کله راجعدر. فیض لغتده ایرمق طاشوب ایکی کنارینی قبلمغه دیرلر. اما اصطلاحده بر کیمسه‌یه ایلك کلمکه دیرلر. شمه خوش قوقویه دیرلر. بوی صفتنه مضاف اولمشدر اضافت بیانیه طریقیله وصفتله موصوفك عطاره اضافتی بمعنی اللامدر ✲ محصول بیت کل عطری طبله‌سی که کل کندی مراددر ودرج عنبرافشانی که ینه کندی مراددر بر جزئی فیضدر بنم عطارمك یعنی جانانمك کوزل قوقوسندن. یعنی کل اول کوزل قوقویی بنم جانانمدن استفاضه واستفاده ایلمشدر. حاصل کلام کلده اولان قوقو جانانك کوزل قوقوسندن بر شمه وذره‌در.

6.

باغْبان، هَمْچو نَسیمَم زِ دَرِ باغ مَران،

کابِ گُلْزارِ تو اَزْ اَشْكِ چو گُلْنارِ مَنَسْت. ٩

باغبان. بان فارسیده ادات فاعلدر جی معناسنه دربان وشتربان قپوجی ودوه‌جی معناسنه. پس باغبان باغجی یعنی باغچه‌جی دیمکدر. نسیم لفظنده متکلم ضمیری مران لفظنه مقیددر مرانم تقدیرنده بنی سورمه دیمکدر. کاب. که حرف تعلیل. کلزار وکلشن کلك معناسنه‌در. کلنار انار چیچکیدر عربجه جلنار دیرلر لامك تشدیدیله ✲ محصول بیت ای باغبان بنی نسیم کبی باغك قپوسندن سورمه. یعنی نسیم باغك قپوسنده قرار ایلمیوب کچر کیدر ایمدی بنی اویله ایلمه کیروب باغکه سیر وتماشا ایدوب بر یرده قرار ایده‌یم. زیرا سنك کلزارکك یوزی صویی بنم کلنار کبی اولان کوزم یاشندندر. یعنی سنك باغك بنم کوزم یاشیله صواریلور.

7.

شَرْبَتِ قَنْد و گُلاب از لَبِ یارَم فَرْمود

نَرْگِسِ او، کِه طَبیبِ دِلِ بیمارِ مَنَسْت. ٧

قند شکر. فرمود فعل ماضی فاعل نرکس. قندله کلابك ولبك ونرکسك بیمارله مناسبتی

کلی ومشهور ومستفیضدر. اما کلابله لبك مناسبتی خفیدر مکر درلدیکی حینده * محصول بیت یارك لبندن بکا کلابلی شکر بیوردی انك نرکس کبی چشمی بنم خسته کوکلمك طبیبیدر.

8.

آن کِه دَر طَرْزِ غَزَل نُکْتَه بحافِظْ آموخْت،

یـارِ شیریـن‌سُخَنِ نـادِرهٔ‌گُفتارِ مَنَسْت. ۸

طرز نمط واسلوب معناسنه‌در. شیرین‌سخن وصف ترکیبیدر. مضافدر نادره‌کفتاره. بوده صفت بعد صفتیدر یارك طریق اضافتله. نادره. ها علامت نقلدر یعنی عربیدن عجمی‌یه نقلك نشانیدر. نادره‌کفتاردن مراد اولدرکه هر سویلدیکنی هیچ کندیدن غیری کمسه سویلمکه قادر اولمیه. کفتار اصلنده وصف ترکیبیدر ارنده، کفت ایدی. کفت قول معناسنه اسمدر پس کفتار سوز کتوریجی معناسنه اسم قلنمشدر رفتار ودیدار ودادار کبی کرك سویلنمش اولسون کرکسه اولمسون سخن کبی. پس کفتار سوزك سویلنمشنه دیرلر دین بو تحقیقدن اکاه دکلمش * محصول بیت اولکه غزل سویلمك اسلوبنده حافظه نکته اوکرتدی بنم طاتلی سوزلی نادره سویلجیلر یارمدر. بو بیتده غائبدن مخاطبه التفات واردر.

S. I. p. 113. — B. p. 19. — C. p. 20. — H. I. p. 75. — K. p. 68.

41.

بحر رمل ⏓◡– –, ◡◡– –, ◡◡– –, ⏒◡–

1.

روزگاریسْت کِه سَوْدایِ بُتان دینِ مَنَسْت،

غَمِ ایـن کـار نَشـاطِ دِلِ غَمْگینِ مَنَسْت. ۱

روزکاریده یا وحدتیچوندر. دین بونده عادت معناسنه‌در. نشاط نونك فتحیله مصدردر علم بابندن. اما نونك کسریله ناشطك جمعیدر * محصول بیت بر نیچه زماندرکه محبوبلر سوداسی بنم عادتمدر. یعنی خیلی زماندر که عشق جوانان بنم پیشمدر. بو محبوبلر سومك ایشنك غمی بنم غملی کوکلمك سونجیدر. یعنی محبتی غمی بونلرك محزون دلمك سرور وحبوریدر.

41.

2.

دیدَنِ لَعْلِ تُرا دیدَهٔ جان‌بین بایَد،

وین کُجا مَرْتَبَهٔ چَشْمِ جَهان‌بینِ مَنَسْت. ۲

دیدن مصدردر مضاف اولمشدر مفعولنه مفعولی لعلدر. ولعلدن مراد لبدر تشبیه طریقیله. جان‌بین وصف ترکیبیدر جان کوریجی معناسنه. باید فعل مضارع بایبدندن کرك اولمق معناسنه. وین واینده‌ن مخففدر. جهان‌بین وصف ترکیبیدر جهان کوریجی معناسنه ✻ محصول بیت سنك لعل لبك کورمکه جان کوریجی کوز کرك بو ایسه بنم جهان کوریجی کوزمك قنده مرتبه‌سیدر. یعنی سنك لبك جاندر انی کورمکه مالك کوز کرك. حاصلی ارواح مشاهده‌سنه تادر عین کرك بنم چشمم ایسه اجسامی کورر انجق. پس سنك جان کبی لعلك کورمك مرتبه‌سی دکل. شعرا بیننده لبه جان اطلاقی مشهوردر روح‌بخش اولدیغیچون.

K. a. دیدن روی ترا دیدهٔ جان می باید

K. b. این (ohne و).

3.

یارِ مَن باش، کِه زیبِ فَلَك وُ زینَتِ دَهْر

از مَهِ رویِ تو وُ اَشْكِ چو پَرْوینِ مَنَسْت. ۳

زیب زینتدر. دهر زمان ✻ محصول بیت بکا یار اول که فلکك وزمانك زیب وزینتی سنك ای کبی یوزکدن وبنم الکر کبی کوزم یاشندندر. یعنی ایکیمزك مناسبتی وار عالمه زین ویرمده. لف ونشر مرتبدر مه روی زیب فلکه مصروفدر واشك پروین زینت دهره.

K. a. — یار ما باش

4.

تا مَرا عِشْقِ تو تَعْلیمِ سُخَن گُفْتَن داد،

خَلْق را وِرْدِ زَبان مِدْحَت و تَحْسینِ مَنَسْت. ۴

تا ابتداء غایت ایچوندر منذ معناسنه. مدحت میمك کسریله ودالك سکونیله وحانك فتحیله ثنا وحسن معناسنه‌در ✻ محصول بیت اول وقتدن بری که سنك عشقك بکا سوز سویلمك تعلیمنی ویردی یعنی بکا ادای کلامده استاد اولدی خلقك ورد زبانی بنی مدح ایدوب بکا تحسین ایلمکدر.

K. a. کفتن کرد —

41.

5.

دَوْلَتِ فَقْر خُدایا بَمَن اَرْزانی دار،

کین کَرامَت سَبَبِ حِشْمَتِ تَمْکینِ مَنَسْت. ٥

ارزانی لائق معناسنه‌در. کین که حرف تعلیل. تمکین قدرت معناسنه * محصول بیت یا رب فقر دولتنی بکا لائق طوت یعنی لائق ایله زیرا بو فقر کرامتی بنم جاه وجلال وعظمتمه سببدر. بونده مراد فقر حقیقیدر که حضرت صدر نبوت انکله فخر ایلمشدر. نه فقر ضروریدر که افلاس بی‌فائده‌در زمانه مفلسلری کبی که بولمدقلرندن افلاس چکرلر. ایمدی خواجه بیورر که یا رب بکا انبیا واولیا اختیار ایلدکلری فقری ارزانی بیور که بنم حشمتمه سبب اول فقردر.

K. b. — حشمت و تمکین —

6.

واعِظِ شِحْنه‌شِناس این عَظَمَت گو مَفْروش،

زان کِه مَنْزِلْگَهِ سُلْطان دِلِ مِسْکینِ مَنَسْت. ٦

شحنه نائب وصوباشی. شحنه‌شناس وصف ترکیبی واعظه صفتدر صوباشی‌یی بلیجی واعظ یعنی صوباشیله اشنالق ایدوب اکا واریجی معناسنه. کو امر مخاطب خطاب عامدر. مفروش نهی مخاطبدر. زانکه ادات تعلیل لاجل معناسنه. منزلکه اسم مکاندر نمازکه وسیرانکه کبی * محصول بیت شحنه‌شناس واعظه بکا بو اولولغی صاتمه دی زیرا بنم دل مسکینم پادشاه منزلیدر که شحنه انك بر قولیدر. یعنی واعظ شحنه ایله اشنا ایسه بز پادشاهله اشنایز. بونده مراد واعظ غیر متعظدر که اکابر قپولرینه ملازمت ایلر بلکه مجلسلرنده بعض اضاحیك نقل ایدر تاکه اصحاب مجمعه خوش کلوب بونی داخل مجلس عد ایلیه‌لر ومصاحب یاران دیو تعظیم وتبجیل ایده‌لر اعوذ بالله من شرور انفسنا ومن سیئات اعمالنا: پس خواجه حضرتلری بونلره حسن تعریض طریقیله ارسال خبر ایلر که رذال ناسله اختلاطدن مغرور اولمه که بز اشرف ناسله مختلطیز. بو بیتده سلطاندن مراد خلاق اشیادر که قلب المؤمن بیت الله اعتباریله کندینك دلنده‌در منزلکه سلطان دیمکله اکا اشارتدر.

7.

یا رَب، آن کَعْبَهء مَقْصود تَماشاگَهِ کیسْت،

کِه مُغَیْلانِ طَریقَش گُل و نَسْرینِ مَنَسْت. ٧

کعبهء مقصود اضافتی بیانیه‌در. که رابط صفت بالموصوفدر. مغیلان بر اوزون دکنلی

اغنجدر مکه یوللرنده. نسرین نسترین چیچکی یعنی کل ناصری ❋ محصول بیت یا رب اول مراد کعبه‌سی کیمك تماشاکهیدر که یولنك مغیلان دکنی بکا کل ونسترینددر. یعنی عجبا اول جانان کیمه عرض جمال ایلر که انك رقبا واغیاری بکا کل وکلشنددر. حاصلی اول جانانکه کعبهٔ مقصوددر عجبا کیمك مطمح نظریدر وکیمك تماشاکهی انجلین کعبهٔ مقصود که انك فراق وهجران مغیلانلری ویا غموم وهموم مغیلانلری بکا کل ونسترینددر یعنی بنم کل ونسرینمدر. کل نسرینه اضافتلهده جائزدر چیچك اعتباریلهده.

K. a. — این کعبهٔ —

K. b. کل نسرین (ohne وَ) (vergl. Comm.)

8.

از کِه دَرْیاگَری آموخْت خَیالِ تو، مَگَر

رَهْنُمایَش شُده این اَشْكِ چو پَرْوینِ مَنَسْت. ۸

دریاکری. کر ادات فاعلدر. یا حرف مصدردر. دریاکر بحسب لغت دریاجی دیمکدر. اما مراد اصطلاحده تورصان دیدکلریدر یعنی دکزك اهل وقوفی. پس یوزکج دین کمسه (ش°) معنای بیتدن غافل ایمش. رهنما قولاغوز ❋ محصول بیت ای جانان سنك خیالك تورصانلغی کیمدن اوکرندی کویا که اکا قولاغوزلغی بنم پروین کبی کوزم یاشی ایلدی. یعنی دریالر دکلو کوزم یاشندن سنك خیالك نیجه کچدی واشدی واریسه کوزم یاشی یلدزینی رهبر ایلدیکه کمیجیلرك طریقی یلدزله یورمکدر یوخسه بو دریالری کندی راییله اشامزدی.

9.

حافِظ از حِشْمَتِ پَرْویز دِگَر قِصّه مَخوان،

کِه لَبَش جُرْعه‌کَشِ خُسْرَوِ شیرینِ مَنَسْت. ۹

پرویز خسرودر که هرمزك اوغلیدر که نوشیروانك تورنیدر یعنی اوغلنك اوغلی. خسرو شیرین بونده خسرودن مراد مطلقا پادشاهدر یعنی طتلی وکوزل پادشاهکه کنایتدر جاناندن ❋ محصول بیت ای حافظ پرویزك عظمتندن قصه اوقومه. یعنی انك اولولغنی تفصیل وبیان ایلمه. زیرا انك لبی بنم شیرین جانانمك جرعه‌کشیدر. یعنی کاسه‌لیسی وجرعه‌خواریدر وانك خدمتکاری طبقه‌سندهدر. حاصلی بنم جانانمك قصص وحکایاتی واحوالی وار ایکن انلری اوقومه که کمسه دکلمز زیرا بونده اولان حشمت وعظمت انده یوقدر پس بونك حکایاتیده عظیمدر.

S. I. p. 146. — B. p. 19. — C. p. 20. — H. I. p. 77. (Es fehlt das 6. Beit.) — K. p. 69. Das 8. Beit fehlt; die übrigen in folgender Reihe: 1. 2. 4—7. 3. 9.

42.

بحر مجتث ⏑–⏑–, ⏑⏑––, ⏑–⏑–, ⏑⏑–

1.

مَنَم کِه کُوشهٔ مَیْخانه خانْقاهِ مَنَسْت،

دُعاىِ پیرِ مُغان وِرْدِ صُبْحْكاهِ مَنَسْت. ١

منم كه اصل كلام من انكسم كه. انكس لفظی ضرورت وزنیچون حذف اولمشدر. كه رابطهٔ صفتدر. خانقاه صوفیلر تكیه‌سی خانكاهدن معربدر. صبحكاه. كاه ادات ظرفدر زمانه ومكانه شاملدر. صبحكاه صبح وقتی دیمكدر ✱ محصول بیت بن اول كسم كه میخانه كوشه‌سی بنم خانقاهمدر. جائزدر كه كوشه مبتدا اوله وخانقاه خبر اوله یا امر بالعكس اوله محتمل الضدین طریقی اوزره. پیر مغانه دعا ایلمك بنم صباح وقتنده وردمدر. بو مصراعده اوّلكی كبی ایكی وجه محتملدر.

2.

کَرَم ترانهٔ چَنْكِ صَبوح نیسْت، و چِه باك.

نَواىِ مَن بَسَحَرْكاه عُذْرخواهِ مَنَسْت. ٢

گرم میم متكلم معنا جهتندن صبوحه مصروفدر. ترانه صحاح فرسده دوبیتی‌یه دیرلر دیدی ودوبیتی نغماتدن بر نوعدر. اما بو زمانده ترانه تنن تنن تنن دیمكه دیرلر. چنكی صباح وقتنه تخصیص ایلدی زیرا ساز جنسنك اوازی اول زمانده زیاده موثر اولور نتكم ظهیر بیورر. بیت ✱ چون زهره وقت صبوح از افق بسازد چنك ✱ زمانه تیز كند نالهٔ مرا اهنك ✱ صبوح بونده مجازا صباح وقتنه دیمشدر. والا صبوح صباح وقتنده شراب ایچمكه دیرلر نتكم غبوق بونك عكسنجه‌در. نوای اواز ودوزن وعلم نغماتدن بر مقامك ادیدر. بونده مطلق نغمه مراددر. نوای مبتدا وعذر خبری وبالعكس محتمل الضدین طریقی اوزره. عذرخواه وصف تركیبیدر عذر دیلیجی معناسنه. بوندن مراد بوراده ایلدیكی كناهلردن اعتذار وتوبه واستغفاردر ✱ محصول بیت اكر بنم چنك صبوح ترانه‌م واوازم یوغیسه نه باك. صباح وقتنده عذرخواهم بكا نوای چنك وارغنوندر. یعنی چنك ونای وعود وغیری سازلرله ذوق وصفام یوغیسه اسحارده ایلدیكم اذكار واوقودیغم اوراد وایتدیكم توبه واستغفار بكا نوای چنك وارغنون ونایدر. بعض نسخه‌ده مصراع ثانی بویله واقع اولمشدر ✱ نوای من

بسحر اه عذرخواه منست * بو نسخهده ویردیکمز معنایی تقریر ایدر ومذکور معنا عذرخواه مبتدا اولدیغی تقدیرجهدر. اما خبر اولدیغی تقدیرجه معنا بویله اولور که سحر وقتنده ایلدیکم اه وزاری ایلدیکم تقصیراته عذرخواهمدر ولکل وجهة.

K. a. — صبوح وَ چنگ —. Vor چه باك fehlt وَ.

K. b. — بسحر آه عذرخواه — (vergl. Comm.)

3.

زِ پادْشاه و گَدا فارِغَم بَحَمْدُ ٱللّٰه؛
گَدایِ خاكِ دَرِ دوسْت پادْشاهِ مَنَسْت. ٣

پادشاه وگدا جمعی تضاددندر. بیتك اولنده واخرنده پادشاه ذکری رد العجز علی الصدر قبیلندندر. ایکی یرده کدای ذکریده اول قبیلدندر * محصول بیت الحمد لله پادشاه وکدادن فارغم که جانانك قپوسی طپراغنه ملازمت ایلین کدا بنم پادشاهمدر. یعنی دنیا پادشاهلرندن وکدالرندن فراغم وار پس بنم پادشاهم جانان استانهسن بصلانن کدای بینوادر.

4.

غَرَض زِ مَسْجِد و مَیْخانهاَم وِصالِ شُماسْت؛
جُز این خَیال نَدارَم خُدا گُواهِ مَنَسْت. ۴

جز غیر معناسنه. کواه طانقدر یعنی شاهد * محصول بیت مسجد ومیخانهدن عرضم سزك وصالکزدر بوندن غیری خیالم وفکرم یوقدر الله تعالی شاهدمدر. یعنی هر یره که وارسم فکرمده وخیالمده سکا واصل اولمقدر. بیت * که معتکف دیرم وکه ساکن مسجد * یعنی که ترا میطلبم خانه بخانه *

5.

مَرا گَدایِ تو بودَن زِ سَلْطَنَت بِهْتَر،
کِه ذُلِّ جَوْر و جَفایِ تو عِزّ و جاهِ مَنَسْت. ٥

ذل ذالك ضمیله ذلت وحقارت معناسنه. جاه منصب * محصول بیت بکا سنك کداك

اولمق سلطنتدن یکدر زیرا سنك جفاك ذلت وحقارتی عزت وحرمتدر بکا. یعنی سنك جفاك بکا عین وفادر.

K. a. سلطنت خوشتر —

6.

از آن زَمان کِه بَر این آسْتان نِهادَم روی،
فِرازِ مَسْنَدِ خورْشید تَکْیه‌گاهِ مَنَسْت. ۶

از ان زمان. از ابتداء غایتیچوندر. فراز بونده اوست معناسنه‌در. مسند اسم مکاندر طیانه‌جق یر معناسنه. بونده مقام وقرارگاه مراددر یعنی فلك رابعکه فلك شمسدر. خورشید کنش. یالکز خورده شیدده کنشدر. تکیه زدن تکیه‌گاه طیانمقدر. تکیه‌گاه طیانه‌جق یر دیمکدر ✱ محصول بیت اول زماندن بری که استان جانانه یوز قودم بنم مقام وتکیه‌گاهم یعنی قرارگاهم فلك شمسدن یوقاریدر. حاصلی کمال عزت ورفعته یتشدم.

K. a. نهادم رو —
K. b. — مسند جمشید —

7.

مَگَر بَتیغِ اَجَل خَیْمه بَر کُنَم وَر نی،
رَمیدَن از دَرِ دَوْلَت نه رَسْم و راهِ مَنَسْت. ۷

تیغ اجل اضافتی بیانیه‌در. خیمه جادر. تقدیر کلام خیمهء وجودمزدر. برکنم قوپرم. چادری قالدرمده بو لفظی استعمال ایدرلر نتکم عرب قلع لفظنی مثلا قلع الخیمة دیرلر. رمیدن اورکمکدر ✱ محصول بیت مکر اجل قلیجیله وجودم خیمه‌سن قالدرم یوخسه دولت قپوسندن اورکوب قاچمق بنم عادتم وطریقم دکلدر. یعنی مکر اولم که جانان قپوسنی ترك ایدم زیرا دولت بو قپوده وسعادت بو بابده‌در.

K. a. ور نه —

8.

گُناه اَگَرچه نَبود اِخْتِیارِ ما، حافِظ،
تو دَر طَریقِ اَدَب کوش و گو: گُناهِ مَنَسْت. ۸

محصول بیت وفاسز کوزل سومك کناهدر اما بو کناهده بنم اختیارم یوقدر. یعنی دلبر

سومەدە بی‌اختیارم. ای حافظ سن طریق ادبە سعی ایلە ودی کناە بنمدر. یعنی دی کە بن وفاسز جانانی اختیارملە سودم. حاصلی بو خصوصدە اختیار جزی المدەدر غرض بوندن اختیاری کلیا سلب ایلمامکدر تاکە مذهب جبر لازم کلمیە.

K. b. — کوش گو ohne وَ.

S. I. p. 118. — B. p. 20. — C. p. 20. — H. I. p. 78. Es fehlt das 5. Beit; die übrigen in folgender Reihe: 1. 2. 4. 3. 6—8. — K. p. 67. Die Beits in folgender Reihe: 1—5. 7. 6. 8.

43.

بحر مجتث ⏑–⏑–, ⏑⏑––, ⏑–⏑–, ⏑⏑–

1.

شِكُفْتە شُد كُلِ حَمْرا وَ كَشْت بُلْبُل مَسْت،

صَلاىِ سَرْخَوشى اى صوفِيَانِ بادەپَرَسْت.

حمرا احمرك مونثیدر قرمزی دیمكدر. كلە صفتدر اكرچە مونث دكلدر نە معنوی نە لفظی نە حقیقی. وكشت بلبل مست بلبلك مست اولدیغی فریاد وفغاندن بی‌اختیار اولدیغیدر. صلای سرخوشیدن مراد سرخوشلغە یعنی بادەنوشلغە دعوتدر. صوفیانە ندا وخطاب استهزاءدر مراد صورتا صوفی لجنوب حقیقتدە صوفی اولمیانلردر والا صوفیء حقیقیە كمسەنك سوزی یوق * محصول بیت قرمزی كل اچلدی وبلبل فریاد وفغانە باشلدی ایمدی بادەنوشانە صلادر ای بادەنوش صوفیلر عیش وعشرت زمانیدر.

2.

اَساسِ تَوْبە، كِە دَر مُحْكَمی چو سَنْك نُمود،

بِبین كِە جامِ زُجاجی چِە طُرْفە اَش بِشِكَسْت. ٢

اساس تمل. زجاجی زجاج عربجە سرچەیە دیرلر. یا حرف نسبتدر. طرفە عجب دیمكدر. بشكست بوندە متعدیدر قرلدی دیمكدر * محصول بیت توبە بنیادی كە استحكامدە

طاش کبی محکم ایدی نظر ایله که سرچه قدح انی نه عجب غردی. یعنی بر قدح می انی بوزدی.

K. b. — زجاجی چگونه اش —

3.

بِیَار بادهٔ، کِه دَر بارْگاهِ اِسْتِغْنا

چِه پاسْبان و چِه سُلْطان چِه هوشْیَار چِه مَسْت. ۳

بارگاه. بار بونده اجازتدر وگاه ظرف مکان. اجازت یری دیمکدر. بکلر وپاشالر وپادشاهلر استانه‌لرینه دخول قپوجیلر اجازتنه موقوف اولدیغیچون بارگاه دیرلر. پاسبان مرکبدر پاسله باندن. پاس پاسیدندن مشتقدر قورومق معناسنه. وبان ادات فاعلدرجی معناسنه. معنای ترکیبی قوریجی دیمکدر حافظ معناسنه. هوشیارده مرکبدر هوشله یاردن. هوش قبا ترکیده اوصدر یعنی عقل. ویار یولداش. پس معنای ترکیبی عقللی یار دیمکدر اوصلی معناسنه. اما اکثر ایقده استعمال ایدرلر * محصول بیت باده کتور که جانانك بارگاه استغناسنده پادشاه وگدا ومست وایق برابردر زیرا جمله‌سی اکا طالبدر پس استغناسی جمله‌سنه برابردر. یعنی عندنده جمیع عشاق بردر هیچ برینه احتیاجی یوقدر.

K. b. — وَ چه مست —

4.

از این رِباطِ دودَر چون ضَرورَتَسْت رَحیل،

رِوَاق و طاقِ مَعیشَت چِه سَر بَلَنْد چِه پَسْت. ۴

رباط رانك کسریله اولی اوده‌لریدر. کاروان سرای دینلر (شْ و سْ) اصابت ایلمدیلر. رباط دودردن مراد دنیادر که بر قپوسندن کلور وبر قپوسندن چقار کیدرسن یعنی بر قپوسی حیاته وبر قپوسی مماته اچیلور. رحیل اسمدر رحلت معناسنه. رواق رانك کسریله او اوکنده طوانه دیرلر. طاق کمره. چارداق دین بلمدی. سر بلند سر بونك کبی یرلرده مقحمدر همان بلند دیمکدر * محصول بیت چونکه بو ایکی قپولی خانه‌دن انتقال ورحلت لازمدر ایمدی معیشت طاق ورواقی یا اعلی ایمش یا ادنی ایمش هپ بردر. یعنی اولم مقرر اولدقدنصکره دنیاده یا اکابرانه کچنمش‌سین یا فقیرانه هیچ تفاوت یوق. معیشته طاق ورواق اثباتی مجازادر. حاصلی بو عالم فانیده اعلی دیرلك ایلین‌ده ادنی دیرلك ایلین‌ده اولور پس هر نیجه قابل ایسه کچنمك کرك.

S. u. B. b. — طاقِ وَ معیشت —

K. b. — و چه پست —

5.

مَقامِ عَیْش مُیَسَّر نَمی شَوَد بی رَنْج؛

بَلَی بَحُکْمِ بَلا بَسْتە اَنْد عَهْدِ اَلَسْت. ٥

مقام عیش اضافتی بیانیەدر. بلی اسلوب عرب اوزرە اوقونمق کرکدر که بلا ایلە تجنیس تام اولە. بحکم بلا اضافتیدە بیانیەدر. عهد الستدن مراد الله تعالی ذراریەیە یعنی ذریات ادمە الست بربکم دیدیکی زماندر که تفسیرلردە مفصل یازلمشدر ✵ محصول بیت دنیا دیرلکی زحمت ورنجلەدر زحمتسز میسر اولمز زیرا عهد الستی بلا ایلە بغلمشلردر. یعنی ازلدە ادم اوغلنلرینە بلا ومشقت حکم اولنمشدر اول تغییر اولمز البتە باشلرندن کچسە کرکدر.

K. b. روز الست —

6.

بَهِشْت و نیسْت مَرَنْجان ضَمیر و خوش‌دِل باش،

کِه نیسْتیسْت سَرانْجامِ هَر کَمال کِه هَست. ٦

ضمیردن مراد خاطردر. سرانجامدە انجامدە عاقبتە دیرلر ✵ محصول بیت وارلە یوقلە خاطرك انجتمە وخوش‌دل اول. یعنی کوکلکی خوش طوت. زیرا هر کمال کە دنیادە واردر انك عاقبتی یوقلقدر. حاصلی هر کمالك نهایتی زوالدر پس بنم فلانم وار فلانم یوق دیمکلە کوکلکە تشویش ویرمە.

K. a. خوش میباش —

7.

شُکوهِ آصَفی وُ اَسْپِ باد و مَنْطِقِ طَیْر

بَباد رَفْت، و ازو خواجە هیچ طَرْفە نَبَسْت. ٧

شکوە هیبت. آصفی یاسی حرف نسبت. اسپ باد یعنی حضرت سلیمان پیغمبر تختنی یل کتورردی استدیکی یرە. منطق طیر یعنی حضرت سلیمان جمیع وحوش وطیورك دلین اکلردی. خواجەدن جائزدر کە اصف مراد اولە کە عجم خواجەیی وزیردە استعمال ایدر. وجائزدر کە حضرت سلیمان اولە واکا خواجە اطلاقی مجاز اولە. طرفە اصطلاح عجمدە فائدە معناسنەدر ✵ محصول بیت اصف بن برخیانك عظمتی وهیبتی ویل

اتیکه تخت سلیمانی کتورردی وقوش دلنی بلمك هپ بونلریله کتدی. یعنی هباء منثور اولدی. واصف بونلره نسبت واضافتیله ویا حضرت سلیمان بونلره مالك اولمغله هیچ فائده بغلمدی. یعنی دنیاده باقی قالمیوب فانی اولدی.

K. b. و از آن خواجه هیچ طرف نبست —

8.

بَبال و پَر مَرَو از رَه، کِه تیرِ پَرْتابی

هَوَا گِرِفْت زَمانی، وَلی بَخاك نِشَسْت. ۸

بال وپر بونده عطف تفسیری واقع اولمغله اما لغتده بال قنات وپر قنات ویلكدر بالدن اعمدر. تیر پرتابی. یا حرف نسبت. پرتاب وپرتاو با ایله وواوله لغتدر منزل اوقنه دیرلر. هوا کرفت یعنی هوایه اغدی. زمانیده یا وحدتیچوندر. بخاك نشست بونك کبی یرلرده طپراغه باتدی دیمکدر مثلا تا پر نشست دیرلر یلکه‌دك باتدی. دییجك یرده وبونك کبی یرلرده نشستك مذکور معناسنی بلمینلر بونده درلو درلو معنالر ویردیلر. وبونده باله قویرق معناسن ویرن (س°) خیلی تدبر ایلمش ❋ محصول بیت قنادیله ویلکله یولدن چقمه. یعنی قدرت وقوت دنیا ایله یولدن یعنی طریق مستقیمدن وحد اعتدالدن طشره چقمه. زیرا منزل اوقی بر زمان هوایه اغار عاقبت طپراغه باتر. حاصلی هر بلندك پستی وهر یوقشك انیشی اولور پس ادم اعتدالله دپرنمك کرك صکره زحمت چکمیه.

9.

زَبانِ کِلْکِ تو حافِظ چِه شُکْرِ آن گُویَد،

کِه گُفْتَهٔ سَخُنَش می بَرَنْد دَسْت بَدَسْت. ۹

کلك لغتده قمش اوقه دیرلر. اما اصطلاحده قلمه اطلاق ایدرلر. کلکه زبان اضافتی استعاره طریقیله‌در. کفتهٔ سخنش. سخن مطلقا سوزدر سویلنمشه وسویلنمامشه عامدر. اما سخن کفته سویلنمش سوزه دیرلر سخن ناکفته سویلنممش سوزه دیرلر نتکم بو بیتده ظاهردر. بیت ❋ بسی کفته اند این مثل در جهان ❋ سخن کفته سیمست وناکفته زر ❋ که بونده مقولله قولی ربط ایلمشدر ❋ محصول بیت ای حافظ سنك قلمك زبانی انك نه شکرینی سویلر یعنی اول حالك واول معنانك که قلمك سویلنمش سوزینی الدن اله ایلدرلر. یعنی قلمك اوجندن چقان الفاظ درربارك ومعنای کوهردارك که الدن اله کزدیررلر شکرانه‌سنی زبان قلم نیجه ادا ایده بیلور.

S. I. p. 120. — B. p. 20. — C. p. 21. — H. I. p. 79. — K. p. 72.

44.

بحر رمل ⏓⏑——, ⏑⏑——, ⏑⏑——, ⏖—

1.

زُلْف آشُفْته و خَوىْ کَرْده و خَنْدان‌لَب و مَسْت

پیـرَهَن چاك و غَزَل‌خوان و صُراحی دَر دَست، ۱

اشفته قرش مورش معناسنه‌در. خوی واو رسمیله‌در عرق معناسنه. خوی کرده درلمش دیمکدر. خندان‌لب طوداغی کولکن یعنی متبسم. پیرهن چاك کوملکی یرتق. غزل‌خوان وصف ترکیبیدر غزل اوقویجی دیمکدر. بو ایکی بیتده طقوز صفت بعضیسی احوال متعاطفه وبعضیسی احوال مترادفه‌در امد لفظنك فاعلندن وعرب لسانك غیرنده بو جائزدر مطلقا.

2.

نَرْگِسَش عَرْبَده‌جو وُ لَبَش اَفْسوس‌کُنـان

نیمْشَب دوش بَبالینِ مَن آمَد بِنِشَسْت؛ ۲

نرکسش عربده جوی. نرکس مبتدا وعربده‌جوی خبری. نرکس چشمدن کنایتدر. عربده لغتده بدخویلغه دیرلر اما اصطلاحده سرخوش صواشنه دیرلر. عربده‌جوی وصف ترکیبیدر صواشجی معناسنه. افسوس الفله والفسز ظلم وحیف معناسنده مستعملدر مثلا حیف ودریغ دیجك یرده افسوس دیرلر. صحاح فرسده بویله بیان ایلدی. اما وسیلة المقاصدده تعجب وتمسخر وطنز وطعن معناسنه‌در دیدی. والعلم عند الله تعالی. کنانده الف ونون صفتدر یعنی صفت مشبهه علامتیدر روان وخندان وسوزان وکریان کبی. افسوس‌کنان حیفلیجی اولدیغی حالده ویا متمسخر اولدیغی حالده. نیمشب دون یاریسی. دوش دون کیجه. بالین یصدقدر ✵ محصول بیت زلفی اشفته اولدیغی حالده ودرلمش ومتبسم ومستانه وپیرهن چاك وغزلخوان وصراحی النده ونرکسی عربده‌جوی ولبی افسوس‌کنان اولدیغی حالده یعنی بو صفتلر ایله متصف اولدیغی حالده نصف اللیلده یصدیغم اوجنه کلدی اوتوردی. نرکسش عربده‌جویك معناسنی انك چشمی جنك وغوغا طلب ایدیجیدر دین کیمسه‌ده (س°) عندی سویلمش. پیرهن چاك یعنی سینه‌سی اچق دیین کمسنه‌ده اچق بویمش.

K. b. — نیمشب مست ببالین

44.

3.

سَر فَرا گُوشِ مَن آوَرْد، بَآوازِ حَزین

گُفْت کای عاشِقِ دیرینَهٔ مَن خوابَت هَسْت. ٣

بعض نسخه‌ده دیرینه یرینه شوریده وبعضیسنده بیچاره وبعضیسنده دیوانه دوشمش. اما یانمزده بولنان نسخه‌نك اکثرنده دیرینه واقع اولدیغیچون بونی اختیار ایلدك. فرا بونده بای صله معناسنه. حزین بونده ملائم واینجه معناسنه‌در. مصرع * چه خوش باشد اواز نرم وحزین * حزین بونده نرمله عطف تفسیری دوشمش وهر پرده که اوازه صفت واقع اولسه بویله‌در. بو مصراعك معناسنده باشی یوقاری بنم قولاغمه کتوردی اواز حزین ایله دین (س°) غریب معنا ویرمش. دیرینه اسکی وچوقدنکه معناسنه. خوابت هست جمله‌سی مقول قولدن جزء واقع اولمش اخبارا وانشاء * محصول بیت جانان مذکور اوصافله کلوب باشنی بنم قولاغمه کتوردی واواز نرمله دیدیکه ای بنم اسکی عاشقم اویخوك واردر یا اویخوکمی وار. یعنی بن بو اوصافله باشك اوجنه کلم دخی اویورمسن قالق کتوردیکم باده‌یی نوش ایدوب احوال دنیایی فراموش ایده‌لم دیدی دیمکدر.

K. a. — وَ بآواز —

K. b. — من شوریدهٔ عاشق — (vergl. Comm.)

4.

عارِفی را، کِه چُنین بادَهٔ شَبْگیر دِهَنْد،

کافَرِ عِشْق بُوَد، گَر نَبُوَد بادَه‌پَرَسْت. ٤

عارفی را. یا وحدت ورا ادات مفعول. شبکیرك تحقیقی دوش از مسجد سوی میخانه امد پیر ما غزلنده کچمشدر. حاصلی بادهٔ شبکیر کیجه ایچلن باده‌در نتکم نالهٔ شبکیر وراه شبکیر کیجیله اولان ناله وسفردر. پس شبکیر اولدرکه کیجه‌نك احیاسنه سبب اوله وسحر وقتنه دخی شبکیر دیرلر. ایمدی بونده بادهٔ شبکیر دیدیکی اول کیجه جانانی کتوردیکی باده‌در. کافر عجم فانك فتحیله اوقور نتکم عارض رانك وخاتمی تانك فتحیله اوقورلر. کافر بونده کفر مصدرندندر کافك فتحیله اورتمك معناسنه که معنای لازمه‌سی انکاردر. کفر مصدرندن کافك ضمیله دکلدر * محصول بیت بر عارفه که مذکور جانان کتوردیکی کبی بادهٔ شبکیری ویره‌لر منکر عشقدر اول عارف اکر باده‌پرست ومیخواره اولمزسه. یعنی بر عارفه که جانان ایچ دیو باده صونه اکر ایچمیوب مرائیلق ایدرسه اول عارف وعاشق دکل بلکه منکر عشق وعرفاندر

واولاڭك كالانعامه داخلدر. معلوم اوله كه خواجه‌يه دخل ايلمشلردر كه عارف ديدكدن صكره جانان الندن باده الوب ايچمامك نيچه راست كلور زيرا مقتضاى عرفان جانانه هر خصوصده تسليمدر. پس جواب ويرمشلر كه باده‌پرست اولمسه كافر عشق اولوردى بو ايسه باده‌پرستدر پس كافر عشق دكلدر.

K. a. — عاشقى را

5.

بِرَو اى زاهِد و بَر دُرْدكَشان خُرْده مَكير،

كِه نَدادَنْد جُز اين تُحْفه بَما روزِ اَلَسْت. ٥

خطاب دردكشلره خرده‌كير اولان زاهده‌در يعنى زاهد خشكه كه مثالب ناسله مقيددر زاهد پاكه كه كندى نفسيله تقيد ايليوب غيره مقيد اولميه دكل. دردكش وصف تركيبيدر شرابك پوسه‌سن چكيچى ديمكدر. ذكر محل وارادهٔ حال قبيلندندر زيرا درد ايچلمز اوستنده اولاندر ايچلن. خرده مكيردن مراد دردكشلره دخل ايلمه ديمكدر. خرده‌كير خلقك اوراسنه بوراسنه دخل ايدنه ديرلر. كه حرف تعليلدر. روز الستدن مراد ازل ازالدر كه قضا وقدردر ❋ محصول بيت وار اى زاهد خشك باده‌نوشلره طعن ودخل ايلمه زيرا بزه روز ازلده بوندن غيرى تحفه ويرمه‌ديلر. يعنى باده‌نوشلق بزه روز الستدن مقدردر بزم اختيارمزله دكل ايمدى بو تقديرجه محل طنع اولمز.

K. a. — خورده —

6.

زان چه او ريخت بَپَيْمانهٔ ما نوشيديم،

اَگَر از خَمْرِ بَهِشْتَسْت وگَر از بادهٔ مَسْت. ٦

بو بيت عارفى‌را بيتندن مقدم يازلمق كرك ايديكه تمام مناسبت اوليدى ❋ محصول بيت اول نسنه‌يى كه اول كيچه جانان بزم پيمانه‌مزه دوكدى بز ايچدك اكر جنت شرابى واكر بادهٔ قتالدر. يعنى اكر مباح واكر غيرمباح جانانه مخالفت ايلمدك هرنه كه صونديسه ايچدك. اصطلاحده بادهٔ مست بادهٔ قتال ديمكدر. پس مست ايديجى باده دين (ش°) بو اصطلاحى بلمزمش.

C. K. a. — آنچه

C. K. b. — ور از بادهٔ —

45.

7.

خَنْدَهٔ جامِ مَی وُ زُلْفِ گِرِهْگیرِ نِگار

ای بَسا تَوْبهٔ کِه چون تَوْبَهٔ حافِظ بِشِکَسْت. ۷

خندهٔ جامدن مراد بادهٔ ایله پر اولدقده براق اولمسیدر وشوق ویرمهسیدر زیرا قدح که مجلسده یورمکه باشلیه بادهنوشلره ذوق وشوق وسرور کلمکه باشلر. زلف گرهگیردن مراد زلف مجعددر که غایتله مرغوبدر یعنی یاش ایکن اوررلر صکره اچرلر وطررلر پس زنجیر شکلن کوسترر. اگرچه گره دوکمهده دیرلر اما دوکملی زلفك عالمی یوقدر. پس دوکم طوتیجی زلف دیمکده نظر وار واورولی زلفکده صفاسی یوقدر مگر قلبدان ایله اورهلر. ای حرف ندا مناداسی محذوف تقدیر کلام ای یاران. بسا بسیار معناسنه بلکه اصلنده بس ایدی الف مبالغه ایچون کلمشدر زیادهٔ چوق معناسنه. چون ادات تشبیهدر ✻ محصول بیت جام میك خندهسی یعنی صفاسی ونگارك مجعد زلفی ای یاران حافظ توبهسی کبی نیچه نیچه توبه قرمشدر. یعنی بر مجلسده که جام بادهٔ دور ایلیه وزلف مجعد صاحبی نگار حاضر اوله اساس توبه اگر پولاددندهٔ اولورسه پاره پاره اولور علی الخصوص که توبه صاحبی خوشطبع اوله.

S. I. p. 122. — B. p. 21. — C. p. 21. — H. I. p. 82. — K. p. 73.

45.

بحر مضارع ‒ ◡ ‒ ‒ , ◡ ‒ ‒ ◡ , ‒ ◡ ‒ ◡ , ‒ ‒ ◡

1.

زُلْفَش هَزار دِل بَیَکی تارِ مو بِبَسْت،

راهِ هَزار چارهگَر از چار سو بِبَسْت. ۱

یك یانك فتحیله وکسریله لغتدر معناسی بردر. اما یکی یایله معناسی بریسی دیمکدر. وگاه اولور که یکیده یك کبی بر معنایه گلور بونددهٔ اویلهدر. تار قلدر. موی یایله ویاسز صاچدر. چارهگر چارهجی معناسنه یعنی چاره ایدیجی. چارسو. سوی یایله ویاسز لغتدر اما بو غزلده یاسز واقع اولمشدر جمیع ابیاتده. چارسو درت جانب دیمکدر ✻ محصول بیت جانانك زلفی بیك کوکلی صاچینك بر قلیله بغلدی وبیك

چاره‌کرك درت جانبدن راهنی بغلدی. یعنی هیچ بر جانبدن چاره‌یه امکان قومدی. وانك زلفی بیك کوکلی بر تل ایله بغلدی دین تارله مویی فرق ایلمز ایمش.

K. a. — زلفت هزار

2.

تا هر کَسی بَبوِی نَسیمی دِهَنْد جان،

بِگْشود نافَهء و دَرِ آرْزو بِبَسْت. ۲

تا حرف تعلیل. کسیده یا وحدتیچوندر. بوی بونده امید معناسنه اولمق ملائمدر. قوقی دینسه‌ده جائزدر. نسیمده یا وحدتیچوندر. ونسیم ریحدن تجرید اولنمشدر همان بوی معناسنه‌در. بکشود. با حرف تاکید. کشود فعل ماضی. نافه مشك کوبکیدر. یا وحدت ویا تنکیر ایچوندر. آرزو لغتده بر نسنه‌یی اوزلمك. اما بونده مراد معناسنه‌در یعنی کمسه‌یه مرادین ویرمدی * محصول بیت تا هر بر کمسنه بر کوزل قوقی امیدیله جان ویره‌لر دیو نافهء زلفنی جوزدی وکمسه‌یه مرادین ویرمدی یعنی یاننه یاقلشدیروب قوتلتمدی.

K. a. — تا عاشقان ببوی نسیمش —

K. b. — نافه و در هر آرزو —

3.

شَیْدا از آن شُدَم، کِه نِگارَم چو ماهِ نَوْ

اَبْرو نُمود جِلْوه‌گَری کَرْد و رو بِبَسْت. ۳

شیدا دیوانه‌یه دیرلر. ازآن. آز من اجلیه معناسنه‌در. آن اسم اشارتدر معناسی انك ایچون دیمکدر. که حرف تعلیل. نکار رومده زن زیبایه اطلاق ایدرلر اما عجم محبوبه. جلوه‌کر جلوه‌جی یعنی عرض جمال ایلیجی. یا حرف مصدردر. ببستدن مراد تستردر. بوده معلوم اولسونکه ای باشلرنده دیوانه‌لرك جنونی ارتمق عادتدر پس بو بیت اول معنا اوزره دینلمشدر * محصول بیت انکچون دیوانه اولدمکه نکارم ماه نو کبی هلال ابروسین کوستردی وعرض جمال ایلدی ومتستر اولدی. یعنی کاه اظهار وکاه اخفا ایلدیکیچون دیوانه اولدم ننکم پریلر دیوانه‌لر کوزینه کندیلرینی بویله ایدرمش.

B. K. a. — وَ جلوه‌گری —

45.

4.

سَاقی بَچَنْد رَنْگ مَی اَنْدَر پِیَالَه رِیخْت؛
این نَقْشها نِگَرکِه چه خَوش دَر کَدو بِبَسْت. ۴

رنك بویه وحیله ویبان کچیسی ونصیب. پس بونده بچند رنك دیدیکی نیچه درلی شراب دیمك اوله یاخود شراب نیچه حیله ایله. بوده معلوم اوله که شراب قپاغنك اوزرینه نیچه اشکال چزمك عادتدر مثلا سرو کبی وکمی کبی واول قپاغه چمانه دیرلر. پس بونده این نقشها دیدیکی ایکی طریقله واقع اولمش. بری اول قپاقده اولان نقشلر. وبری انواع خمردن قپاقده بغلدیغی رنکلردر که پیالهده ظاهر اولور. معنای حقیقیسی بودر واول ایهامیسیدر. این اسم اشارتدر. کدوده واقع اولان نقوشدر که پیالهده ظاهردر ✱ محصول بیت ساقی بادهیی پیالهیه نیچه رنکله دوکدی. یعنی نیچه رنکلی بادهیی ویا نیچه صنعتله پیالهیه دولدردی. ایمدی سیر ایله کدوده بغلدیغی نقوش غریبهدر که پیالهده ظاهر اولدی.

5.

یا رَب چه غَمْزه کَرْد صُراحی، کِه خونِ خُم
بـا نَغْمَهـایِ قُـلْقُـلَـش اَنْدَر گُلـو بِبَسْت. ۵

بعض نسخهده غمزه یرینه جرم واقع اولمش. ونغمها یرینه نعرها دوشمش. غمزه کوزله اشارته دیرلر. اما بونده نفاقدن عبارتدر. صراحی عربیسی صراحیهدر یای مشدده ایله وتا ایله. اما عجم تاسز یاء مخففه استعمال ایدرلر. ظروف خمردندر بلبله کبی. خم کوب. نغمها نغمهنك جمعیدر. نغمه کلام خفیٔیه دیرلر یعنی یابچه یابچه اولان سوزه دیرلر. نعره عربیده ککزدن چقان صوته دیرلر. اما عجم چقرمده استعمال ایدر. قلقل صراحیدن ویا قباقدن ویا بر اغزی طارتابدن بر نسنه دوکلورکن چقان صوته دیرلر. ایهام طریقیله ذکر اولنور کانه که ایکی قل لفظندن مترکبدر که امردر قال یقولدن. کلو کافك فتحی وضمی لغتدر بوغزه دیرلر. ببست بونده لازمدر بغلدی یعنی منعقد اولدی ✱ محصول بیت عجبا نه نفاق ویا نه جرم ایلدی صراحی که کوبك قانی قلقل نغمهلریله ویا نعرهلریله بوغزنده دوکملندی که کلامه وتکلمه قادر دکل. یعنی انجق قلقل دیمکه مالك ارتغه دکل. حاصلی بر اکسکلك ایلمشدر که خون خم یعنی شراب بوغزنده دوردی ادمك طعام ویا شراب طوزدیغی کبی قلقل دیمکدن غیری کلامه مجالی یوقدر.

K. a. — چه جرم — (vergl. Comm.)

6.

مُطْرِب چه پَرده ساخْت، کِه دَر حَلْقهٔ سَماع
بَرْ اَهْلِ وَجْد و حال دَرِ های و هو بِبَسْت. ۹

بعض نسخه‌ده حلقه یرینه پرده دوشمش وبعضیسنده حالت. مطرب شوق وسرور ویرن کیمسه‌در. چه تعجبی متضمن استفهام ایچوندر. پرده‌دن بونده مراد نغمات پرده‌لریدر عراق اصفهان وحجاز کبی. حلقه لامك سکونیله انسان دائره‌سنده وفتحه‌سیله غیریسنده مستعملدر. سماع حلقه نسخه‌سیله اولنجه دور مراددر یعنی صوفیلر سماعی. وحالت نسخه‌سیله‌ده بویله‌در. اما پرده نسخه‌سیله ساز مراددر چنك وقانون وغیریسی کبی. وبو جملهٔ ظرفیه ببست کلمه‌سنك فاعلندن حالدر بو تقدیرجه. اما اولکی‌ایکی نسخه اوزرینه اهل وجد وحالدن حالدر فتامل. وجد ووجود. اولکی واوك فتحیله وجیمك سکونیله وثانیسی واوك وجیمك ضمه‌لریله بر نسنهٔ بولمق مطلوبن بولمق کبی. اما اصطلاحده مؤمنك باطنی ویا بصیرتی نور تجلی ادراك ایلمکه دیرلر. وبونك مقابلی فقددر که لغتده بتمکه دیرلر. حال وجدك عطف تفسیریدر اکرچه حقیقتده ارالرنده فرق دقیق واردر. های وهویدن مراد صوفیلر دور ایدرکن ایلدیکی های وهویدر. ببست بونده بغلدی دیمکدر زیرا دره قیددر* محصول بیت عجب مطرب نه نغمه ایله اهل وجد وحال سماع حالتنده وحلقه‌سنده ایکن اوزرلرینه های وهو قپوسنی بغلدی. یعنی فریاد وفغانلرین کسدردی. حاصلی بونك پردهٔ نغمه‌سنك بر مرتبه تاثیری اولدی اهل وجد وحاله که های وهولرین ترك ایدوب بونك نغمه‌سنه مشغول اولدیلر. یاخود مطرب کندی پردهٔ سماعده اولدیغی حالده اهل وجد وحال اوزرینه های وهوی قپوسنی بغلدی وکندوسنك نغمهٔ سماعنه مشغول ایلدی.

K. a. مطرب چه نغمه ساخت که در پردهٔ سماع (vergl. Comm.)

7.

دانا، کِه زَد تَفَرُّجِ این چَرْخِ حُقّه‌باز،
هَنْگامه باز چید و دَرِ گُفت‌وگو بِبَسْت. ۷

دانا صفة مشبهه‌در دانیدندن. چرخ وچرخه چقریغه دیرلر که جولاهلر استعمال ایدرلر. صکره تشبیه طریقیله فلکه اطلاق ایلدیلر. حقه‌باز وصف ترکیبیدر. چرخه بازلق اسنادی مجازدر کندی مدور اولدیغیچون ویلدزلری قوقله‌لره تشبیه ایلمکله. هنکامه درنك. چید فعل ماضیدر چیدندن دردی ودوشردی معناسنه. کفت‌وکو

سوزصاو معناسنه‌در ✻ محصول بیت دانا سیر ایلدی وکوردیکه بو فلك حقه‌بازی هرکس ایله بر نوع حیله بازلق وعیارلق ایلر وهرکسی دنیانڭ خرفاتیله فریفته ایدوب مغرور وغافل ایدر پس هنکامه‌سنی طاغتدی وسوزصاو تپوسنی باغلدی. یعنی تجملات وتعلقات دنیایی ترك ایدوب اکا مضاف ومتعلق اولان مصاحبت وکفت‌وکو ابوابنی سد واکا منوط احوال قیل وقالی کلیا رد ایلدی.

C. k. a. — این بازیء دانا چو دید

8.

حافِظ، هَر آن کِه عِشْق نَوَرْزید و وَصْل خواسْت،

اِحْرامِ طَوْفِ کَعْبَهء دِل بی وُضو بِبَسْت. ۸

نورزید نون حرف نفی ورزیدن فعل ماضی چالشمق واوزنمك. طوف وطواف مصدرلردر بر نسنه‌نك اطرافنی دولشمق. کعبهء دل اضافتی بیانیه‌در ✻ محصول بیت ای حافظ هر شول کمسه که عاشق اولمقسزین وصله طالب وعشقك محن وغمومنی چکمکسزین وصله راغب اولدی کوکل کعبه‌سنی طواف ایلمکیچون احرامی ابدست‌سز بغلدی. یعنی کوکل که بیت الله‌در انی ناپاك زیارت ایلمکه نیت ایلمك کبیدر عشق دردینی چکمکسزین وصلت جانانه طالب اولمقدر.

K. a. — حافظ بَر آن (وَ vor وصل fehlt.)

S. I. p. 125. — B. p. 21. — C. p. 22. — H. I. p. 84. — K. p. 65. Die Beits in folgender Reihe: 1—5. 7. 6. 8.

46.

بحر مجتث ‿‿– ‿–‿–, ––‿‿, –‿–‿, –‿–‿

1.

خُدا چو صورَتِ اَبْروِیِ دِلْکُشایِ تو بَسْت،

کُشادِ کارِ مَن اَنْدَر کِرِشْمَهایِ تو بَسْت. ۱

دلکشای وصف ترکیبیدر کوکل اچیجی معناسنه. کشاد اسمدر فتح باب معناسنه.

کرشمهای کرشمه‌نك جمعیدر کاف عجمینك ورانك کسریله وشینك سکونیله ناز وشیوه معناسنه. اما بونده کوزله وقاشله اشارت مراددر اصل وضعده کوزله وقاشله اشارته دیرلر * محصول بیت الله تعالی که سنك دلکشا ابرونك صورتنی بغلدی یعنی مقوس خلق ایدوب نقش ایلدی بنم ایشمك فتح بابنی سنك کرشمه‌لریکه متعلق قلدی. یعنی ابرولریکی مقوس خلق ایدوب نقش ایلمکدن مرادی خدانك بنم کارمك کشایشنی انلرك اشارت والتفاتنه متعلق قلمقدر همان که بنده جانبنه نظر والتفات اولدی هر کاری فتح باب بولور والا فلا.

K. a. — صورت و ابروی —

2.

مَرا و سَرْوِ چَمَن را بِخاك راه نِشانْد

زَمانه، تا قَصَبِ نَرْگِسین قَبایِ تو بَسْت. ۲

بعض نسخه‌ده مصراع اول بویله‌در * مرا ومرغ چمن زار دل ببرد ارام * اما اختیار ایلدیکمز نسخه اولی واحرادر. نشاندن دکمکدر مثلا اغاجی یره دیکمك کبی پس سرو خصوصنده بویله‌در. اما کندی خصوصنده مراد اقعاد واجلاسدر یعنی تره طپراقده اوتوردی. نرکسین قبا بر جنس تفتاندر. ترق بیله تریبدرکه بریسنی بر کورجی بکزاده‌سنك اوزرنده ارض رومده کوردم وادمی‌سنك برینه سؤال ایلدمکه بو جنس تفتانه نه دیرلر دیدم. دیدیکه بوکا قبای نرکسی دیرلر. چونکه بو قصه‌دن اول استاده‌دن بو بیتك تحقیقنده قبای نرکسی وقصبك معنالرینی مفصل استماع ایلمش ایدم اوراده بکا زیاده روشن اولدی نیچه ایدیکی ونیچه کییلوب قوشاندیغی. ومذکور قبای نرکسینك کندویه مخصوص قوشاغی اولور که کندینك ایچندن کچر طمان اوچغوری کبی که ینه اوچلری کمینك قلبدان وکمینك ایپکله اشلنور. اما بز کوردکمز اوچلری خاص اوده اوغلنلرینك دستماللری کبی صافی التونله اشلنمش ایدی واوکنده کوبکی اوزرنده یاب یصی صارقوب دورردی مکر عادت بو قوشاقده بویله ایمش. بو قوشاغه قصب دیرلرکه اول قبانك زینتی انکله‌در. وبو قبایی نرکسه نسبت ایدوب نرکسین دیدکلری انکچوندرکه یقاسی کره کره اولور نرکس یپراقلری کبی. وبو قبا عادتا بیاض مثقالی جنسندن اولور. وبو قبا بو زمانده کلیا مهجور ومتروکدر مکر ممالك کفارده مثلا فرنك. ومجاز جنسنده نرکسین قبا ایله قصبك معنالری حقیقتله معلوم اولدی * محصول بیت بنی وسرو چمنی خاك راهه دیکدی یعنی بی‌اختیار ایدوب حیرتده قودی زمانه سنك نرکسی قبانك قصبنی بند ایده‌لی. حاصلی زمانه بو ایشی ایلیه‌لی بزی مجنونلر کبی یول ترابنه اوتورتدی. یاخود بنم ومرغ جمنك که مراد بلبلدر دلدن ارام وقرارمزی ایلتدی. یعنی بزده صبر

وتحمل قومدی زمانه بو ایشی اشلیه‌لی. زیرا انلرك عادتی اوزره اول لباس زیاده یراشور وسیر ایدنی زیاده الور.

C. K. a. — هزار سرو

C. K. b. — قصب زرکش قبای —

3.

ز کارِ ما و دِلِ غُنْچه صَد گِرِه بِگُشود

نَسیمِ گُل، چو دِل اَنْدَر پَیِ هَوایِ تو بَسْت. ۳

گره دوکمه دیرلر. بکشود لازمله متعدی مابیننده مشترکدر. لازمله اعتبار اولنورسه فاعلی تحتنده مستتر ضمیر غائب صدگرهه راجع. متعدی اعتبار اولنورسه فاعلی نسیم گل اولور سحر حلال وجهی اوزره. پی ارد وصوك وایز وتعلیل معناسنه کلور. بونده تکمیل وزن وتحسین لفظ ایچون کلمشدر شویله که اولمسه معنایه خلل کلمز. اندر بونده باء صله معناسنه‌در. نسیم لغتده خوش قوقلی یلدر وهر یل که گلزاره اوغرایه وگلستاندن کچه البته خوش قوقلی اولور * محصول بیت بزم ایشیمزدن وغنچه‌نك دلندن یوز دوکم اچلدی چونکه سنك هواکه کوکل بغلدی. یعنی نسیم بونده ایکی کار ایدر. بری اولدر که قبل کوی جاناندن هبوب ایدوب هر مشکل ایش که واردر انی بزه فتح وکشف ایدر. بریده اولدر که دل غنچه‌دنده گرهی فتح ایدر که اچلوب گل اولوب نقش غنچه خود شکل گرهدر انی نسیم اچنجه گل اولمسی لازمدر. حاصلی نسیم گل سکا تابع اولوب عاشق اوللی محلکدن کاه وبیکاه گذر ایلمك اکا ضروریدر پس گلوب بزم مشکل کارمزدن وغنچه‌دن یوز گره فتح ایدر.

K. a. — غنچه بس گره —

K. b. نسیم صبح چو دل در ره هوای

4.

مَرا بَبَنْدِ تو دَوْرانِ چَرْخ راضی کَرْد،

وَلی چِه سود کِه سَرْرِشْته دَر رِضایِ تو بَسْت. ۴

بندن مراد بونده قول اولمقدر. دورانی چرخه اسناد مجازادر حقیقتده ایلین خدادر. سررشته لغتده ایپلك اوجیدر. اما اصطلاحده نهایت کاردن عبارتدر * محصول بیت دوران فلك بنی سنك قیدکه وحبسکه راضی ایلدی اما نه فائده غایت کاری ونهایت امری سنك رضاکه باغلدی. یعنی فلکك رضاسنك وبنم رضامك فائده‌سی یوق سن

راضی اولمینجه. حاصلی بنی بند وقید ایلمکه سن راضی اولورسن مراد حاصل اولور والا بنم وچرخك رضاسنك اعتباری یوقدر یوخسه سررشته یعنی اختیار بنم المده اولسه هرکز بندکدن خلاص اولمق استمزدم.

5.

چو نافه بَر دِلِ مِسْکینِ مَن گِرِه مَفِکَن،

کِه عَهْد با سَرِ زُلْفِ گِرِه‌کُشایِ تو بَسْت. ٥

نافه مسك کوبکنه دیرلر. اولده غنچه کبی دوکم شکلنده اولدیغیچون کره ذکر ایلمشدر. کره مفکن دیمکدن غرض تنك‌دل ایلمه دیمکدر. که حرف تعلیلدر کره مفکن عبارتنه. سر زلف زلفك اوجی دیمکدر. کره‌کشای وصف ترکیبیدر دوکم اچیجی معناسنه. سر زلفه کره‌کشالق اسنادی مجازادر زیرا اورلمش زلف اوجندن اچلور واورلمشك اوجی دوکملنور ✱ محصول بیت بنم دل مسکینمه نافه کبی کره براقمه. یعنی بنی نافه کبی تنك‌دل وخونین‌جکر ایلمه. زیرا دلم سنك کرهکشا سر زلفکله عهد وقول وقرار بغلدی که انك قید وبندنده اوله دائما.

6.

تو خَود حَیاتِ دِگَر بودی، ای نَسیمِ وِصال:

خَطا نِگَر، کِه دِلِ اُمّید دَر وَفایِ تو بَسْت. ٦

بعض نسخه‌ده زمان وصال دوشمش. خود بویله یرلرده تاکید افاده ایدر انجق. حیات دکر اضافتی لامیه‌در غیرینك حیاتی دیمکدر. نسیم وصال اضافتی بیانیه‌در. خطا لفظی مقدم مفعولیدر. نکر امر مخاطب صیغه‌سیدر نکریدندن بقمق معناسنه. تقدیر کلام خطا را نکر ایدی ضرورت وزنیچون را حذف اولنمشدر. دل مبتدا بست خبری امید مقدم مفعولیدر بستنك. در وفاده در باء صله معناسنه‌در ✱ محصول بیت ای وصال نسیم سن غیرینك حیاتی وروحی ایمش‌سین. یعنی غیرینك محبوبی وجانانی ایمش‌سن. خطایی کور که کوکل سنك وفاکه امید بغلدی. یعنی کوکل بلمدیکه سن غیری‌یه حیات‌افزا وصفابخشی ایمش‌سن پس سنك وفاکه امید بغلیوب سکا طمع ایلدی وخطا واقع اولدی.

K. a. ای زمان وصال — (Vergl. Comm.)

7.

زِ دَسْتِ جَوْرِ تو گُفْتَم: زِ شَهْر خواهَم رَفْت.

بَخَنْدہ گُفت کِه: حافِظ بِرَوْ، کِه پایِ تو بَسْت. ۷

زدست جور جورہ دست اثبات ایلدی استعارہ طریقیلہ. خندہ کلمہنك اسمیدر. کہ اسم استفهامدر عربیدہ من کبی کیم دیمکدر * محصول بیت جانانہ دیدمکہ سنك جور وجفاك الندن شهردن کیدہجکم. جانان دخی خندہ ایلہ دیدیکہ ای حافظ ایغك کیم بغلدی وار کیت. یعنی سن کیدہمیہجکك معلومیدر بکا بیهودہ استغنا صاتمہ ایمدی کوریم کیدہ بیلورمہسین دیمکدر.

K. b. — گفت برو حافظا کہ —

S. I. p. 128. — B. p. 21. — C. p. 22. — H. I. p. 85. — K. p. 74. hat 9 Beits in folgender Reihe: 1. 2. (Beit.) 3—6. (Beit.) 7.

Beit 2, b. مرا و مرغ سحر را ز دل ببرد آرام
سحرگهان کہ دل هر دو در نوای تو بست

Beit 6, b. هم از نسیم تو روزی کشایشی یابد
چو غنچہ هر کہ دل اندر پی هوای تو بست

47.

بحر مجتث ‿‿– ,–‿–‿ ,––‿‿ ,–‿–‿ ,–‿–‿

1.

دَرین زَمانہ رَفیقی، کِہ خالی از خَلَلَسْت،

صُراحیء مَیِ ناب وُ سَفینَہء غَزَلَسْت. ۱

رفیقیدہ یا وحدتیچوندر. صراحیدہدہ یا ینہ وحدتیچوندر. خلل بر ایشدہ فساد بولنمقدر. ناب خالص معناسنہدر. سفینہ لغت عربیدہ کمیدر. اما اصطلاح عجمدہ بر جنس مجموعہدر کہ اوزرینہ اچیلور * محصول بیت بو زمانہدہ خللدن وضرردن خالی بر یولداش بر صراحی شراب صافی وغزل مجموعہسیدر یعنی غزل دیوانیدر.

2.

جریده رَوْ، کِه کُذَرْکاهِ عافِیَت تَنْکَسْت؛

پِیَالَه کِیر، کِه عُمْرِ عَزِیز بی‌بَدَلَسْت. ۲

جریده بونده علائق وعوائقدن بری معناسنه‌در. کذرکاه کچید یری. عافیت الله تعالی تولدن بلایی دفع ایلمکه دیرلر. اما اصطلاحده پرهیزکارلغه وتقوایه دیرلر * محصول بیت مجرد کز که عافیت کچیدی طاردر. یعنی زهد وتقوا طریقی تجرید اقتضا ایدر الایش دنیا ایله بو یوله کیدلمز. پیاله طوت یعنی باده‌نوش ایله که عمر عزیز بی‌بدلدر. حاصلی بر کره کتدکدنصکره دخی اله کیرمز ایمدی عیش ونوشله کچمك کرك.

3.

نه مَن زِ بی‌عَمَلی دَر جهان مَلولَم و بَس؛

مَلالَتِ عُلَما هَم زِ عِلْمِ بی‌عَمَلَسْت. ۳

محصول بیت جهانده عملسزلکدن همان بن ملول ومضطرب دکلم انجق علمانکده ملالتی عملسز علمدندر. یعنی تلت عملدن غم وغصه یمیم علما دخی تلت عملیچون مضطرب‌حال وشکسته‌بالدر. خواجه کندینی بو حکمه ادخال ایلمکدن مرادی علمایه ترك عمل سببیله تعریضدر.

4.

بَچَشْمِ عَقْل دَرین رَهْکُذارِ پُرْ آشوب

جَهان و کارِ جَهان بی‌ثَبات و بی‌مَحَلَسْت. ۴

بچشم عقلده با باء صله‌در مصراع ثانی‌یه مقیددر. رهکذار یول اوغراغی. پر اشوب پر غلبه وغوغا وفتنه‌در. بی‌محل بی‌اعتبار معناسنه‌در * محصول بیت بو غوغاسی چوق کچیدده عاقل وعارف کوزینه جهانه متعلق جمیع امور ثباتسز واعتبارسزدر. یعنی عبرت کوزیله بقسك دنیا ومافیها هیچ نسنه دکلدر زیرا فانی وسریع الزوالدر.

5.

دِلَمْ اُميدِ فِراوان بَوَصْلِ رويِ تو داشْت،

وَلى اَجَل بَرَهِ عُمْر رَهزَنِ اَمَلَسْت. ٥

فراوان چوق معناسنه. بوصلده با حرف صله. برەدەکی با ظرف ایچوندر. رهزن وصف ترکیبیدر یول اوریجی معناسنه. امل امید معناسنەدر * محصول بیت کوکلم سنك رویك وصلنه چوق امید طوتردی یا طوتدی. یعنی چوق امیدی وارایدی یا واردر. اما عمر طریقندە اجل امل حرامیسیدر. یعنی کوکلم سنك وصالکه چوق امیدلنوردی اما اجل امیدلری افنا ایدوب وجود ویرمز. یعنی امل صاحبنی اولدرمکله امل لغو اولور.

K. a. ز وصل statt بوصل

6.

بِگیر طُرّهٔ مَهچِهْرهٔ و قِصّه مَخوان

کِه: سَعْد و نَحْس زِ تَأْثیرِ زُهْره وُ زُحَلَسْت. ٦

چهره جیم عجمینك کسری وهانك سکونیله یوز معناسنەدر. که حرف بیان قصەیی بیان ایدر. سبعهٔ سیارەدن ایکیسنه سعدان وایکیسنه نحسان دیرلر. مشتری وزهره سعدان مشتری سعد اکبر وزهره سعد اصغر. وزحل ومریخ نحسان زحل نحس اکبر ومریخ نحس اصغر * محصول بیت بر مەپیکرك طرەسین طوت. یعنی بر مەپیکره تعلق ایدوب انی کوکل اکلنجەسی ایله. ونجومدن بحث ایدوب قصەپرداز اولمه که سعد ونحس عالم زهره وزحلك تاثیرندندر. یعنی بو بحثلرك سکا فائدەسی یوقدر زیرا مؤثر حقیقی اللەدر بونلرك تاثیری اولدیغی تقدیرجه اللهٔ تعالی امریلەدر. ماه وزهره وزحل وسعد ونحس جمعندە مراعات نظیر صنعتی وار.

7.

بَهیچ دَوْر نَخواهَنْد یافْت هُشْیارَش،

چُنین کِه حافِظِ ما مَسْتِ بادَهٔ اَزَلَسْت. ٧

دوردن مراد بوندە زماندر. هشیار ومست صنعت تضاددر. هشیارش لفظندە شین ضمیر اضمار قبل الذکر طریقیله حافظ لفظنه راجعدر * محصول بیت هیچ بر زماندە

48.

انی ایق بولمامشلردر زیرا که بزم حافظمز بادهٔ ازل مستیدر. یعنی حافظك بادهٔ عشق کیفیتی ذاتیدر عارضی دکلدر که کاه کله وکاه کیده پس حافظ همیشه مستدر بادهٔ ازلی زوریله. حاصلی سکر عشق ایله سکران اولنه محو طاری اولمز دائما سکران یورر.

S. I. p. 130. -- B. p. 22. — C. p. 22. — H. I. p. 87. — K. p. 93 hat 9 Beits in folgender Reihe: 1—5. (Beit.) 6. (Beit.) 7.

Beit 5, b.

ز قسمت ازلی چهرهٔ سیه‌بختان
بشست‌وشوی نگردد سفید این مثلست

Beit 6, b.

خلل‌پذیر بود هر بنا که می بینی
مگر بنای محبّت که خالی از خللست

48.

بحر هزج ‒ ‒ ‿, ‿ ‒ ‒ ‿, ‿ ‒ ‒ ‿, ‿ ‒ ‒

1.

ما را زِ خَیالِ تو چه پَرْوایِ شَرابَسْت،
خُم گو سَرِ خود گیر، کِه خُمْخانه خَرابَسْت. ۱

خیالله شراب ذکری شعرا مذهبنده اول جهتدندر که خیال جانان کلدکده عاشق کیفیت عشقله متکیف اولوب مست اولور. پروا لغتده فراغت معناسنه‌در نتکم دقیقینك بو بیتنده ظاهردر. بیت ✲ ابو سعدان که از کینی برو بربسته شد یدما ✲ مظفر انکه شمشیرش ببرد از دشمنان پروا ✲ وامیر معزی بیورر. بیت ✲ قمر زقبضهٔ شمشیر تست ناایمن ✲ زحل زپیکر پیکان تست ناپروا ✲ پس پروای شراب دیدیکی خیال جاناندن فارغ اولوب شرابله تقید معناسنه‌در. کو خطاب عامدر. سر خود کیر باشك قیدین کور دیجك یرده استعمال ایدرلر. خمه سر خود کیر دیمکده لطف ادا وار زیرا انلر شرابی کوپلرده صقلرلر وکوپ اغزینه بر دکرمی کرپچ قویوب اغزینی بر درلی اق بالچقله محکم صوارلر که قینادیکی حینده طاشوب طشره دوکلمیه نتکم اصفی بیورر. بیت ✲ ببست بوی شراب اصفی که بر سر خاکت ✲ حکیم دیر مثلث نهاد خشت سر خم ✲ پس خواجه خمه سر خود کیر دیمکدن مرادی باشکدن اول کرپچی کیدرمه دورسین زیرا بز خیال جاناندن فارغ اولوب سکا تقید ایلمزز. خمخانه خراب دیمکدن مرادی یعنی بز ایچمکدن فراغت ایلدك پس

48.

خخانه خالی قالوب خراب اولمسی لازمدر ❊ محصول بیت سنك خیالك سیریله بیز شراب ایچمکدن فارغ اولدق. یعنی خیالك وارایکن اندن فارغ اولوب شراب ایچمکه مقید اولمق بزه میسر دکلدر. ایمدی خمه دی باشك محکم طوت که میخانه خرابدر که بزدن اکا کمسه وارمز.

2.

گر خمرِ بهشتَست، بریزید؛ که بی دوست
هر شَربَتِ عَذْبَم که دِهی عَیْنِ عَذابَسْت. ٩

عذب لذیذ معناسنه‌در. عذاب مابیننده صنعت اشتقاق عین عذب وعذاب مابیننده شبستان خیال واردر زیرا عذبده وعذابده عین وار ❊ محصول بیت اکر جنت شرابی ایسه‌ده یبانه دوکك که دوستسز هر طاتلی شربت که بکا ویررسین عین عذابدر. یعنی بر مجلسده که دوست اولمیه انده جنت شرابیده حاضر اولورسه یبانه دوکك زیرا انسز هر طتلی شربت که بکا صونرسن سم هلاهل وزهر وزقومدر.

3.

اَفْسوس کِه شُد دِلْبَر، و دَر دیدَهء گِرْیان
تَحْریرِ خَیالِ خَطِ او نَقْش بَر آبَسْت. ٣

افسوس دریغ وحیف معناسنه. شد بونده رفت معناسنه‌در. در دیدهء کریان مصراع ثانی‌یه مرهوندر. تحریر لغت عربده تقویمدر یعنی طوغرتمق. اما اصطلاحده یازمق معناسنه‌در ❊ محصول بیت حیف که جانان کندی حال بو که دیدهء کریانده انك خطی خیالنك کتابتی صو اوزره نقشدر. یعنی کندکدن صکره انك خطنی دیدهء کریانده شکل ایلمك صو اوزره نقش چکمکدر. حاصلی دیدهء کریان منبع ابدر پس انك اوزرینه تحریر اب اوزره تحریردر. اصل بیتك نکته‌سی بونده‌در یعنی خطنك خیالنی کوزده تصویر ایلمك نه فائده کندی کوز قرشوسنده اولمینجه یا خصوص که صو اوزره خط امر محالدر.

4.

بیدار شَو ای دیدَه، کِه ایمَن نَتْوان بود
زین سَیْلِ دَمادَم کِه دَرین مَنْزِلِ خوابَسْت. ٤

دیده لغتده ببکدر. اما بونك کبی یرلرده کوز مراددر چشم معناسنه اکرچه امعان

نظر اولنه بیکه‌ده تحملی وار. آیمن همزه‌نك کسریله امین معناسنه. سیل دمادم سیل متعاقبدر که اراسی پك کسلمز. منزل خوابدن مراد عین یعنی چشمدرکه حقیقتده اویخو اکا نازل اولور ✲ محصول بیت ای دیده بیدار اول غافل اولمه که امین اولمق اولمز یعنی امن وفراغت اوزره اولمق جائز دکلدر بو سیول متعاقبه‌دن که بو منزل خواب اولان کوزده‌در. یعنی کوز مردمی کوزك اچ غافل اولمه بو ایکی کوزمدن متوالیا طاشوب اقان سیولدن مبادا که سنی پارلبوب کتوره.

5.

مَعْشوقه عِیَان می گُذَرَد بَر تو؛ وَلیکِن

اَغْیَـار هَمی بینَد، از آن بَسْته‌نِقابَسْت. ٥

معشوقه هاء رسمی علامت نقلدر عرضه‌ده‌کی کبی. عیان کسریله مفاعله بابندن مصدردر معاینه معناسنه. عینك فتحیله استعمال غلطدر. میکذرد فعل مضارع کچر معناسنه. اغیار غیرك جمعیدر اما اکثر شعرا رقیبلرده استعمال ایدرلر. همی بیند همی‌ده می ادات حالدر وها حرف تاکید کورر دیمکدر. نقاب یوز اورتیسنه دیرلر. اول زمانده دیار عجمك محبوبلری نقابله وکاکل وکیسولرینی یوزلری اوزره اندیروب پوشیده‌رو کزرمش. اما قزلباش اوباش لعنت الله علیهم وعلی اعوانهم وعلی انصارهم ظهور وخروج ایده‌لی بو قانون کلیا مهجور ومتروکدر. پس خواجه‌نك بسته نقاب بیوردیغی کندیلرینك زماننه نسبتدر ✲ محصول بیت معشوقه سنك یانکدن اشکاره کچر اما اغیار کورر اندن یعنی انکیچون منقبدر یعنی نقابداردر. حاصلی جانانك سکا استغناسی یوق وسندن اعراض ایدوب نقاب بغلمز اما رقبادن احتراز ایدوب ستر صورت ایلمکیچون نقاب بغلدی.

6.

گُل بَر رُخِ رَنْگینِ تو تا لُطْفِ عَرَق دید،

دَرْ آتِشِ رَشْك از غَمِ دِل غَرْقِ گُلابَسْت. ٦

کل مبتدا غرق کلاب خبری. دید فعل ماضی فاعلی ضمیر مستتر راجعدر کله ومفعول‌به صریحی لطف عرقدر وغیر صریحی بر رخ رنکین. تا ابتداء غایت ایچوندر زمانده منذ معناسنه‌در. اتش رشك مفعول فیه‌سیدر عرقك. واز غم دل مفعول‌به غیر صریحیدر عرقك. رنکین صفت نسبیه‌سیدر رخك. اتش رشکه اضافتی لامیه اولمق جائز رشکه اتش استعاره‌سیله ویا اضافت بیانیه اوله. غم دل اضافتی لامیه‌در. غرقك کلابه

اضافتی بمعنی فیدر * محصول بیت جانانه خطاب ایدوب بیورر کل سنك رخ رنکینك اوزرنده عرقك لطافت وصفاسن کوره‌لی حسد اتشنده کوکل غمندن کلابه غرقدر. یعنی رشکدن وحسددن بونده بر اتش پیدا اولور که انك حرارتندن کلابه مستغرقدر. یعنی کلاب کلك دریدر که اتش رشك حرارتندن حاصل اولور. کل ورنکین وعرق واتش وکلاب جمعی مراعات نظیر قبیلندندر.

7.

دَرِ کُنْجِ دِماغم مَطْلَب جایِ نَصیحَت،

کین حُجْره پُر از زَمْزَمَهٔ چَنْك و رُبابَسْت. ۷

کنج بوجقدر عامدر ایچری بوجغه وطشره بوجغه اما پیغوله ایچری بوجغه اطلاق اولنور. دماغ بینی‌یه دیرلر وبینی طوران یره ام الدماغ دیرلر. کین که حرف تعلیل. حجره‌دن مراد بونده کنج دماغدر. مطلب فعل نهی مخاطب طلبیدندن معمولدر طرازیدن کبی طلب ایلمه دیمکدر. زمزمه اوازه تحفهٔ شاهدی زمزمه اوازه شله فرح‌زنی. رباب کمانچه یعنی اتلق * محصول بیت بنم باشمك بینیسنده یعنی بوجغنده نصیحته یر طلب ایلمه زیرا بو حجره یعنی کنج دماغ چنك ورباب زمزمه‌سندن طلودر. یعنی بن نصیحت‌پذیر دکلم وبندن بو ایشی استمه زیرا دماغم چنك ورباب اوازینه معتاددر بوندن حظ ایلمز. حاصلی دماغمده نصیحت صغجق یر یوق زیرا انواع سازلر اوازلرندن طوبطلودر.

8.

راهِ تو چه راهیسْت، کِه از غایَتِ تَعْظیم

دَرْیایِ مُحیطِ فَلَکَش عَیْنِ سَرابَسْت. ۸

چه استفهام تعجبی. که حرف بیان تعجبی بیاندر. تعظیمدن مراد بونده عظمتدر. دریای محیط فلکش دریا صفتنه مضافدر. ودریای محیطك فلکه اضافتی مشبه‌بهك مشبهه اضافتیدر. فلکشده شین ضمیر راهه راجعدر معنا جهتندن سرابه مقیددر. دریای محیط کرهٔ ارضی احاطه ایلین دریادر فلکی اکا تشبیه ایدر احاطه‌ده وعظمتده. عین بونده ایکی معنی افاده ایدر. بری ذات معناسنی. بریده تشبیه طریقیله چشمه معناسنی. سراب اسجق زمانده شوره یرلرده نصف النهارده ایراقدن صو کبی کورینن هیئاته دیرلر * محصول بیت سنك عشقك طریقی نه عجب اولو طریقدر که کمال عظمتندن دریای محیط فلك یعنی فلك اعظم اکا

نسبت سراب بیکاریدر یاخود نفس سرابدر. حاصلی سنك عشقك یولی بر عظیم یولدر که افلاك وعناصر اكا كوره عدم مثابه‌سنده‌در كه نفس امرده سراب اویله‌در.

K. b. فلکش همچو حبابست —

9.

سَبْزَسْت دَر وُ دَشْت: بِیَا تا نَگْذاریم

دَسْت ازسَرِ آبی، کِه جَهان جُمْله سَرابَسْت. ۹

در کریوه‌نك اتکیدر. کریوه بلکه دیرلر یعنی طاغ بلکینه وانك دبی عادتا دره شکللی اولور کویا که اول بلکی اشوب کچمکه بر قپودر. اکثر ککلك اویله یرده اولغاندر اول جهتدن کبك دری دیرلر. دشت اوایه دیرلر. بیا خطاب عامدر هر ایشیده‌نه. تا بونده حتی معناسنه‌در. نکذاریم نفی مستقبل نفس متکلم مع‌غیره‌در. مفعول‌بهیدر مصراع ثانینك اولنده دست لفظی. معناسی کچرمیالم یعنی المزی کچرمیه‌لم بر صو باشندن یعنی المزدن قومیه‌لم .بر صویك باشنی. حاصلی دائما باده‌نوش اولوب بر دم خالی اولمیالم دیمکدر. سرابدن بونده مراد خمر دوران ظرفدر کوپ کبی. بعض نسخه‌ده بکذاریم دوشمشدر فی الحقیقه بیا عبارتنه ملائمدر. پس معنی قلب طریقی اوزره اولور تقدیر کلام کل بر صویی الدن کچوره‌لم. یاخود قلبه محتاج اولنمیه تقدیر کلام بویله اولور کل بر صو باشندن الی کچوره‌لم. یعنی امرار معناسنه ترك معناسنه دکل مقصود شرابی الدن قومیالم ایچلوم که جهان جمله سرابدر. سر اب اضافتله صو باشی دیمکدر. سر بونده ظرف معناسنه‌در ومثنوینك بو بیتنی سند کتورن ✵ عاشقی کر زین سر وکر زان سرست ✵ عاقبت مارا بدان سر رهبرست ✵ مدعی سنده‌ده مسنده‌ده خطا ایلمش (شº). سر بونلرکبی یرلرده باش واوج معناسنه کلور ✵ محصول بیت اووه وطاغ یشللر اولدی کلە تا المزی کچورمیالم بر صو باشندن که جهان جمله سرابدر یعنی فانی محضدر هیچ بقاسی یوقدر سراب کبی. حاصلی تمام دنیا یعنی عناصر وافلاك سراب مثالدر که حقیقتده بر نیست هست‌نمادر. یعنی بر خیالدر که ایراقدن مرئیدر اما اول جانبه وارسك اول هیئتی کوردکك یرده هیچ نسنه بولمزسن. یاخود کله المزی بر صو باشندن کچوره‌لم یعنی بر بیکار باشنی اله کتوره‌لم ویا صو باشنی الدن کچوره‌لم. یعنی باده‌یه مداومت ایده‌لم که دنیانك اوته‌سی یوقدر همان خواب وخیالدر سراب کبی که هیچ اعتماده لائق دکل. بو ایکی بیتده قافیه تکرار کلمك دلالت ایدر که بریسی خواجه‌نك اولمیه فی الحقیقه دیو انلرك اکثرنده اولکی بیت کلور انجق بعضیسنده ایکیسی بیله کلور. فاما ایکیسنکده طرزی خواجه طرزینه بکزر حاصلی تتمیم فائده ایچون مهما امکن ایکیسیده بیان اولندی.

10.

دَر بَزْمِ دِل از رویِ تو صَد شَمْع بَر اَفروخْت،

وین طَرْفه، کِه بَر رویِ تو صَدْگونه حِجابَسْت. ١٠

بزم مجلس. بر افروخت بر حرف تاكيد. افروخت فعل ماضى لازمله متعدى مابيننده مشتركدر. لازم اولورسه بزم دله مضاف اوقنور. متعدى اولورسه بزم اضافتدن مقطوع اوقنور. وين طرفه واو حاليه‌در. طرفه عجب معناسنه‌در. حجاب پرده ✵ محصول بيت كوكل بزمنده سنك رويكدن يوز شمع يالكلندى. ياخود مجلسده كوكل سنك رويكدن يوز شمع اوياردى. بو ايسه بر عجب حالدر كه سنك رويك اوزرنده يوز درلو پرده وار. يعنى رويك قت قت پرده‌لر التنده ايكن كوكل بزمنده اندن يوز شمع اوياندى.

11.

بی رویِ دِل‌آرایِ تو، ای شَمْعِ دِل‌اَفروز،

دِل رَقْص کُنان بَر سَرِ آتِش چو کَبابَسْت. ١١

دلاراى وصف تركيبيدر ارايدندن كوكل بزيجى معناسنه. رقص كردن صچرامقدر. كنان صفت مشبهه‌در رقص ايده‌كن معناسنه. بر سر اتش بر حرف استعلا. سر تحسين لفظ وتكميل وزن ايچون كلمشدر ✵ محصول بيت اى كوكل يالكلنديريجى شمع سنك كوكل بزيجى رويكسز كوكل اتش اوزره رقص ايده‌كن‌در كباب كبى. يعنى سنك رويك فراقندن كوكل هجران اتشى اوزرنده رقاصدر كباب كبى. حاصلى يانمدن وياقلمدن كباب كبى قرارى يوقدر اضطرابده‌در.

12.

حافِظ چه شُد، اَر عاشِق و رِنْدَسْت و نَظَرْباز،

بَس طَوْرِ عَجَب لازِمِ اَیّامِ شَبابَسْت. ١٢

چه شد استفهام انكارى يعنى نسنه لازم كلمز. ار اكردن مخففدر. رند بونده باده‌نوشدر. نظرباز وصف تركيبيدر بازيدندن نظر اويناديجى معناسنه. اما اصطلاحده كوردكن سويجى ميمون عشقلى حاصلى محبوب دوسته ديرلر. طور عادت واسلوبدر. شباب بونده يكتلك معناسنه‌در ✵ محصول بيت اكر حافظ عاشق وباده‌نوش ونظرباز اولديسه نه لازم كلور يعنى نسنه لازم كلمز. مصراع ثانى حكم تعليلده واقعدر زيرا

چوق طور وعادت واسلوب لازمدر جوانلق زماننه. یعنی جوانلق وتازه‌لق زمانی چوق اطوار غریبه واوضاع عجیبه اقتضا ایدر ایمدی حافظ انواع تلونله متلون اولدیسه عجب دکلدر که جواندر جوانلق مقتضاسنی ویرر.

S. B. C. b. — پس statt بس

S. I. p. 132. — B. p. 22. — C. p. 23. — H. I. p. 88. — K. p. 83. Die Beits in folgender Reihe: 1—6. 10. 9. 7. 8. 11. 12.

49.

بحر مجتث ‿‿– ,‿–‿– ,––‿‿ ,–‿–‿ ,–‿–‿

1.

کُنون کِه بَر کَفِ کُل جامِ بادَهٔ صافَسْت،

بَصَد هَزار زَبان بُلْبُلَش دَر اَوْصافَسْت. ۱

کنون شمدی اکنوندن مخففدر. کف ایه عربیده مشدددر فاما عجم مخفف استعمال ایدر. کفك کله اضافتی مشبه‌بهك مشبهه اضافتی تبیلندندر حاصل اضافت بیانیه‌در. وکف کل باده استعاره ایلدی زیرا کل مطبوق کویا که بر جام باده‌در قزللقده. اما حقیقتده کف کل وجام باده بر شیدن عبارتدر. صاف صافیدن مخففدر فاش فاشیدن اولدیغی کبی. بیت ✽ فاش میکویم واز کفتهٔ خود در شادم ✽ بندهٔ عشقم واز هر دو جهان ازادم ✽ بصد با مع معناسنه‌در. زبانده زانك فتحی وضمی لغتدر. بلبلش شین ضمیر کله راجعدر ومعنی جهتندن اوصافه مقیددر ✽ محصول بیت شمدیکه کف کلده صافی باده جامی وار یعنی بر طولی جام باده وار یوز بیك زبان ایله بلبل انك اوصافنده‌در. حاصلی خواجه بو غزلی انشادنده بهار ایمش که کل اچلوب بلبل فریاد وفغان وناله ایلدیکی زمان ایمش.

2.

بِخواه دَفْتَرِ اَشْعار و راهِ صَحْرا کیر:

چِه وَقْتِ مَدْرَسه وُ بَحْثِ کَشْفِ کَشّافَسْت. ۲

دفتر اشعاردن مراد غزل دیوانیدر. بعض نسخه‌ده صحرا یرینه بستان دوشمش.

وبحث يرينه درس دوشمش. کشف بونده ایهام طریقیله واقع اولمش زیرا هم کشافك حاشیه‌سی اولان کشفه تحملی وار وهم معنای لغوی‌سیکه اچمقدر. اما واو عاطفه ایله ذکر اولسه نته‌که بعض نسخه‌ده اویله‌در حاشیه، کشافه مخصوص اولور انجق ❋ محصول بیت چونکه بهار زمانیدر وکل دخی بویله‌در ایمدی بر غزل دیواننی طلب ایله وصحرا وبستان یولین طوت. یعنی اول جانبه عزم ایله. مدرسه وقتی دکل وکشف کشاف بحثنك زمانی دکل. حاصلی عیش ونوش زمانیدر.

K. b. کشف وکشافست — (vergl. Comm.)

3.

بِبُر زِ خَلْق و زِ عَنْقا قِیَاس کار بِگیر،

کِه صیتِ گوشه‌نِشینان زِ قاف تا قافَسْت. ٣

ببر امر مخاطبدر بریدندن کسل دیمکدر. قیاس اورنك یعنی نمونه قاس یقیسدن مصدردر. صیت شهرت یعنی بر نسنه مشهور اولمق. کوشه‌نشین وصف ترکیبیدر نشینیدندن بوجقده اوتوریجی معناسنه. قاف مطلق طاغدر جبل معناسنه. بعده دنیایی احاطه ایلین جبله علم اولدی بونده مراد ازلدر ❋ محصول بیت خلقدن کسل ومصلحتی عنقادن قیاس ایله. یعنی خلق عالمدن منقطع ومنزوی اول ودنیا ایشی عنقادن قیاس طوت. که کوشه‌نشینلرك شهرتی وچاوی قافدن قافه‌دکدر. یعنی عنقا خلقدن منقطع ومنزوی اولدیغیچون شهرتی تمام عالمی احاطه ایلمشدر.

4.

فَقیهِ مَدْرَسه دی مَسْت بود و فَتْوَی داد

کِه: مَیْ حَرام، وَلی بِه زِ مالِ اَوْقافَسْت. ٤

دی دون دیمکدر امس معناسنه. به یك دیمکدر ❋ محصول بیت مدرسه فقیهی یعنی مدرس دون مست ایدی یعنی مست ایکن فتوی ویردی ودیدیکه شراب اکرچه حرامدر اما وقف مالندن یکدر. زیرا شراب حق الله‌در ومال اوقاف حقوق عباددر وحق الله توبه ایله ساقط اولور اما حقوق عباد اولمز پس یکلکی بو جهتدندر.

5.

بَدُرْد و صاف تُرا حُکْم نیسْت؛ خَوش دَرکَش،

کِه هَرْچِه ساقیء ما کَرْد عَیْنِ اَلْطافَسْت. ٥

درد دردیدن مخففدر یای مشدده ایله عرب استعمال ایدر وعجم یاسز. اصفی بیت * نریخت درد می ومحتسب زدبر کذشت * رسیده بود بلایی ولی بخیر کذشت * بو بیتده ایهام لطیف وار. صاف صافیدن مخففدر. خوش ایو معناسنه‌در. درکش. در حرف تاکید. کش امر مخاطب کشیدندن. درکش چك دیمکدر ایچ معناسنه. ترکیده‌ده چکمك ایچمك معناسنده مستعملدر نتکم شاعر بیورر. ع * می نابی بدل مایتحلل چکم * الطاف لطفك جمعیدر لغتده یومشق معناسنه اما اصطلاحده ایلك معناسنه‌در. بعض نسخه‌ده دم درکش واقعدر یعنی سویلمه ساکت اول دیمکدر زیرا دم نفسدر وکش امردر چك دیمکدر پس نفس چك دیمك سویلمه دیمکدر * محصول بیت خواجه بر مخاطب تجرید ایدوب بیورر باده دردینه وصافیسنه سنك حکمك کیچمز یعنی بکا صافی ویرك باده‌ء دردامیز ویرمك دیمك سنك وظیفه‌ك دکل زیرا بو مصلحت ساقینك کاریدر وبزم ساقیمز عادلدر هرنه ایشلرسه همان لطف کندینکدر. حاصلی باده مجلسنك ادابی ساقی بر عادل کمسه اولمقدر وجمیع امور مجلس اکا مفوض اولمقدر پس اول کمسه که مجلسده حاکم اولمش اولدی هرنه کم حکم ایدرسه کمسه منع ایده‌مز. ایمدی خواجه بیورر بزم ساقیمز یعنی ساقیء ازل هرنه ایشلدیسه عین الطافدر. درددن مراد دنیا کدوراتیدر وصافدن مراد دنیا ذوق وصفاسیدر. خواجه حضرتلری کلام جامع ایراد ایدوب بیورر دنیا کدورتیله مکدر اولمه وصفاسیله مغرور اولمه زیرا هرنه که ازلده ساقیء ازل ایلمشدر یعنی حکم ایلمشدر ظهور ایلسه کرك کمسه‌یه قیل وقال کرکمز.

K. a. نیست دم درکش — (vergl. Comm.)

K. b. — ما ریخت عین —

6.

حَدیثِ مُدَّعِیان و خَیالِ هَمْکاران

هَمان حِکایَتِ زَرْدوز و بوریَابافَسْت. ٦

حدیث خبر معناسنه یعنی سوز. مدعیاندن مراد بونده کندولرله شاعرلکده برابرلك دعواسنی ایدوب اللرندن مصلحت کلمین کمسه‌لردر. خیال بونده تخییل وتفکردر که شعرا نظم کلام ایلدکده ایلرلر. همکار همپیشه یعنی صنعتداش دیمکدر

والف ونون ادات جمعدر. زردوز وصف ترکیبیدر دوزیدندن رومده تحریف ایدوب زردیز دیرلر صرمه ایشلینلره. بوریاباف وصف ترکیبیدر بافیدندن اورمك وطقومق معناسنه. بوریا قرغی قمیشندن اوریلور بر درلو حصیردر اناطولی ولایتنده ودیار عربده چوق اولور. حاصلی مدعیلری بوریابافه وکندیلرینی زردوزه تشبیه ایلر سابقا بو بیتده مدعیلری سست نظم دیمکله تعبیر ایلدی ✲ محصول بیت سست نظم مدعیلرك کلمات ونظمی وبزم اقران امثالمزك مخیل ومصنع اشعاری همان زردوز ایله بوریاباف قصه‌سیدر. یعنی بر کون بوریاباف زردوزلر بازارینه کیرر ودعوا ایدر که بز سزکله هم‌پیشه وهم‌صنعتز زیرا بزده سزك کبی صاحب دستکاهز سزکده بزمده کارمز التله‌در بی الت اولمز. پس خواجه بیورر سست نظم مدعیلرك بزمله هم‌پیشه‌لك دعواسی بونك کبیدر.

7.

خَموش حافِظ، و این نُکْتَهایِ چون زَرِ سُرْخ

نِگاه دار، کِه قَلّابِ شَهْر صَرّافَسْت. ۷

خموش وخاموش وخامش وخمش امر مخاطبدر خاموشیدندن کاه الف تخفیفله وکاه واو وکاه ایکیسیله. حافظ منادا حرف ندا محذوفدر. نکتها اسلوب عجم اوزره ذوی العقولك غیری اولدیغیچون هایله جمع اولمشدر. نکته لغت عربیده بر چبوق اوجیله یره اوره اوره بر نشان پیدا ایلمکدر بو معنی اکثر تفکر وتحیر وقتلرنده اولور که انسان بر نسنه‌یه دوشنور وبی‌شعور بر ایش ایشلر. نکته اصلنده مصدردر نکت ینکت یعنی نصر بابندن کدرة کبی. صکره قلوبده موثر اولان کلام لطیفه اطلاق ایلدیلر. زر سابقا بیان اولندیکه زر عامدر کمشه والتونه قرینه ایله تخصیص کسب ایدر مثلا زر سرخ وزر طلا دیمکله خالص التون مراد اولور. پس خواجه‌نك زر سرخ دیدیکی خالص التوندر. نکاه دار نکاه لفظی داشتن وداریدنله وبونلرك مشتقاتیله مستعمل اولسه حفظ وصیانت معناسنه‌در. اما کردن وکنیدنله وبونلرك مشتقاتیله مستعمل اولسه باقمق یعنی نظر ایلمك معناسنه‌در. که حرف تعلیل. قلاب مبالغه ایله اسم فاعلدر قلب‌زن معناسنه. صرافده مبالغه ایله اسم فاعلدر یعنی التونی اقچه‌یه ویا اقچه‌یی التونه بوزیجیدر ✲ محصول بیت ای حافظ اپسم اول وبو خالص التونه بکزر اشعارکده اولان نکته‌لری حفظ ایله وکمسه‌یه اشاعت ایلمه زیرا شهرك قلابی صرافدر. یعنی سست نظم وبد اشعار مدعی شاعر پرزور یرینه کچمشدر سنك خالص التون کبی اشعاریکی سرقه ایدر وکندینك اول نامربوط وناموزون ترزیقاتنی یرینه کچورر.

S. I. p. 136. — B. p. 23. — C. p. 23. — H. I. p. 90. — K. p. 84. Die Beits in folgender Reihe: 1. 2. 4. 5. 3. 6. 7.

50.

بحر مجتث ⏑–⏑–، ⏑⏑––، ⏑–⏑–، ⏑⏑–

1.

اَگَر بَلُطْف بِخوانی، مَزیدِ اَلْطافَسْت؛

وَگَر بَقَهْر بِرانی، دَرونِ ما صافَسْت. ۱

بو غزل اولکی غزله نظیره واقع اولمش واکثر دواوینده بولنمدی اما بعضیسنده بولندیغیچون واسلوب نظمی خواجه نظمنك اسلوبنه موافق اولدیغیچون کتابت اولندی. بخوانی فعل مضارع مخاطبدر فعل شرط واقع اولمشدر. مزید مصدر میمیدر زاد یزیددن زیاده معناسنه. الطاف لطفك جمعیدر ایلکلر دیمکدر. برانی فعل مضارع مخاطبدر رانیدندن سورمك معناسنه معطوفدر شرطیهء اولایه. صاف بونده ینه صافی معناسنه‌در ✻ محصول بیت اکر بزی لطفله کندی جانبکه دعوت ایدرسك زیاده لطفدر واکر قهرله یانکدن سوررسك درونمز یعنی خاطرمز صافیدر یعنی منفعل ومتاثر اولمزز. حاصل کلام سندن هرنه که حقمزده صادر اولورسه اکر لطف واکر قهر مقبولمز ومرغوبمزدر هیچ بر وجهله کوکلمز مکدر اولمز دیمکدر.

2.

بَنامه وَصْفِ تو کَرْدَن نه حَدِّ اِمْکانَسْت،

چِرا کِه وَصْفِ تو بیرون زِ حَدِّ اَوْصافَسْت. ۲

بنامه یرینه بخامه واقع اولسه اولی واحری ایدیکه استعماله موافق اولوردی. بنامه‌ده‌کی با مع معناسنه اوله ویا ظرفیت معناسنه. وصف واصفك حالیدر وصفت موصوفك. چراکه مقام تعلیلده واقع اولمش زیرا که معناسنه. وصف توده اضافت مصدرك مفعولنه اضافتی قبیلندندر. اوصاف وصفك جمعیدر. اکر اوصاف بدلی وصاف واقع اولسه زیاده خوب اولوردی زیرا وصف عبارتینه مناسب اولوردی ✻ محصول بیت نامه ایله یا نامه‌ده سنك وصفك یعنی سنی وصف ایلمك حد امکان دکل. یعنی سنك اوصافك دائرهء امکانه صقمز. زیرا سنی وصف ایلمك حد اوصافدن بیروندر. حاصلی سنده اولقدر جمال وکمال واردر که وصاف اوصافنده عاجزدر.

C. a. — بیان وصف

K. a. — بیان وصف تو گفتن

3.

بچشم عشق توان دید روی شاهد ما،

کِه نورِ صورتِ خوبان زِ قاف تا قافست. ۳

بچشم عشق یعنی بچشم خدابین. شاهد بونده دلبر معناسنه‌در. که حرف تعلیل. نور نارك ضیاسنه دیرلر. صورت یعنی روی. زقاف تا قافست یعنی تمام عالمی احاطه ایلمشدر ❊ محصول بیت جانانمزك روینی عشق کوزیله کورمك اولور زیرا خوبلرك رویی نوری قافدن قافه‌دك جهانی طوتمشدر. اما هرکس کورمز بلکه چشم خدابینه مالك اولان کورر انجق نتکم حضرت مولانا جامی بیورر. بیت ❊ جهان مرات حسن شاهد ماست ❊ فشاهد وجهه فی کل ذرات ❊

K. a. — زچشم

K. b. — که نور چهرهٔ خوبان

4.

زِ مُصْحَفِ رُخِ دِلْدارْ آیتی بَر خوان،

کِه آن بَیانِ مَقاماتِ کَشْفِ کَشّافَسْت. ۴

مصحفك رخه اضافتی بیانیه‌در. ورخك دلداره اضافتی لامیه. دلدار وصف ترکیبیدر داریدندن کوکل طوتیجی یعنی عشاق کوکلنی اخذ ایدوب ضبط ایدیجی. آیت نشانه دیرلر قران شریفده سوز باشلری سرخله وغیری نسنه ایله نشانلدیغیچون ایکی نشانك ارا‌سنده واقع اولان کلام شریفه ایت دیرلر. بر خوان بر حرف تاکید. که رابط صفت یا حرف تعلیل. کشف بونده ایهام طریقیله واقع اولمشدر بیت سابقده واقع اولدیغی کبی ❊ محصول بیت جانانك رخی مصحفندن بر ایت اوقی. یعنی روی دلدارده اثر صنع یزدانی مشاهده ایله دیمکدر. بیت ❊ ای نور خدا در نظر از روی تو مارا ❊ بکذار که در روی تو بینم خدارا ❊ انجلین ایت که کشف کشاف مقاماتنی بیان ایدر. یعنی حاشیهٔ کشافی بیان ویا کشافی فتح وکشف ومقاماتنی بیان ایدر. یعنی رویکده اولان اثر صنع خدایی پاك مطالعه ایلمکیله تفسیر کشافك مشکل مقاماتنی هپ بیان اولوب کشف اولور.

K. b. کشف وکشافست —

5.

چو سَرْو سَرْكَشى اى يارِ سَنْگْدِل با ما،

چِه چَشْمهاسْت كِه بَر روىِ تو زِ اَطْرافَسْت. ه

سروى سركشى عبارتنه مضاف اوقومق جائزدر ومقطوع عن الاضافت اوقومق جائز. سركش وصف تركيبيدر كشيدندن باش چكيجى معناسنه يعنى كمسه‌يه سر فرو ايلمز. اكثر معاند معناسنده استعمال ايدرلر. يا حرف خطابدر ايكى وجه اوزره بله. سنكدل دل بونده يورك‌در طاش يوركلى ديمكدر. چه بونده مبالغه معناسنى افاده ايدر. چشمها چشمك جمعيدر هايله جمع اولمشدر غير ذوى العقولدن اولديغيچون. كاه اولور كه الف ونونله جمع ايدرلر ذوى العقوله تشبيه طريقيله. بيت ✵ دل شيشه وچشمان تو هر كوشه برندش ✵ مستند مبادا كه بناكه شكنندش ✵ محصول بيت اى يار سنكدل بزمله سرو كبى سركش سين ياخود سرو سركش كبى سين اما اطراف واكنافدن مبالغه كوزلر سنك رويكه ناظردر. يعنى بزمله سرو سركش كبى استغنا اوزره سين اما اطرافدن نه كوزلر سنك رويكه ناظردر. حاصلى بزدن معرض وسايرلره ميال سين رويكى مرادچه سير ايتدررسين وتماشالنديررسين.

6.

تُرا كِه مايهٔ خُلْدَسْت نُزْل و هَمْتا نيسْت،

از ايـن مِثـالِ گُزينَم رَوان دَر اَعْرافَسْت. ٩

ترا ضمير منصوب منفصل معناسنه سكا ديمكدر. كه رابطهٔ بيان. مايه طامزلق واصل معناسنه‌در. خلد جنت. نزل قونان كمسه‌يه چكلن يمك عمارتلرده‌كى كبى. نزل مؤخر مبتدا ومايه مقدم خبر. همتا بكداش يعنى مانند. معطوفدر مايه‌يه. ازين مقام تشبيهده استعمال اولنور نتكم سابقا بيان اولندى ايدى. ع ✵ ازين مهپارهٔ عابد فريبى ✵ بونك كبى بر مه‌پاره ديمكدر. وحيد تبريزى. بيت ✵ بشر دهد ازين بشر كه به بود زحور عين ✵ ايكى مصراعده‌ده بونك كبى ديمكدر. نتكم مولانا اصفى بيورر. بيت ✵ دستت ازرده مبادا شود اغيار مكش ✵ ور نه ميخواهم ازين كشته ترا صد باشد ✵ ازين بونده‌ده تشبيه افاده ايدر. مثال لغتده اورنك معناسنه‌در. كزين كاف عجمينك ضمى وزاى معجمه‌نك كسريله مختار معناسنه اورندلمش. مثالك كزينه اضافتى بيانيه‌در. روان بونده حاصل وموجود معناسنه‌در. اعراف قرانده واقع اولان اعراف جنتله جهنم اراسنده بر ديواردر ديديلر ✵ محصول بيت جانانه خطاب بيورر سكا كه نزل مايهٔ خلددر يعنى جنت نعمتيدر وسنك كه نظيرك يوقدر بو مثال مختارم

کبی اعرافده موجود وحاصلدر انجق. یعنی بر کمسه که نزل جنت طعامی اوله ونظیری اولمیه انك مثالی اعرافده حاصلدر انجق. بو غزل اکثر دواوین خواجه‌ده موجود اولمدیغی کبی بو بیتده موجود اولان غزلك اکثرنده یوقدر وبو بیته هرکس بر درلی معنا ویرمش اما ترکیب متحمل اولدیغی معنی بوندن غیری اولمق مکمن دکل.

7.

عَدو، کِه مَنْطِقِ حافِظ طَمَع کُنَد دَر شِعْر،

هَمان حَدیثِ هُمای وُ طَریقِ خُطّافَسْت. ۷

عدو اصلنده واوك تشدیدیله‌در اما عجم تخفیف واوله استعمال ایدر. منطق مصدر میمیدر نطق معناسنه‌در. همای بر مبارك قوشدر که هر کمسه‌یه که کولکه‌سی دوشه پادشاه اولور یا بر اولو دولتلو اولور. هندستانده وخطا وختنده ودشت قپچاقده بولنور اما دیریسی اله کیرمز بلکه اول صحرالرده لاشه‌سنی بولورلر. شکررنك اولور صافی بیاض اولمز مثلا صغصغن شکررنك اولسه همای کبی اولوردی اما ایقلری اولمز. شام شریفده بر عجم بازرکاننده بریسنی کورمشم. طریق بونده مقحمدر. همان حکایت همای وخطاف دیسه معنا راست کلوردی. همان تکمیل وزن ایچون کتورمش انجق. خطاف خاء معجمه‌نك ضمیله وطاء مهمله‌نك تشدیدیله قرلنغج قوشیدر * محصول بیت عدو که شعرنده حافظك الفاظنی وکلامنی وکلماتنی قصد ایدر. یعنی بنم شعرم حافظك شعری کبیدر الفاظده واداده وظرافتده ونزاکتده دیر. ایمدی عدونك شعرده حافظه اویکنمسی همای قوشیله قرلنغج قوشی قصه‌سیدر که قرلنغج همایه دیر که سن بلندپرواز ایسك بن تیزپرم سن بر کونده الدیغك منزلی بن بر ساعتده الورم. ایمدی خواجه بیورر که عدوی سست نظم دخی تیز سویلر وچوق سویلر اما سویلدیکی هپ تزریقاتدر کمسه نه اوقور ونه یازر.

S. I. p. 139. — B. p. 23. — C. p. 23. — H. I. p. 92. — K. p. 83. hat nur 5 Beits, es fehlen B. 5 und 6.

51.

بحر مضارع ‒ ‒ ◡, ‒ ◡ ‒ ◡, ◡ ‒ ‒ ◡, ‒ ◡ ‒

1.

خَلْوَت گُزیده را بَتَماشا چِه حاجَتَسْت٭

چون کوی دوسْت هَسْت، بَصَحْرا چِه حاجَتَسْت٭

خلوت یالکزلق. کزیده لازمله متعدی ماببننده مشترکدر بونده متعدیدر. خلوت مقدم مفعولیدر اورندلنمش یعنی اختیار ایلمش معناسنه. را ادات تخصیصدر. بتماشا حاجته متعلقدر ٭ محصول بیت یالکزلق اختیار ایده‌نك تماشایه نه احتیاجی واردر. جانان محله‌سی وار ایکن صحرایه وارمق نه حاجت. خلوتدن مراد کوی جاناندر.

2.

جانا، بحاجَتی کِه تُرا هَسْت با خُدای،

کاخِر دَمی بِپُرْس کِه ما را چِه حاجَتَسْت. ۲

جانا منادی الف حرف ندا. بحاجتی با حرف سبب یا وحدت ایچوندر. که رابط صفت. ترا سنك دیمکدر. با خدای با حرف صله باء مفرده معناسنه‌در. آخر ادات تاکیده‌در. دمی دم نفس یا وحدتیچون. بپرس امر مخاطبدر. با حرف تاکیده‌در. مارا بزم دیمکدر ٭ محصول بیت ای جانان بر حاجت ایچون که سنك خدایه وار بر نفس سوال ایله که بزم حاجتمز ندر. یعنی سنك خدادن بر امیدك واردر اول امید حاصل اولمغیچون بزم احتیاجتمزدن سوال ایله. حاصلی سن که بزم حاجتمزی حاصل ایلیه‌سن قاضی الحاجات دخی سنك حاجتنکی قضا ایدر.

K. b. آخر statt کاخر

3.

اَرْبابِ حاجَتیم و زَبانِ سُؤال نیسْت؛

دَر حَضْرَتِ کَریم تَمَنّا چِه حاجَتَسْت. ۳

ارباب ربك جمعیدر هر نسنه‌نك صاحبنه رب دیرلر وذات باری‌یه‌ده اسمدر غیره اطلاقی جائز دکل مکر اضافتله. سوال دلنمك وصورمق. حضرت یقینلغه وخانه‌نك

حیاتنه دیرلر. کریم جومرده دیرلر. تمنا تفعل بابندن مصدردر ناقصدن تفعل بابنك مصدرینك عین الفعلنی عرب مکسور اوقور وعجم مفتوح. تمنا بر نسنه‌یی ارزو ایلمکدر * محصول بیت حاجت صاحبلری ایز ودیلنمکه دیلمز یوقدر. یعنی دیلنمکه قدرتمز یوقدر حاصلی دیلنمکه دلمز وارمز. مصراع ثانی مقام تعلیلده‌در زیرا کریمك حضورنده بر نسنه تمنی ایلمکه احتیاج یوق. یعنی عرض حاجت ایلمکسزین کریم اظهار کرم ایلر.

4.

مُحْتاجِ قِصّه نیسْت، گَرَت قَصْدِ جانِ ماسْت؛

چون رَخْت ازانِ تُسْت، بَیَغْما چِه حاجَتَسْت. ۴

قصه حکایت معناسنه‌در. محتاج مضافدر قصه‌یه وقصد جانه وجان مایه اضافت بمعنی اللام جمیعا. رخت اسباب ومتاعدر. ازان تست ازان لفظی اضافتله مقام تخصیصده مستعملدر مثلا ازان تو سنك وان من بنم دیجك یرده استعمال ایدرلر * محصول بیت اکر سنك قصدك بزم جانمز ایسه اوزون قصه‌لره وتاویللره احتیاج یوقدر بیلدککدن قلمه. مصراع ثانی‌یی اولکی‌یه ضرب مثل شکلی ایدوب دیر چونکه اسباب ومتاع سنکدر یغمایه نه حاجت. یعنی بزم جانمزه میل ایلدکك حینده بعض حکایات وتاویلاته ارتکاب کندی مالك واسبابکی یغما طریقیله اخذ ایلمك کبیدر زیرا جان ودل سنکدر اکا قصد ایلدکك حینده نه تردد کرك همان حکمك اجرا ایله جان اوستنه.

C. k. a. — محتاج جنك نیست

5.

جامِ جَهان‌نُماسْت ضَمیرِ مُنیرِ دوسْت،

اِظْهارِ اِحْتِیاجِ خود آنْجا چِه حاجَتَسْت. ۵

جام لغتده سرچه قدحدر اما بونده اضافتله تخصیص کسب ایلمشدر. جهان‌نما وصف ترکیبیدر نمایدندن که لازمله متعدی مابیننده مشترکدر بونده متعدیدر جهان کوستریجی دیمکدر. کیتی‌نماده عالم‌نماده دیرلر. شول بر مشهور قدحدر که سلاطین ملوك ماضیه توارثا اکا مالك اولورلردی وعالمك عدلنی وظلمنی ونظام وانتظامنی اندن سیر ایدرلردی. ضمیر بونده کوکل معناسنه‌در. منیر اسم فاعلدر انار ینیردن یعنی افعال بابنك اجوفندن. صفتدر ضمیره. مضافدر دوسته. ضمیرده فاعلدر جهان‌نمانك ویا موخر مبتدا وجام جهان‌نما مقدم خبر. اظهار مضافدر احتیاجه واحتیاج خود لفظنه.

خود واو رسمیله بونده کندی معناسنه. انجا ظرف مکان انده دیمکدر ❋ محصول بیت
دوستك نورانی کوکلی جام جهان‌نمادر. یعنی جهانك پیدا وپنهاننی کندویه کوسترر.
پس بویله اولیجك کشی کندینك احتیاجنی اظهار ایدوب عرض ایلمکه احتیاج
یوق یعنی تحصیل حاصلدر.

6.

آن شُد، کِه بارِ مِنَّتِ مَلّاحِ بُرْدَمی؛

گُوْهَر چو دَسْت داد، بَدَرْیَا چِه حاجَتَسْت. ۶

آن اسم اشارتدر بعیده مشار الیهی محذوف ان حال شد تقدیرنده. بار بونده یوك
معناسنه. منت مصدردر من یمن‌دن منا ومنة نصر بابندن. بونده من توبیخی
مراددر که اشنع منن‌در. بار منت اضافتی بیانیه‌در ومنتك ملاحه اضافتی مصدرك
فاعلنه اضافتی قبیلندندر بمعنی اللام. ملاح وکشتیبان کمیجی دیمکدر. بردمی
بردیدندن مشتقدر فعل ماضی نفس متکلم وحده صیغه‌سیدر. اخرنده‌کی یا علامت
حکایتدر یعنی فعل ماضینك اخرینه لاحق اولور حکایت حال ماضی قصد اولنور
مثلا رفتمی وکردمی کبی جمله‌سی صیغهٔ ماضیه‌یه داخل اولوب بو معنایی افاده
ایدر سابقا ذکر اولمشیدی. کوهر کاف عجمینك فتحیله معناسی مشهور وکاه اولور که
جیم عربیله تعریب ایدوب جوهر دیرلر. چو تعلیل ایچوندر چونکه معناسنه. دست
داد ال ویردی یعنی مالك اولدق دیمکدر. بدریا با حرف صله. دریادن مضاف محذوفدر
تقدیر کلام بزحمت واضطراب دریا ❋ محصول بیت اول حال کتدیکه ملاحك منتی
یوکین چکردم. یعنی بکا منتلر کوسترردی کمیسی ایله دریاده کوهر طلب ایلدیکمه.
ایمدی کوهر ال ویردی شمدنکرو دریایه احتیاج قالمدی که کشتی‌یه محتاج اولوب
ملاحك منتی یوکین چکه‌لم. ایمدی بو بیتده غریب استعاره وار کوی جانانی دریایه
تشبیه ایلدی ضمیرنده وبوکا بر کشتی وبر کشتیبان استعاره ایلدی کشتیبان حارس
محله یعنی پاسبان وکشتی انك اذنی‌در امنله کلوب کتمکه وکوهر وصلت جانانندر
ویا جانان کندیدر. حاصلی شاعر دیر که بزه وصلت جانان که کوینه کلوب کیدوب
ملاحك منتی یوکنی چکمکه باعث ایدی ال ویردی شمدنکرو محله ملازمتین ایدوب
پاسبانك منتی یوکین چکمکدن قورتلدق.

7.

ای عاشقِ گَدا، چو لَبِ روح‌بَخْشِ یار

می دانَدَت وَظیفه، تَقاضا چِه حاجَتَسْت. ۷

گدا بونده یوقسل معناسنه‌در. روح‌بخش وصف ترکیبیدر بخشیدندن روح بغشلیجی

معناسنه. میداندت تا معنی جهتندن وظیفه‌یه مقیددر. تقاضا تفاعل بابندن مصدردر عرب تفعل بابی کبی بونکده ناقصدن عین الفعلنی مکسور اوقور صیانة للیاء اما عجم عین الفعلنی مفتوح اوقور یالرینی الفه قلب ایلمکیچون تفعل وتفاعل وتفعلل بابندن ناقصك مصدرلرینی بویله تصرف ایدرلر * محصول بیت ای فقیر عاشق چونکه جانانك جان بغشلیجی لبی سنك وظیفه‌کی بیلور تقاضایه نه حاجت. دانشی لبه اسناد مجازادر کویا که عاشق لب جانانه‌دن بوسه تقاضا ایدرمش اکا بناء دیر که لب جانان وظیفه‌کی بلدکدنصکره الحاح وابرامه حاجت یوق البته وظیفه‌کی ویرر.

8.

ای پـادْشـاهِ حُسْن، خُـدا را بِسوخْتیم؛

آخِر سُؤال کُن، کِه گَدا را چِه حاجَتَسْت. ۸

خدارا‌ده را تخصیص افاده ایدر. خدارا سوال کن لفظنه مقیددر اما بسوختیم لفظنه مقید اولنجه قسم ایچون اولور. آخر تاکید ایچوندر * محصول بیت ای حسن پادشاهی یاندق الله ایچون سوال ایله که کدایه نه حاجتدر. یاخود الله حقیچون یاندق سوال ایله که کندویه نه حاجتدر.

K. b. — باری سؤال

9.

ای مُدَّعی بِرَوْ، کِه مَرا با تو کار نیسْت؛

اَحْبـاب حاضِرَنْد، بَـاَعْدا چِه حاجَتَسْت. ۹

مدعی بونده دشمن معناسنه‌در که احباب اکا ترینه‌در واعدا ذکری بو ترینه‌یی موید وموکددر. اعدا عدونك جمعیدر دشمنلر دیمکدر. باعداده‌کی با حرف صله اعدایه دیمکدر * محصول بیت ای مدعی وار که بنم سنکله ایشم یوق دوستلر حاضرلردر یعنی دوستلر حاضر ایکن دشمنلره نه حاجت.

10.

حافِظ تو خَتْم کُن، کِه هُنَر خود عِیَان شَوَد؛

بـا مُـدَّعـی نِـزاع و مُحـاکا چِـه حـاجَـتَـسْـت. ۱۰

ختم کن ختمدن مضاف الیه محذوف تقدیر کلام ختم سخن کن. عیان عینك

کسریله معاینه معناسنه مفاعله بابندن مصدردر. مدعی بونده اعمدر اولدن یعنی دوشمنه ورقیبه شاملدر زیرا بونلر رقیبه‌ده مدعی دیرلر یعنی دعوای عشق ومحبت ایلر اما دعواسنده کاذبدر پس مدعی انکچون دیرلر. نزاع لغتده بر نسنه‌یی چکشدرمکدر زیرا مفاعله اکثر مشارکت بین الاثنین ایچون کلور اما بونده مراد چکشمکدر. محاکاده مفاعله بابندن مصدردر عجم بو مصدری تاسز استعمال ایدرلر مدارا کبی. محاکا لفظ مشترکدر حکایتله مشابهت ماببننده ✻ محصول بیت ای حافظ سن سوزیکی ختم ایله. یعنی تطویل کلام ایلمه. هنر البته ظاهر اولور هر قنده ایسه پس مدعی ایله نزاع وجدال ومکالمه نه احتیاج. یعنی مدعیلرله بحث وجدال امر زائددر سنك فضلك وکمالك کون کبی روشندر کمسنه‌یه پوشیده دکلدر مدعی نه دیرسه دیسون.

S. I. p. 142. — B. p. 23. — C. p. 24. — H. I. p. 110. — K. p. 77. Die Beits in folgender Reihe: 1. 2. 8. 3. 5. 6. 9. 4. 7. 10.

52.

بحر رمل ‿‒ ‒ ,‒ ‒‿‒ ,‒ ‒‿‒ ,‒ ‒‿‒

1.

صَحْنِ بُسْتان ذَوْق‌بَخْش وُ صُحْبَتِ یاران خَوشَسْت؛

وَقْتِ کُل خَوش باد کَز وَیْ وَقْتِ مَیْخواران خَوشَسْت. ۱

صحن الدار اوك اورطه‌سی اما بونده بستان اورطه‌سی دیمکدر. ذوق‌بخش وصف ترکیبیدر بخشیدندن ذوق بغشلیجی. صحبت مصدردر صحبدن یعنی علم بابندن صادك ضمی وحانك سکونیله مصاحبت معناسنه. مضافدر یارانه وصحبتك یارانه اضافتی مصدرك فاعلنه ویا مفعولنه اضافتی قبیلندندر. وقت کل خوش باد یعنی زمان کل خوش اولسون حاصلی کلك حالی خوش اولسون ذکر محل وارادهٔ حال قبیلندندر. ترکیده‌ده وقتی خوش دیرلر حالی خوش دیجك یرده. کز وی. که حرف تلیل. از من وعن معناسنه‌در. وی ضمیر مرفوع منفصلدر. میخواران میخوارك جمعیدر. میخوار وصف ترکیبیدر خواریدندن لفظ مشترکدر ییمکله ایچمك مابیننده بونده ایچمك معناسنه‌در ✻ محصول بیت صحن بستان ذوق وصفا بغشلیجیدر یارانك صحبتیده خوشدر کلك وقتی وحالی خوش اولسون زیرا انك قدومیله میخوارلرك وقتی وحالی ایودر. یعنی کل بهار زماننده کلور اول فصلده ایسه باده زیاده ایچلور نتکم

خواجه بیورمشدر. بیت * نکویمت که همه سال می‌پرستی کن * سه ماه می خور ونه پارسا می باش .* عارفلر بیورمش که سه ماه بیوردیکی فصل بهاردر. پس میخوارلرك وقتی وحالی کل فصلنده خوش اولمق لازمدر که ایچمکی زیاده رغبتله اولور پس کله خیر دعا لازمدر.

2.

از صَبا هَر دَم مَشامِ جانِ ما خَوش می شَوَد؛

آری آری طیبِ اَنْفاسِ هَواداران خَوشَسْت. ۲

صبا لغتده کونیله کیجه برابر اولدیغی وقت شرقدن اسن یله دیرلر. دم بونده ایهام طریقیله واقعدر ظاهرا وقت معناسنه‌در اما شاعرك مرادی نفسدر. مشام ککزده قوقی الان یر. مشامی جانه اسناد استعاره طریقیله‌در. اری اری تاکید لفظی قبیلندندر. طیب لغتده پاك‌در خبیثك مقابلی اما اکثر روایح طیبه‌ده استعمال اولنور. انفاس نفسك جمعیدر نونك وفانك فتحه‌لریله. هواداران هوادارك جمعیدر ذوی العقولدن اولدیغیچون الف ونونله جمع اولمشدر. وهوادار وصف ترکیبیدر داریدندن طوتمق معناسنه یعنی مالك اولمق مالدار کبی صاحب مال معناسنه ایمدی هوادار دیمك محبتدار دیمکدر یعنی صاحب محبت. پس فلانك هواداریدر دیرلر یعنی محبتن طوتر محبی ودوستیدر دیمکدر * محصول بیت صبادن هر نفس بزم جانمزك دماغی خوشبو اولور یعنی انفاس طیبه‌سندن معطر اولور. مصراع ثانی‌یی بوکا تمثیل ایدوب بیورر بلی بلی هوادارلرك نفسلری قوقوسی ایو اولور. صبایه نسبت هوادارلك غایتله خوب واقع اولمش. حاصلی احبابك نفسلرینك طیبی ایودر صبا ایسه هوادار ومحبدر که بزه قبل کوه جاناندن بلکه نفس جاناندن اخبار ایصال ایدر پس انك نفسی طیب اولمق کرك که ایکی معناده بله هوادار‌در.

3.

ناکُشودَه گُل نِقاب آهَنْگِ رِحْلَت ساز کَرْد؛

نالَه کُن بُلْبُل، کِه فَرْیادِ دِلاَفْگاران خَوشَسْت. ۳

ناکشوده کشوده لازمله متعدی مابیننده مشترکدر بونده متعدیدر کل فاعلی ونقاب مفعولی. نا ادات سلب ناکشوده اچمق‌سزین. اهنك بونده قصد معناسنه‌در. رحلت اسمدر ارتحال معناسنه یعنی کوچمك. ساز کرد دوزدی وقوشدی. کن امر مخاطبدر. که حرف تعلیل. دلفکاران الف ونونله جمع اولمش دلفکار کوکلی مجروح زیرا افکار

همزه‌نك ثبوتیله وسقوطیله وكاف عجمیله مجروح معناسنه‌در * محصول بیت كل نقابیین اچمقسزین ارتحال قصدینی یعنی كوچمك قصدینی مهیا ایلدی. حاصلی كل مطبق اولمقسزین هنوز غنچه ایكن دیوشررلر. پس ای بلبل ناله ایله كه كوكلی مجروح عاشقلرك فریاد وفغانی خوشدر. یعنی موثر وسوزناكدر زیرا جانانندن مهاجر ومفارق اولیور. اهنك وساز وناله وفریاد جمعیتی مراعات نظیر قبیلندندر.

C. K. b. — كه كُلبانكِ دل —

4.

مُرغِ شَبخوان را بِشارَت باد، كانْدَر راهِ عِشْق

دوسْت را با نالهٔ شَبْهایِ بیداران خَوشَسْت. ۴

شبخوان وصف تركیبیدر خوانیدندن كیجه اوقویجی كه بلبلدن كنایتدر. بشارت بانك كسریله مشتلق معناسنه‌در. دوست را را ادات تخصیصدر دوستك دیمكدر. بیداران جمع بیداردر اویانقلر دیمكدر * محصول بیت مرغ شبخوانه مشتلق اولسونكه عشق یولنده یعنی طریق مودت ومحبتده جانانك كیجه‌لرده اویانق اولان عاشقلرك فریاد وناله‌سیله ذوقی وار. یعنی بیدارلرك نالهٔ شبكیرلریله خوشدر زیرا اهل دردك نالهٔ شبكیری موثر وسوزناكدر.

5.

از زَبانِ سوسَنِ آزاده‌اَم آمَد بَگوش:

كانْدَرین دَیْرِ كُهَن كارِ سَبُكْباران خَوشَسْت. ۵

زبان سوسن بونده زباندن مراد سوسنك یپراغیدر تشبیه طریقیله. وسوسنی وسروی ازاده‌لغیله وصف ایدرلر زیرا بونلر جمیع زمانده تازه اولوب یشامده‌در سایر درختلر ونباتات كبی كاه بابرك وكاه بی‌برك اولمزلر. حاصلی دست خزان ودی تجاوزندن وتعدیسندن ازاده‌درلر ومیوه وحاصل صاحبلری دكللردر كه بونلره صبیان سنك وچوب اتمق لازم كله پس هر جهتندن ازاده‌لردر نتكم خواجه بیورر كار سبكباران خوشست * محصول بیت سوسن ازاده‌نك زبانندن تولاغمه كلدی كه بو اسكی دیرده یعنی دنیاده یینی یوكلیدرك ایشی ایودر. یعنی تعلق دنیادن مجرد اولانك كاری خوشدر نتكم سرو وسوسن بار وحاصل تعلقندن سالم اولدیغیچون دائما تازه وتردر.

K. a. — سوسن آوازه‌ام آمد —
C. b. — كهن حال سبك —

6.

نیسْت دَر بازارِ عالَم خَوشْدِلی؛ وَر زان کِه هَسْت،

شیوَهٔ رِنْدی و خَوشْباشیء عَیّاران خَوشَسْت. ٦

بازار عالم اضافتی بیانیه‌در. خوشدلی خوش‌دل کوکلنه غم وغصه کتورمین کمسه‌یه دیرلر. یا حرف مصدردر. ور اکردن مخففدر. زان دخی ازاندن. که خوشدلی بیان ایچون کلمشدر. شیوه لغتده ایو ایش اشلمکه وکندینی کوزل کوسترمکه دیرلر. رند باده‌نوشدر. یا حرف مصدر. خوشباشی خوشباش وصف ترکیبیدر باشیدندن ایو حالله کچنوب غم وغصه چکمینه دیرلر. عیاریانک تشدیدله لغتده فرسده واسدده مستعملدر یعنی شوکه بوکه کزمکه دیرلر اسب شنلکندن بر یرده قرار ایده‌میوب اشاغه ویوقاری کزر. واسد اج اولدقده صید طلب ایلمکیچون تك دورمز کزر. اما اصطلاحده عیار شول کمسه‌یه دیرلر که زیاده عاقللغندن بی‌پروا اولوب خلیع العذار کزر خلق مقید اولدیغی اعتبارات جزئیه‌یه مقید دکل. پس خواجه‌نك خوشباشی عیاران بیوردیکیء بونلرك خوش‌حال اولوب ازاده کچنملرندن کنایتدر. بوده معلوم اوله که خوشباشی رندی عبارتنه عطف اولوب ایکسیده عیارانه قید اولمق وار شیوه‌یه عطف اولنوب رندی اکه قید اولمیه * محصول بیت عالم بازارنده کوکل خوشلغی وفراغتی یوقدر. یعنی عالمده اسوده‌حال وفارغ‌بال کچنور یوقدر. بیت * درین عالم کسی بی غم نباشد * اکر باشد بنی ادم نباشد * بیت * هرکس بقدر خویش کرفتار محنتست * کس‌را نداده‌اند برات مسلمی * واکر وارایسه رندلق ایله عیارلرك خوشباشلغی پیشه‌سیدر. خوش‌دللق عالم بازارنده یعنی عالمده صفای قلب ایله کچنور وارایسه بو ایکی صفتله متصف اولنلردر.

K. a. گرچه در بازار دهر از خوشدلی جز نام نیست
S. B. b. — خوشباشی و عیاران

7.

حافِظا تَرْكِ جَهان گُفْتَن طَریقِ خوشْدِلیسْت،

تا نَپِنْداری کِه اَحْوالِ جَهانْداران خَوشَسْت. ٧

ترك جهان کفتن معناسی جهانی ترك ایلدم دیمکدر یعنی کفتن بونده کندی معناسنه سویلمك دیمکدر. ایلمك معناسنه دکل بعضلر ظن ایلدیکی کبی. تا بونده تنبیه ایچوندر. نپنداری فعل نفی مستقبل یا ضمیر مخاطب. معناسی اکاه اول ظن

ایلمیه‌سن. جهانداران جمع جهاندار‌در بونده مراد دنیادار ومالدار‌در یعنی اهل دنیا ✵ محصول بیت ای حافظ دنیایی ترك ایلدم دیمك كوكل خوشلغی طریقیدر. یعنی كوكل خوشلغنه طریق وصولدر. حاصلی صفای قلب وسرور اندرون دنیا ترکنده‌در کسبنده دکل. پس ایمدی اکاه اول ظن ایلمیه‌سن که دنیادارلرك یعنی اهل دنیانك احوالی واطواری ایودر. حاصلی دنیایه بر کمسنه نقدر ارتق توغل ایلسه دردی وبلاسی ارتق اولور اما هیچ ایلمسه هیچ اولمز دیمکدر.

S. I. p. 145. — B. p. 24. — C. p. 24. — H. I. p. 112. — K. p. 80. Die Beits in folgender Reihe: 1—4. 6. 5. 7.

53.

⏓⏑‒‒, ⏑⏑‒‒, ⏑⏑‒‒, ⏑⏑ ‒ بحر رمل

1.

یا رَب، آن شَمْعِ دِل‌اَفْروز زِ کاشانَهٔ کیسْت·

جانِ ما سوخْت، بِپُرْسید کِه: جانانَهٔ کیسْت· ۱

یا رب اصلنده یا ربدر باء مشدده‌نك کسریله. یا حرف ندا رب منادا مضاف الی یاء المتکلمدر اصلنده ربی ایدی یایی حذف ایدوب بایی تخفیف وتسکین ایلدیلر یا رب اولدی عجبا معناسنه. ان لفظندن فتحه‌یی بایه نقل ایلمکله مفتوح اوقنور. شمع عربیده شینك فتحی ومیمك کسریله‌در میمی ساکن اوقمق عجم تصرفاتندندر میدانك میمی مفتوح اوقومق کبی. دلفروز وصف ترکیبیدر افروزیدندن همزه‌نك ثبوتیله وسقوطیله لغتدر بونده وصلله ساقط اولمشدر. بحسب لغت معناسی کوکل یالکلندریجی یعنی کوکله شوق ویروب روشن قلیجی معناسنه. کاشانه قیش اوینه دیرلر تابخانه معناسنه. جان ما سوخت جمله‌سنك رابطی محذوف تقدیر کلام که جان ما سوخته‌در وزنیچون حذف اولنمشدر پس بو جمله شمع دلفروزه صفت اولور یاخود جملهٔ مستانفه اوله اول بریسی کبی پس اعرابدن محلی اولمز جملهٔ ابتدائیه اولور. بپرسید فعل جمع مخاطب جملهٔ مستانفه‌در جانانهٔ کیست بپرسیدك مفعول‌به صریحیدر یعنی سوال عنه‌در ✵ محصول بیت عجبا اول کوکللر متشوق ایلین شمع کیمك خانه‌سندندر. یعنی کیمك فرزندیدر. جانمزی یاقدی صورك کیمك جانانه‌سیدر وکیمك دلرباسیدر. خواجه دلرباسنك اوین بلمك استر که کاه وبیکاه در دولت مابنه التجا ایلیه.

S. B. C. K. a. — رب این شمع —

2.

حالِیا خانه‌بَراَنْدازِ دل و دینِ مَنَسْت،

تا هَم‌آغوشِ کِه می باشَد، و هَمْخانَهٔ کیسْت، ۲

حالیا شمدیکیحالده دیمکدر حالا معناسنه. بعض کتابلده بو عبارتده بحثم کچمش در دعوا ایدر که حالیا غلطدر مجم حالا دیر حالیا دیمز دیو وبو دعاکوی بو بیتله الزام ایلمشم. خانه‌برانداز خانه یقیجی دیمکدر وصف ترکیبیدر اندازیدندن اتمق معناسنه. مضاف اولمشدر دله ودینه عطفله دله ودینه خانه استعاره‌سندن صکره ودل ودین عطفله منه مضاف اولمشدر. تا بونده تعجب ایچوندر. هم‌اغوش هم ادات جمعیتدر همحجره وهم‌سفره کبی. پس هم‌اغوش قوجقداش دیمکدر وهمخانه اوده‌شق معناسنه. می باشد می ادات حالدر حالیا قرینه‌سیله. باشد فعل مضارعدر باشیدندن. خواجه‌یه اعتراض ایلمشلردر که ظنله جانانی اللر هم‌اغوش ایلمك مناسب دکلدر دیو. وبعضیلر جواب ویرمشلردر که جاناننه انجمك حالتنده سویلمشدر. وبعضیلر بو جوابی رد ایلدیلر که عاشق معشوقنه هرنه دکلو انجنسه بو وادیدن کلمك لائق دکل علی الخصوص خواجه کبی صاحب دولته. وبعضیلر دیدیلر که که لفظی بونده اتاسندن ویا انه‌سندن عبارتدر یعنی تنغی اتانك ویا انانك قوینده یاتور دیمکدر نتکم بیت سابقده کیمك فرزندی دینلمشدی ✲ محصول بیت اول شمع دلفروز حالیا بنم دل ودینمك اوینی خراب ایدیجیدر عجبا کیمکله همخاب وهمپستردر وکیمکله همخانه‌در. حاصلی بنی خراب وییاب ایلدی ایا کیمی معمور ایلیوب احیا ایلر.

3.

بادَهٔ لَعْلِ لَبَش، کَز لبِ مَن دور مَباد،

راحِ روحِ کِه، و پَیْمانْدِهِ پَیْمانَهٔ کیسْت، ۳

باده‌نك لعله اضافتی مشبه مشبه بهه اضافتی قبیلندندر ویا عکسنجه. ولعلك لبه اضافتی مشبه به مشبهه اضافتیدر حاصلی بیانیه‌در. وبونك کبی یرلرده لعلك قزل رنکلیسی مراددر غیریسی دکل. کز لب من دور مباد بونك کبی جملهٔ معترضه‌لره علم بدیعده حشو ملیح دیرلر یعنی مدحی مشعر اولان جملهٔ معترضه‌لره که ماقبلنه ومابعدینه هیچ بر وجهله تعلقی اولمیه. پس باده مبتدا وراح روح خبری. راح بونده شراب معناسنه‌در. اما روحدن کمسه خبر ویره‌مدی حتی پیغمبرمز دخی بوقدر نباهت صاحبی ایکن نتکم ابن کمال بیورر. بیت ✲ راز لبنی قنده طویر هر غبی انك ✲ دیرلر که سر روحی نبی دخی بلمدی ✲ که بونده اسمدر من

استفهامیه معناسنه. روحك مضاف الیهی واقع اولمشدر. پیمانده وصف ترکیبیدر عهد واقرار ویریجی معناسنه مضاف اولمشدر پیمانه‌یه. وبو غزلده ردیف واقع اولان کیست لفظلرنده‌کی که اسمدر استفهام ایچون است لفظنه مقارنتله هاء رسمی یایه تبدیل اولمشدر بو بر مطرده قاعده‌در ضبط ایلمك کرك ✡ محصول بیت اول جانانك لعل کبی باده لبی بنم دوداغمدن ایراق اولمسون کیمك روحنك راحیدر. یعنی کیمك جاننه جان قتار. وکیمك پیمانه پیمان‌ده‌در. یعنی کیمکله همقدح اولمغه پیمان ویرمشدر. بو بیتده مصراع ثانینك مضمونی خصوصنده خواجه‌یه اعتراض ایلمشلردرکه جانانی ابتذاله دوشورمشدر دیو.

— پیمان‌ده و پیمانه — K. b.

4.

می دِهَد هَرْکَسَش اَفْسونیِ و مَعْلوم نَشُد

کِه: دلِ نازُکِ او مائلِ اَفْسانَهٔ کیسْت ۴

میدهد ویرر فعل مضارع مفرد غائبدر. هرکسش شین ضمیر شمع دلفروزه راجعدر. افسونی افسون حیله ومکر واوقیوب اوفورجك یعنی رقیه. یا وحدت ویا تنکیر. معلوم نشد جمله‌سی حالیه‌در. که حرف بیاندر معلوم نشدی بیان ایدر. نازك ظریف وتر دیمکدرده صفتدر. افسانه بونده لغز واسطوره معناسنه‌در یعنی ترکیده اول ندرکه دیمکله تعبیر اولنور. مائلك افسانه‌یه اضافتی اسم فاعلك مفعولنه اضافتی قبیلندندر ✡ محصول بیت اول شمع دلفروزه هرکس افسون وحیله ومکر ورقیه ویرر. یعنی هرکمسه کندویه میل ایتدرمکه سعی ایلر. اما معلوم اولمدی که انك نازك وتر کوکلی کیمك افسانه‌سنه ورقیه‌سنه مائلدر. حاصلی هرکس انی کندویه تخصیص ایلمکیچون نیچه قصه وحکایه اوقور اما معلوم اولمدیکه کیمك قصه‌سنه مائلدر.

5.

یا رَب آن شاه‌وَش ماه‌رُخِ زُهْره‌جَبین

دُرِّ یَکْتایِ کِه، وُ گَوْهَرِ یَکْدانَهٔ کیسْت ۵

شاه‌وش وش ادات تشبیه شاه کبی دیمکدر. جبین الندر زهره النلی دیمکدر یعنی براق النلی. در لغتده دالك ضمی ورانك تشدیدیله اینجی دیمکدر. در یکتا شول اینجی‌یه دیرلر که بر صدفده بر دانه اوله عادتا اول ایری اوله کلمشدر اول جهتدن معتبردر. که اسمدر من استفهامیه معناسنه. کوهر یکدانه در یکتا معناسنه بلکه انك

عطف تفسیریدر * محصول بیت عجبا اول زهره اللی ای یوزلی پادشاه کبی شمع دلفروز کیمك در یکتاسی وکیمك کوهر یکدانه‌سیدر. یعنی کیمك فرزندیدر وکیمك جکر کوشه‌سیدر.

6.

دَوْلَتِ صُحْبَتِ آن شَمْعِ سَعادَت پَرْتَوْ

باز پُرْسید خُدا را کِه: بِپَرْوانَهٔ کیسْت. ۹

دولت صحبت دولت مضافدر صحبته یای یطنیله. صحبت صادك ضمیله بونده مصاحبت معناسنه‌در. پرتو ضیا واثر. باز بونده تاکید ایچوندر انجق. پرسید امر مخاطبدر. خدارا را ادات تخصیص الله ایچون دیمکدر. پروانه بونده خط همایون معناسنه‌در که پادشاهلردن بر کمسنه‌یه بر مصلحتدن اوتوری چیقار وخطی طشره‌ده صاحبنه ایصال ایده‌نه پروانه دیرلر که سلاطین عجمده اول بر منصبدر. به پروانه‌ده‌کی با حرف صله معناسنه اوله ویا معیت معناسنه ویا سببیت معناسنه * محصول بیت اول سعادت پرتولی شمعك مصاحبتی دولتی الله ایچون صورك کیمك پروانه‌سیدر ویا کیمك پروانه‌سی سببیله‌در. یعنی کاتب ازل بو دولتی کیمك باشنه یازدی وکیمه تقدیر ایلدی.

7.

گُفْتَم: آه از دِلِ دیوانَهٔ حافِظ بی تو. —

زیرِ لَب خَنْده زَنان گُفْت کِه: دیوانَهٔ کیسْت. ۸

بی تو یعنی بی وصال تو. زیر لب دودق التنده بیق التنده دیرلر. خنده زنان خنده کلمه‌نك اسمدر. زنان صفت مشبهه‌در. بونده بعض الفاظ زنله ترکیب اولور اما ترکیده انی اورمغله تعبیر یاقشمز جمله‌دن خنده زد دیرلر کلدی دیجك یرده. خنده زنان کولرك دیمکدر * محصول بیت اول جانانه دیدم اه حافظك دیوانه کوکلندن سنك فراقکده. عجبا نیجه اولور حالی دودق التنده کولرك دیدیکه کیمك دیوانه‌سیدر. یعنی بن انی دیوانه ایلمدم واندن خبرم یوق کم دیوانه ایلدیسه اکا شکایت ایله دیمکدر.

S. I. p. 148. — B. p. 24. — C. p. 24. — H. I. p. 93. — K. p. 86 hat 8 Beits in folgender Reihe: 1. 2. 3. 6. 4. 5. (Beit) 7.

Beit 5, b.

آن می لعل که ناخورده مرا کرد خراب

همنشین که و همکاسه و پیمانهٔ کیست

54.

بحر مجتث ‿_‿_ , ‿‿__ , ‿_‿_ , ‿‿_

1.

اَگَرْچِه عَرْضِ هُنَر پیشِ یار بی‌اَدَبیسْت.

زَبان خَموش وَلیکِن دَهان پُر از عَرَبیسْت. ۱

عرض هنر اضافتی مصدرك مفعولنه اضافتیدر. بی ادات سلبدر اما جوامده مخصوصدر. ادبی یا حرف مصدر. زباندن میم متكلم محذوفدر اصلنده زبانم خموشدر. دهاندن میم محذوفدر اصلنده دهانم ایدی. پر از عربی یا حرف نسبت تقدیر كلام پر ازعلم عربیدر ❊ محصول بیت اكرچه یارك اوكنده هنر عرض ایلمك ادبسزلكدر دلمز ساكن اما اغزمز عربیدن طوبطلودر. خواجه ظرافتله یارینه عرض هنر ایدوب بیورر علم عربیدن بهره‌دارم اكرچه متمدح دكلم. عربی‌یی تخصیص ایلدیكندن اكلنور كه كندیلرینه نسبت دللری هنر اولمیه.

2.

پَری نِهُفْتِه رُخ وُ دیو دَر كِرِشْمَهٔ حُسْن؛

بِسوخْت عَقْل زِ حَیْرَت، كِه این چِه بو ٱلْعَجَبیسْت. ۲

پری نهفته رخ خواجه‌نك جانانی بر قچ كون طشره چقوب كورنمز وكوشهٔ خانه‌ده اوتورمغی اختیار ایلر رقیب نادان ایسه كلوب خواجه‌نك قرشوسنه رغما كندینی ظاهر ونمایان ایلر. پس خواجه اول حالك وصفنده بو بیتی بیورر. كرشمه بونده ناز معناسنه. دركرشمهٔ حسن كوزللك نازنده دیمكدر. بسوخت بونده فعل لازمدر. عقله یانمق اسنادی مجازدر. بو العجب بو ابودن مخففدر بابا دیمكدر پدر معناسنه. عرب بر معناده مبالغه قصد ایلسه یا ابله تعبیر ایدر ویا امله مثلا ابو الفساد وام الخبائث دیرلر كویا كه فساد وخبائث بونلردن تولد ایدر. عجبیده یا حرف مصدردر ❊ محصول بیت پری رخنی كزلمش یعنی كورنمز. دیو ایسه كوزللك نازنده‌در. یعنی پری یرینه كچمش كوزللك عرض ایدر. عقل حیرتدن یاندی كه بو نه بو العجبلقدر. یعنی مبالغه ایله عجبدر كه شیطان ملك وپری ایشنی ایشلر. حاصلی پری كبی جلوهٔ نازده‌در.

K. a. گرشمه و ناز —

3.

سَبَب مَپُرْس کِه چَرْخ از چِه سِفْلَه‌پَرْوَر شُد؛
کِه کام‌بَخْشیء او را بَهانَه بی‌سَبَبیسْت. ۳

سفله‌پرور ودون‌پرور وصف ترکیبیدر الچق بسلیجی دیمکدر. کام‌بخشی کام‌بخشده وصف ترکیبیدر مرادبخش کبی مراد بغشلیجی معناسنه. یا حرف مصدردر ✽ محصول بیت سبب صورمه که فلك ندن الچق بسلیجی اولدی. یعنی ادانی پی عزیز ایلدی ایولری وعزیزلری ذلیل ایلدی وایلر. زیرا انك مراد بغشلیجغلنه بهانه سبب‌سزلکدر. یعنی دنی‌یی تربیه ایلمکه سبب لازم دکل همان دنی وسفله اولمق تربیه‌سنه کافیدر. بیت ✽ فلك بمردم نادان دهد زمام مراد ✽ تو اهل فضل ودانش همین کناهت بس ✽

4.

دَر این چَمَن گُلِ بی‌خار کَس نَچید آری؛
چَراغِ مُصْطَفَوِی بـا شَرارِ بو لَهَبیسْت. ۴

این چمندن مراد دنیادر. کل بی‌خار دکنسز کل یعنی نقیض‌سز شی. نچید نفی مستقبلدر. اری الف ممدوده ایله نعم اود دیمکدر. چراغ مومك فتیله‌سنده یانن اتشه دیرلر. مصطفوی مصطفانك اسم منسوبیدر یعنی مصطفانك شرف اسلامی ونبوت نوری. شرار اتش تغلجیمی. اب ابیدن مخففدر بو ابودن اولدیغی کبی ابینك یرینه ابوده جائزدر. لهبی لهب اتش یالکنه دیرلر. یا حرف نسبتدر مصطفوی‌ده‌کی کبی ✽ محصول بیت دنیا چمننده کمسه دکنسز کل دوشرمدی. البته کل قننده وارایسه بر مار مقرردر وقنده شادلق وارایسه غم عقبنجه‌در ننکم کلستانده بیورر. بیت ✽ جور دشمن چه کند کر نکشد طالب دوست ✽ کنج ومار وکل وخار وغم وشادی بهمند ✽ کنج ومار بیوردیغك اصل بودر که بر مالی که دفینه ایدرلر قرق یلدن صکره اول دفینه‌یی بر اژدر تصرف ایدر دیرلر والعهدة علی الراوی. ننکم اصفی بر تشبیه خاصده بیورر. بیت ✽ غم تو در دل وپیچیده دود اه برد ✽ چو مار کنج که کنجینه را نکه دارد ✽ دیوان اصفیده مخیل بی‌نظیر بیت چوقدر اما بو بیت سردارلرندندر. حاصل کلام اشیا اضدادیله متعیندر پس هر بر ایونك بر یراماز ضدی اولور مثلا حضرت ابراهیمك نمرود وموسی‌نك فرعون وحضرت محمد مصطفی‌نك ایکی ضدی ظهور ایلدی بری ابو جهل وبری ابو لهب. پس خواجه بیورر هر شئك دنیاده بر ضدی وار ننکم حضرت محمدك نور نبوتنه شرار بو لهب

ضد ایدی. شراردن مراد اذا وجفا وشرت ابو لهبدر. پس اندن حضرت متاذی ایدی کاه وبیکاه حضرتی رنجیده ایدردی. ایمدی خواجه بیورر دنیاده دائما ذوق وصفا اولمز بلکه هر سونجك عقبنجه بر محنت والمی اولور زیرا دنیا بو وجه اوزره مخلوقدر وخلقنی تغییر ایلمکه قادر دکل.

K. a. — آز این چمن

5.

بَنیمِ جَوْ نَخَرَم طاقِ خانَقاه و رِباط

مَرا کِه مَصْطَبه اَیْوان و پایِ خُم طَنْبیسْت. ٥

به نیم با مقابله ونیم یارم نصف معناسنه. جو اربه. نخرم فعل نفی مستقبل خریدندن صاتون الم دیمکدر. طاق کمر. خانقاه صوفیلر تکیه‌سی. رباط رانك کسریله اولی اوده‌لری. جمعی رباطات کلور. مصطبه جمیع نسخه‌ده صادیله‌در اما مطرزی مقامات حریرینك اوتوزنجی مقامینك شرحنده سنله یازر بو عبارتله که المسطبة خان الغربا وفی المجمل المساطب الدکاکین حول المسجد الواحده المسطبة. اما لغت اسامیده مصطبه جایکاه غربا دیمش صادله. ایوان همزه‌نك کسریله‌در اصلنده اما عجم فتحله اوقور. وبیوك چارداقده وشاه‌نشینلرده استعمال ایدرلر ننکم شاهدی لغتنده دیمشدر * جاردغه ورواره دی هم دخی ایوان * وتحفهء حسامیده بیوك چارداقدرر ایوان دیمش. طنبیده اختلاف ایلدیلر بعضیلر دیدیلر که یاسی حرف نسبتدر وبعضیلر اصلدر. یای نسبی دینلر دیدیلر طنابله یعنی چادر اپیله قورلن نسنه‌در چادر وچرکه وقره اوکبی. وپای اصلیه ایله دینلر دیدیلر که اوکی اچق اودر که باغلرده وباغچه‌لرده یازن کولکلنمك ایچون یاپرلر. اما خواجه‌نك کلامندن اکلنن بودر که کندیلرینك مملکتنه مخصوص مقبول خانه اوله زیرا مقام مدحده واقع اولمش. پای خمدن مراد بونده کوب دیبدر * محصول بیت یارم اربه‌یه صاتون الم خانقاهك ورباطك کمرینی. یعنی یانمده بونلر هیچ نسنه دکل. بکا که مصطبه ایواندر یعنی ایوان مرتبه‌سنده‌در. وکوب دیبی خانهء طنبیدر یعنی طنبی حکمنده‌در. حاصلی بکا که مصطبه وایوان وپای خم طنبیدر خانقاهك ومدرسه‌نك ورباطك کمرینی هیچه الم دیمکدر. یعنی انلردن بونلردن مستغنی وفارغم. بیتده محتمل الضدین صنعتی واردر.

S. B. C. a. — طاق وَ خانقاه

6.

جَمالِ دُخْتَرِ رَز نورِ چَشْمِ ماسْت مَگَر،

کِه دَر نِقابِ زُجاجی و پَرْدَهء عِنَبیسْت. ٦

دختر رز شرابدن کنایتدر اصمه قزی دیمکدر اصلی اصمه‌دن متولد اولدیغیچون.

نور چشمدن مراد بونده مردم دیده‌در زیرا نوری وضیایی اول کورر. مکر کانه معناسنه‌در. زجاج زانك ضمیله لغتده سرچه‌یه دیرلر قارورە معناسنه. ویا حرف نسبیدر. اما کحالّلر اصطلاحنده رطوبات عیندن بر رطوبتك اسمیدر. عنبی یاء نسبیله هم شرابدن کنایتدر وهم کوز پرده‌لرندن بر پرده‌نك اسمیدر. معلوم اولکه الله تعالی کوزی یدی پرده ایله اوچ رطوبتدن خلق ایلمشدر اولکیسی پرده‌ٔ صلبیه اندنصکره مشیمیه اندن شبکیه اندن صکره رطوبت زجاجیه اندن جلیدیه اندنصکره پرده‌ٔ عنکبوتیه اندنصکره رطوبت بیضیه اندنصکره پرده‌ٔ عنبیه اندن قرنیه اندن ملتحمه حانك کسریله نتکم نظم ایلمشلر. قطعه ✻ کرد افریدکار تعالی بلطف خویش ✻ چشمت بهفت پرده وسه اب منقسم ✻ صلب ومشیمه شبکه زجاجی وپس جلید ✻ پس عنکبوت وبیض وعنب قرن وملتحم ✻ پس خواجه بو بیتده بر رطوبتیله بر پرده‌یه اشارت ایدوب باده‌یی مردم چشمی حکمنده اجرا ایلدی که باده کاه پرده‌ٔ عنبیده‌در یعنی صقلمزدن اول وکاه رطوبت زجاجیه‌ده‌در مجلسه کلدکده ✻ محصول بیت دختر رز جمالی یعنی شراب جمالی کویا که بزم کوزمزك نوریدر که زجاجی نقابده وعنبی پرده‌در. یعنی کاه شیشه ایچنده محفوظ وکاه عنب ایچنده مستوردر. حاصلی شرابی بو ایکی حالتده کوزه تشبیه ایدر اول ایکی حالتده نهایتی پرده‌لردن برسیله ورطوباتدن برینك ذکریله اکتفا ایلدی.

7.

دَوَایِ دَرْدِ خود اَکْنون از آن مُفَرِّح جوی،

کِه دَر صَراحیِٔ چینی و شیشَهٔ حَلَبیسْت. ۷

دوا درمان عربجه علاج دیرلر. درد اغریدر. خود کندی. اکنون شمدی. جوی امر مخاطبدر جوییدندن استه دیمکدر خطاب عامدر. که حرف رابط صفت بالموصوفدر. چینی یا حرف نسبت. شیشهٔ حلبی حلبه منسوب شیشه دیمکدر. سلاطین عثمانیه‌دن اول حلبدن اعلی شیشه‌لر چقردی اصلده طرسوسدن پیدا اولوب حلبه کلوردی وحلبدن عالمه منشر اولوردی نتکم شیخ سعدی حضرتلری کلستانده اول معهود بازرکانله بر کیجه شیخی جزیرهٔ کیشده کندی اوداسنه التسه کرك وصباحه‌دك پریشان سویلمدن شیخی اویوتماسه کرك انده دیر که وپولاد هندی بحلب وابکینهٔ حلبی بیمن. بو دیدکلری فرنکدن شیشه چقمزدین اول ایمش اما بو زمانده معتبر فرنکی صراحیدر ✻ محصول بیت کندی دردیکه دوایی اول مفرحدن طلب ایله که چینی صراحیده‌در وشیشهٔ حلبیده‌در. یعنی باده که کندی زماننده بو ایکی ظرفده اولمسی معتبر ایمش.

8.

هَزار عَقْل و اَدَب داشْتَم مَن اى خواجه:

كُنون، كِه مَسْتِ خَرابَم، صَلاىِ بى‌اَدَبيسْت. ٨

خواجه بونده عزتلو وحرمتلو معناسنه. مست خرابم اضافتله كچكين سرخوشدر. صلا مضاف اولمشدر بى‌ادبى‌يه اضافت مصدر الى مفعوله معناسنه ادبسزلكه صلا. يعنى عموما ادبى تركنه صلا زيرا مست وخراب اولندن هر نه ادبسزلك كه ديرسن كلور * محصول بيت اى عزيز بوندن اول عقل وادبم وارايدى بنم اما شمدى كه كچكين سرخوشم ادبسزلكه صلا. يعنى هر نه ترك ادب وار بندن كلور زيرا لايعقلم *

K. b. — مست و خرابم —

9.

بِيار مَىْ، كِه چو حافِظ مُدامَم اِسْتِظْهار

بِگِرْيَهٔ سَحَرى وُ نِيازِ نيم‌شَبيسْت. ٩

بيار مى خطاب عامدر. كه حرف تعليل. چو حرف تشبيه. مدام دائم معناسنه‌در. استظهار استفعال بابندن مصدردر بر شيى ارقه ايدينمك. با حرف صله. گريه اغلمه‌نك اسميدر. خنده كولمه‌نك اسمى اولديغى كبى. سحرى ياى نسبيدر. نياز عرض حاجت. نيم‌شبى يا نسبيدر * محصول بيت باده كتوركه دائم بنم ارقه‌لنديكم سحر وقتنده اغلمه‌در ونصف الليلده عرض حاجتمه‌در. يعنى باده ايچديكم شو ايكى حاله كوره‌در وبو ايكى معنايه استظهارله‌در. يوخسه بونلردن غيرى اللهه لائق عملم يوقدركه اكا طاينوب بو ايشه ارتكاب ايدم *

K. a. — حافظ مدام استغفار

S. I. p. 151. — B. p. 25. — C. p. 25. — H. I. p. 95. — K. p. 88 hat 10 Beits in folgender Reihe: 1—4. (Beit.) 6. 7. 5. 8. 9.

Beit 4, b. حسن ز بصره بلال از حبش صهيب از شام

ز خاك مكّه ابو جهل اين چه بو العجبيست

55.

بحر مضارع – – ∪, – ∪ – ∪, ∪ – – ∪, – ∪ –

1.

خَوشْتَر زِ عَيْش و صُحْبَتِ باغ وُ بَهار چيسْت·

ساقى كُجاسْت· گو سَبَبِ اِنْتِظار چيسْت· ١

خوشتر خوش بونده ايو معناسنه‌در. وتر تفضيل ايچون‌در. عيش عينك فتحيله ديرلك معناسنه‌در. اما عجم ذوق وصفاده استعمال ايدرلر. صحبت مصاحبت معناسنه‌در. باغ رومده باغچه ديدكلرينه عجم باغ ديرلر. بهار معطوفدر باغه. چيست‌ده چه‌نك هاء رسميسى يايه قلب اولمشدر كيست لفظنده اولديغى كبى. كجا قنده ديمكدر. كو خطاب عام. انتظار قتلنمقدر * محصول بيت باغ وبهارده صحبت وعيش ايلمدن يكرك ندر ساقى قنده‌در سويله انتظاره سبب ندر. يعنى بو فصلده عيش وعشرتى تاخيرك اصلى ندر *

K. a. — عيش صحبت — (و fehlt)

2.

هَرْ وَقْتِ خَوش كِه دَسْت دِهَد مُغْتَنَم شُمار؛

كَس را وُقوف نيسْت كِه: اَنْجامِ كار چيسْت· ٢

وقت خوش اضافتى موصوفك صفتنه اضافتى قبيلندندر. كه رابط صفت. دست دهد ال ويرر معناسنه‌در. مغتنم اسم مفعولدر افتعال بابندن غنيمت معناسنه. شمار بونده امر مخاطبدر صاى ديمكدر. كس كمسه ديمكدر. را تخصيص ايچوندر. وقوف مصدردر دخول وزنى اوزره علم معناسنه. كه حرف بيان عدم وقوفى بيان ايدر. انجام كار ايشك صوكى يعنى اخرى * محصول بيت هر ايو وقت كه ال ويرر انى غنيمت بل زيرا كيمسه عالم دكل كه ايشك اخرى وعاقبتى ندر. يعنى هر زمان وهر ساعت كه ذوق وصفا ايله مرورايدر انى اللهدن بر نعمت حساب ايله. يعنى فردانك حالنه ناظر اولمه. زيرا بر كمسه ايشك صوكنى يعنى ارته‌نك حالنه واقف دكل كه نيجه كلور ونيجه كچر. بيت * غم نامده خوردن بنقدم رنجه ميدارد * همان بهتر كه با فردا كذارم كار فردا را *

3.

پَیْوَنْدِ عُمْر بَسْته بَموئیسْت، هوش دار؛

غَمْخوارِ خویش باش، غَمِ روزْگار چیسْت. ۳

پیوند اولشق. بموئی با حرف مصاحبت ویا حرف وحدت. هوش اوص یعنی عقل دار امر مخاطبدر داریدندن عقلی اویار دیجك یرده استعمال ایدرلر یعنی عقلی جمع ایله دیمكدر. غمخوار وصف تركیبیدر غم ییجی معناسنه. خویش واو رسمیله بونده كندی دیمكدر. باش امر مخاطبدر باشیدندن اول دیمكدر. غم روزكار اضافتی لامیه‌در یای بطنی تقدیرنده ✲ محصول بیت ایام عمرك پیوندی واتصالی بر قیل ایله بغلیدر. یعنی عمرده دوام وثبات یوقدر سریع الزوالدر. عقلی اویار یعنی جمع ایله كندی نفسك غمین ییجیسی اول روزكارك وزمانك غمی ندر. حاصلی ایام واوقات وازمنه غمین یمك كه فلان ای كسوف یا فلان ای خسوف یا فلان یل قحط ویا فلان یل رخص اولور دیو غم چكمك عقلدن دكل.

4.

مَعْنَیءِ آبِ زِنْدَگی وُ رَوْضهءِ اِرَم

جُز طَرْفِ جویبار و مَیِ خوشْگُوار چیسْت. ۴

زنده‌كی معلوم اوله كه هر كلمه‌نك اخرنده هاء رسمی اوله اكا یا یای نسبی ویا یای مصدری ویا الف ونون جمع لاحق اولسه هاء رسمیدن بدل بر كاف محمیله توسط ایدرلر زنده‌كی وبندكی وخواجكان وبندكان كبی. روضه لغتده چمن‌در اما بونده باغچه مراددر ذكر حال واراده‌ء محل طریقیله. ارم جنت باغچه‌لرینك بریسنك اسمیدر تحقیقی زیاده بیانه محتاجدر بوراسی محلی دكل. جز غیر معناسنه. طرف رانك سكونیله طرفدن مخففدر رانك فتحیله. جویبار لغتده ارمق كناریدر دیرلر اما بونك كبی یرلرده مطلق ارمقدر. خوشكوار خوش ایو معناسنه. كوار كواریدندن سكمك مثلا طعام سكمك وشراب سكمك كبی ✲ محصول بیت اب حیاتك وارم باغنك معناسی ارمق كناریله اعلا سكجی باده‌دن غیری ندر. لف ونشر غیر مرتب طریقیله. طرف جویبار روضه‌ء ارمدن ومی خوشكوار اب زندكیدن كنایتدر یعنی جنت دیدكلری ارمق كناری واب حیوان دیدكلری می خشكواردن غیری دكلدر.

5.

مَسْتور و مَسْت هَر دو چو از يَك قَبيلَه اَنْد،
ما دِل بَعِشْوهء كِه دِهيم، اِخْتِيَار چيسْت· ٥

مستوردن مراد اهل تقوىدر يعنى صالح. قبيله بر اتادن متشعب ومتفرق اولان اولاد. جمعى قبائل كلور. عشوهده عينك فتحى وكسرى جائز. لامعى چلبى منظومهسندده بيورر. ع ❊ عشوه كوكل الدامق جلوه صالنمقدرر ❊ اما عجم اكثر ناز وشيوهدده استعمال ايدر لكن بونده فن وضع مراددر. دهيم فعل مضارع متكلم مع غيرهدر دهيدندن بونده ويرهلم ديمكدر ❊ محصول بيت صالح وطالح هر ايكيسى بله چونكه بر اتانك اولاديدر وبر اتادن متفرق ومتشعبدر بز كوكلمزى كيمك شيوهسنه ويرهلم اختيار ندر. يعنى جانب مختار تنغيسيدر. حضرت خواجهنك بو بيتى صورت استفتاده واقع اولمشدر.

6.

رازِ دَرونِ پَرْده چِه دانَد فَلَك· خَموش
اى مُدَّعى، نِزاعِ تو با پَرْدهدار چيسْت· ٦

راز كزلى ايش. درون ايچ معناسنه بر نسنهنك ايچروسى. چه داند نه بيلور يعنى بلمز. خموش امر مخاطبدر. مدعى بونده عالم كچنوب جاهلانه وضع ايلينلردر. وبعضيلر ديديلر كه مدعى بونده اول كمسهدر كه كندويى عارف وموحد ادعا ايدوب حوادث عالمى افلاكه ونجومه اسناد ايدوب كاه شكر وكاه شكايت اظهار ايدوب غم چكر. نزاع چكشمكدر. پردهدار لغتده پرده طوتيجيدر اما اصطلاحده قپوجىيه ديرلر. فلكه پردهدارلك اسنادى مجازادر زيرا فلك پردهدر پردهدار حقيقة اللهدر كه افلاكى صقليوب حفظ ايلين اولدر ❊ محصول بيت پرده ايچندهده يعنى اردندهده كزلى ايشى فلك نه بيلور سوس اپسم اول اى مدعى سنك پردهداريله نزاعك ندر. يعنى احوال واطوار وحوادث روزكارى افلاكه اضافت ايدوب انلردن كاه شاكر وكاه شاكى اولمق زيادهده جهلدن ناشيدر افلاك ونجومك امور عالمده تاثيرين كوروب قبول ايلديكمز تقديرجه اللهك امريلهدر بونلرك بو تاثيردهده اختيارى واستقلالى يوقدر ديمكدر.

7.

سَهْو وُ خَطاىِ بَنْده گَرَش نيسْت اِعْتِبار،
مَعْنَىء عَفْو و رَحْمَتِ آمُرْزگار چيسْت· ٧

سهو غفلت معناسنهدر. خطا صواب مقابلى يعنى اكرى بونده جرم مراددر. كرشدهكى

ضمیر خدایه راجعدر معناده بنده‌یه‌ده اعتبارده مقید اولمق جائز. اعتبار بونده معتبر معناسنه‌در یعنی مصدر مفعول معناسنه‌در. عفو مصدردر عفا یعفودن یعنی نصر بابندن بر کمسه‌نك کناهنی ترك ایدوب عقاب ایلممکه دیرلر. رحمت اسرکمکدر. امرزکار امرزیدندن یارلغیجی غفار معناسنه. کار ادات فاعلدرجی معناسنه کردکار کبی وپروردکار کبی کردن وپروردندن ✽ محصول بیت بنده‌نك غفلت وخطاسی اکر الله قتنده معتبر دکلسه پس اللهك رحمت وعفوینك معناسی ندر. یعنی عبادك جرائم وخطاسی حیز اعتبارده اولمسه اللهه عفو وعفور ورحیم صفتلرینی اسناد ایلمنك نه فائده‌سی اولوردی بو صفتلری ایسه خدایه اضافت ونسبت ضروریدرکه نصله ثابت اولمشدر. پس بنده‌نك ذنوبنه اعتبار واریمش. ایمدی طاغلرجه کناهمز اولورسه بو صفتلره اعتماد ایدوب مرجودرکه کناهلرمزی محو وعفو ایلیه. حاصلی بو تقدیره لازم بودرکه کناهی اولمیانه غفران اولمیه نتکم بونی نعت رسولده بیورر. بیت ✽
سنك شفاعتك امیدی چون ایرر ممکن ✽ کناهکار اودرکه یوقدر انده کناه ✽

K. a. بنده چو گیرند اعتبار —

K. b. رحمت پروردگار چیست —

8.

زاهِد شَرابِ کَوْثَر و حافِظ پِیَاله خواسْت،

تـا دَر مِیـانه خـواسْتَهٔ کَرْدِگـار چیسْت. ۸

زاهد وحافظ خواست لفظنده تنازع ایلدیلر پس بریسیله عمل ایدوب بریسنه اعتماد ایده‌رز. تا بونده عجبا معناسنه‌در. میانه عربیده وسط معناسنه‌در سینك فتحیله یعنی برشئك ایکی اورطه‌سی. خواسته بونده مطلوب معناسنه‌در. کردکار فعال معناسنه‌در کردندن کافك فتحیله پروردکار پروردندن اولدیغی کبی. خواسته‌نك کردکاره اضافتی اسم مفعولك قائم مقام فاعلنه اضافتی قبیلندندر ✽ محصول بیت زاهد کوثر شرابن وحافظ پیاله‌یی استدی. ذکر محل وارادهٔ حال قبیلندندر یعنی عشق ومحبت شرابنی. عجبا بو ایکسنك اراسنده خدانك مطلوبی ندر. یعنی زاهدك مطلوبیمیدر مقبولی یوخسه عاشقكمیدر.

S. I. p. 155. — B. p. 25. — C. p. 26. — H. I. p. 97 es fehlt das 4. Beit. — K. p. 78. Die Beits in folgender Reihe: 1. 4. 2. 3. 6. 5. 7. 8.

56.

بحر رمل ‒ ⏓ ⏑ ‒ ‒ ، ⏑ ⏑ ‒ ‒ ، ⏑ ⏑ ‒ ‒ ، ⏑ ⏑ ‒ ‒

1.

ماهَم اين هَفْته شُد از شَهْر و بَچشْمَم ساليسْت،

حالِ هِجْران تو چِه داني، كِه چِه مُشْكِل حاليسْت. ١

ماهم ماه بونده جانانْدن كنايتدر ذكر مشبه به وارادهٔ مشبه قبيلندندر. شد بونده رفت معناسنه‌در. سالى يا حرف وحدتدر. حال هجران جواب سؤال مقدردر كه كانه كه سائل خواجه‌يه اعتراض ايلديكه يدى كون بر ييل مقدارى نيچه اولور جواب ويرركه فراقك وهجرانك بركونى بلكه بر ساعتى بر ييلجه‌در دكل كه يدى كونى بونى چكن بيلور انجق بو جهتندندركه تو چه دانى بيورر * محصول بيت جانانم بو هفته شهردن كتدى ليكن بنم كوزمه بر ييلدر زيرا هجرانك حالى بويله‌در سن هجرانك حالنى نه بيلورسن كه نه مشكل حالدر نتكم شاعر بيورر. ع * بكا بر يلجه كلور كرچه سكا دون كبيدر * يعني سويلدكم سوزك معناسنى هجرانك بليات وشدا يدينى چكن بيلورسن كه چكمش اولاسن نه مشكل حال اولديغنى نه بيلورسن. ماه وهفته وشهر وسال ذكرى مراعات نظير قبيلندندر روز لفظنى‌ده ذكر ايلسه اكمل اولوردى.

2.

مَردُمِ ديده زِ لُطْفِ رُخِ او دَر رُخِ او

عَكْسِ خود ديد و گُمان بُرْد، كِه مُشْكين خاليسْت. ٢

مردم لفظ مشتركدر اول جهتدن ديده‌يه اضافت ايلدى كوز ببكى ديمكدر. بعضيلر قتنده لفظان مترادفاندر پس اضافت بيانيه اولور. لطف بونده لطافت معناسنه‌در. رخ يكاقدر كاه اولوركه يوز معناسنده مستعملدر. خود كندى ديمكدر. كمان برده كمان بردن سزمكدر كمان برد سزدى ديمكدر. مشكين يا نسبت ونون تاكيد ايچوندر. خال بك * محصول بيت كوز ببكى اول جانانك رخنك لطافت ونزاكتندن انك رخنده يعني جانانك رخنده كندى نظيرينى كوردى ومشكين خال ظن ايلدى. يعني جانانك ائينهٔ روينده مردم ديده كندى عكسنى كوروب رخنده بر مشكين خال سزدى اول عكسى.

K. c. b. — گمان كرد كه —

3.

مى چَكَد شير هَنوز از لَبِ هَمْچون شَكَرَش،

گَرْچِه دَر شيوه‌گَرى هَر مِژه‌اَش قَتّاليسْت. ٣

ميچكد فعل حالدر چكيدندن طملر ديمكدر. شير سود. هنوز الان معناسنه. همچون چون تشبيه ايچوندر وهم تاكيددر. شكرشده‌كى ضمير مذكور ماهه راجعدر. شيوه‌كرى شيوه ناز معناسنه كر ادات فاعل در جى معناسنه اخرنده‌كى يا حرف مصدر شيوه‌جيلك ديمكدر. مژه كرپك. قتالى يا وحدتيچوندر ✲ محصول بيت اول جانانك شكر كبى لذيذ لبندن الان اناسى سودى طملر اكرچه شيوه وناز بابنده هر بر مژه‌سى عشاق هلاك ايلمكيچون بر قتالدر.

K. b. — در عشوه‌كرى هر —

4.

اى كِه اَنْگُشْت‌نُمائى بَكَرَم دَر هَمه شَهْر،

وَه كِه دَر كارِ غَريبان عَجَبَتْ اِهْماليسْت. ۴

اى حرف ندا منادى محذوفدر اى انكه تقديرنده‌در. انكشت‌نما وصف تركيبيدر نمايندن پرمغله كوستريلجى معناسنه. بكرم با مع معناسنه‌در ويا ظرف ايچون. وه وواه ادات تحسر وتغابندر. عجبت تا ضمير خطاب. اهمالى يا ادات تنكير ✲ محصول بيت اى اول جانانكه جميع شهرده كرمده پرمغله كوستريلجيسين يعنى كرمله مشهورسين واه كه غريبلر ايشنده عجب اهمالك وار. حاصلى هركسه احسان ولطف اوزره‌سين اما غربايه اهمال اوزره‌سين كانه كه خواجه غربادندر.

5.

بَعْد ازينَم نَبُوَد شايبه دَر جَوْهَرِ فَرْد،

كِه دَهانِ تو بَر آن نُكْته خَوش اِسْتِدْلاليسْت. ٥

ازينم اصلنده از اينمدر وصلله همزه ساقط اولمشدر. از من وعن معناسنه حرفدر اين اسم اشارتدر قريبه ميم ضمير متكلم وحده‌در. بونده شايبه شك معناسنه‌در. جوهر فرد جزء لايتجزى معناسنه‌در يعنى بر جزءدر كه هيچ تجزيه قابل دكلدر. متكلمين اكا وجود ويرديلر وجميع اشيا بو اجزادن متركبدر اما حكما بوكا قائل

اولمدیلر واشیا هیولا وصورتدن مترکبدر دیدیلر ایکی جانبك ادلهسی کتب حکمیهده مسطور ومذکوردر. که حرف تعلیل. استدلالی بونده یا حرف تنکیردر وحدتهده قابلیت واردر ✻ محصول بیت بوندنصکره جوهر فردك وجودنده شکم اولمز متکلمین مذهبی اوزره. یعنی جوهر فرد موجود ایمش. زیرا سنك دهانك بو نکته اوزره بر ایو استدلالدر ویا بر ایو ادله ایله استدلالدر. حاصلی سنك دهانك جوهر فردك وجودینه دلیل روشندرکه خردهلکده جزء لایتجزی حکمندهدر.

K. b. — تو بدین نکته —

6.

مژده دادند، که بر ما گذری خواهی کرد؛

نیّتِ خیر مگردان، که مبارك فالیست. ۶

مژده مشتلق. گذری گذر اسمدرکه گذریدندن کچمك معناسنه یا تنکیر ایچوندر. خواهی فعل مضارع مخاطب خواهیدندن. کرد بونده کردن معناسنه زیرا قاعدهدرکه ماضی مضارعه مقارن اولسه مصدر معناسنی افاده ایدر. نیت قصد معناسنهدر. مکردان نهی مخاطبدر دوندرمه دیمکدر. که حرف تعلیل. فالی یا وحدتیچوندر ✻ محصول بیت مشتلق ویردیلر که یانمزدن کذار ایدهجکسین یعنی کچهجکسین بو بر نیت خیردر ایمدی نیت خیری دوندرمه که بر مبارك فالدر. یعنی یانمزدن کچمکه نیت ایلمشسین بو مبارك نیتدر تغییر ایلمه.

7.

کوهِ اندوهِ فراقت بچه حیلت بکشد

حافظِ خسته که از ناله تنش چون نالیست. ۷

کوه واوك ثبوتیله وسقوطیله طاغدر جبل معناسنه. اندوه دخی واوك ثبوتیله وسقوطیله غصه معناسنهدر. کوهك اندوهه اضافتی بیانیهدر. ناله ایکلدی. نال قلم ایچندهکی بیاض تللره دیرلر یا تنکیر ایچوندر ✻ محصول بیت سنك فراقك غصهسنی طاغنی نه حیله وفنله حافظ چکرکه نالهدن انك تنی نال کبی ضعیفدر. یعنی طاغلرجه هجران یوکنه نیجه متحمل اوله بیلور که عشق ومحبت دردندن نال کبی ضعیف ونحیفدر.

S. I. p. 157. — B. p. 25. — C. p. 26. — H. I. p. 98. — K. p. 79. ; Die Beits in folgender Reihe: 1. 2. 4. 3. 5—7.

57.

بحر مجتث ‿‿– ,–‿–‿ ,––‿‿ ,–‿–‿

1.

اَگَرْچِه باده فَـرَح‌بَخْش و باد گُل‌بیزَسْت،

بَبانْگِ چَنْگْ مَخَور مَیْ، کِه مُحْتَسِب تیزَسْت. ۱

فرح‌بخش وصف ترکیبیدر بخشیدندن فرح بغشلیجی دیمکدر. کلبیزده وصف ترکیبیدر بیزیدندن بیختندن دکل بعضیلرك ظن ایلدیکی کبی. بحسب لغت چیچك الیجی معناسنه‌در اما اصطلاحده چیچك دوکیجی دیمکدر. مخور نهی مخاطبدر بونده ایچمه معناسنه‌در می قرینه‌سیله. محتسب محتسبدن ترهیبك اصلی بودر که عجمده اول بو فرقهٔ ضاله یعنی قزلباش ملعون خروج ایلمکسزین جمیعا نهی منکر محتسبلر ایلرمش مثلا تارك صلوتی وشارب خمری وزانی‌یی وبالجمله اهل فسقی منکراتدن منع ایلین محتسبلر ایمش ومحتسب اورع وازهد علمادن اولورمش نتکم سلطان حسین بیقرا زماننده میر حسین معمایی ایدی. تیز لغتده کسکین معناسنه‌در بونده یاوز مراددر ❋ محصول بیت اکرچه باده فرح بغشلیجی‌در وباد چیچك دوکوب صاچیجیدر. یعنی بهارك وقتی وروننقیدر. ایمدی چنك وچغانه اوازیله شراب ایچمه که محتسب حدتلیدر ویاوزدر. حاصلی اکرچه باده ایچه‌جك زماندر لیکن محتسب حدتندن امین اولمغیچون مخفی ایچمك کرك.

2.

صَراحیٔ و حَریفی گَرَت بَچَنْگْ اُفْتَد،

بَعَقْل نوش، کِه اَیّام فِتْنه‌اَنْگیزَسْت. ۲

صراحیده یا وحدتیچوندر. حریف ایکی معنایه کلور بریسی همپیشه یعنی هم‌صنعت وبریده باده مصاحبی. بیت ❋ هلالی چون حریف بزم رندان شد بخوان مطرب ❋ الا یا ایها الساقی ادر کاسا وناولها ❋ اما بونده محبوب مراددر نتکم اصفی شکایت نامه‌سنده بیورمش. بیت ❋ نه قدح‌نوش حریفی که برنکامیزی ❋ رخ او لاله وکلرا همه شرمند کند ❋ حریفدن بونده محبوب مراددر مصراع ثانی قرینه‌سیله. کرت کر ادات شرط تا ضمیر خطاب چنکه مصروفدر بچنکت تقدیرنده. حاصلی کر چنکت افتد تقدیرنده‌در. بچنك‌ده با حرف صله. چنك لغتده پنچه‌در مثلا ارسلان وشاهین

پنچەلری کبی اما بونده اوج مراددر. فتنهانکیز وصف ترکیبیدر انکیزیدندن فتنه قوپریجی معناسنه * محصول بیت بر صراحی باده وبر باده مصاحبی محبوب اکر الکه دوشرسه یعنی کیررسه عقلله ایچ که ایام فتنه قوپریجیدر. یعنی پرهیز زمانیدر ایچکی زمانی دکلدر زیرا خمره محکم یساق وار ایچنی طاش کمیسنه قورلر حددن زیاده ایچنی مصرده ابوقر قلعهسنه نفی ایدرلر وکیمنی لیمانه کوندررلر. بعقل نوش دیمکدن غرضی یعنی باشکده ایکن مجلسدن قالق یوخسه طوطیلورسین.

K. a. — گرت بدست افتد

K. b. — بعقل کوش که

3.

دَر آسْتینِ مُرَقَّع پِیالَه پِنْهان کُن،

کِه هَمْچو چَشْمِ صَراحی زَمانه خون‌ریزَسْت. ٣

آستین یك. مرقع پاره پاره یمالی خرقه کی بعض هندیلر کیر. بونده مراد مطلقا صوفیلر خرقهسیدر. بونکله صوفیلره تعریض ایدر. چشم صراحیدن مراد اغزیدرکه باده اندن دوکلور. خونریز وصف ترکیبیدر ریزیدندن قان دوکیجی دیمکدر * محصول بیت خرقهنك یکنده پیالهیی کیزله کمسه کورمسون زیرا صراحی کوزی کبی زمانه قان دوکیجیدر. حاصلی ایچدیککی کمسهیه طویرمه که صوفیلری بدنام ورسوای ایدرسین. مراد مرایی صوفیلره تعریضدر.

4.

زِ رَنْگِ باده بِشوئیم خِرْقَها دَرْ اَشْك،

کِه مَوْسِمِ وَرَع وُ روزْگارِ پَرْهیزَسْت. ۴

بشوییم بونده امر متکلم معغیرهدر یویالم دیمکدر. ورع وپرهیز عطف تفسیریدر * محصول بیت باده رنکندن یعنی لکهسندن خرقهلرمزی کوز یاشی ایچنده یویالم. یعنی سلفده ایلدیکمز بادهنوشلقلره پشیمان اولوب توبه ایدوب اولقدر یاش دوکهلم که خرقهلرده اولان شراب لکهلری هپ ارنسون پاك اولسون. زیرا ورع موسمی وپرهیز زمانیدر. بوده مرایی صوفیلره تعریضدر. بو غزل دلشادك سلطنتی زماننده دینلمشدر که خمره وسایر مناهییه بر مرتبه یساغ ایلمش ایدیکه سوزین طوتمیانی انواع عقوبتله قتل ایدردی.

K. b. — باده بشویند خرقها از اشك

5.

سِپِهْرِ بَرْشُده پَرْويزَنيسْت خون‌اَفْشان،

كِه ريزه‌آَش سَرِ كِسْرى و تاجِ پَرْويزَسْت. ٥

سپهر سينك وباء عجمينك كسره‌لريله فلكدر. برشده بر حرف استعلا شده رفته معناسنه بر تركيبى ايله مرتفع ديمكدر. پرويزنى باء عجمينك فتحيله الكه ديرلر يا حرف وحدت. خون‌افشان وصف تركيبيدر افشانيدندن قان صاچيجى. بعض نسخه‌ده خون‌پالا دوشمش پالاييدندن سوزمك معناسنه مثلا يوغرد سوزمك كبى پس خون‌پالا قان سوزيجى معناسنه معناى لازميسى قان دوكمكدر. ريزه‌اش ريزه دوكندى مثلا سنك‌ريزه ديرلر طاش دوكنديسنه اما بونده الكدن كچن نسنه‌در. ريزه ديديكى شعرا فلكى نجوملە غرباله تشبيه ايلمشلردر اما الكه تشبيهى مشهود دكلدر. شين ضمير پرويزنه راجعدر ريزه‌نك اخرنده هاء رسمى اولديغيچون همزهٔ مجتلبه ايله توسط ايلديلر. كسريده كاف عربينك كسرى وفتحى جائزدر ورايى عرب مفتوح وعجم مكسور اوقور خسرو لفظندن معربدر. عجم پادشاهلرينه خسرو ديرلر روم پادشاهلرينه قيصر وچين پادشاهلرينه فغفور وهند پادشاهلرينه راى ديدكلرى كبى. اما بونده كسريدن مراد هرمز بن نوشين‌روانك اوغلى‌در كه اسمى پرويزدر اكرچه ظاهرا عطف تغاير اقتضا ايدر. وجائزدر كه اول نسلك هربرى اوله وجائزدركه نوشين‌روان كندى مراد اوله ❋ محصول بيت مرتفع فلك قان صاچيجى بر الكدركه دوكنديسى كسرينك كله‌سى وپرويزك تاجيدر. يعنى فلك اكابر واعاظم سلاطينى اسركمز بى‌پروا اولديرر اسافل واصاغره خود نه اعتبار. حاصلى هلاك ايلمدك نه كبير قالور نه صغير.

K. b. — كه قطره‌اش

6.

مَجوى عَيْشِ خَوش از دَوْرِ واژْگونِ سِپِهْر،

كِه صافِ اين سَرِ خُم جُمْله دُرْدآميزَسْت. ٦

وازكون وبازكون زاء عربيله باشى اشاغى يعنى ترسنه. صاف شرابك اوستنه ديرلر صافى معناسنه. ودردى يايله وياسز التنه ديرلر. دردآميز وصف تركيبيدر اميزيدندن صاف مقابلى يعنى درديله قاريشيجى. حاصلى باشى اشاغه اوليجك دردآميز اولمسى ضروريدر زيرا دردى اسفله مائلدر ❋ محصول بيت فلكك ترسنه دورندن كوزل ديرلك استمه. يعنى فلكده حضور وصفايله كچنمكى طلب ايلمه. زيرا بو كوب باشنك

صافیسی دردامیزدر یعنی صفا وذوقی بلا ومحنتله قارشقدر. فلکی باشی اشغه بر کوبه تشبیه ایلدی. حاصلی عالمگده صفا کدرسز وبال بلاسز وکل دکنسز اولمز زیرا هر شئك ضدی یانندن منفك اولمز.

K. b. دردی امیزست —

7.

عِراق و فُرْس گِرِفْتی بَشِعْرِ خَوش، حافِظ،

بِیَا کِه نَوْبَتِ بَغْداد و وَقْتِ تَبْریزَسْت. ۷

عراقدن مراد بونده عراق عجمدر که اصفهاندر. وفارسدن مراد شیرازدر * محصول بیت ای حافظ عراق وفارسی کوزل شعرله تسخیر ایلدك کل که بغدادی تسخیر نوبتیدر وتبریزی فتح ایلمك وقتیدر. عراق وفارس وبغداد وتبریز جمعی مراعات نظیر قبیلندندر. حاصلی تمام عالمی لطیف شعرکله مسخر ایلیورسین دیمکدر.

K. a. بشعر خود حافظ —

S. B. C. K. فارس (statt فرس)

S. I. p. 160. — B. p. 26. — C. p. 26. — H. I. p. 100. — K. p. 85. Die Beits in folgender Reihe: 1—4. 6. 5. 7.

58.

بحر مجتث ‿‿ – , ‿ – ‿ – , ‿‿ – – , ‿ – ‿ –

1.

بِنال بُلْبُل اَگَر با مَنَت سَرِ یاریسْت،

کِه ما دو عاشِقِ زاریم و کارِ ما زاریسْت. ۱

بنال امر مخاطبدر. بلبل منادی حرف ندا محذوفدر. تا منت با مصاحبت ایچوندر تا خطاب. سر بونده سودا وهوا ومحبت معناسنه‌در. یاری یار یولداش ویا حرف مصدر. که

58.

امره علتدر. زاریم زار ذلیل وحقیر عاشقه صفتدر ومضاف الیه‌در اضافت بیانیه ایله. وکار ما واو حالیه‌در. زاری زاریدندن اکلمکدر زاری اکلدی دیمکدر. معلوم اوله که زارله زاری لفظلری مابیننی اکثر اهل فرس کچیننلر فرق ایلمز حتی مرغزارله مرغزار مابیننی تشخیص ایلمك قصد ایلدکلری یرده خطا ایلدیلر (دقائق‌الحقائق) ❋ محصول بیت ای بلبل اکر بنمله یارلق ویولداشلق هواسی واریسه ایکله وفریاد ایله زیرا بز ایکیمز بیله عاشق زار وذلیلز وایشمز ایکلدیدر. یعنی سن کله عاشق وبن جانانه عاشق عاشقك ایسه حالی فریاد وفغاندر پس اکر بکا یار ایسك بیله فریاد وفغان ایده‌لم.

2.

دَر آن زَمین کِه نَسیمی وَزَد زِ طُرَّهٔ دوسْت،

چِه جایِ دَم زَدَنِ نافَهایِ تاتاریسْت. ۲

وزد فعل مضارع وزیدندن یعنی یل اسر دیمکدر. دم زدن لغتده صولومقدر اما اصطلاحده تنفس وتکلم ایلمکدر. نافهای نافه‌نك جمعیدر مسك کوبکی دیمکدر. تاتاری تاتار صنف مشهورك اسمیدر یا حرف نسبت ❋ محصول بیت اول یرده که جانانك طره‌سندن بر نسیم اسر. یعنی بوی طرهٔ جانان ظهور ایدر. تاتاره منسوب نافه‌لرك تنفسنه نه محلدر. یعنی اول مقامده اول تنفس ایلمکه لائق دکل. حاصلی بوی نافه‌یه اعتبار یوقدر.

K. a. — در آن چمن که

3.

بِیَار باده، کِه رَنْگین کُنیم جامَهٔ زَرْق؛

کِه مَسْتِ جامِ غُروریم و نام هُشْیَاریسْت. ۳

بعض نسخه‌ده زرق یرینه دلق واقع اولمش خرقه معناسنه صوفیلره تعریضدر. جامهٔ زرق اضافتی لامیه‌در استعاره طریقیله. که حرف تعلیل ایکی یرده بله. جام غرور اضافتی بیانیه‌در. مستك جام غرور ترکیبنه اضافتی لامیه‌در. هشیاری هشیار هوشیاردن مخففدر ایق دیمکدر یا حرف نسبت ❋ محصول بیت خطاب عام طریقیله باده کتور که ریا خرقه‌سنی رنکلیه‌لم زیرا غرور باده‌سنك مستی ایز اما ادمز هشیاره منسوبدر. یعنی بز مست غرور اولوب ادمز هشیار اولمق ریا خرقه‌سندن ناشیدر ایمدی بو خرقه‌یی باده ایله رنکلمك کرك که بو ایکی صفتك ازاله‌سنه سبب اوله.

K. a. جامهٔ دلق — (vergl. Comm.)

4.

خَیَالِ زُلْفِ تو پُخْتَن نه کارِ خامانَسْت،

کِه زیرِ سِلْسِلَه رَفْتَن طَریقِ عَیَّاریسْت. ۴

خامان خامك جمعیدر ناپخته معناسنه. زیر الت معناسنه. سلسله زنجیر. عیاری عیار مبالغه ایله اسم فاعلدر هر شئك عیارین الجی یعنی مبصر یاء مصدریه‌در * محصول بیت سنك زلفك خیالنی پشرمك یعنی زلفكه كرفتار اولمغی تخیل ایلمك خاملر وناپخته‌لر ایشی دكل زیرا زنجیره كرفتار اولوب زنجیر التنده یورمك عیارلر ایشیدر بونلر واحمقلر ایشی دكلدر زیرا بون واحمق وهام اولور كندویی ورطه‌یه دوشورمز. بعضلر دیدیلر كه عیارلرك باشقه طریقی واردر مشائخ طریقی كبی پس اول طریقه وسلسله‌یه عیار اولوب فننده ماهر اولمیان داخل اولمز.

5.

لَطیفه‌ایسْت نِهانی کِه عِشْق ازو خیزَد،

کِه نامِ آن نه لَبِ لَعْل و خَطِّ زَنْگاریسْت. ۵

لطیفه بر موصوف محذوفك صفتیدر تقدیر کلام حالت لطیفه. نهانی كزلی مخفی معناسنه. كه رابط صفت. خیزد لغتده قالقار دیمكدر خیزیدندن اما بونده پیدا وظاهر اولور دیمكدر. كه رابط صفت بعد صفت. لب لعل قرمزی دودق تشبیه طریقله. خط زنكاری تازه صقلی شعرا كاه خط یعنی یازی‌یه وكاه تازه سبزه‌یه تشبیه ایدرلر كه رنكده سبزه‌یه قریبدر. زنكاریده یا نسبت ایچوندر * محصول بیت بر كزلی حالت لطیفه‌در كه عشق اندن ظاهر اولور كه شیرین لطیفه‌نك ادی قرمزی دودق وخط سبز دكلدر. یعنی عاشق كوكلنی قاپوب جذب ایلین خط وخال ولب لعل دكلدر بلكه ان دیدكلری حالتدر كه اسباب جمعندن هویدا اولور نتكم شاعر بیورر. بیت * دلبرده مراد ان اولور اندام دكلدر * كیفیت اولور می‌ده غرض جام دكلدر * بعض نسخه‌ده ازو خیزد یرینه ازان خیزد دوشمشدر پس ایكی مصرعده بیله ان لفظنی ایراد ایلمكده ایهام طریقیله لطیفه وار فتدبر.

6.

جَمالِ شَخْص نه چَشْمَسْت و زُلْف و عارِض و خال؛

هَزار نُکْتَه دَر این کار و بارِ دِلْداریسْت. ۶

بو بیت بیت سابقی مبیندر. در این در ظرف ایچون این اسم اشارت كار وبار

دلداری‌یه اشارت اولمق جائز ومذکور اسباب حسنه اولمق جائز. کار وبار ایش کوج معناسنده استعمال ایدرلر حاصل یاره اتباع قبیلندندر. دلداری دلدار وصف ترکیبیدر داریدندن کوکل طوتیجی معناسنه اما اصطلاحده کوکل اله کتوریجی یعنی خاطره رعایت ایدیجی معناسنده مستعملدر یا، حرف مصدر ✻ محصول بیت کوزللك جمالی یعنی کوزللك مذکور اسبابله دکلدر بلکه بو دلدارلق کارنده یعنی خاطره رعایتنده بیك نکته وار. یعنی رعایت خاطر انواع وجهله اولور که عاشقك قلبنی جذب ایلین اولدر. یاخود بو اسباب حسنده دلدارلق ایشی کوکل اله کتورمك بیك درلیدر. وجائزدر که کار وبار دلداره مضاف اولمیوب موقوف اوقنه وحاصل معنا بو کار وبارده دلدارلق هزار نکته‌در یعنی کار وبار عشق ومحبتده دلدارلق بیك نکته‌در. حاصلی جمال مذکور اسبابه منحصر دکلدر بلکه حسن خلق وانواع دلدارلق مذکور اسبابه ضم اولمق کرك که ارباب عشقك کوکلنی فریفته ایلیه. بیت ✻ پس نکته غیر حسن ببايد که تا کسی ✻ مقبول طبع مردم صاحب نظر شود ✻

C. a. — نه حسنست و زلف —

7.

قَلَنْدَرانِ حَقیقَت بَنیمِ جَوْ نَخَرَنْد

قَبايِ اَطْلَسِ آنْکَس کِه از هُنَر عاريسْت. ۷

قلندراندن مراد مجرداندر نتکم بعض نسخه‌ده برهنه‌کان دوشمش. بعض نسخه‌ده حقیقت یرینه طریقت واقع اولمش مقصود بردر. نیم جوه مضافدر. نخرند نفی مستقبل خریدندن صاتون المزلر دیمکدر یعنی اعتبار ایلمزلر. قبای اطلس اضافتی بیانیه‌در. عاری یای اصلیه ایله چپلاق دیمکدر ✻ محصول بیت حقیقت مجردلری یعنی اهل الله یارم ارپه‌یه المزلر اول کمسه‌نك اطلس قفتاننی که هنردن چپلاق اوله یعنی خالی اوله. حاصلی معرفتسزلری اهل معرفت هیچه صیمز هر نقدر که اغر قماشلرله متحلی ومتزین اولولسه‌لر.

K. a. — روندگان طریقت بنیم (vergl. Comm.)

8.

بَآسْتانِ تو مُشْکِل تُوان رَسید؛ آری

عُروج بَر فَلَكِ سَرْوَری بَدُشْواریسْت. ۸

توان تواند معناسنه‌در. اول سببدن رسید رسیدن معناسنه‌در. آری لفظی مصراع

ثانی‌یه مرهوندر. عروج بر یوکسك یره چقمقدر. فلك سروری اضافتی بیانیه‌در ویا حرف مصدر. بدشواری با مع معناسنه دشوار کوج یعنی مشکل معناسنه‌در ویا حرف مصدردر * محصول بیت جاناننی استعظام ایدوب بیورر سنك اشککه ایرشمك مشکل اولور. یعنی استانکه ایرشمك مشکلدر. بلی سرورلك فلکنه چقمق کوجدر. یعنی کبرا وعظما مقامنه واصل اولمق مشکلدر هرکسك مقدوری دکلدر. حاصلی سنك استانکه ایرشمك سرورلك فلکنه عروج واسمان سعادته صعوددر.

9.

سَحَر کِرِشْمَهٔ وَصْلَش بخواب می دیدَم؛

زَهی مَراتِبِ خوابی کِه بِه زِ بیداریسْت. ۹

کرشمه لغتده کوزله وقاشله اشارته دیرلر. کرشمه‌نك وصله اضافتی مصدرك مفعوله اضافتیدر ویا فاعله. شین ضمیر جانانه راجعدر. بخواب با ظرف ایچوندر خواب بونده دوشدر. میدیدم می ماضی اولنده حکایت حال افاده ایدر. زهی ادات تحسیندر وکاه فعل تعجب معناسنه مستعملدر زهده یاسز اولیجق بویله‌در. مراتب خوابی اضافتی لامیه‌در ویاسی وحدتیچوندر. که رابط صفت. بیداری بیدار صفت مشبهه‌در یقظان معناسنه اویانق دیمکدر یا مصدریه‌در * محصول بیت سحر وقتنده دوشده جانانك وصلنه اشارت ویا وصلنك اشارتنی کوردم نه خوشدر بر دوشك مرتبه‌لری که یکدر اویانقلغندن. یعنی بر دوشکه انده وصاله اشارت اوله اول اویانقلقدن یکدر که انده وصاله ایما واشارت اولمیه. حاصلی وصلت صفا ویرر دوشده ایسه‌ده.

10.

جَفایِ دوسْت بَغایَت رَسید، و می تَرْسَم

کِه اِنْتِهایِ جَفا اِبْتِدایِ بیزاریسْت. ۱۰

جفای دوست مبتدا رسید خبری. بغایت رسیده متعلقدر مفعولبه غیر صریحه. ومی ترسم واو حالیه‌در. که حرف تعلیل ویا حرف بیان. انتها غایتدر ترکجه اوج معناسنه‌در. بیزاری بیزار صفت مشبهه‌در بری معناسنه یا مصدریه‌در * محصول بیت دوستك جور وجفاسی نهایته واردی. یعنی حددن اشدی. حال بو که قورقارم جفانك غایتی وپایانی بیزارلغك ابتداسیدر. یعنی غالبا بندن بیزاردر که بنی اوصندرمق ایچون زیاده جفا ایلمکده‌در اما بیك جفا دخی ارترسه بن اندن فراغت ایلمم. بیت * بیك جفا کورسم ای صنم سندن * بو نه سوزدر که اوصنم سندن *

59.

11.

دِلَش بَناله مَیازار و خَتْم کُن حافِظ،

کِه رَستْگاریء جاوید دَر کَم‌آزاریسْت. ۱۱

ناله اسمدر ایکلدی معناسنه. میازار نهی مخاطبدر ازاریدندن همزه یایه قلب اولمشدر سابقا بیان اولان وجه اوزره. ختم کن تمام ایله دیمکدر یعنی نالکی اوزاتمه دوکت دیمکدر. که حرف تعلیلدر میازاره. رستکاری رستکار عربجه مفلح دیمکدر اهل فلاح وصلاح معناسنه. رست اسمدر رستن‌دن وکار ادات فاعلدر جی معناسنه کردکار وپروردکار وستمکار قبیلندندر ویا حرف مصدردر. جاوید ابدی دیمکدر جاوداندە دیرلر. کم‌ازاری کم اکسك دیمکدر اما بویله یرلرده ترك کلیدن عبارتدر هیچ اولمامق معناسنه مثلاکم‌کو هیچ سویلمه وکم کن هیچ ایلمه دیمکدر وقس. پس کم‌ازاری ازارسزلق دیمکدر ❋ محصول بیت کوکلنی ناله ایله انجتمه وختم ایله. یعنی نالهء اوزاتمه دوکت. ای حافظ زیرا ابدی صلاح کلیا ترك ازاردەدر. حاصلی ابدی فلاح ونجات هیچ بر شیء انجتممه‌ده‌در وعلی الخصوص جانانی.

C. a. وَ fehlt vor ختم.

S. I. p. 162. — B. p. 26. — C. p. 27. — H. I. p. 101. — K. p. 87. Es fehlt Beit 10. Die übrigen in folgender Reihe: 1—3. (Beit.) 9. 4—6. 8. 7. 11.

Beit 3, b. نه بسته‌اند در توبه حالیا برخیز
که توبه وقت گل از عاشقی ز بیکاریست

59.

بحر رمل ‿‿ – –, ‿‿ – –, ‿‿ – –, ‿‿ –

1.

عَیْبِ رِنْدان مَکُن ای زاهِدِ پاکیزه‌سِرِشْت،

کِه گُناهی دِگَران بَر تو نَخواهَنْد نُوِشْت. ۱

بعض نسخه‌ده که کناهی دکری واقع اولمش اما رندان جمعنه دکران مناسب اولدیغیچون بونی اختیار ایلدك. عیبك رندانه اضافتی مصدرك مفعولنه اضافتی

قبيلندندر. مكن نهى مخاطبدر ايلمه ديمكدر. پاكيزه‌سرشت پاكيزه وپاك بر معنايه‌در ارى ديمكدر طاهر معناسنه. سرشت خلقت معناسنه. پاكيزه‌سرشت وصف تركيبيدر. زاهدى پاكيزه‌سرشتله وصف تعريض طريقيله‌در مراد عكسيدر يعنى مهمل‌سرشت زيرا رندلره عيب ايلر خواجه ايسه كنديني ادعاء رندلردن عد ايلر. كه حرف علتدر. دكران دالك كسريله وكاف عجمينك فتحيله دكرك جمعيدر غير ديمكدر ديكرده ديرلر يايله. نخواهند نوشت نخواهند نفى مستقبلدر خواهيدندن ديلمزلر ديمكدر. نوشت فعل ماضيدر مضارعه مقارن اولمغله مصدر معناسى ويريلور. نخواهند نوشت يازميسرلردر ديمكدر ✽ محصول بيت اى پاك يارادلشلى زاهد رندلره يعنى باده‌نوشلره عيب ايلمه زيرا غيرلرك كناهنى سنك اوززينه يازميسرلر نتكم بو معنا منصوصدر قوله تعالى ولا تزر وازرة وزر اخرى.

C. b. — كه گناه دگران —

K. b. — كه گناه دگرى — (vergl. Comm.)

2.

مَن اَگَر نيكَم و گَر بَد، تو بِرَوْ خَود را باش؛

هَر كَسى آن دِرَوَد عاقِبَتِ كار كِه كِشْت. ۲

بروده با تاكيد ايچوندر وبرو امر مخاطبدر كيت ديمكدر. خود را باش تقدير كلام خود را مشغول باش ضرورت وزنيچون حذف اولمشدر كندى مصلحتنه مشغول اول ديمكدر. باش امر مخاطبدر باشيدندن اول ديمكدر. كسى ياوحدتيچوندر. درود دالك كسرى ورانك وواوك فتحه‌لريله فعل مضارعدر درويدندن بغداى وارپه پچمك معناسنه. كشت بونده كاف عربينك كسرى وشينك سكونيله فعل ماضيدر كشتن‌دن اكدى ديمكدر. اصلنده لفظ مشتركدر اسمله فعل مابيننده اسم اولنجه ايكى معناده مستعملدر بريسى اكين معناسنه نتكم حضرت مولانا جامى بيورر. بيت ✽ يافت چشم از نم خلل تا در تو تخم مهر رست ✽ خانه ويران شد زباران كرچه خرم كشت كشت ✽ بريسيده تارله معناسنه نتكم اصفى بيورر. بيت ✽ خر تخم مهر قابل كشت دلم نبود ✽ رويت زقطره‌هاى عرق اب ودانه داد ✽ كارله كشتك جمعنده ترادف شكل وار زيرا كارده كشت معناسنه كلور كه سابقا مولانا جامينك بر بيننده ذكر اولمشدى. بيت ✽ بكشت كار جهان دل مبند كاخر كار ✽ زكشت مات شود شاه عرصهء شطرنج ✽ اما بونده يعنى خواجه‌نك بيتنده ترادف طريقيله واقع اولممش بلكه بونده كار امر معناسنه‌در عاقبت الامر ديمكدر ✽ محصول بيت زاهده خطاب ايدوب بيورر كه بن اكر ايو واكر يرامزم يعنى اكر صالح واكر طالحم سن نه استرسين بندن وار كندو هركس اكديكين پچر. حاصلى هر كمسه كندى

عملیله جزالنور پس بزم صالح وطالح اولدیغمزدن سکا نه فائده وار نه زیان. تو برو خود را باش ترکیبنك معناسی یوری کندیکیچون اول ایشنه مشغول اول دینلر اصابت ایلمدیلر.

K. a. — اگر بد — (statt وگر بد)

3.

نا اُمیدَم مَکُن از سابِقَهٔ لُطْفِ اَزَل؛

تو چِه دانی کِه پَسِ پَرْدِه کِه خوبَسْت و کِه زِشْت. ٣

ناامیدم مکن بنی مایوس ایلمه. از سابقهٔ لطف ازل سابقه بونده مقدر رحمتك صفتیدر رحمت سابقه دیمکدر. لطف ازل تقدیر کلام لطف ازل خدادر دیو مشهور حدیث شریفك مضموننه اشارتدر کما قال الله تعالی فی الحدیث القدسی انی انا الله سبقت رحمتی علی غضبی. تو چه دانی سن نه بیلورسن استفهام انکاریدر یعنی بلمزسن دیمکدر. که پس پرده که بونده معنای استفهامی بیاندر. پس بونده اره معناسنه‌در پرده اردنده دیمکدر عالم غیبدن تعبیردر. پس پرده وغیب دیدکمز بزه کوره‌در والا خدایه نسبت پرده وغیب اولمز اکا اضافتله هیچ کزلی یوقدر هپ اشکاره‌در. ایکی یرده که لفظی من استفهامیه معناسنه. خوب وزشت جمعی تضاد قبیلندندر خوب مرحوم ومغفور وزشت مردود ومطرود معناسنه‌در یعنی خدا تتنده مقبول کیم ومردود کیمدر سن نه بیلورسن دیمکدر ✻ محصول بیت ای زاهد اللهك ازلی لطفنك رحمت سابقه‌سندن بنی ناامید ومایوس ایلمه زیرا سن نه بیلورسن که الله تعالی تتنده مقبول کیم ومردود کیمدر جائزدر که بز رندلقدن توبه سببیله مقبول وسن غرور زهدله مردود اوله‌سن.

K. a. — سابقهٔ روز ازل

K. b. — که درین پرده —

4.

هَمه کَس طالِبِ یارَنْد، چِه هُشْیار چِه مَسْت.

هَمه جا خانهٔ عِشْقَسْت، چِه مَسْجِد چِه کُنِشْت. ۴

محصول بیت هر کمسه یارك طالبیدر ایق نه سرخوش نه هر یر خانهٔ عشقدر مسجد نه کلیسا نه. هر عاقل ولایعقل یارك طالبیدر یعنی صالح وطالح اولنلرك جمله‌سی طالبدر ومسجد وکلیسانك خانهٔ عبادتدر هر کوشه‌سی. مسجد ودیردن حاصلی

دین اسلام سایر دین کبی دکل که صلوة وعبادت بر یره مخصوص اوله وغیری یرده جائز اولمیه بلکه هر یر که طاهر اوله عبادته قابلدر مسجد اولسون میخانه اولسون نتکم شاعر بیورر. بیت ❋ که معتکف دیرم وکه ساکن مسجد ❋ یعنی که ترا میطلبم خانه بخانه ❋ ودخی شاعر بیورر. بیت ❋ هر جا که روم جمال تو می بینم ❋ ای دوست ازان سبب شدم هر جایی ❋

S. C. b. — همه جانانهء عشقست

5.

نه مَن از خَلْوَتِ تَقْوَی بَدَر اُفْتادَم و بَس،
پَدَرَم نیز بَهِشْتِ اَبَد از دَسْت بِهِشْت. ٥

بعض نسخه‌ده خلوت یرینه خانه وبعض نسخه‌ده پرده دوشمش. خلوت تقوی اضافتی بیانیه‌در. وبس واودنصکره بس انجق معناسنه‌در. بهشت ابد بهشتده بانك فتحی وکسری جائز جنت دیمکدر. بهشت با حرف تاکید افعاله داخل اولان باء مفرده مکسور اوقنور انجق صلیویردی دیمکدر یعنی ترك ایلدی. پدردن مراد حضرت ادمدر که جنتی براغوب بو عالم سفلی‌یه دوشدی ❋ محصول بیت خلوت وتقوادن طشره همان بن دوشمدم. یعنی صلاح وتقوادن صکره رند باده‌نوش همان بن دکلم. بلکه حضرت ادم دخی بر عصیان سببیله جنت ابدی‌یی الدن صلیویردی یعنی ترك ایلدی.

K. a. — از خانهء تقوی — (vergl. Comm.)

6.

سَرِ تَسْلیمِ مَن و خِشْتِ دَرِ مَیْکَدَها،
مُدَّعی گَر نَکُنَد فَهْمِ سَخُن، گو: سَر و خِشْت. ٦

سر تسلیمدن مراد کمال تسلیمه باش قومقدر. خشت بونده کرپجدر. واو معیت معناسنی افاده ایدر نتکم سابقا بیان اولدی. در میکدها میخانه‌لر قپوسی. مدعیدن مراد بونده خصمدر. سر وخشت بونده‌ده خشت کرپچ معناسنه‌در ❋ محصول بیت بنم تسلیمم باشی میخانه‌لر قپوسنك کرپجنی یصدق ایدوب یصلاندق اندن ایرلمزز. حاصلی باده ذوقنی فلکه ویرمم. اکر مدعی بو سوزك معناسنی فهم ایلمزسه اکا دی باشك کرپجه اور نتکم رومده باشین طاشه اورسون بلدیکندن قالمسون دیرلر.

K. a. — در خاك و —

7.

بـاغِ فِـرْدَوْس لَـطيفَسْت، وَليكِن زِنْـهار

تا غَنيمَت شُمُرى سايَهء بيد وُ لَبِ كِشْت. ٧

فردوس جنتده بر باغچهنك اسميدر. پس باغك فردوسه اضافتى بيانيهدر. تا بونده تنبيه ايچوندر. غنيمت بونده فرصت مقامنده مستعملدر. شمرى فعل مضارع مخاطبدر. سايه كولكه. بيد سكوت اغاجى. لب بونده كنار معناسنهدر. كشت بونده اكن معناسنه ❋ محصول بيت جنت باغچهسى خوب ولطيفدر اما زنهار البته فرصت صايهسن اكن كنارنده وسكوت كولكهسنده اوتوروب صحبت ايلمكى. يعنى دنيا ذوقنى فوت ايلمه عقباده الله كريمدر. حاصلى بو نقدى اول نسنه ايچون ترك ايلمه ديمكدر.

K. b. — تو غنيمت شمر اين سايهء

8.

دَر عَمَل تَكْيه مَكُن، زانْكِه دَر آن روزِ اَزَل

تو چِه دانى، قَلَمِ صُنْع بَنامَت چِه نُوِشْت. ٨

تكيه كردن طاينمقدر تكيه مكن طاينمه ديمكدر. در ان روز ازل ان اسم اشارت بونده مقحمدر در روز ازل ديمكدر. قلم صنع تقديرى قلم كاتب صنع. بنامت با حرف صله. نوشت فعل ماضى ❋ محصول بيت عملكه اعتماد ايلمه انكچون كم روز ازلده قلم كاتب صنع نه بيلورسين اديكى نه يازدى. يعنى سعادتنمى اشقيادنمى يازدى كم نه بيلور. حاصلى اعتماد فضل اللهه‌در كثرت عمله دكل.

K. a. بر عمل تكيه مكن خواجه كه در روز ازل

9.

حـافِظـا روزِ اَجَل گَر بَكَف آرى جامى،

يَكْسَر از كوىِ خَرابات بَرَنْدَت بَبَهِشْت. ٩

روز اجلدن مراد روز انقطاع حياتدر. يكسر بر كزدن بر اوغوردن ديمكدر. برندت با ورا ودال مفتوحه ايله وتاء خطابله فعل مضارع مخاطبدر. به هاء رسيله حرف

صله‌در ورسمی‌سز اولوب بهشته املا اولمقدر قاعده اما نسخه‌لر بویله بولمغین نسخه‌لره تابع اولوب هاء رسمیله یازلدی ✻ محصول بیت ای حافظ اکر اخر کونده اوجکه بر جام کتوررسك میخانه محله‌سندن سنی بر اوغوردن جنته التررلر. یعنی عذاب قبر اولمقسزین وسؤال منکر ونکرسز طوغری جنته کیدرسین دیمکدر. طلب الجنة بلا عمل ذنب حدیث شریفنه موافق دکل بو معنالری خصوصا بو نقدی اول نسنه ایچون ترك ایلمه دیمك خطا اولدیغی کتب معتبره‌ده مسطوردر من قال لا اترك النقد بالنسیة کفر کذا فی الخلاصة الفتاوی.

10.

کَر نِهادَت هَمه اینَسْت، زَهی نیك نِهاد؛

وَر سِرِشْتَت هَمه اینَسْت، زَهی خوب سِرِشْت. ۱۰

بو بیت وبر عمل تکیه مکن بیتی اکثر نسخه‌ده یوقدر اما بعضیسنده موجود اولدیغیچون تتمیم فائده ایچون شرح اولندی. نهاد وسرشت خلقت معناسنه‌در یعنی لفظان مترادفاندر نتکم شاهدی منظومه‌سنده ایراد اتمش طبعله طبیعتدر ادمك نهاد وسرشت ایکسنده بله. تا خطاب ایچوندر. همه اینست ایکی یرده بیله تمام بو ایسه معناسنه‌در ✻ محصول بیت اکر سنك طبیعتك تمام بو ایسه نه ایو طبیعت ونه کوزل طبیعت اولور واکر خلقتك تمام بو ایسه نه کوزل خلقت اولور. ایکی یرده اینست بیوردیغی بو غزلده مجموع ابیاتك مضمونه اشارتدر یعنی ابیات سابقه‌ده مذکور اولان حقائق ودقائق اکر کندی حالك ایسه سعادت سنك دیمکدر. بونده شاعر حافظ نام‌بر مخاطب تجرید ایدوب اکا خطاب ایلر.

K. a. زهی پاك نهاد —

K. b. زهی پاك سرشت —

S. I. p. 166. — B. p. 27. — C. p. 27. es steht Beit 10 vor Beit 9. — H. I. p. 103. — K. p. 89. Die Beits in folgender Reihe: 1. 2. 4. 6. 3. 5. 8. 10. 7. 9.

60.

بحر مجتث ⏑–⏑–, ⏑⏑––, ⏑–⏑–, ⏑⏑–

Robinson S.

1.

كُنون كِه مى دَمَد از بوسْتان نَسيمِ بَهِشْت،

مَن وُ شَرابِ فَرَح‌بَخْش و يارِ حورْسِرِشْت. ١

كنون اكنوندن مخففدر شمدى ديمكدر. كه حرف بيان. ميدمد فعل حال دميدندن بونده يل اسمك معناسنه. بوستان واوله فارسيدر وواوسز عربيدر. نسيم خوش قوقلى يل. بهشت بانك فتحى وكسرى ايله جنت ديمكدر. فرح‌بخش وصف تركيبيدر بخشيدندن فرح بغشليجى يعنى سوندريجى. حورسرشت وصف تركيبى اقسامندندر. حور عربيده احورك وحورانك جمعيدر اما عجم مفرد مقامنده استعمال ايدر حوران ديرلر. بيت ✻ حوران بهشتيرا دوزخ بود اعراف ✻ از دوزخيان پرس كه اعراف بهشتست ✻ سرشت اسمدر يرادلش يعنى خلق معناسنه حورا يارادلشلى ديمكدر. بونده‌كى ايكى واو معيت معناسنى افاده ايدر كه سابقا مكرر بيان اولمشدر ✻ محصول بيت شمديكه بوستاندن جنتك خوش قوقلى يلى اسر. يعنى بهار ايامیدر كه بوستانلردن طاتلى قوقلى يللر اسر. بنم شراب فرح‌بخشله ويار حورسرشتله. حاصلى بهارى ياريله باده‌نوشلقده كچوررم. يعنى باده ويادر مصاحبتم بونلردن مفارق اولمم ديمكدر.

2.

گَدا چِرا نَزَنَد لافِ سَلْطَنَتْ اِمْروز،

كِه خَيْمه سايَهٔ اَبْرَسْت و بَزْمْگَه لَبِ كِشْت. ٢

كدا بونده فقير معناسنه‌در. كه حرف تعليل. خيمه چادر. بعض نسخه‌ده چتر واقع اولمش فى الواقع سلطنت لفظنه چترخيمه‌دن انسبدر. سايه كولكه. ابر بولت. بزمكه بزم مجلس كه كاهدن مخففدر ظرف مكان معناسنه. لب كشت اكن كنارى ✻ محصول بيت كدا بو كون نيچون سلطنت يعنى پادشاهلق لافنى ودعواسنى ايلميه كه بولت كولكه‌سى چادر وچتر مرتبه‌سنده‌در واكن كنارى صحبتكاهدر. سابقا مرور ايلمش ايدى كه ايرمق واكن كنارى وسوكد كولكه‌سى مجلس قورمغيچون زياده مقبولدر يانلرنده.

3.

چَمَن حِکایَتِ اَرْدی‌بَهِشْت می گُویَد،

نه عارِفَسْت کِه نَسْیَه خَرید و نَقْد بِهِشْت. ۳

اردبهشت بونده مراد اردبهشتدن سلطان جلال الدين ملكشاه بن الب ارسلان سلجوقی تاریخنده اولان اردبهشتدر که فصل ربیعك ایکنجی ایی‌در. یعنی چمن. بو ایدن خبر ویرر زیرا نباتاتك کمال نشو ونماسی بو ایده‌در. حاصلی خواجه بو غزلی دیدکده بو ایمش عالمك غایتله حسن وبهجتی ورونقی زمانی‌در. نسیه ویره‌سی معناسنه‌در حاضره ونقده مقابل استعمال اولنور ❋ محصول بیت چمن اردبهشت ایندن خبر ویرر. یعنی بهارك اورطه ایی‌در دیر زیرا چمنك تمام حرکتی بو ایده‌در. ایمدی عارف دکلدر اول کمسه که نسیه‌یی صاتون اله ونقدی ترك ایلیه یعنی جنت امیدیله بویله زمانده دنیا ذوقنی ترك ایلیه دیمکدر.

K. a. — نه عاقلست که

4.

بَنَیْ عِمارَتِ دِل کُن، کِه این جَهانِ خَراب

بَر آن سَرَشْت، کِه از خاكِ ما بِسازَد خِشْت. ۴

عمارت مصدردر عمر یعمر بابندن یعنی نصر ینصردن. تعمیر غلطدر بو معناده زیرا تعمیر معمر ایلمکدر یعنی چوق عمر ویرمکدر حاصلی ذات باری‌یه صفتدر غیره اطلاقی صحیح دکلدر. سر بونده هوا وارزو معناسنه‌در ❋ محصول بیت باده ایله کوکلی معمور ایله بو جهان خراب اول سودا اوزرینه‌در که بزم وجودمز طپراغندن کرپچ ایلیه. یعنی بزی افنا ایدوب چوریدب طپراق ایلیوب طپراغمزی کرپچ ایلمك هواسنده‌در. حاصلی عاقبت فنا مقرر اولدقدن صکره بو کونی باده ایله خوش کوره‌لم.

B. C. b. — بر آن سرشت که

5.

وَفا مَجوی زِ دُشْمَن، کِه پَرْتَوی نَدِهَد،

چو شَمْعِ صَوْمَعه اَفْروزی از چَراغِ کُنِشْت. ۵

پرتویده یا تنکیر ایچوندر. وحدتیچون طوتنلر بلمدیلر. افروزی تقدیر کلام خواهی

افروزیده‌در بر فعل مخاطب تقدیریله یالکلندرمق استیه‌سن دیمکدر. پرتو ضیا وایدکلقدر. صومعه اصلنده معبد نصاراده‌ر صکره تعمیم ایلدیلر. کنشت کلیسا * محصول بیت دشمندن وفا استمه زیرا ضیا ویرمز صومعه‌نك شمعنی که کلیسا چراغندن یالکلندرمق استیه‌سن. یعنی دشمندن وفا استمك اصحاب صومعه‌نك فیض ونورینی اهل کنشت‌دن طلب ایلمك کبیدر. حاصلی نیجه که نور وفیض اهل صومعه اهل دیردن استفاده اولمز ایسه دشمندن وفا استفاده اولمز دیمکدر.

6.

مَکُن بَنامه‌سِیَاهی مَلامَت مَنِ مَسْت؛

کِه آگَهَسْت، کِه تَقْدیر بَر سَرَش چِه نُوِشْت. ۶

نامه‌سیاه کناهکاردن کنایتدر یا حرف مصدردر. که اسمدر من استفهامیه معناسنه. آکه اکاهدن مخففدر مطلع معناسنه * محصول بیت بن مستی نامه‌سیاهلغله ملامت ایلمه. یعنی کناهکارلغله طعن ایلمه. زیرا کم مطلعدر که تقدیر قلمی باشنه نه یازدی. یعنی جائزدر که بن توبه سببیله مغفور اولم وسن غرور عبادت وطاعتله مبتلا وکرفتار اولاسن پس کمسه‌یه طعن وتشنیع جائز دکلدر.

7.

قَدَم دِریغ مَدار از جِنازَهٔ حافِظ؛

کِه گَرْچِه غَرْقِ گُناهَسْت، می رَوَد بَبَهِشْت. ۷

قدمدن بونده مراد ایقدر. مدار نهی مخاطبدر دریغ طوتمه دیمکدر. جنازه جیمك فتحیله میتدر عامه قتنده اما صحیح جیمك کسریله‌در سریر اوزرنده اولان میته دیرلر اما اوزرنده میت اولمسه نعش دیرلر وسریر دیرلر. که حرف تعلیل. غرق کناهست تقدیری غرق بحر کناهست. میرود فعل حالدر رویدندن بالفعل کیده‌یورم دیمکدر. ببهشت با حرف صله * محصول بیت حافظك جنازه‌سندن یعنی جنازه‌سنه وارمغه قدمك دریغ طوتمه ای زاهد زیرا اکرچه کناه دکزینه غریقدر اما جنته کیدر. بو بیت خواجه‌دن تفال طریقیله واقع اولمش. حکایت. شویله روایت اولنور که خواجه‌نك بر منکری وارایمش که حال حیاتنده جواجه‌یه طعن وتشنیع ایدرمش. حضرت خواجه وفات ایدنجه جنازه‌سنه وارمغه ممتنع اولور وغیریلریده وارمدن منع ایدرمش. خواجه‌نك احباسندن بریسی مکر اول مجلسده حاضر بولنوب ایتمش که خواجه‌نك

دعواسی بو ایدیکه بنم دیوانم هر نه نیتله فتح وکشف اولورسه حسب حال واقع اولور کلك دیواننی اچهلم کورهلم نه کلور. دیواننی اچنجه اللهك امریله بو بیت کلور. پس اول منکر توبه ایدوب حاضر جماعتله قالقوب میننه حاضر اولمشلر.

S. I. p. 169. — B. p. 27. — C. p. 28. — H. I. p. 104. — K. p. 131. Die Beits in folgender Reihe: 1. 3—6. 2. 7.

61.

بحر رمل ‒◡◡ ,‒‒◡◡ ,‒‒◡◡ ,‒‒◡◡

1.

بِرَو ای زاهِد و دَعْوَت مَکُنَم سوی بَهِشْت.
کِه خُدا دَرْ اَزَل اَزْ اَهْلِ بَهِشْتَم نَسِرِشْت. ١

ای زاهد خطاب عامدر. مکنم نهی مخاطبدر. که حرف تعلیل. نسرشت نفی ماضی مقصود خلق ایلمدی دیمکدر * محصول بیت وار ای زاهد بنی جنت جانبنه دعوت ایلمه زیرا ازلده الله تعالی بنی اهل جنتدن یراتمدی. حاصلی بنم جنته وارمم مشیت اللهه متعلقدر.

2.

یَک جَو از خِرْمَنِ هَسْتی نَتَوانَد بَرْداشْت
هَر کِه دَر کویِ فَنا دَر رَهِ حَق دانه نَکِشْت. ٢

جو ارپه. هستیدن مراد وجوددر. برداشت بونده مصدر معناسنهدر زیرا مضارعه مقارندر. هر که که بونده اسمدر عربیده من معناسنه. نکشت نفی ماضی اکمدی دیمکدر * محصول بیت وارلق خرمنندن بر ارپه حاصل قالدرمز هر کمسه که طریق کوی فناده الله یولنه دانه اکمدی. یعنی دنیایه کلوب حسبة لله بر ایش اشلمین وجوده کلمهدن اکا بر ارپه مقداری فائده حاصل اولمز زیرا الدنیا مزرعة الاخرة.

K. b. — در راه فنا —

61.

3.

تو و تَسْبیح و مُصَلّا و رَهِ زُهْد و صَلاح،

مَن و مَیْخانه و ناقوس و رَهِ دَیْر و کُنِشْت. ۳

بو بیتده زهدله ورع ودیرله کنشت مابیننده واقع اولان واولر عطف ایچوندر سایری معیت معناسنه‌در. ناقوس کلیسالرده بر دمردن تخته‌در که اصارلر وزمان جمعیتی اعلام ایچون چالرلر. مصلادن مراد سجاده‌در زیرا انلر شجاده‌یه مصلا دیرلر. دیر وکنشت عطف تفسیردر ✻ محصول بیت زاهده خطاب ایدوب بیورر تسبیح وسجاده وطریق زهد وورع سنك میخانه وناقوس وطریق دیر وکنشت بنم. یعنی اول سکا بو بکا. حاصلی غرورله زهد وتقوی سنك صورت فسقده عبادت حق بزم. بیت ✻ وقت ان شیرین قلندر خوش که در اطوار سیر ✻ ذکر تسبیح ملك در حلقهء زنار داشت ✻

K. a. زهد و ورع —

4.

مَنْعَم از مَیْ مَکُن ای صوفیء صافی، کِه حَکیم

دَر اَزَل طینَتِ ما را بَمَیِ ناب سِرِشْت. ۴

منعم مصدرك مفعولنه اضافتی قبیلندندر. صوفیء صافی صوفیء صفوتله وصف استهزا طریقیله‌در زیرا دابی صوفیی تحقیردر دائما. حکیمدن مراد الله تعالی‌در. طینت طین بالچقدر طینتدن مراد مادهء وجود انساندر که الله تعالی خمرت طینة ادم بیورمش. ناب صافی وخالص معناسنه‌در. سرشت فعل ماضی یوغردی دیمکدر ✻ محصول بیت ای صوفیء صافی بنی میدن منع ایلمه زیرا خالق اشیا ازلده بزم بالچغمزی صافی وخالص باده ایله یوغوردی. یعنی بزم شارب خمر اولدیغمز ازلیدر عارض وتقلیدی دکلدر که سنك سوزکله ممنوع اوله‌وز.

K. b. بمی صاف سرشت —

5.

صوفیء صافِ بَهِشْتی نَبُوَد هَر کِه چو مَن

خِرْقه دَر مَیْکَدَها دَر گِرَوِ باده نَهِشْت. ۵

بهشتی‌ده یا نسبت ایچوندر. هر که که بونده اسمدر عربیده من کبی. چو تشبیه

ایچوندر. کرو کاف عجمینك کسریله رهندر طوتی معناسنه. نهشت نفی ماضی قومدی دیمکدر * محصول بیت جنته لائق صافی صوفی اولمدی هر کمسه که بنم کبی خرقه‌سنی میخانه‌لرده صافی شرابه رهن قومدی.

K. a. نبود زانکه چو من —

6.

راحَت از عَیشِ بَهِشْت وُ لَبِ حورَش نَبُوَد

هَر کِه او دامَنِ دِلْدارِ مَن از دَسْت بِهِشْت. ۲

حورشده‌کی ضمیر مصراع ثانیده‌ده که لفظنه راجع اضمار قبل الذکر طریقیله * محصول بیت عیش جنتدن ولب حوردن لذت المز هر کمسه که کندی دلداری اتکنی الدن قودی. یعنی دلدارینه خدمت وحرمت ایلمین حور وغلمانله جنتده مغتنم اولمز. بو ایکی بیتك قافیه‌لری بردر تغایری نفی واثباتله‌در انجق بو ایسه قافیه صحیح اولمغه کفایت ایلمز.

K. a. — لذّت از عیش

K. b. — دلدار خود از —

7.

حافِظا لُطْفِ حَق ار با تو عِنایَت دارد،

باش فارِغ زِ غَم دوزَخ و ایمَن زِ بِهِشْت. ۷

ایمن امین معناسنه‌در * محصول بیت ای حافظ اکر الله لطفنك سنکله عنایتی اولورسه جهنم غمندن فارغ وجنت ارزوسندن امین اول. یعنی اللهك عنایتی که سنکله یار اوله دوزخدن وعذابندن خوف ایلمزسین وجنت ارزوسندن امین اولورسین زیرا بو تقدیرجه جنت سکا لازم اولور.

C. K. b. دوزخ و شادیء بهشت —

S. I. p. 171. — B. p. 27. — C. p. 28. — H. I. p. 106. — K. p. 114.

62.

بحر رمل ‎-◡◡-, ◡◡--, ◡◡--, ◡◡--

1.

ای نَسیمِ سَحَر، آرامْگَهِ یار کُجاسْت·

مَنْزِلِ آن مَهِ عاشِق‌کُشِ عَیّار کُجاسْت· ۱

ارامکه ارامکاهدن مخففدر دکنجك یر دیمکدر. عاشق‌کش وصف ترکیبیدر عاشق اولدریجی معناسنه. عیار مبصر سمسار معناسنه‌در ❋ محصول بیت ای سحر نسیمی یارك ارامکهی یعنی راحت یری قنده‌در اول عاشق‌کش ماهك منزلی قنده‌در. یعنی عاشق دپلیجی جانانك منزلی وخانه‌سی قنده‌در.

2.

شَبِ تارَسْت و رَهِ وادیء اَیْمَن دَر پیش؛

آتِشِ طور کُجا· مَوْعِدِ دیدار کُجاسْت· ۲

تار بونده قارانلق. وادیء ایمن بر معین دره‌نك اسمیدر که حضرت موسی‌یه الله انده تجلی ایلمشدر. طور هر طاغه دیرلر جبل کبی اما بونده طور موسی مراددر که تجلی انده واقعدر. حضرت موسی قوم فرعوندن فرار ایدوب مدینه جانبنه واردی. حضرت شعیب پیغمبرك مملکتیدر. انده شعیب پیغمبره بر روایتده سکز ییل وبر روایتده اون ییل چوبانلق ایلدی. وشعیب پیغمبر بو خدمته مقابل قزلرینك برینی نکاحله اکا ویردی. وحضرت موسی بعد زمان صلهء رحم ارزوسنی ایدوب وطن اصلیسنه که مصردر خاتونیله توجه ایلدی. حکمت اللهك خاتوننی یولده اول کیجه بوری طوتدی که حامله خاتونلرك امراضندندر. وکیجه صوق ایدی اتشه محتاج اولدیلر وحضرت موسی طور طاغی جانبنه نظر ایلدی وبر اتش کوردی مکر اللهك نور تجلیسی ایمش. موسی انی اتش صانوب خاتوننه ایتدیکه سز بونده طورك بن واروب اتش کتوره‌یین دیو اول جانبه متوجه اولور. انده وارنجه حضرت عزتك کلامنی ایشتدی ننکم قرانده بیورمشدر فلما اتیها الایه. پس خواجه‌نك بو بیتی انك سرکذشتنه تلمیحدر. موعد مصدر میمی یا اسم مکاندر ❋ محصول بیت کیجه تار یعنی قرانلق ووادیء ایمن یولی اوکمزده اتش طور قنده وعدهء دیدار قنده‌در. شب تاردن مراد فراق شب تاریدر. ووادیء ایمن راهی اوکمزده یعنی

راه عشقه سالکوز اوکومزدەدر اندن منقطع اولمزز. انش طوردن مراد تجلی رخسار جاناندر. موعد دیداردن مراد وعدهٔ وصلتدر.

K. b. — کجا وعدهٔ دیدار

3.

هَر کِه آمَد بجَهان، نَقْشِ خَرابی دارَد؛

دَر خَرابات بِپُرْسید کِه: هُشْیار کُجاسْت. ۳

نقش خرابی دارد مراد نقشدن صورتدر وخرابیدن مراد فنادر. یعنی هر کمسه که بو عالم فانی‌یه کلدی اندە فنا علامتی وار زیرا متغیردر که انواع اشکاله کیرر وهر نسنه که متغیردر حادث وفانیدر. پس نقش خرابی دارد دیدیکی قضیه ضروریه‌در. خرابات میخانه اما بونده عالم فانی مراددر که صفتی خراب اباددر نتکم اصفی بیورر. بیت ✻ دل اباد را خراب مکن ✻ بهر این عالم خراب اباد ✻ بپرسید امر مخاطبدر باء تاکید ایله. که حرف بیان. هشیار ایق دیمکدر هوشباردن مخففدر ✻ محصول بیت هر کمسه که جهانه کلدی فنا نقش طوتر. یعنی علامت فناسی بیله‌سنجه‌در زیرا تغیردن خالی دکلدر. مصراع ثانی‌یی بو مضمونه مثل ایراد ایلر که خراباتده صورك که هشیار قنده‌در. یعنی عالم فانیده اجل پیمانه‌سن نوش ایدوب سکرات موتله مست اولوب کتمین کیمدر. حاصلی جهانه کلن علامت فنا ایله بیله کلور یعنی باقی قالمز کیدر میخانه‌یه کیروب باده نوش ایدوب سکران اولمق لازم اولدیغی کبی. مصراع ثانی‌یی تجاهل عارف طریقیله ارسال مثل ایدوب بیورر در خرابات بپرسید. شارحلر بپرسید یرینه مپرسید یازمشلر اما هیچ بر نسخه‌ده میمله بولمدق وکورمدك.

4.

آن کَسَسْت اَهْلِ بِشارَت کِه اِشارَت دانَد؛

نُکْتَها هَسْت بَسی، مَحْرَمِ اَسْرار کُجاسْت. ۴

انکسست مقدم خبر اهل بشارت موخر مبتدا. که اشارت داند که حرف رابط صفت. اشارت مقدم مفعولیدر داندك وبو جملهٔ فعلیه صفتیدر کسك. نکتها نکته‌نك جمعیدر کلام دقیقه دیرلر یعنی اینجه سوزه. بسی چوقلق دیمکدر. بعض نسخه‌ده بسی یرینه ولی واقع اولمش. محرم اسرار سرداش دیمکدر. کجاست سینله تا ادات خبردر کجاست قنده‌در ✻ محصول بیت مشتلغك اهلی ولائقی اولدر که رمز واشارتله

مصاحبت ایلمکه مالك اوله. یعنی جانانك وصالی مژده‌سنه اول کمسه اهلدر که رموز عشقی بیله. عشقك نکته‌لری چوقدر محرم اسرار قنده‌در. یعنی عشقك دقائق خرده‌سی چوقدر اما اسرار عشقه محرم قنی که انکله محاکا ومکالمه ایلیه‌وز.

5.

هَر سَرِ مویِ مَرا با تو هَزاران کارَسْت:

ما کُجائیم، و مَلامَتگَرِ بیکار کُجاسْت. ٥

سر موی قیل اوجی دیمکدر. ملامتکر ادم ازارلیجی. بیکار ایش‌سز * محصول بیت جانانه خطاب ایدوب بیورر سنکله بنم هر قلمك اوجنك بیك ایشی واردر. یعنی سکا بیك تعلقی وار. اویله اولیجق بز قنده‌یوز ایش‌سز کوجسز ملامتکر قنده‌در. حاصلی بزم سکا بیك درلی پیوند وعلاقه‌مز وار وانك ذره دکلی علاقه‌سی یوق یعنی علاقه وپیوندی یوقدر سکا دیمکدر.

6.

عَقْل دیوانه شُد، آن سِلْسِلَهٔ مُشْکین کو:

دِل زِ ما گوشه گِرِفْت، اَبْرویِ دِلْدار کُجاسْت. ٦

سلسله لغتده زنجیره دیرلر شعرا زلفی وکیسویی زنجیره تشبیه ایدرلر مشکینله انکیچون صفتلدی. کو قنی. زما کوشه کرفت یعنی بزدن اعراض ایدوب بر کوشه اختیار ایلدی. ابروی دلدار کجاست یعنی دله مختار وکزیده کوشه ابروی دلداردر قنده‌در که کوره‌لم دل انده‌میدر * محصول بیت عقلمز دیوانه اولدی جانانك مشکین سلسلهٔ زلفی قنی که انکله بند ایده‌لم مبادا که بر فساد ایلیه. کوکلمزده بزدن بر کوشه طوتدی یعنی فراغت ایلدی. ابروی دلدار قنده‌در یوقلیلم انده‌میدر.

7.

بادهٔ وُ مُطْرِب و گُل جُمْله مُهَیّاسْت: وَلی

عَیْش بی یار مُهَیّا نَشَوَد، یار کُجاسْت. ٧

مهیا اسم مفعولدر حاضرلنمش دیمکدر. بعض نسخه‌ده مصراع ثانیده مهیا یرینه مهنا واقع اولمش یادن بدل نونله هضم معناسنه طعام وشراب سکمك فارسیده

كوار ديرلر. بو تقديرجه عيش لفظى بى‌يار لفظنه اضافتله اوقنمق كرك ✽ محصول بيت اسباب مجلس جميعا حاضر ومهيادر اما ديرلك يارسز مهيا اولمز يار قنده‌در كه عيش انكله مكمل اوله. ياخود يارسز ديرلك بزه سكمز قنده‌در يار كه عيش انكله مهنا وكوار اوله.

K. b. — مهيا نبود يار —

8.

دِلَم از صَوْمَعه وُ خَلْوَتِ شَيْخَسْت مَلول؛

يـارِ تَرْسابَچه كـو: خانَهٔ خَمّار كُجاسْت. ٨

محصول بيت كوكلم صومعه‌دن وخلوت شيخدن ايكرندى يار ترسابچه قنى خانهٔ خمار قنده‌در. خمار مبالغه ايله اسم فاعلدر خمر صاتجى.

K. a. — و صحبت شيخست .

9.

حافِظ از بادِ خَزان دَر چَمَنِ دَهْر مَرَنْج؛

فِـكْرِ مَعْقول بِـفَرْمـا: گُـلِ بيخار كُجـاسْت. ٩

باد خزاندن مراد فراق وهجراندر. وچمن دهردن مراد دنيادر. كل بيخار دكنسز كل ديمكدر ✽ محصول بيت اى حافظ دنيا چمننده فراقدن انجنمه معقول فكر بودر دكنسز كل قنده‌در. يعنى وصال اردنجه فراق واقع اولورسه انجنمه زيرا كل دكنسز وكنج اژدرسز وشاديلق غمسز اولمز. بيت ✽ جور دشمن چه كند كر نكشد طالب دوست ✽ كنج ومار وكل وخار وغم وشادى بهمند.

S. I. p. 173. — B. p. 28. — C. p. 29. — H. I. p. 108. — K. p. 115 hat 10 Beits.

Beit 5, b. عاشق خسته ز درد غم هجران تو سوخت

خود نپرسى تو كه آن عاشق غمخوار كجاست

63.

بحر مجتث ‿‿– ‿–‿–، ‿‿––، ‿–‿–، ‿–‿–

1.

خَمی، کِه اَبْروِیِ شوخِ تو دَر کَمان اَنْداخْت،

بَقَصْدِ خونِ مَنِ زارِ ناتُوان اَنْداخْت. ١

خم بوکلم یا حرف وحدت. که رابط صفت. شوخ بونده مقبول ومطبوع معناسنه‌در. مصراع ثانی تتابع اضافات تبیلندندر که قصد خونه وخون منه ومن زاره وزار ناتوانه مضافدر. منك زاره اضافتی وزارك ناتوانه اضافتی بیانیه حاصلی موصوفك صفتنه اضافتی قبیلندندر ❋ محصول بیت بر خم که سنك شوخ قشك کمانه اندی. یعنی مقوس شکل ایلدی حقیقتده ایلین الله‌در جانانه وابرویه اسناد مجازادر. بن زار ناتوانك قانی قصدینه صالدی. یعنی ابرولرك یای شکلنه صالدیغك حاصلی قورلمش یای صورتنده اولدیغی اندن غمزه‌ك اوقین اتوب بنی هلاك ایلمکدر.

K. b. — بقصد جانِ من

2.

شَراب خورْده و خَویْ کَرْده کَیْ شُدی بَچَمَن.

کِه آبِروِیِ تو آتِش دَر اَرْغَوان اَنْداخْت. ٢

خورده لفظنده هاء رسمی‌یه هاء ترتیب دیرلر معناسی شراب ایچوب. وخوی‌دَر عرق معناسنه. کرده‌ده‌کی هاده هاء ترتیبدر درلیوب دیمکدر. کی قچن دیمکدر. شدی بونده رفتی معناسنه فعل ماضی مفرد مخاطبدر. بچمن با حرف صله. که حرف تعلیل. آب‌روی عرض معناسنه‌در ❋ محصول بیت شراب ایچوب ودرلیوب قچن واردك چمنه که سنك یوزك صویی یعنی صفوتی ولطافتی ارغوانه اتش براقدی. یعنی ارغوانك قرمزیسی کویا که انك روینك غیرتندندر.

3.

بَیَك کِرِشْمَه، کِه نَرْگِس بَخودْفِروشی کَرْد،

فِریبِ چَشْمِ تو صَد فِتْنه دَر جَهان اَنْداخْت. ٣

بیك با حرف سبب. کرشمه ناز. که رابط صفت. بخودفروشی با حرف مصاحبت مجازا.

خود کندی معناسنه‌در. فروشی فروشیدندن وصف ترکیبیدر. یا حرف مصدر. بخودفروشی کندینی صاتیجلق ایله دیمکدر بونده غرور مراددر. فریب اسمدر الدامه معناسنه ❊ محصول بیت بر ناز سببیله که نرکس خودفروشلغله یعنی یوز غرورله ایلدی اول سببله سنك چشمك فریبی ومکری نرکسه تعصبا جهانه یوز فتنه صالدی. یعنی بن واریکن کرشمه سنك نه وظیفه‌کدر دیو عالمی فتنه ایله پر ایلدی.

4.

زِ شَرْمِ آن کِه بَروِیِ تو نِسْبَتَش کَرْدَنْد،

سَمَن بَدَسْتِ صَبا خاك دَر دَهان اَنْداخْت. ۴

زشرم ز از لفظندن مخففدر ابتدای غایت ایچوندر. شرم اسمدر اوتانمه معناسنه. آن اسم اشارت. که حرف بیان. بروی با حرف صله. نسبتدن مراد تشبیه‌در وشین ضمیر سمنه راجعدر اضمار قبل الذکر طریقیله. سمن اق کل. خاك در دهان انداخت ترکیده طپراق اغزمه اتدی دیرلر تنزه وتبری مقامنده یعنی حاشا بوکا لائق دکل دیجك یرده مستعملدر ❊ محصول بیت اول اوتانمه‌دن که سنك رویکه انی تشبیه ایلدیلر سمن صبا الیله اغزینه طپراق اتدی. یعنی حاشا نه لائقم بن که بنی انك رویینه تشبیه ایلیه‌لر دیو تنزه وتبری ایلدی.

5.

بَبَزْمْگاهِ چَمَن دوش مَسْت بِگْذَشْتَم،

چو از دَهانِ توام غُنْچِه دَر گُمان اَنْداخْت. ۵

بزم مجلس. بزمگاه مجلس یری. چمنه اضافتی بیانیه‌در. دوش دون کیجه دیمکدر. چو ادات تعلیل. از دهان توام از من معناسنه حرفدر. دهانك تو لفظنه وتو لفظنك میم متکلمه اضافتی لامیه‌در. غنچه مبتدا وانداخت خبری ❊ محصول بیت دون کیجه مستانه چمن بزمکاهنه اوغرادم غنچه سنك دهانکدن بنی کمانه صالنجه. یعنی عجبا غنچه دهان جانانه بکزرمی دیو شبهه‌یه دوشنجه. بزمکاه چمنه واردم که کوردم فی الواقع غنچه دهانکه بکزرمی دیو.

K. b. کَه از (statt چو از)

6.

بَنَفْشه طُرَّهٔ مَفْتولِ خود گِرِه می زَد،

صَبا حِکایَتِ زُلْفِ تو دَر مِیَان اَنْداخْت. ۶

طرهنك معناسی سابقا ایکی یرده بیان اولنمشدر. مفتول اسم مفعولدر بوكلمش دیمكدر. كره دوكمدر. میزد حكایت حال ماضی اورردی یعنی دوكم اوررد‌ی. بنفشه‌نك بر بوكمی واردر كه انی دوكمه تشبیه ایدرلر ٭ محصول بیت بنفشه كندینك طرهٔ مفتولنی دوكملردی یعنی دوكملركن صبا بو تقریبله سنك زلفك حكایتنی ارالغه براقدی زیرا زلف تابداری بنفشه‌یه تشبیه ایلمشلر.

7.

مَن از وَرَع مَی و مُطْرِب نَدیدَمی هَرْگِز،

هَوَایِ مُغْبَچِگَانَم به این و آن اَنْداخْت. ۷

ندیدمی حكایت حال ماضی كورمزدم دیمكدر. این مطربه اشارتدر وآن میه لف ونشر غیر مرتب طریقیله ٭ محصول بیت بن زهد وتقوی‌دن هركز می ومطرب كورمزدم یعنی بلمزدم اما میخانه اوغلنجقلرینك محبتی وهواسی مطربه ومیه براقدی بنی. یعنی می ایچوب ساز دكلمك انلرله علاقه واختلاطدن حاصل اولدی زیرا اختلاطله انلرك رنكیله رنكلنمك لازمدر.

K. b. — در این —

8.

کُنون بَآبِ مَیِ لَعْل خِرْقه می شویَم،

نَصیبَهٔ اَزَل از خَود نَمی تُوَان اَنْداخْت. ۸

نصیبه‌ده‌كی ها تصرفات عجمدندر عرضه‌ده‌كی كبی ٭ محصول بیت شمدی قرمزی شراب صوییله خرقه‌می یورم اما نه فائده ازلی ومقدر نصیبی كندیدن كشی یومق یعنی كیدرمك اولمز. حاصلی باده‌نوشلغم ازلیدر عارضی اسبابله كتمز. انداخت بونده انداختن معناسنه‌در.

9.

نَبود نَقْشِ دو عالَم، کِه رَنْگِ اُلْفَت بود،
زَمانه طَرْحِ مُحَبَّت نه این زَمان اَنْداخْت. ۹

نقشدن مراد صورتدر. الفت بر کمسەنك خوییله الشمق یعنی انس بغلمق. رنك الفت اضافتی بیانیەدر. طرح بونده بنیاد یعنی تمل ویا رسم وقانون معناسنەدر * محصول بیت ایکی عالمك صورتی یوغیکن ارواح اراسنده اشنالق والفت ودوستلق واردی زمانه محبت بنیادینی ویا قاعدەسنی همان بو زمان صالمدی. یعنی عاشق ومعشوق مابیننده اولان علاقهء محبت ازلیدر که ارواح مابیننده واقع اولمشدر.

K. a. نبود رنگ دو عالم که نقش الفت بود

10.

خَرابِ خَطِّ عِذارِ تواَم؛ تَعالَی اَللّه
چِه کِلْك بود کِه این نَقْشِ دِلْستان اَنْداخْت. ۱۰

خراب خطه وعذار تویه وتو میم متکلمه مضاف اولمشدر تتابع اضافتله. الله تعالی عبارتنی تبری وتنزه وکاه تعجب مقامنده استعمال ایدرلر. دلستان وصف ترکیبیدر ستانیدندن المق معناسنه دلستان کوکل الجی معناسنەدر یعنی مقبول ومطبوع دیمکدر * محصول بیت سنك عذارك خطنك خرابی یعنی عاشق ودیوانەسیم عجبا نه قلم ایدیکه بو کوکل الجی نقشی صالدی یعنی یازدی که بویله مقبول ومطبوعدر.

11.

مَگَر کُشایِشِ حافِظ دَر این خَرابی بود،
کِه بَخْشِشِ اَزَلَش دَر مَیِ مُغان اَنْداخْت. ۱۱

مکر کانه معناسنەدر. کشایش فتح باب. خرابیدن مراد مستلکدر. که حرف تعلیل. بخشش اسم مصدردر بخشیدندن. ازلش حافظه راجعدر. در می مغانده مضاف مقدردر در شرب می مغان دیمکدر * محصول بیت کویا حافظك فتح بابی بو مستلك وخرابلقده ایمش که اللهك قدیمی احسانی انی مغان بادەسنه براقدی یعنی بادەنوشلغه دوشوردی. حاصلی کندیدن دکل بادەنوش اولدیغی بلکه حکم ازلیدر که اوزرینه جاریدر.

K. b. که قسمت ازلش در می و مغان انداخت

12.

جَهان بکامِ مَن اَکْنون شَوَد، کِه دَوْرِ زَمان

مَرا بَبَنْدَگیء خواجهء جَهان اَنْداخْت. ١٢

محصول بیت خواجهء جهاندن مراد توام الدین حسندر که خواجه انك رعایتنه اعتراف ایدوب بیورر که جهان بنم مرادمجه شمدی اولور که دور زمان بنی اصف عهدك توللغنه صالدی وبراقدی یعنی انك ملازمتنی میسر ایلدی.

K. a. — بکام دل اکنون —

S. I. p. 175. — B. p. 28. — C. p. 29. stellt Beit 12 vor Beit 11. — H. I. p. 107. es fehlt Beit 2. — K. p. 118. es fehlt Beit 10, die übrigen in folgender Reihe: 1—6. 8. 9. 7. 12. 11.

64.

بحر مجتث ‿‿ـ ,‿ـ‿ـ ,‿‿ـــ ,‿ـ‿ـ

1.

بکویِ مَیْکَده هَر سالِکی کِه رَه دانِسْت،

دَرِ دِگَر زَدَن اَنْدیشَهء تَبَه دانِسْت. ١

بعض نسخه‌ده مصراع اول بویله واقعدر ✲ بکوی باده‌فروشان کسی که ره دانست ✲ در دکر اضافتی بیانیه اولمق روادر ولامیه اولمق جائز. اندیشه‌نك تبهه اضافتی موصوفك صفتنه اضافتی قبیلندندر. تبه تباهدن مخففدر فاسد دیمکدر ✲ محصول بیت میخانه محله‌سنه هر عاشق رند که یول بولدی. یعنی میفروش قپوسنی اکلدی وبلدی. غیری قپویی ویا غیرینك قپوسنی فکر فاسد بلدی. حاصلی غیری قپویه وغیرینك قپوسنه وارمغی فکر فاسد بلدی.

2.

بَر آسْتانَهء مَیْخانه هَر کِه یافْت رَهی،

زِ فَیْضِ جامِ مَی اَسْرارِ خانَقَه دانِسْت. ٢

فیض لغتده صو طاشوب وادینك ایکی جانبنی قپلمغه دیرلر ❊ محصول بیت میخانه استانه‌سنه هر کمسه که یول بولدی باده قدحنك فیضندن اسرار اهل خانقاهی بلدی. یعنی باده کیفیتیله اهل حال اولور شویله که اهل کشف اولورکه اکا نسنه مخفی قالمز.

K. a. یافت سری —

K. b. — می ابرار خانقه —

3.

زَمانه اَفْسَرِ رِنْدی نَداد جُز بَکَسی،

کِه سَرْفِرازیء عالَم دَر این کُلَه دانِسْت. ٣

افسر تاج. فرازی یاء مصدریه ایله. سرفراز وصف ترکیبیدر فرازیدندن اصلی افرازیدندندر کثرت استعمال ایچون همزه حذف اولنمشدر فراز باشی یوجه عالی‌جناب وبلندمرتبه اولان اکابردن کنایتدر ❊ محصول بیت زمانه رندلك تاجنی یعنی سلطنتنی بر کمسه‌دن غیری‌یه ویرمدی انجلین کمسه که عالمك دولت ورفعتنی بو کلاهده بلدی. حاصلی رندلکی پادشاهلق بیلن کمسه‌یه ویردی زمانه رندلك تاجنی هر کمسه‌یه ویرمدی.

4.

وَرایِ طاعَتِ دیوانَگان زِ ما مَطَلَب،

کِه شَیْخِ مَذْهَبِ ما عاقِلی گُنَه دانِسْت. ٤

ورای بونده غیر معناسنه‌در. طاعتك دیوانکانه اضافتی مصدرك فاعلنه اضافتیدر. شیخ مذهبه ومذهب ما لفظنه مضافدر. عاقلی‌ده یا مصدریه‌در ❊ محصول بیت دیوانه‌لرك طاعتندن غیری طاعتی بزدن استمه خطاب عامدر زیرا بزم مذهبمزك شیخ وپیری عاقللغی کناه بلدی. یعنی بز که مجانین عشاقز بزدن عبادات وطاعات تکلفنی طلب ایلمه زیرا بز مرتبهء تکلیفدن ساقط ایز.

64.

5.

هَر آن كِه رازِ دو عالَم زِ خَطِّ ساقى خوانْد،

رُموزِ جامِ جَم از نَقْشِ خاكِ رَه دانِسْت. ٥

خط ساقيدن مراد خط عذار ساقيدر ويا خط وجه ساقيدر. سورهء فاتحه كه كلام شريفك مجمليدر اهل تاويل وجه انساندن استخراج ايدر سورهء فاتحه‌نك محواسى خود ايكى عالمك سريدر زيرا مفصلى كه قران شريف ايكى عالمك اسرارينى جامعدر. پس خط ساقيدن مقصود خط وجه ساقيدر پس خط وجه ساقيدن كلام شريفك مضموننى اوقيان ايكى عالمك اسرارينه مطلع اولور. رموز رمزك جمعيدر ورمز اصلنده قشله ودوداغيله اشارته ديرلر. اما بونده رموزدن اسرار مراددر نتكم خواجه بيورر. بيت * بسر جام جم انكه نظر توانى كرد * كه خاك ميكده كحل بصر توانى كرد * نقش خاك رەدن مراد يوللرده‌كى كورينن ايزلردر * محصول بيت هر اول كمسه كه ايكى عالمك سرينى خط وجه ساقيدن اوقودى جام جمك رموز واسرارينى خاك رهك نقوشندن اكلدى وبلدى. حاصلى ايكى عالمك سرينه مطلع اولان جام جمك سرى انك ياننده امور جزئيه‌دندر كه نقوش خاك راهدن انى فهم ايلمكه قادردر. بونده خط ساغردن مراد سرچه قدحك اطرافنه التون صوييله بيت يازارلر اولدر وكتابت اشعار بيورديغيده بوكا قرينه‌در ومذكور سرخوش محصول بيتى بيان ايلديكى يرده ديمشدر. حاصلى معنى بودر كه خاك رهده اولان نقوش نيجه بى‌اعتبار ايسه جام جمك رمزلرى دخى اول كمسه قتنده بى‌اعتباردر.

6.

دِلَم زِ نَرْگِسِ ساقى اَمان نَخواسْت بَجان،

چِرا كِه شيوَهء آن تُرْكِ دِلسِيَه دانِسْت. ٦

نرگسدن مراد كوزدر تشبيه كنايه طريقيله. بجانده‌كى با مصاحبت ويا صله معناسنه‌در. چرا ادات تعليلدر زيرا معناسنه. ترك دلسيه‌دن مراد چشم ساقى‌در كه اندن نركسله كنايت ايلمش ايدى. ودلسيه‌دن مرادى ببكيدر يعنى ببك سياه اولمق اعتباريله‌در وبى‌امان اولديغى دلسيه اولديغيچوندر * محصول بيت كوكلم جانمله چشم دلسياه ساقيدن امان ديلمديلر ياخود كوكلم جانله يعنى جان ويرمك سببيله امان ديلمدى ياخود كوكلم كندى جاننه امان ديلمدى زيرا اول كوكلى قره بى‌رحم تركك شيوه‌سنى وفنى بلمديكه امان ويرميسردر پس ترك طلب امان ايلدى.

7.

زِ جَوْرِ کَوْکَبِ طالِعِ سَحَرْگَهان چَشْمَم

چُنان گِریسْت، کو ناهید دید و مَه دانِسْت. ٧

طالعدن مراد بخت ودولتدر که کوکبك اکا اضافتی صحیح اوله. سحرکهان الف ونونله جمع اولمسی شذوذادر زیرا ذوی العقولك غیریدر سحر وقتلرنده دیمکدر. چنان کریست عبارتی مبالغه‌یی مفیده‌در. ناهید سبعهء سیاره‌دن اشغه‌دن یوقاری اوچنجی فلکك یلدیزیدر که اکا عربجه زهره دیرلر نتکم افلاك ترتیبله عربی اسماسنی نظم ایلمشلر. بیت ✻ قمر ست وعطارد وزهره ✻ شمس ومریخ ومشتری وزحل ✻ وفارسیجه اسماسی. بیت ✻ کواکب مه وتیر وناهید دان ✻ چو خورشید وبهرام وبرجیس وکیوان ✻ محصول بیت بختم یلدیزینك جورندن اوقات سحرده کوزم انجلین اغلدیکه زهره یلدیزی کوردی وای بلدی. یعنی کریه وبکام عناصردن تجاوز ایدوب اجرام علویه‌یه یعنی افلاك ونجومه واصل اولدی. خواجه بو بیتده نحوست طالعدن شکوی ایدر.

K. b. — کریست که خورشید دید —

8.

خَوش آن نَظَر کِه لَبِ جام و رویِ ساقی را

هِلالِ یَکْشَبه وُ ماهِ چارْدَه دانِسْت. ٨

لب لفظ مشترکدر دوداغه وکناره دیرلر بونده ایکی تعبیره بیله مساس وار مثلا جامك دوداغی وکناری دیمك جائز. بو بیت علی سبیل التشبیه لف ونشر مرتب طریقی اوزره ذکر اولمش. یکشبه بر کیجه‌لك دیمکدر. چارده تقدیر کلام ماه چارده‌شبه‌در ضرورت وزنیچون شبه حذف اولمش اون‌درت کیجه‌لك ای دیمکدر ✻ محصول بیت نه کوزل ونه خوب نظردر اول که لب جامی هلال یکشبه وروی ساقی ماه چارده‌شبه بلدی. یعنی بو ایکی تشبیهی بلن واکلین نظرخوشدر ظاهر. بونده نظردن مراد ترتیب امور معلومه‌در تصوراتدن وتصدیقاتدن دانست قرینه‌سیله.

9.

حَدیثِ حافِظ و ساغَر، کِه می زَنَد پِنْهان،

چِه جایِ مُحْتَسِب وُ شِحْنه پادْشَه دانِسْت. ٩

حدیثدن مراد بونده قصه‌در. که حرف رابط صفت. جای بونك کبی یرلرده مسنددر

64.

شیرازیلره مخصوص ادادر. شحنه صوباشی‌یه دیرلر * محصول بیت حافظ قصه‌سنی وکزلیجه ساغر اوردیغنی یعنی ایچدیکنی نه محتسب وشحنه پادشاه بیله بلدی. سابقا ذکر اولمشیدی که اول زمانلرده عجم دیارنده ناهیء منکرات محتسبلر اولورمش اول جهتدن شحنه ایله محتسبی بر یرده ذکر ایلدی. حاصلی حافظك جمیع کزلی احوالنی اعیان ناس بلدیکندن غیری پادشاه بیله بلدی. بوندن معلوم اولور که خواجه سلاطین عهدیله اختلاط ایدرمش.

K. a. — ساغر کشیدن پنهان

10.

Cf 21,1

بَلَنْدمَرْتَبه شاهی کِه نُه رِوَاقِ سِپِهْر

نُمونَهء زِ خَمِ طاقِ بارْگَه دانِسْت. ۱۰

بلندمرتبه وصف ترکیبیدر مقدم صفتیدر شاهك. معلوم اوله که عرب دلندن غیریده تقدیم صفت علی الموصوف جائزدر. شاهیده یا وحدتیچوندر وشاه بیت سابقده مذکور پادشه‌دن بدلدر. که حرف رابط صفت بعد صفتدر شاهك. وبیتك اخرنده‌کی دانست فعلدر افعال قلوبدن وفاعلی ضمیر مستتر شاهه راجعدر ومفعول اولی نه رواق سپهردر وایکنجی مفعولی نمونهء زخم طاق بارکه‌در وفعل ماضی فاعلی وایکی مفعولیله صفتیدر شاهك * محصول بیت مذکور پادشه بر بلندمرتبه‌لی شاهدر که طقوز فلك ایواننی کندی بارکاهی کمرینك خمندن بر اورنك بلدی. یعنی اکمجندن وبکلمندن زیرکمر نفسنده اکلمش وبکلمشدر فلك دخی بویله‌در. حاصلی کلام مذکور پادشه بر شاه بلندمرتبه‌در که بو صفتله متصفدر.

S. I. p. 178. — B. p. 29. — C. p. 30. es steht Beit 10 vor Beit 9. — H. I. p. 113. — K. p. 100. Die Beits in folgender Reihe: 1. 3. 2. 5. 6. 4. 7. 8. 10. 9.

65.

بحر رمل —◡——, ◡◡——, ◡◡——, ◡◡—

1.

سینه‌اَم زاتِشِ دِل دَر غَمِ جانانه بِسوخْت،

آتِشی بود دَر این خانه کِه کاشانه بِسوخْت. ۱

مصراع ثانیده‌کی بسوخت لازمله متعدی اولمق جائز اما مصراع اولده لازمدر انجق. کاشانه قش اوی * محصول بیت جانان غمنده کوکل اتشندن سینهء سوزانم یاندی زیرا بو خانه‌ده بر اتش واریدی که کاشانه‌یی یاقدی یاخود کاشانه اول اتشدن یاندی. خانه‌دن مراد دلدر وکاشانه‌دن مراد سینه.

2.

تَنَم از واسِطَهء دوریء دِلْبَر بِگُداخْت،

جانَم از آتِشِ مِهْرِ رُخِ جانانه بِسوخْت. ۲

واسطه سببدر. بونده دوریده یا مصدریه‌در ایراتلق دیمکدر. بگداخت با حرف تاکید کداخت فعل ماضیدر غایت اریدی دیمکدر. مهر ایکی معنایه کلور ایکیسنده بونده تحملی وار محبت وکنش. کداخت وسوخت لازمله متعدی مابیننده مشترك لفظلردر اما بونده اکیسیده لازمدر * محصول بیت تنم دلبرك اراقلغی سببیله اریدی جانمده جانانه‌نك محبتنك اتشندن یاندی یاخود یوزی کنشی اتشندن یاندی. مهر کنش معناسنه اولنجه رخه اضافتی بیانیه اولور. اما محبت معناسنه اولنجه اتشك مهره اضافتی بیانیه اولور ومهرك رخه اضافتی مصدرك مفعولنه اضافتی قبیلندندر.

K. b. — آتش هجر رخ —

3.

هَر کِه زِنْجیرِ سَرِ زُلْفِ پَری‌روئی دید،

دِلِ سَوْدازَده‌اَش بَر مَنِ دیوانه بِسوخْت. ۳

هر که که اسمدر عربیده من معناسنه یعنی کیم. زنجیرك سر زلفه اضافتی مشبهه‌بهك

مشبهه اضافتی قبیلندندر حاصلی بیانیه‌در. وسرك زلفه اضافتی لامیه‌در. پری‌رویی پری‌روی وصف ترکیبیدر یاء اخیره وحدت فردیه ایچوندر. سودازده سودا درت مزاجك بریسیدر زده اورلمش دیمکدر سودا اورمش یعنی سودا غلبه ایلمش دل دیمکدر. شین ضمیر بیتك اولنده که لفظنه راجع * محصول بیت هر کمسه که پری‌رویك زلفی زنجیرینك اوجونی کوردی انك سوداوی کوکلی بن دیوانه‌یه یاندی. یعنی بر پری‌رویك زنجیر سر زلفنی کوردیکندن بیلور که بن نیجه مبتلایم پس بکا کوکلی ترحم ایدوب اچمقدن سودا غلبه ایلر یعنی کوکلی مغلوب سودا اولور سودازده دیدیکی انکچوندر. زنجیر وزلف وپری وسودا ودیوانه ذکری مراعات نظیر صنعتیدر.

K. a. — زلف پری‌روی تو دید

K. b. — شد پریشان و دلش بر من

4.

سوزِ دِلِ بین، کِه زِ بَسْ آتِشِ اَشْکَم دِلِ شَمْع

دوش بَر مَن زِ سَرِ مِهْر چو پَرْوانه بِسوخْت. ۴

سوز اسمدر یانمه ویاقلمه معناسنه. که حرف بیان. بس چوق. اتش اشکم اتشدن بونده مراد حرارتدر اشکه اضافتی مجازادر. دل شمع مصراع ثانی‌یه مرهوندر. دوش دون کیجه. سر مهر سر بونده جهت معناسنه‌در مهر محبت معناسنه‌در. پروانه لفظ مشترکدر ایکی معنا مابیننده بری کلبك وبری پومش اوغلانی که روم ایلیده اکا تپو اوغلانی دیرلر * محصول بیت کوکلمك یانغینی کور که کوزم یاشنك چوق اتشندن یعنی زیاده حرارتندن شمعك دلی یعنی فتیله‌سی دون کیجه بنم اوزرمه محبت جهتندن پروانه کبی یاندی. حاصلی بودر که خواجه خطاب عام طریقیله بیورر که یورکمك یانغینی کور که اول یانغندن اشکمه زیاده حرارت حاصل ایلدیکندن شمعك دلی بکا رحم ایلدیکندن دون کیجه محبت اوجندن بنم اوزرمه پروانه کبی یاندی. یعنی پروانه‌نك شانی کندین شمع اتشنه اوروب یاقمقدر ایمدی شمعك دلیده پروانه کبی بنی اجیوب یاندی. اشعارده دل شمع که دیرلر فتیله مراددر نهایتی بعض یرده ایهام طریقیله ذکر اولنور.

5.

آشْنایان نه غَریبَسْت کِه دِلْسوزِ مَنَنْد،

چون مَن از خویش بِرَفْتَم، دِلِ بیگانه بِسوخْت. ۵

غریب بونده عجیب معناسنه. دلسوز وصف ترکیبیدر سوزیدندن کوکلی یانغین.

مننده من بن دیمكدر ونون ودال استك جمعیدر مفردی منست كلور. چون بونده
تعلیل ایچوندر چونكه معناسنه. خویش بونده كندی معناسنه‌در اما خصم ایهامندن
خالی دكل زیرا بیكانه‌یه مقارندر * محصول بیت اشنالر بنم ایچون دلسوز یعنی
كوكلی یانغین اولدیغی عجیب وغریب دكلدر چونكه بن كندمدن كندم یعنی
كندمدن كچدم بیكانه‌نك كوكلی بكا یاندی. یعنی چونكه بن بیخود وبیقرار اولدم
یارك كوكلی بكا رحم ایدوب یاندی. حاصلی بنم بو حالمی كوروب اشنالرك كوكلی رحم
ایدوب یاندیغی غریب دكل غرابت بیكانه‌لرك كوكلی بنم ایچون یانمه‌در.

K. a. آشنائی — من است

6.

خِرْقَهٔ زُهْدِ مَرا آبِ خَرابات بِبُرْد.

خانَهٔ عَقْلِ مَرا آتِشِ خُمْخانه بِسوخْت. ۶

زهده خرقه اضافتی استعاره طریقیله‌در زیرا زهدك خرقه‌سی اولمز زاهدك اولور
حاصلی اضافت بیانیه‌در یعنی زهد خرقه‌سی. اب خراباتدن مراد شرابدر. عقله خانه
اضافتیده استعاره طریقیله‌در مذكور كبی. اتش خمخانه اداسندن مراد قرمزی
شرابدر * محصول بیت بنم خرقهٔ زهدمی باده ایلتدی. یعنی باده ایچمك سببیله
زهدی ترك ایلدم. وعقلم خانه‌سینیده بادهٔ سرخ یاقدی. یعنی باده ایچمك سببیله
عقل كیدوب مست ولایعقل اولدم دیمكدر.

7.

چون پِیالَه دِلَم از تَوْبه كِه كَرْدَم بِشِكَسْت.

هَمْچو بادَه جِگَرَم بی مَی و مَیْخانه بِسوخْت. ۷

لامعی چلبی منظومه‌سنده پیاله بوش قدح دیمشدر. اما سائر لغتلرده پیاله شراب
قدحی دیمش. بشكست فعل ماضیدر لازمله متعدی مابیننده مشترك اما بونده
لازمدر. باده شرابك قاینامشنه دیرلر * محصول بیت ایلدیكم توبه‌دن كوكلم پیاله
كبی صندی. یعنی غایتله نادم اولدم. جكرمده باده كبی می ومیخانه‌سز یاندی.
یعنی می ومیخانه فراقنده وارزوسنده جكرم باده كبی قاینادی وپشدی. باده‌یه
نسبت قاینامق وپشمك مناسبدر یانمق دكل قافیه وردیف ضرورتندن سوخت
لفظی اختیار اولنمشدر. بعض نسخه‌ده مصراع ثانی بویله واقعدر * همچو لاله

جکرم بی می ومیخانه بسوخت ☼ سوخت لفظنه لاله ولالهیه پیاله غایت مناسبدر بویله اولیجق قافیهده تکرار اولمزدی.

چون صراحی جگرم بی می و پیمانه بسوخت K. b.

8.

ماجَرا کَم کُن و باز آ، کِه مَرا مَرْدُمِ چَشْم

خِرْقه از سَر بَدَر آوَرْد و بَشُکْرانه بِسوخْت. ٨

ماجرا کم کن خواجه جانانه خطاب ایدوب بیورر ماجرایی ترک ایله یعنی مفارقت ومهاجرتی ترک ایله کل. ویا ارامزده جاری اولان احوال برودت وخشونتی ترک ایله کل یعنی کچندن کچ مضی ما مضی دیمکدر. سابقا بیان اولدیکه کم بویله محللرده ترک کلیدن عبارتدر. وباز بونك کبی یرلرده تاکید ایچون کلور کیرو معناسنه اولمق لازم دکل. مرا بنم دیمکدر. مردم چشم مردم بونده ببکدر تقدیر کلام مردم چشم مندر. مرا مردم چشم مصراع ثانییه مرهوندر. خرقه اصلنده پارهدر مثلا بز پارهسی وچوقه پارهسی کبی. صکره فقرانك عبادت فراجهلرنده استعمال ایلدیلر کرکسه یمالی اولسون کرکسه اولمسون. اما بونده اوکی بتون جبه معناسنهدر که از سر بدر اورد اکا قرینهدر زیرا اوکی اچق لباس باشدن چقمز ارقهدن چقار. از سر براوردهدن مراد باشدن چقارمقدر. بشکرانه با حرف سبب شکرانه بر مراد حصولیچون نماز قلمق ویا اقچه ویرمك ویا قربان کسمکدر اصطلاحلرنده اکا شکرانه دیرلر. معلوم اوله که اعجام بادهنوشلرینك ادابندندر که ایکی دوستك اراسنده بر شکراب واقع اولسه بعده صلح ایلسهلر صلحه طالب اولان قنغیسی ایسه پیراهنن چقاروب مصالحه شکرانهسنه یاقر. خواجه حضرتلری بو قصهیه تلمیح ایدوب بیورر ماجرا کم کن نهایتی عادتلری کوملك یاقمقدر. اما بونده خرقه ذکر ایلدی زیرا فقرانك اکثری کوملك بولمیوب مذکور جبهیی کیر. ویا ضرورت وزنیچون پیراهن یرینه خرقه دیمش اوله. ویا مجازا پیراهنه خرقه دیمش اوله. وببك باشدن خرقهیی چقاروب یاقمق سیاهلکندن کنایتدر کویا که اصلنده اق ایمش وچقاروب یاقمقله قرارمش استعاره طریقیله ببکه خرقه اثبات ایدوب یاقدی ☼ محصول بیت جانانه خطاب ایدوب بیورر ماجرایی ترك ایله وکل که بنم کوزمك مردمی خرقهسنی باشدن چقاروب یاقدی. یعنی صلح ایلدك شمدنکرو کچندن کچ مضی ما مضی من بعد مصافات اوزره اولالم اکمه کچن احوالی که کدر ویرر.

9.

تَرْكِ اَفْسانه بِگُو حافِظ و مَیْ نوش دَمی،

کِه نَخُفْتیم شَب وُ شَمْع بَاَفْسانه بِسوخْت. ۹

ترك افسانه بكونك معناسی افسانه‌یی ترك ایلدم دی. كه حرف تعلیل. نخفتیم فعل نفی ماضی متكلم مع‌غیره اویومدق دیمكدر * محصول بیت ای حافظ افسانه‌نك تركنی سویله. یعنی افسانه‌یی ترك ایلدم دی جاصلی افسانه ترك ایله دیمكدر. وبر نفس باده ایچ زیرا كیجه اویومدق وشمع افسانه ایله یاندی. وشمع واوی حالیه افاده ایدر یعنی حال بو كه شمع افسانه ایله یاندی حاصلی باطل یرده یاندی.

S. I. p. 181. — B. p. 29. — C. p. 30. es fehlt Beit 4. — H. I. p. 114. — K. p. 62. Die Beits in folgender Reihe: 1—4. 7. 8. 5. 6. 9.

66.

بحر رمل ‿‿–– ,‿‿–– ,‿‿–– ,‿‿––

1.

عارِف از پَرْتَوِ مَیْ رازِ نِهانی دانِسْت،

گَوْهَرِ هَرْكَس از این لَعْل تُوَانی دانِسْت. ۱

بعض نسخه‌ده عارف یرینه صوفی واقع اولمش. پرتو پای عجمینك وتانك فتحیله ضیا معناسنه‌در وبر نسنه‌نك اثرینه دیرلر. لعلدن مرادی تشبیه طریقیله می‌در * محصول بیت عارف میك ضیا وصفاسندن كزلی رازی بلدی. یعنی می اشعه صالدی ومخفی اولان احوالی انك اشعه‌سندن ظاهر وهویدا اولدی نتكم مضی اولان اشیانك شانندندر مریی اولمیان اشیایی ارات ایلمك می كزلی اشیایی كوستردیكی كبی. هركسك كوهرن داخی بو می لعلدن بلمكه قادرسین زیرا مشهوردر كه شراب هركسك كوهرن اظهار ایدر دیرلر. بو مطلعده خواجه غیبدن خطابه التفات ایلدی ومصراع ثانی‌یی حكم ضرب مثلده ایراد ایلدی.

K. a. — صوفی از (vergl. Comm.)

66.

2.

قَدْرِ مَجْموعَهء گُل مُرْغِ سَحَر دانَد و بَس،

كِه نه هَر كو وَرَقى خوانْد، مَعانى دانِست. ٢

مجموعهء گل اضافتى بيانيه‌در ومرغ سحر لاميه‌در ادنى ملابسه ايله. وبس انجق ديمكدر سابقا بيان اولنمشدر كه واقع اولديغى يرده حصر افاده ايدر. كه حرف تعليل حصردر. ورقيده يا وحدتيچوندر. معانى ايهام طريقيله واقعدر معنانك جمعنه وعلم معانى‌يه ديرلر * محصول بيت گل مجموعه‌سنك قدرينى بلبل بيلور انجق غيرى مرغ بلمز زيرا هر كمسه كه بر ورق اوقودى معانى‌يى بيلور دگلدر. پس هر مرغ كه فرياد وفغانله متصفدر گلك قدرين بيلور دگلدر. حاصلى هر نسنه‌نك اهلى وار ايمدى معشوقك قدرينى ينه عاشق بيلور غيرى نه بيلور.

K. a. — شرح مجموعهء

K. b. — خواند و معانى —

3.

عَرْضه كَرْدَم دو جَهان بَر دِلِ كارُفْتاده،

بُجُز از عِشْقِ تو باقى هَمه فانى دانِسْت. ٣

كارافتاده باشنه ايش دوشمش مجرب كمسه‌ده استعمال ايدرلر * محصول بيت دل مجربه ايكى عالمى عرض ايلدم سنك عشقكى باقى بلدى وساير هب فانى. دانستك فاعلى دلدر. باقى بونده ساير معناسنه‌در انكيچون سايرله تفسير ايلدك تقدير كلام باقى‌يى هب فانى بلدى باقى را همه فانى دانست ديمكدر.

4.

سَنْگ و گِل را كُنَد از يُمْنِ نَظَر لَعْل و عَقيق

هَر كِه قَدْرِ نَفَسِ بادِ يَمانى دانِسْت. ٤

يمن مبارك معناسنه‌در. لعل سنگه نسبت وعقيق گله نسبت ذكر اولمشدر زيرا عقيق دنيادن چقدقده بال مومى كبى ملائم چقر صكره بعض معالجه ايله قيناديرلر كه بويله قوام بغلر. نصير طوسى جوهر نامه‌سنده بيورمشدر كه عقيقله عنبرك معدننى كمسه بلممشدر ايكيسيده دريا كنارنده دوشيرلور وبعض معالجه‌لرله تربيه ايدرلر

که بو صورتده کیررلر. نفس باد یمانی بو عبارتله تلمیح ایدر مشهور حدیث شریفه که حضرت پیغمبر بیورمشدر انی لاجد نفس الرحمن من قبل الیمن بو حدیث شریف اویس قرانینك نیچه ییل صکره کلجه‌کنه اشارت بیورمشدر. یمانی الف یای نسبینك بریسندن عوضدر زیرا عربیده یاء نسبت مشدددر شامك نسبتنده‌ده شامی دیرلر. الف ممدوده ایله اعلال سببیله یالر ساقط اولوب تنوینله اوقنور یمان وشام دیرلر. نفس باد اضافتی بیانیه‌در * محصول بیت طاش وطپراغی یمن التفاتله لعل وعقیق ایلر هر کمسه که نفس باد یمانی قدرین بلدی. یعنی بو حدیث شریف اشارت بیوردیغی معنانك قدرینی بلدی. حاصلی اویس قرانی حضرتلرینه محبت ایلدی. یاخود مطلقا اولیا قدرین بلدی. هر کمسه که اهل اللهه محبت ایدوب انلرك قدرین بیلوب وانلرك سلکنه منسلك اولدی سنك وثرایی لعل وعقیق ایلسه غریب دکل.

5.

آن شُد اَکْنون کِه زِ اَبْناء عَوام اَنْدیشَم،

مُحْتَسِب نیز دَر این عَیْشِ نِهانی دانِسْت. ه

بعض نسخه‌ده افسوس عوام واقعدر. وبعضنده عیش یرینه راز دوشمشدر. آن اشارتدر مقدر اعتباره. شد بونده رفت معناسنه‌در تجوزا. افسوس طعن تشنیع وتمسخر معناسنه‌در. ابنا ابنك جمعیدر اوغللر دیمکدر. اندیشم فعل مضارع متکلم وحده‌در اندیشیدندن قیرمق مبالات معناسنه. محتسب مبتدا ودانست خبری وعیش نهانی خبرك معمولی ودر این ترکیبنده‌کی این اشارتدر عدم اندیشه‌یه. پس معنا بویله اولور که محتسب‌ده ابناء عوامدن ویا افسوس عوامدن عدم اندیشه‌ده عیش نهانی بلدی یعنی خلقدن عدم مبالاتده عیش نهانی ایلدی. ویا اسم اشارت عیش نهانی‌یه راجع اوله وبو جمله‌ء ظرفیه دانستك مفعول‌فیهی اوله ومفعول‌به محذوف اوله یعنی مرا لفظی * محصول بیت خواجه بیورر که اول اعتبار کتدی که ابناء عوامدن ویا افسوس عوامدن پروا چکم وقیرم یعنی قیرمم دیمکدر. مصراع ثانی اوله حکم تعلیلده واقعدر زیرا محتسب دخی بو مذکورده عیش نهانی یعنی کزلی ذوق وصفایی بلدی دیمکدر. یاخود محتسب دخی بنی بو عیش نهانیده بلدی. محتسبی تخصیصك اصلی بو کم اندرده ناهیء منکرات محتسبلردر نتکم سابقا بیان اولندی ایدی.

K. a. که ز انواه انام اندیشم —

66.

6.

ای کِه از دَفْتَرِ عَقْل آیَتِ عِشْق آموزی،

تَرْسَم این نُکْته بَتَحْقیق نَدانی دانِسْت. ۶

بعض نسخه‌ده ندانی یرینه نتانی واقعدر نتوانی معناسنه. ای حرف ندا منادای عام محذوف ای انکس که تقدیرنده‌در. که حرف رابط صفت. دفتر عقل اضافتی بیانیه‌در. ایت عشق اضافتی بیانیه‌در. اموزی فعل مضارع مخاطب بالفعل اوکره‌نورسين دیمکدر. ترسم فعل مضارع متکلم وحده متعلقدر ندانی‌یه * محصول بیت ای اول کمسه که عقل دفترندن عشق ایتن اوکره‌نورسين. یعنی عقلله مرتبهٔ عشقه واصل اولمق دیلرسين. حاصلی ادلهٔ عقلیه وبراهين نقلیه ایله عشق درسين اوکره‌نورسن. قورقرم که بو نکتهٔ عشقی تحقیقله بلمکه قادر اولمیه‌سن زیرا عقل وعشق اضداددندر ایمدی حقیقتله اوکرنمکی سلبدر نفس اوکرنمکی دکل.

7.

مَیْ بِیاوَر، کِه نَنازَد بَگُلِ باغِ جَهان

هَر کِه غارَتْگَرِیِ بادِ خَزانی دانِسْت. ۷

ناز فخر معناسنه ننازد فخر ایلمز دیمکدر. باغ جهان اضافتی بیانیه‌در. غارتکری غارت یغما کر ادات فاعلدر یا حرف مصدر. باد خزانی اضافتی لامیه‌در خزانی‌ده یا نسبت ایچوندر * محصول بیت می کتور که باغ جهانك کلیله فخر ایلمز هر کمسه که باد خزانك یغماجیلغين بلدی. یعنی دنیانك اموال واسبابيله فخر ایلمز عاقبتنك فنا وزوالنی بیلن کمسه.

8.

دِلْبَر آسایِشِ ما مَصْلَحَتِ وَقْت نَدید،

وَر نه از جانِبِ ما دِلْنِگرانی دانِسْت. ۸

اسایش اسم مصدردر دکلنش یعنی حضور معناسنه. ور نه و اکر نه دن مخففدر عربیده والا معناسنه. دلنکرانی وصف ترکیبیدر الف ونون زیاده‌سیله مبالغه توجهله انتظاره دیرلر * محصول بیت دلبر بزم حضور وصفامزی وقتك مصلحتنه مناسب

کورمدی. یعنی اسایش وراحتمزی تاخیر ایلدی. یوخسه بزم جانبمزدن کوکلك انتظار وانجذاب ومیلنی بلدی. یعنی بزم وصله طالب وراغب اولدیغمزی بلدی اما وقتك حالنه مناسب وموافق کورمدی اول جهتدن تاخیر ایلدی واهمال ایتدی.

9.

حافِظ این گُوهَرِ مَنْظومه، کِه از طَبْع اَنْگیخْت،

اَثَـرِ تَـرْبِـیَـتِ آصَـفِ ثـانـی دانِـسْـت. ۹

کوهر منظومه‌دن مراد شعریدر. انکیخت فعل ماضی مفرد غائب قوپردی دیمکدر اما بونده طبیعتدن اخراج ایدوب اظهار ایلدی معناسنه‌در. اصف ثانیدن مراد قوام الدین حسن‌در که خواجه‌نك مربی‌سیدر وبو دیوانه هر یرده که اصف ثانی ویا اصف دیکر ذکر ایتسه مراد قوام الدین حسن‌در. خواجه بو بیته صنعت تجرید رعایت ایدوب کندینی غائب یرینه تودی ❊ محصول بیت حافظ بو منظوم کوهری یعنی اشعاری که طبعنده قوپردی یعنی اخراج واظهار ایلدی اصف ثانینك تربیه‌سی اثرندن بلدی. یعنی قوام الدین تربیه‌سی سببیله بویله کوهر نظمه مالك اولدی زیرا اصحاب دولتك نظری کیمیادر طپراغه نظر ایلسه‌لر اکسیر احمر ایدرلر.

K. a. — که گوهر منظوم —

S. I. p. 184. — B. p. 30. — C. p. 31. — H. I. p. 116. — K. p. 104. Die Beits in folgender Reihe: 1—3. 5. 8. 4. 6. 7. 9.

67.

بحر مضارع ‒‒⏑, ‒⏑‒⏑, ⏑‒‒⏑, ‒⏑‒

1.

حُسْنَت بَاتِّفاقِ مَلاحَت جَهان گِرِفْت،

آری بَـاتِّـفـاقِ جَهان می تُوَان گِرِفْت. ۱

حسن کوزللك. ملاحت لغتده طوزلیلك‌در اما لذت معناسنده مستعملدر. اتفاق

ملاحته مضاف اولمشدر. آری اود دیمکدر عربیده نعم معناسنه ❊ محصول بیت سنك کوزللکك ملاحت اتفاقیله جهانی طوتدی. یعنی خلق عالمی فریفته ایلدی. اود اتفاقله جهانی طوتمق اولور.

2.

اِفْشایِ رازِ خَلْوَتِیان خواسْت کَرْد شَمْع،

شُکْرِ خُدا کِه سِرِّ دِلَش دَر زَبان کِرِفْت. ۲

انشا انعال بابندن مصدردر فاش ایلمك. خلوتیان خلوتینك جمعیدر خلوته منسوبلر دیمکدر. خواست کرد ماضی ماضی‌یه مقارن اولسه ایکنجیسندن معنای مصدری مراددر خواست کردن تقدیرنده. فاعلی شمعدر. شکر خدا مصدرك مفعولنه اضافتی قبیلندندر. که حرف بیان. دلش شین ضمیر شمعه راجعدر. کرفت بونده التدی معناسنه‌در بر نسنه‌یه اتش اولشمق کبی ❊ محصول بیت شمع اهل خلوتك سرینی افشا ایلمك استدی اللهه شکر که دلینك سرینی زبانته یعنی فتیله‌سنه الشدی. حاصلی شمعك دلنده خلوتیلر حقنده نار حسد پیدا اولوب رازلرینی فاش ایلمك استدی اللهه شکر که دلنك سری یعنی اتش حسد زبانته الشدی یعنی فتیله‌سنه که نطقه مالك اولمدی پس افشای راز ایده‌مدی. زبان فتیله‌ده یانان اتش مراددر. شکر اللهه که کوکلنك سرینی دلنده طوتدی دین خطا ایلدی.

C. b. — شکر خدای سر

K. b. — در میان کرفت

3.

می خواسْت کُل کِه دَم زَنَد از رَنْك و بویِ دوست،

از غَیْرَتَش صَبا نَفَس اَنْدَر دَهان کِرِفْت. ۳

بعض نسخه‌ده ❊ از غیرت صبا نفسش در دهان کرفت ❊ واقعدر اما ایکیسنکده مالی بردر. میخواست حکایت حال ماضیدر. دم زند دم‌دن مراد نفس یعنی تکلمدر تکلم ایلیه دیمکدر. غیرتش شین ضمیر کله راجعدر. نفس اندر دهان کرفت سوزینی اغزنده طوتدی یعنی سویلتمدی ❊ محصول بیت کل استدیکه دوستك رنك وبویندن نطق ایلیه. یعنی رنك وبوده دوسته فخریه ایده. اما صبا غیرتدن نفسی اغزنده طوتدی یعنی سویلتمدی. حاصلی. رنك وبوی یاره اویکنه‌مدی دیمکدر. اغزینی اچدرمدی

دینلسه وجهی وار یعنی غنچه شکلندن چقارمدی. جائزدر که کرفت بونده فعل لازم اوله حاصلی صبانك غیرتندن نفسی اغزنده طوتلدی یعنی اغزن اچوب نطقه مالك اولمدی.

K. a. — بوی تو
K. b. از غیرت صبا نفسش در دهان گرفت (vergl. Comm.)

4.

زین آتشِ نهفته، که دَر سینهٔ مَنَسْت،

خَورْشید شُعْله‌ایسْت که دَر آسْمان گِرِفْت. ۴

نهفته کزلی. که حرف رابط صفتدر ایکی مصراعده بیله. خورشید مبتدا شعله‌ایست خبریدر. در اسمانده در باء صله معناسنه. کرفت بونده الشدی دیمکدر سابقا ذکر اولنان کبی ❊ محصول بیت بو کزلی اتشدن که بنم سینه‌مده‌در کنش بر شعله‌در که اسمانه الشدی. یعنی اسمان سینه‌مك اتشندن دوتشدی وخورشید اندن بر شعله‌در.

C. b. — خورشید سفله‌ایست

5.

آسوده بَر کَنار چو پَرْگار می شُدَم،

دَوْران چو نُقْطه عاقِبَتَم دَر مِیَان گِرِفْت. ۵

اسوده دکلنمش راحت اولمش معناسنه. پرکار بای عجمینك فتحی وکاف عجمی ایله ترکجه پرکل دیدکلری التدر. میشدم حکایت حال ماضی اولوردم دیمکدر. عاقبتمك میمی معناده میانه مصروفدر ❊ محصول بیت کنارده پرکار کبی اسوده‌حال کچنوردم عاقبت دوران بنی اورتاده طوتدی یعنی طوتب اورتایه کتوردی. حاصلی خلقدن کلیا عزلت ایلیوب حضورده ایدم عاقبت دوران بنی نقطهء دائره کبی اورتایه یعنی خلق اراسنه طوتب کتوردی. پرکار ودوران ونقطه ومیان مراعات نظیر صنعتیدر.

6.

آن روز شَوْقِ ساغَرِ مَیْ خِرْمَنَم بِسوخْت،

کاتِش زِ عَکْسِ عارِضِ ساقی دَر آن گِرِفْت. ۶

کاتش که حرف رابط صفت. عارض عربیده رانك کسریله‌در اما عجم فتح را ایله

استعمال ایدر کافر وخاتمده بویله‌در حافظ بیتنك شرحنده اوجنی بیله ادله‌سیله تحقیق ایلمشز. بونده کرفت الشدی وتاثیر ایلدی دیمکدر ❊ محصول بیت باده ساغرینك شوقی بنم وجودم خرمننی اول کون یاقدی ویاندردی که ساقینك عارضی عکسنك اتشی اول میده تاثیر ایدوب اکا الشدی شرابك قرمزیسی کانه که ساقینك عارضی عکسندندر که خواجه‌نك وجود خرمننی یاقدی. بونك کبیلر ادعایی اولور تحقیقی اولمز شعرانك دعاویسندندر. بونده کرفت لفظنی طوتدی دینلر خطا ایلدی.

K. a. — آن روز عشق ساغر

7.

خواهم شُدن بکویِ مُغان آستین‌فِشان

زین فِتْنَها، کِه دامَنِ آخِر زَمان کُرِفْت. ۷

شدن رفتن معناسنه. کوی مغان میخانه‌لر. استین یك. استین‌فشان وصف ترکیبیدر فشانیدندن صچمق وسلکمك تجردن کنایتدر یعنی صالنی صالنی یورمکه دیرلر. فتنها فتنه‌نك جمعیدر. معلوم اوله که هر کلمه‌نك اخرنده هاء رسمی اوله لاله وژاله وغنچه وخواجه کبی ها ایله اولدیغی حینده ادات جمع اول هانك یرینه یازیلور کندینك هاسی یازلمز. دامن اخر زمان اخر بونده سکون را ایله اوقنور ضرورت وزنیچون. اخر زمانه دامن اضافتی استعاره طریقیله‌در اضافت بیانیه‌در زیرا دامن اخر کندیدر ❊ محصول بیت کوی مغانه یکم سلکرك کیدیسرم بو فتنه‌لردنکه اخر زمان اتکنی طوتدی. حاصلی اخر زمانده واقع اولان فتنه‌لردن قورتلمغیچون کوی مغانه صالنی صالنی واریسرم مرادی خوش‌حال ومرفه البال کیدرم.

8.

مَیْ خور، کِه هَر کِه آخِرِ کار جَهان بِدید

از غَم سَبُك بَر آمَد و رِطْل کِران کُرِفْت. ۸

می خور می مقدم مفعولیدر خورك که امر مخاطبدر. که حرف تعلیل. اخر کار ایشك صوکی. سبك لغتده یینیدر اما بونك کبی یرلرده فوری یعنی تیز معناسنه. رطل رانك فتحی وکسریله وطانك سکونیله نصف بطمان معناسنه‌در لغتده اما بونك کبی یرلرده بیوك قدحدر. کران بونده کاف عجمینك کسریله اغر معناسنه‌در سبکك نقیضی رطل کرانله وصف ایلمسی طولیلغی اعتباریله‌در یعنی یارم بطمان طولی اغر قدحی اله الدی ❊ محصول بیت می ایچ زیرا هر کمسه که جهانك صوك ایشنی کوردی

غمدن فوری چقدی ورطل کران طوتدی. یعنی هر کمسه که دنیانك سریع الزوال وفانیء محض اولدیغنی کوردی وبلدیسه علی الفور غم دنیادن چقدی وعیش ونوشه مباشر اولوب اغر قدحلر اله الدی.

K. a. — که ده می

9.

بَر بَرْكِ كُل بَخونِ شَقائق نُوِشْتَه اَنْد:

كانْكَس كِه پُخْته شُد مَیِ چون اَرْغَوان كِرِفْت. ۹

شقائق لالهیه دیرلر. پخته لفظیله بادهء ایهام ایدر زیرا بادهنك برادی پختهدر. می چون ارغوان عبارتنده مضاف اولمشدر ارغوان کبی می دیمکدر ❋ محصول بیت برك كل اوزرینه شقائق خونیله یازمشلردر که اول کمسه که پخته اولدی ارغوان کبی قزل باده طوتدی یعنی ایچدی. خواجه ادعا ایدر که برك کلك قزاردیغی ذاتندن دکلدر بلکه اوزرینه شقائقك قانیله مصراع ثانینك مضموننی یازمشلردر اندن قزارر. مضمون بودر که اول کمسه که پختهرای ومجرب روزکار اولدی قرمزی بادهیی نوش ایلدی یعنی الذ اذواق بادهنوشلق ذوقیدر پس پختهرای بو ذوقی ترك ایلمامك کرك.

K. a. — كل ز خون —

10.

مَیْ دِه بَجامِ زَر، كِه صَبوحِ صَبوحِیَان

چون پادْشَه بَتیغِ زَراَفْشان جَهان كِرِفْت. ۱۰

صبوح طاك وقتنده شراب ایچمکه دیرلر. طاك وقتنده ایچلن شرابه دیرلر دین عندی سویلمش. زرافشان وصف ترکیبیدر افشانیدندن سلکمك وصچمق اکثر کاغدده استعمال اولنور قلیجده استعمالی معهود دکل مکر که غلافی زرافشان اوله ❋ محصول بیت باده ایچ التون قدحله که صباح وقتنده صبوح ایدنلرك صبوحی پادشاه کبی التون سپلمش قلیجله جهانی طوتدی یعنی کیفیتی وجود عالمی احاطه ایلدی. یاخود صبوح ایدنلرك صباحی عالمی التونلی قلیجله روشن ایلدی یعنی وجودلری عالمنه نور وضیا ویردی. بو بیت دیوانلرده بولنمدی اما شارحلر یازمشلر پس اهمالی روا کورلمدی.

C. k. a. صبوحیان صباح که —

11.

حافِظ چو آبِ لُطْف زِ نَظْمِ تو مى چَكَد،

حاسِد چِگونه نُكْته تُوانَد بَر آن كِرِفْت. ١١

اب لطف اضافتى بيانيه‌در. ميچكد فعل مضارع چكيدندن طملامق معناسنه * محصول بيت اى حافظ چونكه سنك نظمكدن اب لطافت طملر. يعنى نظمك لطيف وابدارد‌ر. حاسد نه وجهله اوزرينه نكته طوتمغه قادردر. يعنى دخل وطعن ايلمكه قادر دكلدر. بعض نسخه‌ده مخلص بيتى بويله واقعدر:

K. b. — غيرى چگونه

12.

فُرْصَت نِگَر، كِه فِتْنه چو دَر عالَم اوفْتاد،

حافِظ بَجام مى زَد و از غَم كَران كِرِفْت. ١٢

فرصت نكرك مقدم مفعوليدر، كه حرف بيان. اوفتاد واوسزده لغتدر. بجام ميزد يعنى كندوبى جام باده‌يه اوردى يعنى باده ايچمكه باشلدى. كران كنار معناسنه‌در تركجه تيرك ديرلر * محصول بيت فرصته نظر ايله چونكه عالمه فتنه دوشدى حافظ جام باده‌يه اوردى وغمدن كنار طوتدى. يعنى جام باده‌يه مشغول اولوب غمدن قورتلدى.

C. K. b. — عارف بجام

S. I. p. 187. — B. p. 30. es fehlt das 12. Beit (vergl. Comm.) — C. p. 31. Das 12. Beit steht vor dem 11. — H. I. p. 118. es fehlen Beit 8 und 12. — K. p. 91. hat 13 Beits in folgender Reihe: 1. 2. 3. (Beit) 6. 5. 7. 9. 8. 10. 12. 4. 11.

Beit 3, b. چون لاله كج نهاد كلاه طرب ز كبر
هر داغ دل كه باده، چون ارغوان كرفت

68.

بحر مضارع ‒ ‒ ⏑, ‒ ⏑ ‒ ⏑, ⏑ ‒ ‒ ⏑, ‒ ⏑ ‒

1.

سَاقی بِیَا، کِه یار زِ رُخ پَرْدَه بَر گِرِفْت،

کارِ چِرَاغِ خَلْوَتِیَان باز دَر گِرِفْت. ۱

ساقی منادی ادات ندا محذوف. بر کرفت قالدردی دیمکدر. خلوتیان خلوتینك جمعیدر. باز درکرفت کنه الشدی یعنی دوتشدی ❋ محصول بیت ای ساقی کل که یار رخندن پرده وحجابی قالدردی وکیدردی کنه اهل خلوتك چراغی ایشی یالکلندی یعنی چراغلری روشن اولدی. یعنی اهل خلوتك چراغلری سوینمشدی کنه اویارلدی. حاصلی جانانك روینی چراغه تشبیه ایدر وروینی اورتب پرده ایچنه چکمسنی چراغك سوینمسنه وپردهیی قالدیروب یوزینی کوستردیکنی کرو چراغك یالکلنمسنه تشبیه ایدر.

2.

آن شَمْعِ سَرْگِرِفْتَه دِگَر چِهْرَه بَر فُروخْت،

وین پیرِ سالخَورْدَه جَوَانی زِ سَر گِرِفْت. ۲

شمع سرکرفته بورنی النمش شمع. بونده سردن مراد مقراصله النان شمعك یانمش فتیلهسیدر مثلا ترکیده شمعك بورنی دیرلر عجم سر شمع دیرلر. اما بونده بورنی سوینمکیچون النان شمع مراددر. دکر چهره بر فروخت قرینهسیله کرو چهرهسین یالکلندردی دیمکدر بیت سابقی تنویردر. سالخورده یاشهمشدن کنایتدر زیرا سال یلدر خورده ینمش دیمکدر. جوانی زسر کرفت یکتلکی باشدن طوتدی یعنی استیناف ایلدی دیمکدر ❋ محصول بیت اول سوینمش شمع کنه چهرهسن یالکلندردی بو پیر سالخورده دخی انك چهرهسین روشن ایلمکندن یکیدن جوانلق طوتدی یعنی باشدن یکت اولدی. حاصلی چهرهسنی مستور وپوشیده طوتدیغندن بیزه کلی ضعف وهرم طاری اولمشیدی پس چهرهسنی که کشف ایلدی انك شوقی وذوقندن یکیدن جوانلق کسب ایلدی. بو ایکی بیت بو معنایی اشعار ایدر که جانانی بر عارضه سببیله چهرهسین پوشیده ومستور طوترمش بعده که عارضه بر طرف اولدی روی پاکنی مکشوف ونمایان ایلیه.

K. b. — وان پیر

68.

3.

آن عِشْوه داد یار، کِه تَقْوَی زِ رَه بِرَفْت؛
وان لُطْف کَرْد دوسْت، کِه دُشْمَن حَذَر گِرِفْت. ۳

بعض نسخه‌ده ان جلوه کرد یار که تقوی ز ره برفت واقعدر. وبعضیسنده یار یرینه باده واقع اولمشدر. پس اول ایکی نسخه ایله درت شکل اولور واصل نسخه ایله بش بلکه التی یدی اما مکتوبی شرح ایده‌رز بز بر وجهله که جمیعی اندن مستخرج ومستنبط اوله ان شاء الله تعالی. ان اسم اشارتدر عشوه‌یه. لامعی چلبی منظومه‌سنده عشوه کوکل الدامق دیمش. داد فعل ماضی مفرد غائبدر عشوه فاعلی. که رابط صفت. تقوی مبتدا زره برفت خبری وبو جمله صفتی‌در عشوه‌نك. تقواده تقوی‌ده پرهیزکارلغه دیرلر. زره برفت یعنی تقوی قالقدی کتدی. وان لطف کرد یعنی مبالغه ایله لطف ایلدی. دشمندن مراد رقیبدر ✻ محصول بیت عشق اول عشوه وجلوه‌یی ویردی که تقوی یولدن قالقدی کتدی. یعنی عشقده بر حالت وکیفیت واردر عاشقی زهد خشکدن سالم ایلر ومفتی‌یه فتوی ویرمکی اونتدیرر. باده‌ده بو حالت وکیفیتی ویرر. دوست دخی اول لطف واحسانی ایلدیکه رقیب قورقدی که دوست بزی کندویه تخصیص ایلیه واندن تمام اعراض ایلیه. یاخود یار اول جلوه وعشوه‌یی ایلدیکه اهل تقوایی تقوادن ومفتی‌یی فتوادن اوصاندردی یعنی بونلره یارك عشقی بر حالت وکیفیت ویردیکه بالکلیه انلری معتاد خدمتلرندن قالدیروب تعلق وتعشق طبیعتنی ویردی.

K. a. — ز ره مفتی که عشق داد —

4.

زِنْهار از ایـن عِبارَتِ شیرینِ دِلْفِریب؛
گوئی کِه پِسْتَهٔ تو سُخُن دَر شَکَر گِرِفْت. ۴

زنهار وزینهار یایله ویاسز لغتدر بونده امان معناسنه‌در. دلفریب وصف ترکیبیدر فریبیدندن کوکل الدایجی دیمکدر. بر نسخه‌ده کویا بولندی سایرنده کویی یایله بولندی یادن الف مناسبدر اکرچه نادردر. پسته‌دن مراد دهانیدر زیرا شعرا دهانی پسته‌یه تشبیه ایدرلر. در شکر کرفت شکر ایچنده طوتدی یعنی شکرله قپلدی دیمکدر شکر کرفت دیرلر ✻ محصول بیت امان سنك کوکل الدایجی طاتلی الفاظ وعبارتکدن کانه که سنك دهانك سوزنی شکره قپلدی وباتوردی. یعنی سنك تکلمکده بر داد ولذت واردر که ایشیدن بی‌اختیار سکا فریفته واشفته والفته اولور

کویا که سوزیکی شکره طالدیرب چقاررسن. حائزدر که بو مخاطبه جانانله اوله وجائزدرکه تجرید طریقیله خواجه کندویه خطاب ایلیه. یعنی نظمکده بر داد وبر لذت واردر که مرتبهء سحردهدر که استماع ایلیهنی مغلوب عقل ایلر ایمدی امان بو سحردن.

5.

بارِ غَمی، کِه خاطِرِ ما خَسْته کَرْده بود،

عیسَیدَمی خُدا بِفِرِسْتاد و بَر کِرِفْت. ٥

بار بونده یوکدر. غمیده یا وحدتیچوندر. که رابط صفت. خاطر ما مقدم مفعولیدر خسته کرده بودك وبو جمله صفتدر غم. خسته کرده بود مجروح ایلمش ایدی. بفرستاد با حرف تاکید فرستاد فعل ماضی غائب کوندردی دیمکدر. بر کرفت فعل ماضی قالدردی دیمکدر ✻ محصول بیت بر غم یوکی که بزم خاطرمزی مجروح ایلمشیدی. یعنی بزی محکم اینجتمش ایدی. الله بر عیسی نفسلی بر جان طبیبی ارسال ایلدی واول غمی قالدردی وکیدردی. یعنی جانان فراقیله خاطرمز مغموم ومهموم ایدی الله تعالی بزه بر جانان ارسال ایلدیکه اول غم یوکلرینی کلیا قالدردی.

6.

هَر سَروْقَد، کِه بَر مَه و خَور حُسْن می فُروخْت،

چون تُو دَر آمَدی، پَیِ کارِ دِگَر گِرِفْت. ٦

خور واو رسمیله کنشه دیرلر. میفروخت صاتردی حکایت حال ماضیدر. پی کار دکر کرفت غیری ایشك اردین طوتدی یعنی حسن فروشلغی ترك ایدوب غیری کاره مباشر اولدی زیرا سن کلمکله بضاعه وسرمایهسی بیاعتبار اولوب کساده دوشدی ✻ محصول بیت هر سرو بویلی محبوب که ایه وکنشه حسن صاتردی. یعنی حسن جهتندن تفوق ایدردی. چونکه سن کلدك کوزللك صاتجیلکی ترك ایدوب غیری ایشه مباشر اولدیلر زیرا سن اولدیغك یرده انلرك حسننه رونق ورواج وروایش قالمدی. پی کار دکر کرفتنك معناسی یعنی دعوادن فراغت ایلدیلر دیـن (ش°) عنـدی سویلمش.

7.

زین قِصّه هَفت گُنْبَدِ اَفْلاك پُر صَدااَست،

کوتَه‌نَظَر بِبین، کِه سَخُن مُخْتَصَر گِرِفْت. ۷

زین ازین‌دن مخففدر. قصه‌دن مراد حکایت عشق ومحبتدر. کنبد کاف عجمینك ضمیله قبه‌در تعریب ایدوب جنبدده دیرلر. بعض نسخه‌ده افلاك یرینه کردون واقعدر. صدا یانقویه دیرلر. کوته‌نظر ناقص‌نظر معناسنه. سخن مختصر کرفت بر نسنهء ازاجق وجزییء اعتبار ایلسه مختصر کرفت ومختصر داشت دیرلر بونده سوزده واقعدر یعنی عشق قصه‌سنی جزییء وقلیل عد ایلدی دیمکدر ✻ محصول بیت عشق ومحبت حکایه‌سندن یدی فلك قبه‌سی پر صدادر اما قاصر نظری کور که بو خصوصده سوزی مختصر طوتدی یعنی قلیل اعتبار ایلدی. خاصلی احوال عشق ومحبتی بلمین جزییء صاتور.

8.

حافِظ تو این دُعا زِکِه آموخْتی، کِه یار

تَعْویذ کَرْده شِعْرِ تُرا وُ بَزَر گِرِفْت. ۸

حافظ منادی حرف ندا محذوف. که بونده اسمدر کیم معناسنه. اموختی فعل مضارع مفرد مخاطب بونده لازم واقعدر. یار مصراع ثانی‌یه مرهوندر. تعویذ وتموذ حمائل معناسنده استعمال ایدر. بزر کرفت التونله قپلدی دیمکدر. معهود قصه‌درکه حمائلی التون ظروف ایچنه وضع ایدرلر. بعض نسخه‌ده بزر یرینه زبر واقعدر از بر معناسنه که انلر زبر لفظنی اوچ یرده استعمال ایدرلر اوست معناسنه وازبر بر حرکت فتحیه‌ده زبر دیرلر ✻ محصول بیت ای حافظ بو دعایی سن کیمدن اوکرندك که یار سنك شعریکی حمائل ایدوب التونله قپلدی ویا حمائل ایدوب ازبرلدی. یعنی سنك شعرکده بر خاصه واردرکه یار بلندپرواز ومستغنی ایکن بوقدر تعظیم وتکریم ایدر.

S. I. p. 190. — B. p. 31. — C. p. 32. — H. I. p. 120. — K. p. 123. —

69.

بحر رمل ‒ ⏑ ‒ ‒ ، ‒ ⏑ ‒ ‒ ، ‒ ⏑ ‒ ‒ ، ‒ ⏑ ‒

١.

بُلْبُلی بَرْكِ كُلی خوش‌رَنْكْ دَر مِنْقار داشْت،

وَانْدَر آن بَرْكْ وُنَوا خَوش نالَهاىِ زار داشْت. ١

بلبلی‌ده یا وحدتیچوندر. برك كاف عجمیله بونده یپراغدر یعنی نباتات جنسنك یپراغی. كلی‌ده‌كی یا وحدتیچوندر. وبركك كله اضافتی لامیه‌در. خوش‌رنك كله صفتدر كوزل رنكلی دیمكدر. منقار قوش بورننه دیرلر. اصلنده اسم التدر نقردن كه بر معناسی بچقله ویا بر غیری التله اویمقدر. واندران واو حرف عطف متضمن‌در معنای حالیتی. اندر حرف ظرف. ان اسم اشارتدر مابعدنده برك ونوایه. واندرانك همزه‌سی واوله وصل اولور. برك ونوا عطف تفسیریدر هر یرده كه برك لفظی نوا ایله ویا سازله برك وساز كبی ذكر اولنسه بركدن انده نعمت مراددر. نوا خود نعمت معناسنه‌در. صحاح فرسده برك وساز مهمانی دیمش قونقلق یاراغی واسبابی. خوش بونده ایو معناسنه‌در معنای التزامیسی محكمدر. نالها ناله‌نك جمعیدر ایكلدیلر دیمكدر. اخرنده هاء رسمی اولان كلمه هایله تركیب اولنسه یعنی ادات جمع اولان لالها وغنچها وژالها كبی های رسمی كتابتدن ساقط اولور غفلت اولنمیه. زار لغتده ذلیل معناسنه‌در. زار وذلیل دیرلر عطف تفسیری طریقیله. كاه اولور كه زار وضعیف دیرلر ضعیفه عطف تفسیری طریقیله. اما زاری یایله اولیجق زاریدندن مشتق اولور ایكلدی معناسنه پس فریاد وفغان وناله‌یه عطف تفسیری واقع اولور. پس زارله زارینك مابیننده فرق فاحشدر. غرابت بونده‌در كه رومك اكثر اهل فرسی ایكیسنك اراسنی فرق ایلمدی حتی بریسی كه كندویه حسن ظنی غالبدر خوش نالهای زار داشتك معناسنده خوش زار وناله‌لر طوتدی دیمش. بو ایكی مصراعده بیله داشت داشتی تقدیرنده‌در یعنی حكایت حال ماضیدر والا معنا مستقیم اولمز ✻ محصول بیت بر بلبل بر كوزل رنكلی كل یپراغنی منقارنده طوتردی واول كله وصلت حسرتیله خوش زار وخوش ناله‌لری وارایدی. بونده داشت لفظنی وارایدی دیمكله تعبیر ایلدك زیرا مقتضای استعمال بویله‌در مثلا مال‌دارك معناسی مالی وار دیمكدر بحسب الاستعمال مال طوتجی دكلدر اكرچه مقتضای لغت اویله‌در.

S. B. C. a. برگ نوا (ohne وَ)

69.

2.

گُفْتَمَش: دَر عَیْنِ وَصْل این ناله و فَرْیاد چیسْت.

گُفْت: ما را جَلْوَهٔ مَعْشوق دَرْ این کار داشْت. ۲

کفتمش شین بلبله راجعدر. عین وصلدن مراد محض وصلدر. جلوه عرض حسن وجماله دیرلر. در این کار این اشارتدر ناله وفریاد لفظنه ❊ محصول بیت بلبله دیدم محض وصلده بو ناله وفریاد ندر. بلبل دیدی جلوهٔ معشوق بزی بو ایشده طوتدی. یعنی معشوق عرض حسن وجمال ایلدی وبزی فریاد ونغانه دوشوردی. حاصلی فریاد وفغانم بی‌سبب دکلدر اکرچه عین وصلده‌ایم.

K. b. — ما را شیوهٔ معشوق —

3.

یار اَکَر نَنْشَسْت با ما، نیسْت جایِ اِعْتِراض،

پادْشاهِ کامْران بود، از گَدایان عار داشْت. ۳

کامران کام مراد. کامران وصف ترکیبیدر راندندن سورمك معناسنه مراد سوریجی دیمکدر ❊ محصول بیت یار اکر بزمله اوتوروب دورمزسه یعنی مختلط اولمزسه محل اعتراض دکل زیرا کامران پادشاهدر کدالردن عار طوتر یعنی عاری وار.

4.

دَر نَمی گیرَد نِیاز و نازِ ما با حُسْنِ دوسْت،

خُرَّم آن کَز نازَنینان بَخْتِ بَرْخوردار داشْت. ۴

برخوردار

در نمی کیرد تاثیر ایلمز دیمکدر. نیاز عرض حاجت. وناز فخر معناسنه‌در. با بونده حرف صله‌در. خرم شاد معناسنه‌در. نازنینان جمع نازنین اسم منسوب نازدر خلاف قیاس اوزره زیرا نون اولك نسبته دخلی یوقدر اما نون ثانی تاکید نسبت ایچوندر. برخوردار وصف ترکیبیدن مرکبدر بریسی برخور بریده دار لفظیله ترکیبیدر. اما استعمالده بر وصف ترکیبی حکمنده‌در بر یمش معناسنه خور خوردندن یمك معناسنه‌در. دار ایسه داریدندن طوتمق معناسنه‌در. برخوردار بخت طوتیجی اوله دیمکدر ❊ محصول بیت بزم نیاز ونازمز دوستك کوزللکنه تاثیر ایلمز. یعنی هر نقدر که تضرع

ونیاز ایلدك کمال کوزللکندن دوست بزه هیچ التفات ایلمدی. ایمدی سعادتلی اولدر که نازنینلردن برخوردار یعنی نصیبلی طالعی اوله یعنی کوزللردن فائده‌لی بختی اوله. حاصلی کوزللردن حظ وذوق اتمش ستاره‌لی اوله.

— نیاز و عجز ما — K. n.

5.

خیز تا بر کِلْكِ آن نَقّاش جان‌اَفْشان کُنیم،
کین هَمَه نَقْشِ عَجَب دَر کَرْدِشِ پَرْکار داشْت. ٥

خیز خطاب عام قالق دیمکدر. کلك عجمدن ایکی کاف عربی ایله مسموعدر اما اروام کاف اولی عجمی اوقورلر حاصلی ایکیسیده کافی مکسور اوقور. جان‌افشان وصف ترکیبیدر افشانیدندن سلکمك وصاچمق معناسنه. وجائزدر که وصف ترکیبی اولمیوب افشان اسم اوله نثار معناسنه وجان کنیم لفظنك مقدم مفعولی اوله جانی افشان ایده‌لم دیمك اوله. وجه ثانی اصحدر زیرا وجه اول خودرا لفظنی تقدیر ایلمکه محتاجدر خودرا جان‌افشان کنیم دیمك اولور. کین کاف حرف تعلیل این اسم اشارتدر همه نقش عبارتنه. کردش اسم مصدردر کردیدندن دونش معناسنه. پرکار ترکیبجه پرکل دیدکلری التدر ✻ محصول بیت خیز یعنی قالق تا اول نقاشك قلمنه کندیمزی جان‌افشان ایده‌لم ویا جانی افشان ایده‌لم که دور پرکارده بوقدر نقوش عجیبه‌سی واردر. یعنی افلاك وعناصری کروی الشکل یعنی مدور یارتدی وایچلرنده عجائب مخلوقات خلق ایلدی دیمکدر.

6.

گَر مُرید راهِ عِشْقی، فِکْرِ بَدْنامی مَکُن؛
شَیْخِ صَنْعان خِرْقه رَهْنِ خانَهٔ خَمّار داشْت. ٦

مرید راهه وراه عشقه وعشق یای خطابه مضافدر. ومریدك راهه اضافتی اسم فاعلك مفعولنه اضافتی قبیلندندر. شیخ صنعان عبد الرزاق یمنی‌در که دوش از مسجد سوی میخانه امد پیر ما غزلنده تفصیلی کچمش. خرقه فقرا کیدیکی فراجه‌یه دیرلر. رهن طوتیه دیرلر. خمار مبالغه ایله اسم فاعلدر خمر صاتجی معناسنه‌در ✻ محصول بیت اکر عشقك یولنه طالب ایسك بدناملق فکرینی ایلمه. یعنی عاشقلق بدناملقدر ایمدی عشق یولنه سلوك ایلمکه طالب وراغب ایسك بدناملق فکرینی ترك ایله. مصراع ثانی حکم تعلیلده واقعدر تقدیر کلام زیرا شیخ صنعان بویله عظیم

الشان مرشد ایکن قیصریه شهری کافر النده ایکن بر کافر قزینه عاشق اولوب خنزیرلرینه چوبانلق ایلیوب قزله شرب خمر ایلیوب هیچ بدناملق فکرینی ایلمدی. حاصلی قز شیخدن خمر طلب ایلدی شیخ ایسه افقر ناسدن ایدی هیچ بر نسنه‌یه مالك دکل ایدی واردی بر خماره خرقه‌سنی بر مقدار شرابه رهن ایلدی وکتوردی وقزله ایچدی. پس خواجه‌نك خرقه رهن خانهء خمار بیوردیکی مذکور شیخ صنعانك قصه‌سنه تلمیحدر نتکم اصفی بیورر. بیت ✻ زصنعان خرقه پوشی در خرابات مغان امد ✻ ندانست این که خواهد ساخت ترسا زادهء عورش ✻

7.

وَقْتِ آن شیرین قَلَنْدَر خَوش، کِه دَرْ اَطْوَارِ سَیْر

ذِکْرِ تَسْبیحِ مَلِك دَر حَلْقَهء زُنّار داشْت. ۷

آن اسم اشارتدر مذکور شیخه. شیرین قلندر دیدیکی انکچوندر که خرقه‌سنی شرابه رهن ایدوب عریان قالدی. اطوار جمع طوردر احوال معناسنه. سیردن مراد سلوکدر یعنی احوال سلوکده. زنار نصارانك علامات کفردن بر علامتیدر که قوشاقلرینه بند ایدوب قوشاقدن اشاغه صارقدرلر حاصلی کورمکه موقوفدر. در حلقهء زنار دیدیکی انکچوندر که زنار بر نیچه حلقه اولور. تسبیحده حلقه‌در انکچون ذکر وتسبیح ملك در حلقهء زنار داشت دیدی ✻ محصول بیت اول شیرین قلندرك یعنی شیخ صنعان حضرتلرینك وقتی وحالی خوشدر که ملکك ذکر وتسبیحنی زنار حلقه‌لرنده طوتردی یعنی ایلردی. حاصلی صورت کفرده شرائط اسلامی رعایت ایلردی. بونك تفصیلنه مطلع اولمق استین کندینك سیر وسلوکی خصوصنده دینلمش بر کتاب وار که اکا عبد الرزاق یمنی دیرلر ومنطق الطیرده دخی بر مفصل حکایه‌سی واردر انده کورسون.

C. b. — ذکر وَ تسبیح

8.

چَشْمِ حافِظ زیرِ بامِ قَصْرِ آن حوری‌سِرِشْت

شیوَهء جَنّاتِ تَجْرِی تَحْتَهَا ٱلْأَنْهار داشْت. ۸

بام اوك طامنه دیرلر. حوری بو اسم بو صورتده کلمك تصرفات عجمدندر زیرا حور جمع احور وحورادر پس اکا یای نسبی زیاده ایلملی اولسه‌لر یا واحدینه رد ایدرلر ویا جمع قلتله جمع ایدرلر اندنصکره نسبت ایدرلر اما عجم حور لفظنی مفرد

اعتبار ایدوب الف ونونله جمع ایدوب حوران دیرلر. بیت ✲ حوران بهشتی را دوزخ بود اعراف ✲ از دوزخیان پرس که اعراف بهشتست ✲ ویای نسبیده ادخال ایدرلر. سرشت خلقت معناسنه. حوری‌سرشت حوری یارادلشلی دیمکدر. جنات جنتك جمعیدر باغچه‌لر دیمکدر. تجری فعل مضارع مفرد مونث غائبه. تحتها تحت الت مقابلی فوقدر اوست معناسنه. ها ضمیری جناته راجعدر. الانهار نهرك جمعیدر ایرمقلر دیمکدر تجرینك فاعلیدر. تجری فاعلیله ومفعول‌فیه‌سیله محلا مجرور صفتیدر جناتك ✲ محصول بیت حافظك کوزی اول حوری‌سرشت جانانك قصری طامنك التنده یعنی تحتنده ایرمقلر اقان جنت شیوه‌سن طوتدی یعنی اول حالی وار دیمکدر. حاصلی اول جانانك قصرینی جنته تشبیه ایلدی وکندینك کوزی یاشنی جنتك ایچنده اقان ایرمقلره تشبیه ایلدی. خواجه‌یه بو بیتده ایکی وجهله دخل ایلمشلر. بریسی اولدر که زیر بام قصر دیمش زیر قصر کرك ایدی زیرا انهار بام قصرك التنده جاری دکللر قصرك التنده جاریدر. ثانیا بو کم انهار جنتك تحتنده جاریدر دیمش حال انکه جناتك ایچنده جاریدر التنده دکل. بعضیلر جواب ویرمشلر که بونك کبیلر مسامحات شعریه‌دندر ضرر ویرمز. سوال ثانی‌یه‌ده بویله جواب ممکندر بو غزلی ترکیب ایت کریمه‌دن مقتبس اوله بعض تصرفله اصلنده جنات تجری تحتها الانهار ایدی ضرورت وزنیچون تنوینی اسقاط ایلمش. بعض مفسرین بر مضاف تقدیر ایلدی تحت اشجارها دیمکدر. معلوم اوله که قرآن شریفك جمیع مواضعده من تحتهادر الا سورهء براتك اخرنده جمیع قرانك اتفاقیله تحتهادر من‌سز الا ابن کثیر حضرتلری بونده‌ده من جاره ایله اوقور.

S. I. p. 193. — B. p. 31. — C. p. 32. — H. I. p. 122. — K. p. 102. hat 9 Beits in folgender Reihe: 1—3. (Beit). 4—8.

Beit 3, b.

عارفی کو سیر کرد اندر مقام نیستی
مست شد چون مستی او از عالم اسرار داشت

70.

بحر مضارع ‒ ‒ ◡, ‒ ◡ ‒ ◡, ◡ ‒ ‒ ◡, ‒ ◡ ‒

1.

دیدی، کِه یار جُز سَرِ جَوْر وُ سِتَم نَداشْت،
بِشْکَسْت عَهْد، وَز غَمِ ما هیچ غَم نَداشْت. ۱

دیدی خطاب عام طریقیله اخباره وانشایه تحملی وار. یار مبتدا نداشت خبری

70.

وجز جور وستم نداشته متعلقدر وبشکست خبر بعد الخبردر وعهد بشکستنك مفعولیدر وخبرلرك تحتنده مستتر ضمیرلر یاره راجع ومبتدا خبرلریله ومتعلقاتیله مفعولیدر دیدینك. وز غم ما واو معنای حالیتی متضمندر. هیچ غم نداشت غم مقدم مفعولیدر نداشت لفظنك. جز غیر معناسنه. سر سودا وارزو معناسنه‌در. جور وستم مترادفاندر ✻ محصول بیت کوردك ویا کوردکمی که یار جور وستمدن غیری ارزو وهوا طوتمدی. یعنی جور وستمدن غیری هواسی یوق. عهدی قردی یعنی بوزدی وبزم غممزدن هیچ غم طوتمدی. یعنی بزم غمناك اولدیغمزدن غمی اولمدی.

C. K. b. — ما دل وز (K. و از) —

2.

یا رب مگیرش، ارچه دل چون کبوترم

افکند و کشت، و عزت صید حرم نداشت. ۲

مکیرش مکیر فعل نهی مخاطبدر شین ضمیر یاره راجعدر. یا رب یاری مواخذه ایلمه دیمکدر. ارچه اکرچه‌دن مخففدر. چون ادات تشبیه. کبوتر کوکرجن. میم ضمیر متکلم وحده‌در. افکند ییقدی. وکشت دپلدی. واو حالیه‌در. عزتك صیده اضافتی مصدرك مفعولنه اضافتی قبیلندندر وصیدك حرمه لامیه‌در ✻ محصول بیت یا الله یاری مواخذه ایلمه یعنی عفو ایله اکرچه بنم کبوتر کبی دلمی ییقدی واولدردی وحرم صیدینه عزت وحرمت ایلمدی. معلوم اوله که حضرت مکه‌نك اطرافنده معین یرلر واردر که اکا حرم دیرلر که انده او اولمق جائز دکلدر پس برکمسه بر صید شکار ایلسه غرامتن چکر ایمدی خواجه‌نك حرم بیوردیغی بو حرمدر تشبیه طریقیله.

C. K. b. — و حرمت صید —

3.

بر من جفا ز بخت من آمد، وگر نه یار

حاشا که رسم لطف و طریق کرم نداشت. ۳

بر من بنم اوزرمه یعنی بکا. وکر نه والا معناسنه. رسم عادت وقانون ✻ محصول بیت بکا جفا کندی طالعمدن کلدی یوخسه یار حاشا که رسم لطفی وطریق کرمی طوتمیه. یعنی حاشا که لطفی وکرمی اولمیه. حاصلی یارك رسم لطفی وطریق کرمی واردر ایمدی بنم باشمه کلن بلالر کندی ستاره‌مدندر یاردن دکل.

K. a. — بخت بد آمد —

C. K. b. رسم جور و طریق ستم نداشت —

4.

با این هَمَه هَر آن کِه نه خواری کَشید از او،
هَرْجا کِه رَفْت هیچ کَسَش مُحْتَرَم نَداشْت. ۴

با این همه این اسم اشارتدر لطف وکرمی یاره یعنی یارك بو جمله لطف وکرمله. هرانکه که اسمدرکم معناسنه هر اول کمسه که دیمکدر. نه معناده کشیده مقیددر نکشید تقدیرنده. خواری خوار ذلیل معناسنه ویا حرف مصدردر. هرجا رفتك مقدم مفعولیدر. کسشده شین ضمیر هرانکه‌ده‌کی که لفظنه راجعدر. محترم حرمتلی دیمکدر ✻ محصول بیت یارك بو جمله لطف وکرمیله هر اول کمسه که اندن ذلت وخورلق چکمدی هر یره که کتدی هیچ کمسه اکا حرمت ایلمدی. یعنی هرکمسه که جانانك ذل وحقارتنی چکمدی هرکز هیچ کمسه‌دن عزت وحرمت بولمدی.

K. a. دل این همه جفا که بخواری کشید ازو

5.

ساقی بِیَار باده و با مُحْتَسِب بِگوی:
اِنْکارِ ما مَکُن، کِه چُنین جام جَم نَداشْت. ۵

بعض نسخه‌ده محتسب یرینه مدعی واقعدر. انکارك مایه اضافتی مصدرك مفعولنه اضافتیدر. که حرف تعلیل. جام نداشتك مقدم مفعولیدر. جم مبتدا نداشت خبری ✻ محصول بیت ای ساقی باده کتور ومدعی‌یه ومحتسبه سویله بزه انکار ایلمه که بونجلین جامی جم طوتمزدی. یعنی بویله جامی جمك یوغیدی. حاصلی بز مالك اولدیغمز باده‌یه جم مالك اولممش ایدی.

K. a. با مدّعی بکو — (vergl. Comm.)

6.

هَر راه‌رَوْ، کِه رَه بَحَریم دَرَش نَبُرْد،
مِسکین بُرید وادی و رَه دَر حَرَم نَداشْت.

راه‌رو وصف ترکیبیدر رویدندن یوله کیدیجی دیمکدر مراد سالك راه عشقدر. حریم اولی. ره مقدم مفعولیدر نبردك. برید فعل ماضی مفرد غائبدر فاعلی تحتنده مستتر

70.

راجعدر مسکینه که عبارتدر راه‌رودن. وادی ورهٔ حرمدن مراد مکه حرمیدر * محصول بیت هر عاشق سالك که جانانك قپوسی حریمینه یول التمدی. یعنی قپوسنه واصل اولمدی. مسکین راه‌رو قطع وادیء حرم ایلدی اما حرمه یول طوتمدی یعنی حرمه واصل اولمدی. حاصلی سعی بلیغ ایدوب در حریم جانانه واصل اولمین عاشق قطع بیابان ایدوب مکه‌یه واصل اولمین حاجی کبیدر.

7.

حافظ بِبَر تو گُویِ فَصاحَت، کِه مُدَّعی

هیچَش هُنَر نَبود و خَبَر نیز هَم نَداشْت. ۷

ببر فعل امر مخاطبدر بریدندن ایلت دیمکدر. کوی فصاحت اضافتی بیانیه‌در. کوی طوپدر که عربیده کرة دیرلر. فصاحتی حقیقتله بلمك استین معانی کتابلرینه مراجعت ایلسون که انده فصاحتی اوجه تقسیم ایلر وهر قسمنی علی حده تعریف خاصله تعریف ایلر. ظاهر بودر که بونده فصاحت فی الکلام مراد اوله حاصلی سوز عیبدن خالص وپاك اولمقدر. که حرف تعلیل. مدعیدن مراد بونده خصم. هیچش شین ضمیر مدعی‌یه راجعدر. هنر عیبك نقیضی که عربچه منقبت دیرلر میمك وقافك وبانك فتحه‌لریله. نبود فعل نفی ماضی ما کان معناسنه. اصلنده بود ایدی مشترکدر فعلله حرف ماییننده. حرف اولیجق حکایت حال ماضی افاده ایدر عربیده کان کبی مثلا کان زید قائما دیسك زید قائم ایدی دیمکدر کذلك زید قائم بود دیسك. اما فعل اولیجق کنه کان کبیدر اولدی معناسنی افاده ایدر. بونده نون نافیه ایله لیس معناسنه‌در هنرش نیست معناسنه نداشت قرینه‌سیله. نیز ونوز وهنوز بعضیلر بونلری حروف عاطفه‌دن عد ایلدی ایمدی خبر نیز هم نداشتنك معناسی خبریده یوق دیمکدر * محصول بیت ای حافظ سن فصاحت طوپنی قاپ یعنی نظم کلام پاك ایله که مخاصمك هیچ هنری یوق وهنردن خبریده یوق ایمدی اول سنکله خصومت ایده‌مز زیرا که سن پرهنر واول بی‌هنردر.

S. B. b. — نبود خبر — (ohne و).

S. I. p. 196. — B. p. 31. — C, p. 33. — H. I. p. 124. — K. p. 114. hat 8 Beits in folgender Reihe: 1—6. (Beit) 7.

Beit 6, b. خوش وقت رند مست که دنیا و آخرت

از دست داد و هیچ غم بیش و کم نداشت

71.

بحر هزج – – ⏑, ⏑ – – ⏑, ⏑ – – ⏑, ⏑ – –

Robinson 9:

1.

بی مِهْرِ رُخَت روزِ مَرا نور نَمانْدَسْت،
وَز عُمْرِ مَرا جُز شَبِ دَیْجور نَمانْدَسْت. ١

مهرك رخه اضافتی بیانیه‌در ورخك تایه لامیه‌در وروزك مرایه لامیه. مهر بونده كنش معناسنه‌در. نماندست اصلنده نمانده است‌در ضرورت وزنیچون هاء رسمی حذف اولمش نتكم اصفی بیورر. بیت. ❋ نه همین بر سر كویت سر ما افتادست ❋ هر كه در كوی تو افتاد زپا افتادست ❋ اصلنده افتاده است‌در زیرا است لفظی اسمه مخصوصدر فعله داخل اولمز. وز عمر رانك سكونیله اوقمق كرك رانك كسریله اوقیوب مرایه مضاف ایلسك را زائد اولور. دیجور قراكلو عربیده ظلام معناسنه‌در. شب دیجور قراكلو كیجه معناسنه‌در ❋ محصول بیت سنك رخك كنشنسز كونم نوری قالممشدی. یعنی كونم كیجه‌در. دخی عمردن بكا قراكلو كیجه‌دن غیری قالممشدر. یعنی جانانك فراقیله عالم كوزیمه تار وتاریكدر.

C. نمانده است —

K. نماند است —

2.

هَنْگامِ وَداعِ تو زِ بَس گِرْیه كِه كَرْدَم
(دور از رُخِ تُو) چَشْمِ مَرا نور نَمانْدَسْت. ٢

هنكام وقت دیمكدر. وداع واوك فتحیله اسمدر تودیع معناسنه سلام تسلیم كلام تكلیم معناسنه اسم اولدیغی كبی. وداعك تو لفظنه اضافتی مصدرك فاعلنه ویا مفعولنه اضافتی قبیلندندر یعنی سنك بزه وداعك ویا بزم سكا وداعمز معناسنه. زبس یعنی زای مسمای مكسوره از لفظندن مخففدر. بس بونده بسیار معناسنه بر اسمدر. كریه اسمدر اغلمه معناسنه خنده اسم اولدیغی كبی كلمه معناسنه. كردم فعل ماضی متكلم وحده معناسنه ایلدم دیمكدر. دور از رخ تو عبارتنك ظاهرا اخباره وانشایه تحملی واردر یعنی دعا اولمق وار سنك رخكدن ایراغ معناسنه نتكم تركیده دوستلردن وحاضرلردن ایراغ اولسون دیرلر مقام دعاده اما مراد انشادر محل قرینه‌سیله اخبار دكلدر. چشم مرا نور نماندست چشم مرا اضافتی لامیه‌در

بنم کوزمك نوری قالممش دیمکدر * محصول بیت وداعك وقتنده چوق کریه که ایلدم یعنی چوق اغلادیغمدن سنك رخکدن ایراغ اوله کوزمك نوری قالممش. یعنی الله سنك رخکی بی‌نور اولمقدن صقلیه چوق اغلمقدن بنم کوزم بی‌نور اولدی. بو بیتك قافیه‌سی رد مطلع واقع اولمشدر. وبو بیتك معناسنی اخباری طوتنلر فحوای بیته واصل اولممشلر.

3.

می رَفت خَیالِ تو زِ چَشْمِ مَن و می گُفت:

هَیْهاتَ از این گوشه کِه مَعْمور نَمانْدَسْت. ۳

میرفت حکایت حال ماضیدر کیدردی دیمکدر. ومیکفت‌ده بویله‌در. مصراع ثانی میکفتك مقولی‌در. هیهات عربیده اسمدر اسماء انفعالدن بعد یعنی ایراغ اولدی معناسنه اما عجم اکثر تحسر وتحزن مقامنده استعمال ایدرلر. ازین بونده بونك کبی دیمکدر نتکم بر ایکی کره بیان اولدی. که حرف رابط صفت ویا حرف تعلیل یعنی تحزنه علت اوله * محصول بیت سنك خیالك بنم کوزمدن کیدردی وسویلردی حیف بونك کبی کوشه که معمور قالممشدر یعنی خراب اولمشدر. حاصلی کوزم سیل کریه‌دن خراب اولدی وخیالك انده قرار ایده‌مبوب کوچوب کتدی وکیدرکن سویلردی یازق که بونك کبی لطیف کوشه خراب اولمشدر. مصراع ثانینك معناسنی یعنی بو کوشه شمدنکرو خراب اولور دین هیهات که بو بیتك معناسنه واصل اولمامش.

4.

وَصْلِ تو اَجَل را زِ سَرَم دور هَمی داشْت،

از دَوْلَتِ هَجْرِ تو کُنون دور نَمانْدَسْت. ۴

اجل لغتده بر شئك مدتنه دیرلر اما عجم موتده استعمال ایدر. دور همی داشتك معنای لغویسی ایراق طوتردی اما استعمالده ایراقلشدردی دیمکدر. هجر هانك فتحی وجیمك سکونیله مصدردر ایریلق معناسنه. کنون اکنوندن مخفف شمدی دیمکدر. دور نماندست ایراق قالمامشدر یقین اولمشدر * محصول بیت سنك وصلك اجلی باشمدن ایراقلشدردی اما سنك فراقك دولتندن شمدی ایراق قالممشدر یعنی اجلم یاقلشمشدر. حاصلی وصلك دیریسیدم شمدیکه وصلك کیدوب هجرانك کلدی اولمك لازم اولدی.

5.

نَزْدیك شُد آن دَم کِه رَقیبِ تو بِگُویَد

(دور از دَرَت): آن خَسْتَهٔ مَهْجور نَمانْدَسْت. ٥

نزدیك ونزد قت ویقین معناسنه. دَم بونده وقت معناسنه‌در. دور از درت حشو ملیحدر یعنی جانانه دعادر دور از رخ تو کبی. وجائزدر که حشو ملیح اولمیه اخبار خالص اوله قپوکدن ایراق یعنی قبك فراقکده ✲ محصول بیت اول وقت یقین اولدیکه سنك رقیبك دییه سنك قپوکدن ایراق اوله او مهجور خسته قالمامشدر یعنی اولمشدر.

K. a. — که رقیبان تو گویند

6.

مِنْ بَعْدِ چه سود، اَر قَدَمی رَنْجه کُنَد دوسْت،

کَز جان رَمَقی دَر تَنِ رَنْجور نَمانْدَسْت. ٦

من بعد شمدنصکره دیمکدر. سود فائده. قدمیده یا تنکیر ایچوندر. رمقی رمق جانك بقیه‌سنه یعنی صوکنه دیرلر. رنجور مریضه دیرلر ✲ محصول بیت شمدنصکره نه فائده جانان قدم رنجه قیلورسه زیرا مریضك تننده جاندن رمق واثر قالممشدر یعنی اولمشدر. یعنی بن که اولدم شمدنصکره جانانك کلمه‌سندن نه فائده

7.

دَر هَجْرِ تو گَر چَشْمِ مَرا آب نَمانَد،

گو: خونِ جِگَر ریز، کِه مَعْذور نَمانْدَسْت. ٧

معذور مصدردر اسم مفعول وزنی اوزره میسور یسر ومعسور عسر معناسنه اولدیغی کبی ✲ محصول بیت سنك فراقکده اکر بنم کوزمك صویی یعنی یاشی قالمزسه خطاب عام طریقیله دیر که چکر قانن دوك که عذر قالممشدر. یعنی چکر قانن دوکمکه عذر یوقدر دوکمك لازمدر.

K. b. — که مقدور نماند است

8.

صَبْرَسْت مَرا چارهٔ هِجْرانِ تو؛ لیکِن

چون صَبْر تُوان کَرْد، کِه مَقْدور نَمانْدَسْت. ۸

صبر مقدم خبر. چارهٔ هجران موخر مبتدا. چون واوك امالهسیله نیجه دیمكدر كیف معناسنه. مقدور مفعول وزنی اوزرینه مصدردر ٭ محصول بیت سنك هجرانكك چارهسی بكا صبردر اما نیجه صبر ایلمك اولور كه مقدور یعنی قدرت قالممشدر. حاصلی هجرانه چاره صبردر اما صبره مجال قالممشدر.

K. a. — چاره ز هجران —

9.

حافِظ زِ غَم وُ گِرْیه نَپَرْداخت بَخَنْدَه؛

ماتَمزَده را داعِیَهٔ سور نَمانْدَسْت. ۹

نپرداخت مقید اولمدی. ماتمزده یاسلی كمسهیه دیرلر. داعیه باعث. سور دوكون بونده شنلك مراددر ٭ محصول بیت حافظ غمدن واغلمهدن كولمكه ویا كولمكله مقید اولمدی زیرا یاسلی كمسهیه یعنی حافظه شنلك باعثی قالممشدر. یعنی حافظ غم وغصهدن ماتمزده حكمندهدر ماتمزده ایسه شنلكه باعثی اولمز. مصراع ثانی حكم تعلیلدهدر مصراع اوله نسبت.

K. a. — ز غم از گریه —

S. I. p. 198. — B. p. 32. — C. p. 33. — H. I. p. 125. es fehlt Beit 7. — K. p. 127. Die Beits in folgender Reihe: 1. 2. 6. 3. 5. 4. 8. 7. 9.

72.

بحر رمل ‒◡◡ ,‒◡‒◡ ,‒‒◡◡ ,‒◡‒◡

Robinson 10.

1.

زِ گِرْیه مَرْدُمِ چَشْمَم نِشَسْته دَر خونَسْت؛

بِبین کِه دَر طَلَبَت حالِ مَرْدُمان چونَسْت. ١

کریه اسمدر اغلمه معناسنه. مردم چشم کوز ببکیدر. حال مردمان مردمان ایهام طریقیله واقع اولمش اول سببله الف ونونله جمع اولمشدر والا همان ببك مراد اولسه الف ونونله جمعی شاذ اولوردی ❋ محصول بیت اغلمه‌دن کوزم مردمی قانه اوتورمشدر یعنی قانه غرق اولمشدر کور که سنی طلب ایلمه‌دن مردملرك حالی نیجه‌در. حاصلی سکا طالب اولان چوق قان یوتمق کرك که وصول ال ویره.

2.

بَیادِ لَعْلِ تو وُ چَشْمِ مَسْتِ مَیْگونَت

زِ جامِ غَم مَیِ لَعْلی کِه می خورَم خونَسْت. ٢

بعض نسخه‌ده بیاد لعل تو وچشم مست میکونست واقعدر. جام غم اضافتی بیانیه‌در. لعلیده یا وحدت ویا تنکیر ایچوندر. که حرف رابط صفت ❋ محصول بیت سنك لب لعلك یادیله دخی می کبی چشم مستك یادیله غم پیاله‌سندن قرمزی شراب که ایچرم قاندر ویا بر قرمزی شراب که ایچرم قاندر.

K. a. — لعل لب و چشم —

3.

زِ مَشْرِقِ سَرِ کوی آفْتابِ طَلْعَتِ تو

اَگَر طُلوع کُنَد، طالِعَم هُمایونَسْت. ٣

مشرقك سره اضافتی بیانیه‌در. وسرك کویه اضافتی لامیه‌در. سر باش واوج یعنی بر نسنه‌نك اوجی وغایتی. افتابك طلعته اضافتیده بیانیه‌در. وطلعتك تو لفظنه اضافتی لامیه‌در. افتاب مبتدا وجملهٔ شرطیه خبری. همایون مبارك ❋ محصول بیت سر کویك

مشرقندن سنك طلعتك افتابی اکر طلوع ایدرسه ستارهم مبارکدر. حاصلی محلك اوجنده افتاب طلعتك کوررسم بختم اختری همایوندر دیمکدر.

4.

حِکایَتِ لَبِ شیرین کَلامِ فَرْهادَسْت،

شِکَنْجِ طُرّهٔ لَیْلی مَقامِ مَجْنونَسْت. ۴

حکایتك لبه اضافتی مصدرك مفعولنه اضافتیدر. ولبك شیرینه اضافتی لامیهدر. حکایت مبتدا کلام خبری. شکنج وشکن بوکلمشدر معروف. مقام مجنونست تقدیر کلام مقام دل مجنونست زیرا عاشقلرك دلینك مقامی زلف وطره وکیسودهدر ❋ محصول بیت فرهادك کلامی ومصاحبتی شیرینك لبی حکایهسیدر. یعنی فرهاد دائما لب شیرینی ذاکردر زیرا من احب شیئا اکثر ذکره. ولیلینك طرهسنك شکنجی مجنون کوکلنك مقامیدر. یعنی دل مجنون دائما شکنج طرهٔ لیلیدهدر. حاصلی عاشق جانانی سمتندهدر.

5.

دِلَم بِجو، کِه قَدَت هَمْچو سَرْوِ دِلْجویَسْت؛

سَخُن بِگو، کِه کَلامَت لَطیف و مَوْزونَسْت. ۵

دلم بجو کوکلمی تفقد وتفهد ایله دیمکدر کوکلمی یوقله وتسلی ویر. که حرف تعلیل. سرو دلجویه مضاف اولمق جائز ومقطوع اوقنمق جائز. دلجو وصف ترکیبیدر بحسب لغت کوکل استیجیدر اما استعمالده کوکل الیجی معناسنهدر ❋ محصول بیت کوکلمی اله الوب متسلی ایله زیرا سنك قدك سرو کبی دلجودر ویا سرو دلجو کبیدر سوز سویله زیرا کلامك لطیف وموزوندر هر وجهله صفا ویرر.

6.

زِ دَوْرِ باده بَجان راحَتی رَسان ساقی،

کِه رَنْجِ خاطِرَم از رَنْجِ دَوْرِ گَرْدونَسْت. ۶

زدور باده تقدیر کلام زدور مجلس بادهدر باده مجلسنك دورندن. بجان با حرف صله. راحتیده یا تنکیر. رسان امر مخاطبدر رسانیدندن ایرشدر دیمکدر. ساقی

منادی. که حرف تعلیل. رنج زحمت. گردون فلك * محصول بیت ای ساقی باده دورندن جانمزه راحت ایرشدر. یعنی بر قچ پیاله صون. زیرا جور دور کردوندن خاطرمك رنجی والمی وار پس باده صونکه کیفیتیله رنج والمدن خلاص بولایم.

K. b. — از جور دور —

7.

از آن زَمان کِه زِ چَنْگَم بِرَفْت رودِ عَزیز،

کَنارِ دامَنِ مَن هَمْچو رودِ جَیْحونَسْت. ۷

بعض نسخه‌ده زچشمم برفت یار عزیز واقعدر. چنك پنجه. رود بونده پسر معناسنه‌در خراسان دلی اوزره اوشاق معناسنه. رود دره اولمق اعتباریله چشمه مناسبدر وسازلی اولمق اعتباریله چنکه مناسبدر. کنار دامن اکثر نسخه‌ده اضافتله واقعدر وبعضیسنده کنار ودامن عطفله‌در. رود جیحون رود بونده دره‌در. جیحون خراسانله سمرقند مابیننده بر بیوك دره‌نك اسمیدر که اکاریسنه ماوراء النهر دیرلر * محصول بیت اول زماندن بری که المدن پسر عزیز کتدی بنم اتکمك کناری ویا بنم اتکم ویانم جیحون ایرماغی کبیدر. یعنی کثرت کریه وبکادن اطرافم ایرمقلر ودریالر اولدی.

C. a. ز چشمم برفت یار عزیز — (vergl. Comm.)

K. a. ز دستم برفت یار عزیز —

K. b. — کنار دیده‌ء من

8.

چِه گونه شاد شَوَدْ اَنْدَرونِ غَمْگینَم

بَاخْتِیَار، کِه اَزْ اِخْتِیَار بیرونَسْت. ۸

اندرونده درونده ایچری معناسنه‌در بونده قلب مراددر. غمکین کاف ویا ونون نسبت معناسنی افاده ایدر با اختیار. شاد شوده متعلقدر. که حرف تعلیل. بیرون یایله ویاسز لغتدر طشره دیمکدر * محصول بیت بنم غملی کوکلم اختیاریله نیجه شاد اولور که اختیارندن طشره‌در. یعنی اختیاری النده دکل.

9.

زِ بیخودی طَلَبِ یار می کُنَد حافِظ،

چو مُفْلِسی کِه طَلَبْکارِ گَنْجِ قارونَسْت. ۹

بیخودی بیخود لایعقل معناسنه ویا حرف مصدردر. طلبك یاره اضافتی مصدرك مفعولنه اضافتیدر. مفلس شول کمسه‌درکه اقچه والتون صاحبی ایکن منغر خرجغلنه محتاج اوله زیرا فلس فانك فتحی ولامك سکونیله منغره دیرلر جمع قلتی افلس وجمع کثرتی فلوس کلور. طلبکار کار ادات فاعلدر کاه اولورکه الفی حذف ایدوب کر دیرلر ستمکر وجفاکر کبی. قارون حضرت موسی علیه السلامك اقرباسندن بر کمسه‌درکه کثرت مالله مشهوردر * محصول بیت حافظ بیخودلغندن یاره طالبدر مفلس کبی که کنج قارونه طلبکاردر. یعنی حافظ کبی کدا یاره طالب اولمق بر مفلس مال قارونه طالب اولمق کبیدر.

S. I. p. 201. — B. p. 32. — C. p. 33. — H. I. p, 126. stellt das 4. Beit an das Ende des Gedichtes. — K. p. 108. —

73.

بحر رمل ‒ ⏑⏑ ,‒ ‒ ⏑⏑ ,‒ ‒ ⏑⏑ ,‒ ‒ ⏑ ⏓

1.

مَرْدُمِ دیدَهء ما جُز بَرُخَت ناظِر نیسْت،

دِلِ سَرْگَشْتَهء ما غَیْرِ تُرا ذاکِر نیسْت. ۱

مردم بونده ببك ودیده کوز. کاه اولورکه دیده‌یی مردم معناسنه استعمال ایدرلر * محصول بیت بزم کوزمزك مردمی سنك رخکدن غیری‌یه ناظر دکلدر وبزم حیران کوکلمز دائما سنی ذاکردر. بونده ذکر ذالك ضمیله قلبیله اکمغه دیرلر و ذالك کسریله دلله یعنی لسانله اکمغه دیرلر.

73.

2.

اَشْکَم اِحْرامِ طَوافِ حَرَمَت می بَنْدَد،

گَرْچِه از خونِ دِلِ ریش دَمی طاهِر نیسْت. ۲

بونده حرمدن مراد جان جانان حرمیدر. دل ریش اضافتی موصوفك صفتنه اضافتیدر. ریش بونده مجروح یعنی یارالی معناسنه. دمی دم بونده وقت معناسنه‌در. بر معناسی‌ده قاندر که خونله مترادفدر پس بونده تناسب طریقیله ذکر اولمشدر. ویا حرف وحدت. طاهر پاکدر. بعض نسخه‌ده ظاهر واقعدر نقطهء ظا ایله. * محصول بیت بنم کوزم یاشی سنك حرمکی طواف ایلمکه احرام بغلر اکرچه یارالی یورك قانندن بر دم وبر نفس طاهر وپاك دکلدر احرام باغلمغك ایسه جمله اشراطنندر طهارت کامله. اما ظاهر نسخه‌سی اوزره معنی اکرچه دل ریشك خوننده بر دم ظاهر واشکاره ونمایان دکلدر یعنی قانه مستغرقدر.

3.

عاشِقِ مُفْلِس اَگَر قَلْبِ دِلَش کَرْد نِثار،

مَکُنَش عَیْب، کِه بَر نَقْدِ رَوان قادِر نیسْت. ۳

بعض نسخه‌ده قلب دلت واقعدر پس خطاب جانانه‌در. عاشق مفلس اضافتی بیانیه‌در. مفلس التون واقچه خرج ایلمکه قادر ایکن منغر خرج ایلمکه محتاج اولنه دیرلر. قلب دلش قلبك دله اضافتی صفتك موصوفه اضافتیدر. اصل کلام دل قلبش ایدی وزنیچون تقدیم وتاخیره ارتکاب ایلدی. قلب ایکی معنایه کلور. بری یاره‌مز التون واقچه که کچمیه. بریده یورك معناسنه. ایمدی بونده قلب اولکی معنایه‌در اما دلله مرادف اولدیغی جهتدن دلله ذکری تناسب طریقیله‌در. شین ضمیر عاشقه راجعدر. نقد روان اضافتیده بیانیه‌در. روان بونده ایهام طریقیله ذکر اولمشدر. بر معناسی رایج یعنی کچر التون واقچه. وبر معناسی روح انساندر * محصول بیت عاشق مفلس اکر سکا ای جانان الجق کوکلنی نثار ایلدیسه اکا عیب ایلمه زیرا جان نقدینه ویا رایج نقده قادر دکلدر السخی بما ملكدر.

4.

عاقِبَت دَسْت بَدان سَرْوِ بَلَنْدَش بِرَسَد

هَر کِرا دَر طَلَبَت هِمَّتِ او قاصِر نیسْت. ۴

بعض نسخه‌ده سرو بلندت واقعدر تا خطابله. بدان اصلنده بان ایدی همزه

دالە قلب اولمشدر بدین اصلندە باین ایدی حاصلی ایکی اسم اشارتدە همزە دالە قلب اولور. سرو بلندش شین ضمیر مصراع ثانیدە هرکرادەکی کە لفظنە راجعدر اضمار قبل الذکر طریقیلە. برسد با حرف استقبال رسد فعل مضارع رسیدندن. برسدك فاعلی دستدر. همت او او ضمیری کە لفظنە راجعدر ❋ محصول بیت عاقبت الی سنك سرو بلندکە یعنی قامتکە ایریشور هر کیمك کە سنك طلبکدە همتی قاصر دکلدر. یعنی هر کیمك کە سنك طلبکدە سعی وهمتی کاملدر البتە بر کون سکا واصل اولور.

C. K. a. — دست بران سرو —

5.

از رَوان‌بَخْشیء عیسَی نَزَنَم پیشِ تو دَم

زان کِە دَر روح‌فَزائی چو لَبَت ماهِر نیسْت. ٥

روان‌بخشی روان روح انسانی. روان‌بخشی وصف ترکیبیدر بخشیدندن یا حرف مصدر. نزنم پیش تو دم سنك اوکدە نفس اورمم یعنی تکلم ایلمم. زان ادات تعلیلدر. کە حرف بیان. روح‌فزای وصف ترکیبیدر فزاییدندن همزەنك حذفیلە اصلی افزاییدندر یا حرف مصدر. ماهر کامل معناسنەدر ❋ محصول بیت سنك اوکدە عیسی‌نك روح بغشلیجی‌لغندن دم اورمم یعنی تکلم ایلمم زیرا روح ارتیریجیلکدە سنك لبك کبی ماهر دکلدر حتی حیات‌افزالکدە لبکدە اولان مهارت حضرت عیسادە یوقدر.

K. b. — چو دمت ماهر —

6.

مَن کِە دَرْ آتِشِ سَوْداءِ تو آهی نَزَنَم، ٠

کَیْ تُوان گُفْت، کِە بَر داغ دِلَم صابِر نیسْت. ٦

میم ضمیر نیست لفظنە مقیددر معنی جهتندن صابر نیستم تقدیرندەدر ❋ محصول بیت بن کە محبتك اتشندە اه ایلمم قچن دیمك اولور کە داغە کوکلم صابر دکلدر دین عجب تصرفە مالك ایمش.

K. a. — کە از آتش —

7.

بَسْتَه‌ء دامِ قَفَس باد چو مُرْغِ وَحْشی

طائرِ سِدْره، اَگَر دَر طَلَبَت طائر نیسْت. ۷

دام قفس اضافتی بیانیه‌در. قفص لفظنی عربلر صادله اوقورلر اما عجم سینله. طائر سدره طائر لفظ مشترکدر. هم مرغه یعنی قوشه دیرلر. وهم اوچیجی معناسنه یعنی اسم فاعلدر طار یطیردن. پس بونده اولکیسی مراد اولنجه مرغ سدره دیمکدر یعنی حضرت جبریل امین که انك مقامی سدرة المنتهادر که بر یره اوچمق استسه اندن پرواز ایدر وینه قونر. وثانیسی مراد اولنجه پرنده یعنی اوچیجی معناسنه ❋ محصول بیت مرغ وحشی کبی قفس دامنده بسته ومحبوس اولسون مرغ سدره اکر سنك طلبکده طائر وپرنده دکل ایسه. یعنی سنك دامکده اولقدر لطف وصفا واردر که سکا بشر طالب اولمقدن غیری اشرف ملائکه طالب اولمزسه هرکز طیرانه مالك اولمسون.

K. b. طلبت سائر نیست —

8.

روزِ اَوَّل کِه سَرِ زُلْفِ تو دیدَم، گُفْتَم

کِه: پَریشانیء این سِلْسِلَه را آخِر نیسْت. ۸

روز اولدن مراد الست بربکم کونیدر. سلسله زنجیردر ❋ محصول بیت اول کونکه سنك زلفك اوجنی کوردم دیدمکه بو سلسله‌نك پریشانلغنه نهایت یوقدر. یعنی زلف پریشان اولدقچه دللر پریشان اولور زیرا دللر مقامی ومستقری زلفدر پس زلف که پریشان اوله دللر پریشان اولور ایمدی زلفك پریشانلغنه غایت اولماینجه دللرك پریشانلغنه غایت اولمز.

9.

سَرِ پَیْوَنْدِ تو تَنْها نه دِلِ حافِظ راسْت،

کیسْت آن کِش سَرِ پَیْوَنْدِ تو دَر خاطِر نیسْت. ۹

سر پیوند سر سودا وارزو معناسنه‌در. پیوند اتصال ووصول معناسنه. تنها یالکز. حافظ راست را تخصیص افاده ایدر سبن وتا ادات خبر. انکش شین ضمیر کیست

لفظنده کیسه راجعدر * محصول بیت سکا واصل اولمق سوداسی یالکز حافظ کوکلنك دکلدر اول کمسه که سکا وصلت هواسی انك خاطرنده اولمیه. یعنی هرکسك خاطرنده سکا واصل اولمق ارزوسی واردر.

S. I. p. 203. — B. p. 33. — C. p. 34. — H. I. p. 127. — K. p. 126. Die Beits in folgender Reihe: 1. 2. 7. 3—6. 8. 9.

74.

بحر مضارع ‒ ‒ ◡, ‒ ◡ ‒ ◡, ◡ ‒ ‒ ◡, ‒ ◡ ‒

1.

راهیسْت راهِ عِشْق کِه هیچَش کَناره نیسْت،

وَانْجا جُز آن کِه جان بِسِپارَنْد چاره نیسْت. ۱

راهیست یا حرف وحدت. که حرف رابط صفت. کنار وکناره بر معنایه‌در قیرك دیمکدر. بسپارند سپاریدندن تسلیم ایلمك معناسنه‌در. چاره علاج ودرمان* محصول بیت عشق یولی بر یولدر که اکا هیچ کنار ونهایت یوقدر وانده جان تسلیم ایلمکدن غیری چاره یوقدر. یعنی عشق یولنه کیرن جاندن کچمك کرك که مطلوبه واصل اوله.

K. a. — بحریست بحر عشق

K. b. — آنجا (statt وانجا)

S. C. b. — بسپارنده —

2.

مـا را بِمَنْعِ عَقْل مَتَرْسان و مَیْ بِیَار،

کان شِحْنه دَر وِلایَتِ ما هیچکاره نیسْت. ۲

بمنع عقل با مع معناسنه. ومنعك عقله اضافتی مصدرك فاعله ویا مفعوله اضافتیدر. مترسان فعل نهی مخاطبدر ترسانیدندن قورقتمه دیمکدر. کان شحنه که حرف تعلیل. ان اسم اشارتدر شحنه‌یه. کاره کار ایش وهاء رسمی تخصیص ولیاقت معناسنه‌در* محصول بیت بزی عقل منعیله یعنی عقل مانع ویا ممنوع اولمغله قورقتمه ومی کتور زیرا عقل شحنه‌سی بزم ولایتمزده ایشه لائق ومناسب دکلدر. یعنی عشق کارخانه‌سنده عقلك نفوذی یوقدر. خواجه عقله شحنه دیمشدر وخسرو دهلوی عشقه. بیت * عشق تو شحنه‌ایست که سلطان عقل را * موی جبین کرفته بجاویشی اورد * حاصلی عشقله عقل ضداندر زیرا عشق جری وبی‌پروادر اما عقل خائف ووهامدر پس عاشق عقلله بر ایش اشلمز بلکه مقتضای عشقله عاملدر.

3.

هَرْگَه کِه دِل بَعِشْق دِهی، خَوش دَمی بُوَد؛

دَر کارِ خَیْر حاجَتِ هیچ اِسْتِخاره نیسْت. ۳

کَه کاهدن مخففدر وقت معناسنه. کَه رابط صفت. دهی فعل مضارع مفرد مخاطبدر دهیدندن ویرمك معناسنه. دَمیده یا وحدت ویا تنکیر ایچوندر. استخاره بر شئك خیریتنی طلب ایلمکدر. بعض شرائطله تفصیلی بو محله مناسب دکلدر * محصول بیت هر وقت کـه کوکلکی عشقه ویرهسن اول وقت خوش وقتدر. یعنی عاشق اولدیغك وقت ایو وقتدر. خیرلی ایشده هیچ استخارهیه حاجت یوقدر. حاصلی عشقه کوکل ویرمك بر خیرلی مصلحتدر استخارهیه توقف ایدوب تاخیر جائز دکلدر.

K. a. — آن دم که دل

4.

از چَشْمِ خَود بِپُرْس، کِه ما را کِه می کُشَد؛

جانا گُناهِ طالِع و جُرْمِ سِتاره نیسْت. ۴

ایکنجی کـه اسمدر کیم معناسنه. طالع وستاره عطف تفسیریدر. جرم جیمك ضمی ورانك سکونیله صوچ معناسنه * محصول بیت کندی کوزکدن صور که بزی کیم اولدرر. یعنی بزی هلاك ایلین کوزکدر. طالعك کناهی وستارهنك جرمی یوقدر. شکایتمز سنك چشمکدندر طالع وستارهدن دکلدر.

5.

او را بَچَشْمِ پاك تُوان دید چون هِلال؛

هَر دیده جایِ جَلْوَهٔ آن ماهپاره نیسْت. ۵

اورادهکی او جانانه راجعدر. دید دیدن معناسنهدر. دیده بونده چشم معناسنهدر. جلوه لامعی چلبی منظومهسنده جلوه صالنمقدر دیمش * محصول بیت اول جانانی چشم پاکله کورمك اولور هلال کبی هر دیده اول ماهپارهنك جلوهکاهی یعنی جای جلوهسی دکلدر. حاصلی جسم لطیفدر انی کورمکه چشم لطیف کرکدر.

K. a. — رویش بچشم

75.

6.

فُرْصَت شُمَر طَریقهء رِنْدی، کِه این نِشان

چون راهِ کَنْج بَر هَمه کَس آشِکاره نیسْت. ۶

بکاف عربی

شمر امر مخاطبدر شمریدندن. طریقه لفظنده هاء رسمی علامت نقلدر عرصه ومعشوقه کبی ٭ محصول بیت رندلك طریقهسنی فرصت صای زیرا بو رندلك نشانی راه کنج کبی هرکسه روشن وواضح دکلدر. یعنی بو بر سعادتدر هرکسه میسر اولمز دفینه کبی.

7.

نَکْرِفْت دَر تو کِرْیَهء حافِظ بَهیچ روی؛

حَیْرانِ آن دِلَم، کِه کَم از سَنْکِ خاره نیسْت. ۷

نکرفت تاثیر ایلمدی. در باء صله معناسنه. روی بونده وجه وطریق معناسنهدر هیچ وجه وطریق دیمکدر. حیران آن لفظنه مضاف اولمشدر لام معناسنه. که حرف تعلیل. خاره بونده قرهطاشدر ٭ محصول بیت حافظك کریهسی سکا هیچ وجهله تاثیر ایلمدی اول دلك حیرانیم زیرا سنك خارهدن اکسك اولمیوب یعنی قتیلقده وپکلکده قرهطاشدن قالمز دلنك حیرانیم.

S. I. p. 205. — B. p. 33. — C. p. 34. — H. I. p. 129. — K. p. 106. Die Beits in folgender Reihe: 1. 3. 2. 4—7.

75.

بحر رمل ـ ◡◡ ,ـ ـ ◡◡ ,ـ ـ ◡◡ ,ـ ـ ◡ ـ

1.

ساقِیا آمَدَنِ عید مُبارَك بادَت،

وان مَواعید کِه کَرْدی مَرَواد از یادَت. ۱

ساقیا منادی الف حرف ندا. امدن عید اضافتی مصدرك فاعلنه اضافتی قبیلندندر.

بیرامك کلمکلکی دیمکدر. بادت باد امر غائبدر بویدندن بانك فتحیله. وتاء خطاب معنی جهتنده مبارکه مقیددر مبارکت باد تقدیرنده. مواعید جمع موعوددر اسم مفعول وعده اولنمش. مرواد نهی غائبدر رویدندن. معلوم اوله که علامت امر غائب ونهی غائب دال استقبالك ماقبلنده بر الف زیاده‌لکیدر بونده‌کی کبی مثلا بکناد مکناد ایلمسون بکشاد مکشاد اچمسون بسوزاد مسوزاد یاقمسون دیمکدر. پس مرواد کتمسون دیمکدر. یاد بونده خاطر معناسنه‌در ✻ محصول بیت ای ساقی بیرامك کلمسی سکا مبارك اولسون دخی اول موعودلر که ایلدك خاطرکدن کتمسون. بو سوز انی کوسترر که ساقی عید شریفدنصکره وعده عقد صحبت ایلمش ایمش تنبیه ایلر که اول وعده‌یی فراموش ایلمیه دیو.

2.

بِرَسان بَنْدَگیء دُخْتَرِ رَز، گو: بَدَر آی،

کِه دَمِ هِمَّتِ ما کَرْد زِ غَمْ آزادَت. ۲

برسان فعل امر مخاطب رسانیدندن متعدیدر بیت سابقده ساقی‌یه خطاب ایدر. بندکی یاء مصدریه ایله قوللق دیمکدر. دختر قز. رز دکنك یعنی اصمه چبوغی. رز قزی شرابدن کنایتدر. کو بدر ای ینه ساقی‌یه خطابدر ای ساقی رز قزینه طشره کل دی. که حرف تعلیل. دم بونده نفس معناسنه. آزادت تاسی معناده غمه مقیددر زغمت ازاد کرد تقدیرنده ✻ محصول بیت ای ساقی بزدن رز دخترینه بنده‌لك ایرشدر دی طشره چیق که بزم همتمز نفسی سنی غمدن ازاد ایلدی. حاصلی اشهر حرم کلمکله شرابه یساق اولوب وعید همایون کلمکله اجازت اولور. خواجه حضرتلری معنای کنایتله تعبیر بیورر عارف اولان اکلر.

3.

دَر شِکِفْتَم، کِه دَر این مُدَّتِ اَیّامِ فِراق

بَر گِرِفْتی زِ حَریفان دِل و دِل می دادَت. ۳

در شکفتم در حرف ظرف. شکفت شینك وکافك کسره‌لریله وضمه‌لریله وفانك سکونیله لفظ مشترکدر تعجب معناسنه‌در تعجبده‌یم دیمکدر. مدت زمان ایامه اضافتی عام الی الخاص قبیلندندر. وایامك فراقه لامیه‌در. بر کرفتی زحریفان دل حریفلردن کوکل قالدردك یعنی چکدك الدك. ودل میدادت می حرف فعل ماضی اولنه داخل اولسه حکایت حال ماضی قصد اولنور اما بونده معنای تاکید افاده ایدر انجق. تا خطاب افاده ایدر.

واولنده واو حالیت یعنی حال بوکه کوکلك ویردی یعنی حریفاندن کوکلکی قالدرمغی قبول ایلدی دیمکدر * محصول بیت یعنی ای ساقی دختر رزه دیکه ای دختر رز تعجبده‌یم که بو فراق ایامی زماننده حریفلردن کوکلکی قالدیروب چکدك والدك حال بو که بونلردن کوکلکی المغه کوکلك قبول ایلدی. یعنی اوچ ای مقداری مختفی اولوب حریفلره دیدار کوسترمدك تعجبده‌یم که دلك بوکا نیجه متحمل اولدی. بو بیتی بیت اولدن مقدم یازنلر (س°) معلوم اولدیکه بو ابیاتك مقصودینی بلمدیلر.

4.

شُکْرِ ایزِد کِه از این بادِ خَزان رَخْنه نَیافْت

بوسْتانِ سَمَن وُ سَرْو و گُل وُ شِمْشادَت. ۴

شکرك ایزده اضافتی مصدرك مفعولنه اضافتی قبیلندندر. که حرف تعلیل. ازین این اسم اشارتدر اوچ ای مقداری مختفی ومحتسب اولوب کمسه‌یه دیدار کوسترمدیکنه باد خزاندن مراد بودر. رخنه نیافت رخنه کدکدر عربجه ثلمه دیرلر ثای مثلثه ایله مراد یساقلردن ومحتسبلردن نقصان وقصور بولمدی * محصول بیت سنك سمن وسرو وکل وشمشادك بوستانی حاصلی بو حقارت ای دختر رز سنك ذاتکه تاثیر ایلمدی.

5.

چَشْمِ بَد دور، کَزان تَفْرِقه خَوش باز آوَرْد

طالِعِ نامْوَر وُ دَوْلَتِ مادَرزادَت. ٥

چشم بد دور دعادر دختر رزه. که حرف تعلیل. زآ حرف ابتدا. آن اشارتدر تفرقه‌یه بیت سابقده باد خزانه اشارت ایلدیکی کبی وایکیسیده برمعنادن کنایتدر تفرقه لفظیله نیجه مدت رنداندن مفارقت ایدوب تنها کوپلرده وفوچیلرده محبوس ومحصور قالدیغیدر. بو غزل اول معنای اشراب ایدرکه شرابه نیجه زمان یساقلر اوله دلشاد زماننده کبی صکره شاه شجاع کلوب باده‌نوش اولمغین باده‌یه اجازت ویره نتکم با قافیه‌سنده صبح دولت غزلنده کچمشدر نتکم شین قافیه‌سنده کلجکدر ان شا الله تعالی. باز اورد بحسب لغت کرو کتوردی اما بحسب اصطلاح قورتردی دیمکدر. طالع نامور طالعك نامورە اضافتی موصوفك صفتنه اضافتی قبیلندندر حاصلی بیانیه‌در. دولت مادر زاده بویله‌در. نامور ادلی یعنی مشهور دیمکدر. نامله وردن مرکبدر نسبت معناسنی افاده ایدر بهره‌ور وروزه‌ور نصیبلی وروزه‌لی دیمکدر. وبعضلر

دیدیلر که نامور نام اوردن مخففدر تخفیف همزه ایله. اما بونلرده مناقشه ایلمك اولور که الف ممدوده تخفیفی قیاسی دکل اول جهتدندر اکا ملایه دخل ایلمشدر نمکین وغمکین اصلی نم اکین وغم اکین‌در دیدکنه معلوم اوله که فارسیده اخری میم اولان کلمهء نسبت ایلملی اولسه ادات نسبتی بر کاف عجمی مکسوره ایله توسط ایدرسین غمکین ونمکین وسهمکین کبی. مادر زاد مادر انادر والده معناسنه. زاد فعل ماضی مفرد غائب زادندن لازم ومتعدی کلور طوغمق وطوغرمق. ایمدی دولت مادرزاد اناسندن بله طوغدیغی دولت یعنی اناسی ترننده مقدر اولان دولتدر ❊ محصول بیت یارامز کوز ایراغ اولسون ای دختر رز که اول تفرقه وایریلقدن سنی خلاص ایلدی شهرتلی طالعك ومادرزاد دولتك. بونده بزم طالعمز ومادرزاد دولتمز دیو طالعی ودولتی متکلمه اثبات ایلین سیاق وسباق کلامدن اکاه دکل ایمش.

K. a. — دور کزین تفرقه —

6.

شادیء مَجْلِسِیَان دَر قَدَمِ مَقْدَمِ تُسْت؛

جایِ غَم باد هَر آن دِل کِه نَخواهَد شادَت. ٩

شادیده یا حرف مصدر. مجلسیانده یا حرف نسبت والف ونون ادات جمعدر اهل مجلس دیمکدر. قدم لغت عربده طباندر. مقدم مصدر میمیدر قدوم معناسنه. قدمك مقدمه اضافتی استعاره طریقیله‌در ❊ محصول بیت اهل مجلسك شادیلغی ای دختر رز سنك مبارك ایغك کلمسنده‌در غم یری اولسون هر کوکل که سنی شاد استمز. یعنی غمناك اولسون اول کوکل که سنی شادان وخندان استمز وسنك محبوس ومختفی اولدیغك استر مجلسده اولنلرك یعنی اهل مجلسك شادیلغی سنك قدمك کلمککده‌در.

7.

حافِظ از دَسْت مَدِه صُحْبَتِ این کَشْتیء نوح،

وَر نـه طـوفـانِ حَـوادِث بِـبَـرَد بُنْیَادَت. ٧

حافظ منادی حرف ندا محذوفدر. کشتیء نوحدن مراد پرمه شکلنده اولان قدحدر که بعض کمسه‌لر انی کمشدن وبعضلر بقردن وبعضلر اغجدن ایدرلر روم ایدالکری کبی. ور نه ور واکردن مخففدر عربیده والا معناسنه. طوفان صو ویغمور غالب اولوب اشیایی تپلمغه دیرلر. حوادث حادثه‌نك جمعیدر نکبت معناسنه. طوفان حوادث

اضافتی بیانیه‌در. بنیاددن مراد وجوددر * محصول بیت ای حافظ بو نوح کشتیسنك محبتنی الدن ویرمه یعنی قدح محبتنی صالیویرمه. حاصلی باده‌نوشلر محبتنی ترك ایلمه دیمکدر. یوخسه حوادث طوفانی وجودك بنیادینی کتورر. یعنی باده محبتندن ایرلمه یوخسه جمیع غموم وهموم بلیات روزکار بنیاد وجودك تلف ایدر.

K. a. — محبت آن کشتی —

S. I. p. 206. — B. p. 33. — C. p. 34. — H. I. p. 130. — K. p. 96. Die Beits in folgender Reihe: 1. 3. 2. 4. 6. 5. 7.

76.

بحر مجتث ⏑⏑– ,–⏑–⏑ ,––⏑⏑ ,–⏑–⏑

1.

شَنیدَه ام سَخُنی خَوش کِه پیرِ کَنْعان گُفْت:

فِراقِ یـار نـه آن می کُنَد کِـه بِتْوَان گُفْت. ۱

سخنیده یا وحدتیچوندر. خوش صفتیدر سخنك. که حرف رابط صفت. پیر کنعان حضرت یعقوب پیغمبر علیه السلامدر. مصراع ثانی پیر کنعانك مقول قولیدر. بتوان کفت کفتن معناسنه‌در * محصول بیت خواجه بیورر بر کوزل سوز اشتمشم که حضرت یعقوب علیه السلام دیدی یارك فراقی اول حالتی ایلمز که دیمکه ممکن اوله. یعنی یارك فراقی بـ ایش ایشلر که قابل تعبیر دکل.

2.

حَدیثِ هَولِ قِیامَت، کِه گُفْت واعِظِ شَهْر،

کِـنـایَتیسْت، کِـه از روزگـارِ هِجْران گُفَت. ۲

هول قورقی. کـه رابـط صفت. حدیث هول قیامت اولکی کفتنك مقول قولیدر معنا جهتندن اکرچه صورتا ابتداء کلامدر کنایتست خبری. که حرف رابط صفتدر

ومجموع مقول قول ردیف واقع اولان کفتنك مفعولیدر * محصول بیت واعظ شهر دیدیکی قیامت قورقیسی بر کنایتدر که روزکار هجراندن سویلدی. حاصلی قیامت عذابی دیدکلری یارك فراقی عذابیدر.

S. C. b. — کنایتست (statt کنایتیست)

3.

نِشانِ یارِ سَفَرکَرْده از کِه پُرْسَم باز
کِه هَرْ چِه گُفْت بَریدِ صَبا پَریشان گُفْت. ۳

سفرکرده سفر ایلمش. از که که بونده اسمدر کیم معناسنه. باز تاکید افاده ایدر. که حرف تعلیل. برید صبا اضافتی بیانیه‌در. برید عربیده ایلچی‌یه دیرلر اما شعرای عجم پیك معناسنده استعمال ایدرلر * محصول بیت سفر ایلمش یعنی سفره کتمش یارك نشانی وخبرینی کیمدن صوره‌یم زیرا صبا پیکی هر نه که دیدیسه پریشان دیدی. یعنی برید صبا پریشان‌کودر خبرینه اعتماد اولمز دیمکدر.

4.

غَمِ کُهَن بَمَیِ سالخَورْده دَفْع کُنید،
کِه تُخْمِ خَوش‌دِلی اینَسْت، و پیرِ دِهْقان گُفْت. ۴

غم کهن اسکی غم. کهنك کافی مضمومدر دائما اما هاسی مضموم ومفتوح اوتنمق جائزدر مکر که قافیه‌ده واقع اوله اول تقدیرجه برینه مخصوص اولور مثلا سوسن وروشن قافیه‌سنده ها مفتوح اوتنور وبن وکن قافیه‌سنده مضموم. سخنده بویله‌در مثلا سوسن وروشن قافیه‌سنده سین مفتوح وخا مضموم. سالخورده سابقا کچمشدر که یشامشدن تعبیردر اما بونده اسکی شراب مراددر. خوشدلی یا حرف مصدر. تخم بونده کنایتدر سببدن. دهقان اکنجی معربدر تعریبی وانصرافی وعدم انصرافی تفصیله محتاجدر اما بو محلی دکل * محصول بیت اسکی شرابله دفع غم ایلمك کرك زیرا خوشدللکه وصفای خاطره سبب وباعث بودر پیر دهقانده بویله دیدی دفع غمی کهنه شرابه حواله ایلدی زیرا کهنه سنك سورت وحمیه‌سی زیاده اولور.

C. K. b. — پیر (ohne و).

76.

5.

نِغان کِه آن مَهِ نامِهرْبانِ دُشْمَن‌دوسْت

بَتَرْكِ صُحْبَتِ يارانِ خَود چِه آسان كُفْت. ٥

نامهربانده نا ادات نفی وسلبدر. مهر بونده محبت معناسنه‌در. بان ادات فاعلدر باغبان ودربان کبی باغجی وقپوجی دیمکدر. بونده‌ده محبتجی یعنی اهل محبت دیمکدر. دشمن‌دوست وصف ترکیبی اتسامندندر دشمن سویجی معناسنه. بترك صحبت با حرف تاکیده‌در. ترك اسان کفتك مقدم مفعولیدر یعنی اول نامهربان یارك صحبتنی ترك ایلدم دیمش واسان وبی‌پروا دیمش. پس خواجه بونده‌ن تغابن چکر که نیچون بویله بلا فکر ورویه یارانی ترك ایلدم دیدی * محصول بیت فغانکه اول دشمن سویجی محبتسز کندی یارانی صحبتنی نه قولای سویلدی یعنی یارانمك مصاحبتنی ترك ایلدم دیدمی اما اسان وبی‌پروا دیدی. حاصلی بونی دیدیکنه نادم وپشیمان اولمدیغنه حیفلنور زیرا کندیده متروك یارانه داخلدر.

B. a. — دشمن وَ —

6.

مَن وُ مَقامِ رِضا بَعْد ازین و شُكْرِ رَقيب.

كِه دِل بَدَرْدِ تو خو كَرْد و تَرْكِ دَرْمان كُفْت. ٦

مقام رضا اضافتی بیانیه‌در. شکرك رقیبه اضافتی مصدرك مفعولنه اضافتیدر. که حرف تعلیل. خو کرد امتزاج ایلدی والشدی دیمکدر. ترك درمان کفت یعنی درمانی ترك ایلدم دیدی بیت سابقده‌کی کبی تاویله احتیاج یوق * محصول بیت شمدنکرو بن دخی مقام رضا یعنی هر نه که جاناندن کلورسه راضی وصابر اولوب شاکی اولمیم زیرا کوکل سنك دردکله امتزاج ایدوب الشدی ودرمانك ترکنی سویلدی.

7.

كِره نَباد مَزَن كَرْچِه بَر مُراد وَزَد.

كِه اين سُخَن بَمَثَل باد با سُلَيمان كُفْت. ٧

کره دوکمدر. نباد با حرف صله. مزن نهی مخاطبدر. وزد فعل مضارع وزیدندن بل

اسمك. كه حرف تعليل. اين سخن مصراع اولك مضموننه اشارتدر. بمثل مضاف محذوفدر بطريق مثل تقديرنده. با سليمان با حرف صله. كفتك ناعلى بادادر ✻ محصول بيت باده عقد قلب ايدوب اعتماد ايلمه اكرچه مراد اوزره اسه. يعنى مرادكچه اسرسه‌ده باده تكيه ايلمه زيرا بيقراردر وبر يرده ثابت اولمز. زيرا بو سوزى مثل طريقيله باد حضرت سليمان عليه السلامه ديدى. پس سليمانك كه فرماننده ايدى اكا وفا ايلمينجه غيرى‌يه ايلممسى بطريق اولى‌در مقصود دنيايه اعتماد ايلمه هر نقدر كه سكا ال ويررسه‌ده زيرا باد حكمنده‌در كه كچوب كتمك اوزره‌در. حاصلى نتكم سكا غيريدن كلدى سندنده غيرى‌يه اويله كيدر پس مال ومنصبه اعتماد ايدوب مغرور اولمه زينهار.

8.

بِمُهْلَتى كِه سِپِهْرَت دِهَد زِ راه مَرَوْ؛

تُرا كِه كُفْت، كِه اين زال تَرْكِ دَسْتان كُفْت. ٨

بمهلتى با حرف سبب ويا حرف وحدت. سپهرت‌ده تا ضمير خطاب. كه اسمدركيم معناسنه. زال بونده قوجه‌قرى معناسنه‌در. ودستان بونده مكر وحيله معناسنه‌در ✻ محصول بيت بر مهلت سببيله كه سكا فلك ويرر يولدن كتمه يعنى چقمه سكا كيم ديدى كه بو قوجه‌قرى حيله ومكرينى ترك سويلدى يعنى حيله ومكرينى ترك ايلدى. حاصلى فلك بر ايكى كون مرادكچه دونديكنه مغرور اولمه مكرى واردر سكا يوخسه محبتندن دكلدر نتكم شيخ عطار بيورر. بيت ✻ چرخ مردم خوار اكر روزى دو مردم پرورست ✻ نيست از شفقت مكر پروازهٔ او لاغرست.

C. K. a. — بعشوهٔ كه

9.

مَزَن زِ چون و چِرا دَم، كِه بَنْدَهٔ مُقْبِل

قَبول كَرْد بَجان هَر سُخَن كِه سُلْطان كُفْت. ٩

بعض نسخه‌ده سلطان يرينه جانان واقعدر اما بنده‌يه سلطان انسبدر. چون واو اصليه ايله نيچه ديمكدر كيف معناسنه. چرا جيم عجمينك فتحى وكسريله نيچون ديمكدر. اصلنده چه ايله رادن مركبدر بو ايكى لفظ دللرنده يعنى استعماللرنده تعلل وبهانه‌دن كنايتدر. دم بونده نفس معناسنه‌در. چون وچرادن نفس اورمه يعنى

تعلل وبهانه ایلمه. مقبل صاحب اقبال یعنی سعادتلی دیمکدر. بجان با حرف صله معناسنه‌در * محصول بیت سکا بر امر وارد اولسه تعلل وبهانه ایلمه قبول ایله زیرا سعادتلی قول جانله قبول ایلدی هر سوزی که پادشاه سویلدی ایمدی جانان‌دن وارد اولان اوامر ونواهی بوکا قیاسدر مخالفت ایلمه.

C. K. b. که جانان گفت — (vergl. Comm.)

10.

کِه گُفت، حافِظ از اَنْدیشَهٔ تو آمَد باز

مَن این نَگُفْته ام، آن کَس کِه گُفْت بُهْتان گُفْت. ۱۰

که اسمدر کیم معناسنه. اندیشه فکر بونده مراد جانان غمین ییمك. امد باز عدول وترك وفراغتدن عبارتدر. بهتان بطریق بهتان تقدیرنده‌در * محصول بیت کیم دیدی که حافظ سنك هوا ومحبتكدن عدول واعراض ایلدی. خواجه طریق التفاتله بیورر بن بونی دیمدم اول کمسه که دیدی بهتان وافترا طریقیله دیدی. یعنی دشمن سوزیدر هیچ بن سنك عشقكی ترك ایدرمیم.

S. I. p. 209. — B. p. 34. — C. p. 35. — H. I. p. 131. — K. p. 124, hat 11 Beits in folgender Reihe; 1. 2. 3. 5. 4. 6. 7. 9. 8. (Beit) 10.

Beit 8, b.

بیا و باده بخور زانکه پیر میکده دوش
بسی حدیث ز عفو رحیم و رحمان گفت

77.

بحر رمل —◡◡ , ——◡◡ , ——◡◡ , ——◡⏓

1.

صُبْحْدَم مُرْغِ چَمَن با گُلِ نَوْ خاسْته گُفْت:

نازکَم کُن، کِه دَر این باغ بَسی چون تو شِکُفْت. ۱

صبحدم صباح وقتی. مرغ چمن بلبل. نو خاسته تازه اچلمش کل. ناز کم کن نازی

کلیا ترك ایله دیمکدر. بسی چوق. چون ادات تشبیه. شکفت اچلدی فعل لازمدر ✻ محصول بیت صباح وقتی بلبل تازه اچلمش کله دیدی نازی ترك ایله که بو باغده نیچه سنك کبی کل اچلدی.

2.

گُل بخندید کِه: از راست نَرَنْجیم، وَلی
هیچ عاشِق سَخُنِ سَخت بَمَعْشوق نَگُفت. ۲

راست مشترکدر طوغریله کرچك بیننده. عاشق مبتدا نکفت خبری ✻ محصول بیت بلبلك کفتارینه کل کلدی کرچکدن انجنمزز اما هرکز بر عاشق معشوقنه پك سوز سویلمدی. یعنی ای بلبل سنك سوزك حقدر وحقدن انجنمزز لیکن هرکز بر عاشق معشوقنه سخت ودرست سویلمه‌مشدر. خواجه‌نك بو سوزی عاشقله معشوقك مصاحبتندن کنایتدر.

— بمعشوقه نگفت C. K. b.

3.

تا اَبَد بوی مُحَبَّت بَمَشامَش نَرَسَد
هَر کِه خاكِ دَرِ مَیْخانه بَرُخْساره نَرُفْت. ۳

تا انتهاء غایتیچوندر. بوی محبت اضافتی بیانیه‌در. نرفت فعل نفی ماضی سوپرمدی دیمکدر ✻ محصول بیت ابده‌دك دماغنه محبت توقیسی ایرشمز یعنی اخر عمرینه‌دك هرکمسه که میخانه قپوسنك طوپراغنی رخساره‌سیله سپورمیه. یعنی پیر مغانه محبت ایدوب ملازمت ایلمینك مشامنه بوی محبت واصل اولمز. بمشامشده شین ضمیر مصراع ثانیده که لفظنه راجعدر اضمار قبل الذکر طریقیله.

4.

گَر طَمَع داری از آن جامِ مُرَصَّع مَیِ لَعْل،
ای بَسا دُر کِه بَنَوْكِ مِژه‌اَت بایَد سُفْت. ۴

بعض نسخه‌ده ای بسا در که یرینه در ویاقوت واقعدر. دردن مراد ایشك

خالصیدر. ویاقوتدن مراد خونابدر. مرصع کمشه ویا التونه جواهر پرکنمش اولان نسنه‌یه دیرلر. ای حرف ندا منادای عام محذوف. بنوك با مع معناسنه. نوك نونك فتحی وضمیله لغتدر هر نسنه‌نك سوری اوجنه دیرلر. باید فعل مضارع کرك دیمکدر. سفت بونده ماضیدر مصدر معناسنه زیرا مضارعه مقارندر دلمك معناسنه‌در ❋ محصول بیت اکر طمع طوترسن یعنی طمعك وارایسه ای یار که پیر مغانك اول مرصع قدحندن باده ایچه‌سین نوك مژه ایله ای یار چوق انجو دلمك کرك‌سین. یعنی خدمت وملازمت وتضرع ایله چوق یاش دوکمك کرك‌سین که اول میسر اوله.

K. b. — درّ و یاقوت بنوك (vergl. Comm.)

5.

دَر گُلِستانِ اِرَم دوش چو از لُطْفِ هَوَا

زُلْفِ سُنْبُل زِ نَسیمِ سَحَری می آشُفْت. ٥

کلستان ارم اضافتی بیانیه‌در. بوندن مراد اول باغ ارم‌در که شیرازده شاه شجاعك باغچه‌سیدر که مشهور سیرانکاهیدر شیرازك وقران عظیمه‌کی ارم که بر جنتك اسمیدر انی ایهام ایدر. زلف سنبل اضافتی بیانیه‌در. اشفتن دلرمك وقرش مورش اولمق. حاصلی نسیم هبوب ایلدیکی وقت سنبل زلف حرکت ایدوب کاه بری برینه قارشوب وکاه ایریلور بو حالتندن اشفت لفظیله تعبیر ایلمش ❋ محصول بیت چمنده بهار یلی کل ایله سروك قتندن یعنی یانندن اول جانانك عارض وقامتی ارم کلستاننده دون کیجه چونکه لطافت هوادن زلف سنبل نسیم سحریدن قرش مورش اولوردی.

6.

گُفْتَم: ای مَسْنَدِ جَم، جامِ جَهان‌بینَت کو:

گُفْتْ: اَفْسوس کِه آن دَوْلَتِ بیدار بِخُفْت. ٦

مراد مسند جمدن بیت سابقده مذکور ومسطور اولان کلستاندر. وچمندن مراد کلدر که جمیع شکوفه‌نك سلطانیدر نتکم بیورر. بیت ❋ افسر سلطان کل پیدا شد از طرف چمن ❋ مقدمش یا رب مبارك باد بر سرو وسمن ❋ ونتکم بیورر. بیت ❋ تخت زمرد زدست کل بچمن ❋ راح چون لعل اتشین دریاب ❋ وجام جهان‌بین‌دن مراد کل مطبقدر که قدحه بکزر. وجهان‌بین وصف ترکیبیدر جهان کوریجی معناسنه.

وجامه جهان‌بینلك وصفنی اثبات ایلمك مجازدر جهانی کورمکه سبب اولدیغیچون زیرا حقیقتده جهانی کورن اکا ناظر اولنلردر پس مراد جهان‌بیندن جهان‌نمادر نتکم اکثر استعمال بویله‌در. کو ادات استفهامدر قنی معناسنه. کفت فعل ماضی ضمیر فاعل تحتنده مستتر کنایتدر کلستاندن. افسوس دریغ وحیف معناسنه‌در. که حرف تعلیل افسوسه علتدر ومابعدی تتمه مقول قولدر. دولت بیدار اویانق دولت یعنی دولت غالب وبخت بیدارده دیرلر یعنی طالع مساعد معناسنه. بخفت فعل ماضی بحسب لغت اویودی دیمکدر اما مراد زائل اولدی وکتدی دیمکدر دولت بیداردن مراد ایام ورد اولوب سریع الزوال اولدیغندن * محصول بیت دون کیجه شاه شجاعك باغ ارم نام باغچه‌سنك کلستاننده لطافت هوادن که نسیم سحریدن زلف سنبل پریشان واشفته اولوردی کلستانه دیدم ای کل پادشاهنك تختی جام جهان‌بینك قنی یعنی کل قنی. کلستان دیدی حیف ودریغ اول دولت بیدار اویودی یعنی زائل اولدی کتدی.

7.

سُخُنِ عِشْق نَه آنَسْت کِه آیَد بَزَبان؛

ساقِیَا مَیْ دِه و کوتاه کُن این کُفْت و شِنُفْت. ۷

کوتاه قصه دیمکدر. کوتاه کن بحسب لغت قصه ایله معناسنه اما بویله مقاملرده طی ایله معناسنه یعنی کلیا ترك ایله دیمکدر. کفت وشنفت بو ایکی لفظ فعل صورتنده اسملردر دیمه واشتمه * محصول بیت عشق سوزی ومصاحبتی اول دکلدر که دله کله. یعنی عشق امر حالیدر قالی دکل عاشقلر اکلر عشق نه حالندر بی‌درد اولنلر نه بیلور. ایمدی ای ساقی باده ویر وترك ایله بو دیمه‌یی واشتمه‌. یعنی عشق کفت‌وکویله بلنمز قیل وقالی ترك ایدوب باده کتور دیمکدر.

8.

اَشْكِ حافِظ خِرَد وُ صَبْر بَدَرْیَا اَنْداخْت؛

چِه کُنَد، سوزِ غَمِ عِشْق نَیَارَسْت نِهُفْت. ۸

نیارست فعل نفی ماضی قادر اولمدی. نهفت یعنی مصدر معناسنه کزلمك دیمکدر * محصول بیت حافظك کوزی یاشی عقل وصبرینی دریایه اتدی. یعنی بوندن اول عقل وصبر قوتیله بکا وکریه‌سنی ضبط ایدردی وکوزندن یاش چقارمزدی اما شمدی کریه وبکاسی غالب اولوب اشکی طغیان ایدوب خرد وصبری مغلوب اولدی.

78.

اشك دریایه اندی بیوردیغی کثرت گریه‌دن کنایتدر کانه که اشك دریادر خرد وصبری غرق ایلدی. مصراع ثانی‌یی مذکوره حکم تعلیلده ایراد ایدوب بیورر نیلسون عشقك غمنك حرارتنی کزلمکه قادر اولمدی پس اول جهتدندر کثرت گریه‌سی.

S. I. p. 211. — B. p. 34. — C. p. 35. — H. I. p. 133. — K. p. 198. Die Beits in folgender Reihe: 1. 2. 4. 3. 5—8.

78.

بحر رمل ‿–‿– ,‿‿–– ,‿‿–– ,––‿–

1.

دِل و دینَم شُد، و دِلْبَر بَمَلامَت بَر خاسْت،

گُفْت: با ما مَنِشین، کَز تو سَلامَت بَر خاسْت. ۱

شد بونده رفت معناسنه‌در. ملامت ولوم ولومه لامك فتحه‌لریله ازارلمق. برخاست قالقدی * محصول بیت دلم ودینم هوای عشقله کتدی دلبر دخی ملامته قالقدی. یعنی رسوای اولدیغمچون بنی لوم ایلمکله قالقوب دلبر دیدی بزمله اوتورمه زیرا سندن سلامت قالقدی. یعنی سلامتدن ملامته دوشدك شمدنکرو بزمله اوتوروب دورمه که بی ننك ونام اولدوك.

2.

کِه شَنیدی کِه دَر این بَزْم دَمی خَوش بِنِشَسْت،

کِه نه دَرْ آخِرِ صُحْبَت بَنَدامَت بَر خاسْت. ۲

که اسمدر کیم معناسنه مقدم مفعولیدر شنیدینك. وشنیدی فعل ماضی مخاطبدر خطاب عام طریقیله. تقدیر کلام که شنیدی استفهام انکاری اسلوبیله. دمی‌ده یا وحدتیچوندر. ندامت مصدردر پشیمانلق معناسنه. که لفظی ایکی یرده بله حرف

ربطدر * محصول بیت کیمی اشتدك که مجلس دنیاده بر ساعت حضور وصفا ایله اوتوردی که اخر صحبتده پشیمانلغله اول مجلسدن قالقمدی. یعنی بزم دنیاده هر کیم که بر ایکی کون مسرور اولدی اردنجه بش اون کون مغموم اولدی زیرا دنیانك خلقتی بو وضع اوزرینه‌در.

K. a. — کَی شنیدی

3.

شَمْع اَگَر زان رُخِ خَنْدان بَزَبان لافی زَد،

پیشِ عُشّاقِ تو شَبْها بَغَرامَت بَر خاسْت. ٣

زبان لفظ مشترکدر لسانله شمعك فتیله‌سنده یانن اتش مابیننده پس بونده زبان ایهام طریقیله مذکوردر. لافیده یا وحدت ویا تنکیر ایچوندر. غرامت اوده‌مکدر یعنی اوده‌مسی لازم اولان نسنه دین ودیت کبی * محصول بیت شمع اگر اول رخ خندان زبانیله لاف اوردیسه. یعنی کندینی اول رخ خندانه تشبیه ایدوب اویکندیسه. سنك عشاقك اوکنده نیجه کیجه‌لر ایلدیکی لافك غرامتیچون اایاغ اوزره دیکلوب طوردی. حاصلی صباحه‌دك ایاغ اوزره دیکلوب طوردیغی سنك عشاقك اوکنده ایلدیکی کستاخلقدن اعتذار ایچون که هم یانوب یاقیلور وهم کوز یاشین دوکر.

K. a. — شمع گر زان لب خندان

4.

دَر چَمَن بادِ بَهاری زِ کَنارِ گُل و سَرْو

بَهَواداریِ آن عارِض و قامَت بَر خاسْت. ٤

بهاریده یا حرف نسبت. بهواداریده با سببیت افاده ایدر. هوادار وصف ترکیبیدر محبت معناسنه‌در * محصول بیت محبتیله قالقدی یعنی پیدا اولوب جانان جانبنه اسدی کلدی یل قالقدی دیرلر اسدی معناسنه ترکیده‌ده استعمالدر. حاصلی عارض هواسیله کلی وقامتی هواسیله سروی ترك ایلدی دیمکدر لف ونشر مرتب طریقیله.

5.

مَسْت بِگْذَشْتی، و از خَلْوَتِیانِ مَلَکُوت

بَتَماشایِ تو آشوبِ قِیامَت بَر خاسْت. ٥

خلوتیان خلوتینك جمعی خلوته منسوبلر دیمکدر ملائکه مقامنه عالم ملکوت دیرلر

پس خلوتیان ملکوتدن مراد ملائکه‌در. آشوب قاریشقلغه وفتنه‌یه دیرلر * محصول بیت جانانه خطاب ایدوب بیورر سن مست کچدك وملائکه‌دن سنك تماشاك سببیله فتنهء قیامت قالقدی یعنی پیدا اولدی. حاصلی سنك مستانه‌لکك بشردن کچوب ملکلره فتنه واشوب صالدی.

6.

پیشِ رَفتارِ تو پا بَر نَگرِفت از خَجِلَت

سَروِ سَرکَش کِه بَنازِ قَد و قامَت بَر خاسْت. ٦

رفتار وصف ترکیبیدر اریدندن بیمار ودیدار کبی رفت وبیم ودید کتوریجی معناسنه. رفت بونده اسمدر یورمه معناسنه پس معنی سنك یوریشك اوکنده دیمك اولور. بر نکرفت قالدرمدی. خجلت مصدردر اوتانمق معناسنه. سرکش وصف ترکیبیدر باش چکیجی معناسنه یعنی کمسه‌یه باش اکمز ومنقاد اولمز. بناز قد وقامت با بونده معیت معناسنی افاده ایدر قد وقامتله نازلنمق دیمکدر. بر خاست بونده دوردی معناسنه‌در * محصول بیت سنك یوریشك قتنده ویا اوکنده اوتندیغندن ایاغن قالدرمدی سرکش سرو که قد وقامتله نازلنمغه قالقدی. یعنی سرو سرکش فخرلنمغه طوردی سنك رفتارك یاننده ایاغن قالدروب رفتاره مالك اولمدی خجلتدن وحیرتدن.

7.

حافِظ ایـن خِرْقه بِیَنْداز مَگَر جان بِبَری،

کاتِش از خِرْقَهء سالوس و کَرامَت بَر خاسْت. ٧

این خرقه‌دن مرادی ریا خرقه‌سیدر خرقهء فقرایی ریا ایله کینلره تعریضدر. مکر بونده باشد که معناسنه‌در اوله که جان قورتره‌سین دیمکدر. کاتش‌ده که حرف تعلیل خرقه‌یی اتمغه علتدر. سالوس ریا معناسنه اسمدر جاسوس وجاموس وزنی اوزره * محصول بیت ای حافظ بو کیدیکك ریا خرقه‌سنی کیدر اوله که اتش دوزخدن جان قورتره‌سین زیرا ریا وکرامت خرقه‌سندن اتش ظاهر اولدی. یعنی ریا ایله خرقه کیوب کرامت صاتنلر رسوای عالم اولدیلر پس سن بو صفتی کیدرسنده

واریسه رسوای عالم اولمیه‌سین. خرقهٔ سالوس وکرامتدن اتش تالقمق رسوای عالم اولمقدن کنایندر.

K. b. — کاتش از خرمن سالوس

S. I. p. 214. — B. p. 35. — C. p. 36. — H. I. p. 134. — K. p. 94.

Robinson 16.

79.

بحر مضارع ‒ ‒ ◡ ‒, ‒ ◡ ‒ ◡, ◡ ‒ ‒ ◡, ‒ ◡ ‒ ‒

1.

رويِ تو كَس نَديد، و هَزارَت رَقيب هَسْت؛

دَر غُنْچهٔ هَنوز، و صَدَت عَنْدَليب هَسْت. ١

هزارت تاسی معنی جهتندن رقیبه مقیددر وصدت تاسی عندلیبه ✻ محصول بیت جانانه خطاب ایدوب بیورر سنك رویكی كمسه كورمدی حال بو كه بیك رقیبك وار غنچه‌ده‌سین هنوز یعنی دخی پرده ایچنده‌سین حال بو كه یوز عندلیبك وار. حاصلی خانه‌دن طشره چقمامش انك توینده‌سین لیكن عالم تمام مبتلاكدر. اخرنده ها اولان لفظده همزه وحدتیچون وخطاب ایچون ومصدریت ایچون اولور. غنچه لفظنده مصدریت ظاهردر دین كمسه مكرر خطا ایلمش زیرا معنی یانكدر همزه‌نك دكل نتكم سابقا بیان اولنمشدر. ثانیا غنچه‌ده مصدریت ظاهردر دیدكیده خطادر كه انده یا خطابیچوندر وهمزهٔ مجتلبه یایی ماقبلنه ایصال ایچوندر.

2.

گَرْ آمَدَم بَكويِ تو، چَنْدان غَريب نيسْت؛

چون مَن دَر اين دِيَار فِراوان غَريب هَسْت. ٢

فراوان چوق دیمكدر ✻ محصول بیت اكر سنك محله‌كه كلدم ایسه اولقدر عجیب دكلدر. مصراع ثانی حكم تعلیلده‌در زیرا بنم كبی بو دیارده چوق غریب وار. حاصلی

بنم سنك محله‌كه كلمم غريب دكلدر زيرا غربا مقاميدر غريب ايسه غريبه مائلدر كه الغريب الى الغريب يميل. ديارَدن مراد بونده كوى جاناندر.

K. b. — ديار هزاران غريب —

3.

هَرْچَنْد دورَم از تو، (كِه دور از تو كَس مَباد)

لیکِنْ اُمیدِ وَصْلِ توام عَن قَریب هَسْت. ٣

دور از تو كس مباد جملهء دعائيه حشو مليحدر * محصول بيت هر نقدر كه سندن ايراغ اسم كمسه ايراق اولمسون اما سنك وصلك اميدى يقيندر يعنى عن قريب واصل اولمق اميدى واردر. حاصلى ظاهرا سندن بعيدم اما وصل اميدى قريبدر.

4.

دَر عِشْق خانَقاه و خَرابات فَرْق نيسْت؛

هَرْجا كِه هَسْت، پَرْتَوِ روىِ حَبيب هَسْت. ۴

محصول بيت طريق عشقده خانقاهله ميخانه ماببننده فرق يوقدر هر يركه واردر انده دوستك يوزى پرتوى واردر. يعنى اكر صومعه زاهد واكر دير راهبدر جميعنده خدا حاضردر واثار جمال وجلالى منكشف ومنجليدر.

K. a. — خرابات شرط نيست

5.

آنْجا كِه كارِ صَوْمَعه را جَلْوه مى دِهَنْد،

ناقوسِ دَيْرِ راهِب و نامِ صَليب هَسْت. ٥

كار صومعه‌دن مراد اصناف عباداتدر. ناقوس كليسالرده بر تيمور تخته‌در كه اوقات صلواتده چالرلر وقت صلوتى بيان ايچون. دير كليسا. وناقوسك ديره اضافتى لاميه‌در.

دیرکده راهبه اضافتی بویله. راهب کشش جمعی رهبان کلور رانك ضمی وهانك سکونیله. صلیب کافرلر کتوردیکی جدر که بالچغله تلیچ شکلندهدر جمعی صلب کلور صادك ولامك ضملریله وصلبان علی وزن رهبان دخی کلور ❊ محصول بیت اول یرده که صومعه ایشینه یعنی عبادتنه جلوه یعنی حسن وجمال ویررلر راهب دیرك ناقوسی ونام صلیبی اندهٔ واردر. حاصل کلام خلاق عالمه جمیع اشیا تعبد اوزرهدر وهر یرده حاضردر وجمیع ادیان ومللده معبوددر. بیت ❊ که معتکف دیرم وکه ساکن مسجد ❊ یعنی که ترا میطلبم خانه بخانه ❊ در صومعه ومدرسه ودیر وکنشت ❊ ترسندهٔ دوزخند وجویای بهشت ❊ حاصلی صومعهٔ زاهد ودیر راهب حقیقت ومجاز کبی مثلا زماندر نتکم خواجه بیورر. بیت ❊ در کار خانهٔ عشق از کفر ناکریزست ❊ اتش اکر بسوزد کر بولهب نباشد ❊ حاصلی اشیا اضدادیله متبیندر پس ضدان بیله کرك که متبین اوله روز وشب کبی.

C. b. — ناقوس وَ دیر

K. b. — ناقوس وَ دیو وَ راهب

6.

عاشِق کِه شُد، کِه یار بَحالَش نَظَر نَکَرْد.

ای خواجه دَرْد نیسْت، وَگَر نَه طَبیب هَسْت. ٦

اولکی که اسمدر کیم معناسنه ایکنجیسی حرف ربطدر مابعدینی ماقبلنه ربط ایدر. ای خواجه خطاب عامدر ای عزیز دیمکدر. درد لغتده اغری‌یه دیرلر صکره بعض بلیه‌لرده استعمال ایلدیلر ❊ محصول بیت خواجه استفهام انکاری طریقیله بیورر کیم عاشق اولدیکه یارانك حالنه نظر ایلمدی. یعنی البته یار کرچکدن عاشقه التفات ایلر. اما ای عزیز درد یوقدر والا حبیب واردر. یعنی جانان طبیبدر اهل دردی وعشقی بیلور بیلیجك علاج ایلر. حاصلی مشکل اهل درد اولمقدر والا درمان مقرردر. بیت ❊ زبخت ماست کنه ور نه خاطر لیلی ❊ بکرد بادیه جست‌وجوی مجنونست ❊ بیت ❊ عاشقان هرچند مشتاق جمال دلبرند ❊ دلبران بر عاشقان از عاشقان عاشق‌ترست.

7.

فَرْیادِ حافِظ این هَمه آخِر بَهَرْزه نیسْت؛

هَم قِصّهٔ غَریب و حَدیثی عَجیب هَسْت. ٧

این همه بوقدر ودوکلی دیمکدر. آخر ادات تاکیددر نتکم اولکی غزلده بیان اولنمشدر.

بهرزه با حرف زائد تاکید افاده ایدر هرزه انجق بی‌فائده زائد سوزه دیرلر. هم ادات تاکید. قصهء غریب وحدیثی عجیب ترکیبلری توصیفیدر ویالری وحدتیچوندر ❋ محصول بیت حافظك عشق جانانده ایلدیکی فریاد وفغان عبث یره دکلدر بر غریب وبر عجیب حدیثدر. یعنی حافظ عشق جانانده دکمه نسنه‌دن بودکلی فریاد وفغان ایلمزکنه بر اولو ایش ظهور ایلمشدرکه انی نالان وکریان ایلمشدر.

S. B. b. — حدیث عجیب و —

S. I. p. 215. — B. p. 35. — C. p. 36. — H. I. p. 136. — K. p. 95.

80.

بحر مجتث ‿–‿– , ‿‿–– , ‿–‿– , ‿‿–

1.

بَدامِ زُلْفِ تو دِل مُبْتَلاىِ خویشْتَنَسْت،

بِکُش بَغَمْزِه، کِه او را سَزاىِ خویشْتَنَسْت. ١

مبتلای خویشتن اضافتی لامیه‌در کندینك مبتلالکیدر یعنی کندی کندینی مبتلا ایلمشدر. سزای خویشتنست کندینه لائقدر ❋ محصول بیت سنك زلفك دوزاغنه کوکل کندینی مبتلا ایلمشدر ابتلاسنه غیری کمسه سبب اولمامشدر ایمدی غمزه‌کله انی هلاك ایله که کندینه لائقدرکه نیچون بویله مشکل طوزاغه کندینی کرفتار ایلدی کمسه جبر ایلمکسزین.

K. b. — که اینش سزای —

2.

گَرَت زِ دَسْت بِرانَد مُرادِ خاطِرِ ما،

بَدَسْت باش، کِه خَیْری بَجاىِ خویشْتَنَسْت. ٢

مصراع ثانینك اولنده نسخه‌لر مختلفدر اما بز بو نسخه‌یی اختیار ایلدك ولکل وجهة. بدست باش نیز اول دیمکدر. خیری‌ده‌کی یا وحدتیچوندر ❋ محصول بیت

اکر سنك الکدن کلورسه کوکلمزك مرادینی حاصل ایلمك تیز اول که کندی یرنده بر خیردر یعنی محلنده بر خیردر.

C. K. a. — ز دست بر آید مراد —

C. b. — ببخش زود که خیری

K. b. ببخش زود که خیری برای خویشتننست

3.

بَجانَت ای بُتِ شیرینِ مَن، کِه هَمْچون شَمْع

شَبانِ تیره مُرادَم فَنایِ خویشْتَنَسْت. ۳

بجانت با حرف تخصیص ویا قسمدر. بت شیرین اضافتی بیانیه‌در وبونك منه اضافتی لامیه‌در. که حرف بیان. شبان شبك جمعیدر شذوذا. تیره قره‌کو معناسنه. شبان تیره اضافتی بیانیه‌در. فنای خویشتن اضافتی مصدرك مفعولنه اضافتیدر ✻ محصول بیت سنك جانکچون ای بنم طاتلی بتم یعنی ای بنم محبوبم که شمع کبی قراکو کیجه‌لرده کندیمی افنا ایلمك مرادمدر.

4.

چو رَأْیِ عِشْق زَدی، با تو کُفْتَم ای بُلْبُل:

مَکُن، کِه آن کُلِ خَودْرَوْ بَرایِ خویشْتَنَسْت. ۴

رای لفظ مشترکدر فکر معناسنه اولمسی مشهوردر. هند پادشاهنه‌ده رای دیرلر نتکم بیان اولندی. رایك عشقه اضافتی مصدرك مفعولنه اضافتیدر. با تو با حرف صله. مکن نهی مخاطبدر کنیدندن مفعولی محذوفدر مکن ای عشق ویا رای عشق مکن تقدیرنده‌در. که حرف تعلیلدر. کل خودرو وصف ترکیبیدر کندی کندینه بیتجی کل یعنی کمسه تربیه‌سیله وجود بولمش دکل اکرچه که کل خودرو یبان کلینه‌ده دیرلر اما جاناندن کنایت اولدیغیچون یبان کلینه اطلاقی مناسب دکل. برای خویشتن با مع معناسنه. رای فکردر. برای خویشتن اضافتی لامیه‌در ✻ محصول بیت خواجه

80.

بلبله خطاب ایدوب بیورر چونکه عشق فکرینی یعنی عاشق اولمق تدبیرینی اوردك یعنی ایلدك ای بلبل سکا سوزم نصیحتم بودر که عشق فکرینی ایلمه زیرا اول کل خودرو یعنی کمسه‌نك سوزیله ونصیحتیله عامل اولمیان کل کندی رایله‌در. یعنی خودرای وخودپسنددر کمسه راینه تابع اولمز ایمدی چوق زحمت چکرسین ای عندلیب بو فکردن فراغت ایله.

5.

بَمُشْكِ چین و چِگِل نیسْت بویِ گُل مُحْتاج،

کِه نافَهاش زِ بَنْدِ قَباىِ خویشْتَنَسْت. ٥

بمشك با حرف صله. چین لفظ مشترکدر بری پیچ وشکن معناسنه که محبوبلرك زلفنده وکیسوسنده اولور. کاه اولور که ابرولرینه‌ده چین اثبات ایدرلر. بریده ترکستانده بر شهرك ادیدر که چینی کاسه‌لر اندن کلور کوزللری غایت چوق اولور وجمله‌سی اق یوزلی وقره کوزلی وقره قاشلی اولور اشعار عجمده کوزللری چوقلغله وغایت کوزللغله مثل اولمشدر. بریده چین وصف ترکیبیدن جزء اولور عرق‌چین وخوشه‌چین کبی. چکل ترکستانده بر کوزلی غایت چوق یره دیرلر که جمله‌سی بت‌پرستلردر اصلنده اول مملکتده بر معظم کلیسایه دیرلر که غلبهء استعماللله اول کلیسا واقع اولدیغی مملکته علم اولمشدر. که حرف تعلیل. نافهاش نافه مسك کوبکنه دیرلر وها ادات جمعدر وشین ضمیر بوی کله راجعدر. بونده کلك روایح طیبه‌سنه نافه‌لری استعاره ایلدی. بند قبا بند باغدر اوکی اچق قفتان عجم قفتانلرینی صول قولتغی التنده اولان باغ بند قبادن مراد اول باغلردر ❊ محصول بیت کلك لطیف وفرح‌بخش قوقیسی چین وچکلك مسکنه محتاج دکل زیرا لطیف نافه کبی قوقولری کندی قفتاننك ایلیکندندر یعنی باغندندر. کله بند قبا اثبات ایلمك استعاره طریقیله‌در قبادن مراد چیچکدر وبنددن مراد بر بریله متصل وممتزج اولمقدر. حاصلی بر کمسه که فننده کامل وماهر اولسه اول فنده غیریدن استغاثه‌یه محتاج دکل بو قصه‌دن حصه‌در.

S. C. a. — بمسك

K. a. — نیست حسن کل —

6.

مَـرَوْ بَخـانَـهٔ اَرْبـابِ بـیٔمُـرُوَّتِ دَهْـر،
کِه کُنْجِ عافِیَت دَر سَرایِ خویشْتَنَسْت. ۶

مرو فعل نهی مخاطبدر. ارباب جمع رب اصحاب معناسنه. كه حرف تعليل. كنج بوجق. عافيت اسمدر الله تعالى قولندن بر بلايى دفع ايلمك. كنج عافيت اضافتی بيانيه‌در ✵ محصول بيت دهرك يعنى زمانك مروتسز اهل دولتنك اوينه كتمه زيرا سكا عافيت بوجغى كندى سرايكده‌در ياخود سنك عافيت بوجغك كندى سرايكده‌در. حاصلى كندى اوك بوجغنده توكل وقناعتله كچنمك زمانك مقادير بلمز مروتسز ارباب دولتنه وارمقدن اولى واحرى‌در.

7.

بِسوخْت حافِظ، و دَر شَرْطِ عِشْق و جانْبازی
هَـنـوز بَـر سَـرِ عَـهْـد وُ وَفـایِ خـویشْتَنَسْت. ۷

جانبازى جانباز وصف تركيبيدر جان اوينادیجی معناسنه وياسی مصدريه‌در. سر عهد سر بونده مقحمدر تاكيد افاده ايدر عهد قول وقرار معناسنه. وفايى عهده عطف تفسيرى قبيلندندر ✵ محصول بيت حافظ ياندى حال بوكه عشق وجانبازلق شرطنده اولان اولكى عهد ووفاسى اوزرنده‌در يعنى فانى اولدى وجانانى عشقنده ومحبتنده كندى عهدى ووفاسى اوزره‌در. حاصلى جاندن كچدى جانادن كچمدى.

S. B. a. عشق جانبازی (ohne وَ)

S. I. p. 217. — B. p. 35. — C. p. 36. — H. I. p. 138. — K. p. 103.

KASHMIR UNIVERSITY LIBRARY No. 19306 3-12-60

THE JAMMU & KASHMIR UNIVERSITY
LOANED
Class No. 115051
Vol. ____ Book No. 119 C
Copy ____
Accession No. 19204
754
10/7/66
25/9/66

The Jammu & Kashmir
University Library,
Srinagar.

1. Overdue charge of *one*
anna per-day will be
charged for each volume
kept after the due date.

2. Borrowers will be held
responsible for any dam-
age done to the book
while in their possession.